

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie.

Med Bidrag til hendes Ægtefælles og hendes
nærmeste Slægts Historie.

Af

S. Birket Smith.

Anden Del.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Thieles Bogtrykkeri.

1881.

(Færdig trykt den 30te November 1881).

LEONORA CHRISTINAS HISTORIE.

at kunne stole, måske ikke mindst fordi han var af uadelig Byrd og således ikke udsat for af Standshensyn at fristes til at vise Fangerne nogen for Kongens Interesser farlig Imødekommenhed.

Skibet, som førte Ulfeldt og Leonora Christina over, ankom til Rønne den 27de eller 28de³ Juli. For så vidt Fangerne hidtil kunde have været i Uvished om, hvad der forestod dem, måtte denne Uvished nu forsvinde, og skjønt de næppe havde noget virkeligt Håb om at kunne afvende den truende Skjæbne, gjorde de dog endnu i sidste Øjeblik et Forsøg derpå. Med den ene af de to Officerer, som kommanderede deres Eskorte, Oberst Ditlev Rantzau, afsendte Ulfeldt fra Rønne en Skrivelse til Frederik III. (28de Juli)⁴, hvori han anråbte Kongen om Nåde, idet han bad ham betænke, at han så længe havde været holdt i Fangenskab for hans Skyld⁵, samt at han i god Tro havde søgt Tilflugt hos ham mod sine Forfølgere. Intet, siger han med en vis Ret, vilde have været ham lettere end at frelse sig andet Steds hen, men han anså det for sin Pligt at fremstille sig for Kongen som hans Fædrelands Hersker og den, for hvem han havde lidt uskyldig*). Han har tilbudt Kongen sin Tjeneste og gjør det endnu, men hvis Kongen finder nogen Betænkelighed ved at bruge ham, vil han ikke engang forlange, at der tages noget Hensyn til den Traktat, som tillader ham at bo uhindret i sit Fædreland [o: Roskilde-traktaten], men forpligter sig til aldrig mere at sætte Foden på dansk Grund, end sige tjene mod Kongen, idet

*) Også dette Udtryk i en til Kongen selv rettet Skrivelse synes bestemt at tale imod Berettigelsen af Hovedbeskyldningerne i den Malmøske Proces, særlig Forrådelsen af Stormplanen.

han blót beder denne tillade ham, hvem Døden så at sige sidder på Læberne, at dø i Frihed. — Denne Hentydning til en nær forestående Død syntes ikke aldeles blottet for Grund, da den blev nedskrevet. Ulfeldt, som ved sin Flugt fra Malmø endnu ikke helt havde gjenvundet sit Helbred, var — vistnok som Følge af den uvante legemlige Anstrengelse og stærke åndelige Spænding, som Flugten og hvad derpå fulgte medførte — igjen bleven syg og kom i en temmelig lidende Tilstand til Bornholm. Det var da heller ikke ham selv, der skrev det ovenfor omtalte Brev til Kongen. Skjønt det taler i hans Navn, er det helt igjennem skrevet, og uden Tvivl også konciperet, af Leonora Christina, og kun Underskriften er Ulfeldts egen. Efter hvad Leonora Christina et Steds siger, må man antage, at hun samtidig skrev et lignende Brev på Mandens Vegne til Dronningen⁶.

Endnu i Rønne blev Fangerne af de to Officerer, som havde ført dem til Bornholm, overgivne til den Mand, der for Fremtiden skulde være deres egentlige Vogter, Guvernøren over Bornholm, Generalmajor Adolf Fuchs, som havde indfundet sig personlig for at modtage dem⁷. Fuchs, hvis Navn på Grund af de nærmest følgende Begivenheder for bestandig vil være knyttet til det Ulfeldtske Ægtepars, var en Udlænding (Tysker?) af ringe Herkomst — Leonora Christina kalder ham endog en Bondesøn⁸ —, som for lidt over tre År siden var bleven indkaldt til Danmark fra de spanske Nederlande, hvor han havde tjent i Hæren som Oberst⁹. I Sommeren 1659 var han bleven udnævnt til Guvernør på Bornholm¹⁰, efter i Forvejen at have gjort sig hæderlig bemærket under Københavns Belejring som Kommandant på Christianshavn, og i det hele tør det vist antages, at han ikke har været

uden militær Fortjeneste og Dygtighed. Men på den anden Side var han en Mand af et lidet tiltalende Væsen og et ufint Sind, en Blanding af brutal Hensynsløshed og beregnende Træskhed, kort sagt en Mand, der i det Forhold, hvori han trådte til Ulfeldt og Leonora Christina, havde mange Forudsætninger til at blive dem en hård Svøbe, og så meget mere, da han åbenbart fra Begyndelsen af var stærkt indtaget imod dem eller i hvert Fald meget opsat på at vise Kongen sin Tjenesteiver i det ham overdragne Hverv.

Fuchs's Stemning mod de fangne kom strax til Udtryk i den Måde, hvorpå han stillede sig til Ulfeldts Sygdom. I en Indberetning fra ham til Kongen¹¹, hvori han omtaler sit første Møde med Fangerne, siger han, at »det ikke er til at beskrive, hvor syg og svag denne Kumpan [Ulfeldt] anstillede sig af en utidig Kolik, som han kunde agere, ganske som om han havde den dobbelt«, men hvilket efter Fuchs's Mening kun skulde tjene til at vinde Tid, for at han kunde få Lejlighed til at tale med en og anden om Midler til at undslippe. For nu at forhindre dette lod Fuchs ham »med samt hans utidige Kolik« lægge på en Vogn og tillige med Leonora Christina og en Tjener, som de havde med til deres Opvartning, føre til deres endelige Bestemmelsessted, Klippefæstningen Hammershus på Nordvestspidsen af Øen, hvor Fuchs selv havde sin Bolig. At Ulfeldts Sygdom dog ikke var forstilt, fremgår af, at han endnu led af den, om end ikke i så høj Grad, to Dage efter Ankomsten til Hammershus, i hvilken Anledning Fuchs foreslår Kongen en Kur for Sygdommen, som er meget betegnende for ham selv. Thi han siger¹², at hvis Kongen nådigst vil tillade ham at lade Ulfeldt gjennemfugtle (»peitschen«)

to eller tre Gange om Dagen, antager han nok, at Koliken vil forgå ham, foruden at han ikke tvivler om, at han vil kunne banke så mange Penge ud af hans Skjælmskrop, at hele Bornholm kan betales dermed. Ulfeldt var imidlertid ikke blot syg på Legemet, men også på Sjælen. Han, som overhovedet under vanskelige Forhold let tabte Herredømmet over sig selv, var ved det tilsyneladende håbløse i hans Stilling, men dog ganske vist også som Følge af de forudgående stærke Rystelser af forskellig Art, bragt i en Tilstand af Fortvivlelse, hvori der endog viste sig Spor af en Svækkelse af hans åndelige Ævner. Fuchs siger i den omtalte Indberetning, at han »kan mærke af alt, at Ulfeldt allerede er konfus i sin Forstand, og at Helvedesangsten allerede begynder at gribe ham, thi han er snart levende, snart død», og det er med Hensyn til et og andet Punkt i Ulfeldts senere Historie ikke uden Betydning at vide, at den åndelige Svækkelse, som her antydes, må antages at have holdt sig i længere Tid, om den end ingeniunde altid trådte lige stærkt frem; thi så længe som Fuchs var Guvernør på Bornholm, slår han stadig i sine Skrivelser om Ulfeldt på denne Streng. For Leonora Christina afgav denne hendes Mands Tilstand naturligvis en smertelig Tilvæxt til den Bekymring, som Situationen i og for sig måtte indgyde hende, og hun, som ellers vanskelig gav tabt, synes virkelig et Øjeblik at have ladet sig overmande af Sorgen. Idet Fuchs i den ofte nævnte Rapport af 30te Juli omtaler en Sammenkomst, som han netop samme Dag havde haft med Fangerne, fortæller han, hvorledes Ulfeldt bl. a. ytrede til ham, at han aldrig havde troet, at det skulde komme så vidt med ham, som det nu var kommet, og derefter i dyb

Modløshed kastede sig på sin Seng, og hvorledes så Leonora Christina »begyndte heftigt at skribe og græde».

Det turde være hensigtsmæssigt her at give Læseren en Forestilling om det Sted, som fra nu af i henvend halvandet År skulde tjene Ulfeldt og Leonora Christina til Ophold. Hammershus Slot, der endnu som Ruin frembyder et ualmindelig storartet Skue, var — i Følge den nyeste og mest anskuelige Skildring af denne Lokalitet¹³ — »opført på en 252 Fod høj, næsten ubestigelig Klippeknude med dybe Dale på de tre Sider. Den fjerde, vestlige, Side vender ud mod Søen, hvor den stejle, skjærfulde Kyst forhindrer enhver Landgang. Slotsklippens Sider hæve sig lodrette mod Syd og Nord; mod Øst er Skråningen noget jævnere, og her findes Adgangen til Slottet». Til den stærke naturlige Beliggenhed havde Kunsten føjet sit for at gjøre Stedet så godt som utilgængeligt, og især kan fremhæves, at Klippens øverste Flade var helt omgivet af en indtil 30 Fod høj Mur, der kun på et enkelt Punkt åbnede Adgang til Fæstningens Indre. Indenfor den af Fæstningsmuren dannede Kreds lå et sammenhængende Komplex af Bygninger, der var indrettet på selvstændigt Forsvar og omsluttede en lille Gårdsplads¹⁴. Skjønt Værkerne på den Tid, her er Tale om, uden Tvivl vare komne en Del i Forfald, vare de dog endnu temmelig stærke og desuden vel forsynede med Vagter, så at Muligheden for en i Fæstningen indesluttet Fange til at slippe bort i og for sig var såre ringe. Imidlertid medførte det Hverv, der i det foreliggende Tilfælde var overdraget Fuchs, et så stort Ansvar, og Ulfeldts og Leonora Christinas Undvigelse fra Malmø var endnu i så frisk Minde, at man ikke undrer sig over at høre, at Guvernøren

traf en Del ganske særlige Forholdsregler til Bevogtningen af sine Fanger. Om Beskaffenheden af disse få vi ret fyldige Oplysninger gennem hans egne Meddelelser. I sin Indberetning til Kongen af 30te Juli fortæller han, at han har indsat Ulfeldt og Leonora Christina i »Rustkamret i Tårnet» — hvorved vistnok menes det så kaldte »Manteltårn» i det inderste Bygningskomplex¹⁵ —; »der», siger han, »sidde de godt og skulle ikke undløbe mig». Han har ladet Døren til Værelset indrette således, at den kan lukkes udvendig, og har ladet gjøre et Hul i den. Udenfor stå to Skildvagter, og desuden er der her en Vagt, bestående af en Sergeant, en Korporal og nogle menige, men om Natten bliver der sat en Skildvagt indenfor Døren for at passe på, hvad Fangerne foretage sig, samt vare på Lyset, som brænder hos dem. Ovenover og nedenunder Kamret ligger der Folk, og udenfor Tårnet er der atter Vagter. — Det kan allerede her siges, at medens Fangerne synes at have beboet det omtalte Rum indtil ind i Marts Måned det følgende År, skete der med Hensyn til Bevogtningen af dem i al Fald den Forandring, at man — uvist når — ophørte med at sætte en Vagt ind hos dem om Natten¹⁶. Rustkamret selv synes at have været et temmelig stort Værelse, hvori Tjeneren havde sin Seng stående lige så vel som hans Herskab. Ved Siden af må der have været et lille Rum eller Kammer, som dog ikke synes at have været brugt til Beboelse¹⁷ (Privet?) Skjønt Indespærringen naturligvis var Regel for Fangerne, var det dem dog i de første Måneder af deres Ophold på Hammershus ikke aldeles forment at forlade deres Værelse. De havde således Lov til at trække frisk Luft på Tårnets Loft, og det sees, at Guvernøren ved en enkelt Lejlighed endog

har taget Leonora Christina med på en lille Vandring udenfor Tårnet¹⁸. At de dog ved sådanne Lejligheder vare mindst lige så strengt bevogtede som ellers, er en Selvfølge.

Hverken Stedets naturlige Fasthed eller de i det foregående omtalte overordentlige Forholdsregler synes endnu at have afgivet Fuchs tilstrækkelig Betryggelse for, at Fangerne ikke slap ham ud af Hænderne, og under alle Omstændigheder indså han meget rigtigt, at til at få et ret fast Tag i Fangerne var intet Middel bedre, end hvis det kunde lykkes ham at trænge sig ind i deres Fortrolighed og blive kjendt med deres hemmelige Tanker og Forhåbninger. For det lidet værdige i på denne Måde at exploitere deres hjælpeløse Tilstand og den Trang til Frihed, som er naturlig for enhver Fange, havde han ikke Øje, og han havde derfor næppe fået dem i sin Magt, før han, i Overensstemmelse med hin Erkjendelse, begyndte at gjøre dem til Gjenstand for en systematisk Udspionering. Som sit fornemste Redskab herved betjente han sig af en Kone, Kathrine, der var gift med Vagtmesteren ved Besætningen på Hammershus, Hans Mejer, og som efter Fuchs's egne Ord var et »for-slagent Fruentimmer, men dog kunde se så enfoldig ud, som om hun ikke kunde tælle til fem¹⁹«. Da Leonora Christina på Grund af tilfældige Omstændigheder ikke havde fået noget kvindeligt Tyende med til Bornholm²⁰ og ofte måtte trænge til Hjælp af et sådant, gav Fuchs hende dette Fruentimmer til Opvartning, men i Forvejen havde han instrueret hende om, at hun skulde give nøje Agt på, hvad Fangerne sagde om deres Planer og Forhåbninger²¹, og berette ham det, ja efter al Rimelighed gjorde han sig endog skyldig i den særlige Lumpenhed

at pålægge hende, at hun under Medfølelsens Maske skulde tilbyde selv at ville være dem behjælpelig med et Flugtforsøg for at lokke dem på glat Is. Således synes i det mindste Konen at have gjort. Hun skal først have henvendt sig til Tjeneren — en Vesterjyde ved Navn Peter Pflügge — og derefter til Leonora Christina med Tilbud om at ville hjælpe hende og Ulfeldt bort, og Leonora Christina, som uden Tvivl selv i Flugten så den eneste Redning eller i hvert Fald den, der vilde blive mindst dyrt købt, tog uden Mistanke mod Tilbudet. Da hun imidlertid mente, at Konen intet vilde kunne udrette uden sin Mands Hjælp, opfordrede hun hende til at erhverve hans Medvirkning, idet hun lovede dem tilsammen 2,000 Rdr. foruden andre Herligheder, hvis de skaffede en Båd til Veje, som vilde føre hende og Ulfeldt til Lybek. Under Forudsætning af, at de vagthavende Soldater vilde stå hende bi, tilbød hun at ville tage dem med i Båden og lovede desuden at betale hver af dem 100 Rdr. Konen fortalte siden Leonora Christina, at hun havde fået sin Mand til at gå ind på Sagen, om han end lige strax var bleven vred og havde brugt hårde Ord imod hende²².

Dette var, i det mindste for den væsentligste Del, allerede foregået den 30te Juli, to Dage efter Fangernes Ankomst til Hammershus, og Fuchs kunde endnu i sin Indberetning til Kongen af den nævnte Dato give fuldstændig Oplysning derom. Han tilføjede, at han af Vagtmesterens Kone havde fået at vide, at Leonora Christina havde nogle Penge og Juveler fastbundne på sig — det viste sig siden, at de vare indlagte i et lille Skrin —, og dem vilde han, når Skibet, som overbragte hans Rapport, kom tilbage, fratage hende for at berøve Fangerne

alt Håb om at sætte deres Planer i Værk og afværge, at de bestak Soldaterne og Officererne, som havde Vagt hos dem. I Anledning af denne sidste Ytring kan mærkes, at Fangerne, som det synes strax efter deres Indespærring, søgte at stille sig på en venskabelig Fod med de vagthavende Underofficerer ved at stikke små Penge-sommer til dem samt traktere dem med Mad og Drikke — noget som Fuchs dog strengt forbød, da han af Vagtmesterens Kone blev underrettet derom²³. Med Borttagelsen af de omtalte Juveler gik det iøvrigt, som Fuchs havde bebudet. En Nat mellem 11 og 12, da Fangerne altså uden Tvivl vare gåede i Seng, kom Fuchs op på deres Værelse tillige med en Major Krantz, Vagtmesteren og endnu en tredie Mand. Han anstillede sig som rasende, fordi man havde tænkt på at narre ham — hvad der sagtens sigtede til Forhandlingerne mellem Leonora Christina og Vagtmesterens Kone —, han tordnede og lynede, og »Enden på Farcen«, som Leonora Christina meget betegnende kalder det, blev, at han tog Skrinet med Juvelerne og Pengene, som hun vel om Natten havde sat fra sig, bort med, efter at han dog først havde forseglet det med Ulfeldts Signet og sagt, at han vilde opbevare det for dem²⁴.

Mærkeligt nok sees denne Begivenhed endnu ikke at have vakt Leonora Christinas Mistanke mod Vagtmesterens Hustru; thi om hun end, som det må sluttes af hendes egne Udtalelser²⁵, opgav Tanken om fortrinsvis at støtte sig til dette Fruentimmer og hendes Mand ved Udførelsen af et Flugtforsøg — hun kunde jo nu heller ikke mere tilbyde dem kontant Betaling for deres Hjælp —, vedblev hun dog endnu i nogen Tid at betro sig til hende om sine Planer og Hensigter. Endnu langt mere påfaldende

end dette må det dog, i det mindste ved første Øjekast, synes, at hun så lidt lod sig skræmme af Guvernørens Optræden imod hende, at hun besluttede at prøve på at overtale ham selv til at være hende og Ulfeldt behjælpelig med at undvige. Fattede hun nu denne Beslutning, som man har antaget²⁶, i en almindelig, overmodig »Tro på Guldets Almagt«, eller var der særlig hos Fuchs noget, som gav hende Grund til at mene, at hans Pligtroskab til syvende og sidst ikke var mere grundfæstet, end at den lod sig besejre, når man blot valgte de rette Midler dertil? Det følgende vil måske hjælpe til at besvare dette Spørgsmål. Men om Leonora Christina også anså sig for nok så berettiget til den lave Vurdering af Mandens Karakter, som under alle Omstændigheder synes den nærmest liggende Forudsætning for, at en sådan Beslutning kunde danne sig hos hende, var Tanken alligevel så dristig, at man vanskelig kan forestille sig den bragt til Udførelse, hvis ikke Guvernøren selv havde givet hende bestemt Anledning til at tro, at han var villig til at komme til en Forståelse med hende. Hun siger da også udtrykkeligt, at Fuchs selv gjorde hende mange »Offerte und Anleitungen«, og først derefter bragte hun Sagen på Bane i en Samtale med Fuchs's Frue²⁷, med hvem hun altså på den Tid af og til må være kommen sammen. Hun spurgte Fruen, om hun troede, at hendes Mand kunde lade sig overtale til at lade hende og Ulfeldt slippe fri, og muligvis var det allerede ved denne Lejlighed, at hun tilbød Fruen, hvis hun kunde erhverve sin Mands Samtykke, at ville skjænke hende de Juveler, som fandtes i det af Fuchs borttagne Skrin²⁸. Fruen ytrede, at hun vilde forelægge sin Mand Sagen, og skal siden have bragt Leonora Christina det Svar, at han nok kunde være tilbøjelig til

at gå ind derpå, men at han vilde tale med hende selv derom. Under en Spadseretur i det frie, til hvilken Fuchs havde indbudt Leonora Christina, fandt der virkelig en Samtale Sted imellem dem om denne Sag, og i den nærmest følgende Tid fortsattes Forhandlingerne, ved hvilke Fuchs's Hustru atter for en Del synes at være optrådt. Om nogle af Enkelthederne i disse Forhandlinger stemme de pågjældendes Beretninger ikke ganske overens. Efter hvad Leonora Christina siger, bød hun først Fuchs 10,000 og derefter 20,000 Rdr. for at lade hende og Ulfeldt slippe, men han forlangte 50,000 Rdr., idet han foregav at måtte have Værdien af sin Hustrus Godser i Brabant, som han satte på Spil. Leonora Christina vilde imidlertid ikke gå videre end til de 20,000 Rdr., og som Sikkerhed for Pengene tilbød hun Fuchs et Bankbrev på Amsterdam, lydende på 40,000 Rdl., som hun sagde fandtes i det af Fuchs borttagne Skrin. Fuchs siger, at Leonora Christina bød ham først 10,000, derefter 20,000 Rdr., og tilsidst Bankbrevet på 40,000 Rdr., samt desuden Erstatning indtil et Beløb af 50,000 Rdr. for det Tilfælde, at hans Godser skulde blive konfiskerede. I og for sig er nu denne Forskjel i Angivelserne uden synderlig Betydning, men skal man vælge imellem dem, forekommer Leonora Christinas mig at have Sandsynligheden for sig, da der ikke let kan tænkes nogen Grund til, at hun skulde opgive andre Summer end de virkelige, hvorimod Fuchs let kan have misforstået hende. Også Ulfeldt sagde, at der ikke var tilbudt Fuchs mere end 20,000 Rdr. Med Hensyn til det væsentligste i Sagen: Fuchs's Forhold til de gjorte Tilbud, siger han selv, at han først udtalte sin Forundring over, at Leonora Christina turde byde ham noget sådant, men efter at hun

havde ladet ham forstå, at hun ved sine gode Venner i Kjøbenhavn let vilde kunne tilvejebringe en kongelig Befaling til at lade hende og Ulfeldt løs — thi Kongen »skrev mange Sager under, som han ikke vidste, hvad var» —, lod Fuchs, som om han var til Sinds at komme hende i Møde, idet han ved denne sin Holdning tilsigtede dels at få at vide, hvilke Venner det var, Leonora Christina gjorde Regning på med Hensyn til hin kongelige Befaling, dels at finde Lejlighed til at bemægtige sig det før omtalte Bankbrev på 40,000 Rdr., som han troede, at Leonora Christina selv bar hos sig, idet han allerede dengang viste, at det ikke fandtes i Skrinet²⁹.

Fuchs omtaler selv alle disse Ting i en Indberetning til Kongen af 10de September, og han kan allerede her gøre Kongen en Meddelelse om nogle Forholdsregler, han har truffet for at komme efter den nærmere Sammenhæng med hin kongelige Befaling. Skjønt det nemlig hverken var Fangerne tilladt at modtage eller at afsende Breve, i al Fald uden at de gik igjennem Guvernørens Hænder, havde Leonora Christina dog gjort et Forsøg på det sidste. Hun havde i nogen Tid brugt om Natten at kaste Levningerne af sin Mad ned til en Skildvagt, som havde Post nedenfor Tårnet, for således at indlede en Forbindelse med ham, og Fuchs havde allerede haft Lejlighed til at undre sig over hendes stærke Appetit, da Sammenhængen kom for Dagen ved et Brev, som hun ligeledes kastede ned til Soldaten. Dette Brev skulde af ham have været afleveret til Vagtmesterens Kone — der altså dengang ved tilfældige Omstændigheder må have været forhindret fra at komme til Leonora Christina —, og hun skulde da igjen have besørgt Brevet til Kjøbenhavn; men Soldaten havde ikke Mod til at aflevere Brevet,

men skjulte det i Muren, og først en Tid efter, da Leonora Christina spurgte Konen, om hun havde fået det, kom det hende virkelig i Hænde og gik dermed også strax over i Guvernørens Besiddelse. Fuchs åbnede Brevet på Siden, men uden at bryde de to Segl, der vare for, og indeni fandt han et Indlæg til den tidligere omtalte Birgitte, Frants Speckhans Hustru, i hvis Hus Ulfeldt og Leonora Christina ganske sikkert havde boet efter Flugten fra Malmø (de bleve i al Fald arresterede her ⁸⁰), og som sees at have været Gjenstand for Fuchs's allerhøjeste Uvilje. Han kalder hende en »ligefrem Spion, der kan anrette meget ondt«, og en »nederdrægtig Carogne«, ved hvem »Ulfeldt har ladet alle sine Anslag og Breve besørge«, og han henstiller til Kongen, om det ikke var rådeligt ved Lejlighed at sætte hende fast. Indholdet af Brevet forekom ham iøvrigt temmelig ubetydeligt, så at han antog, at Brevet kun var et Slags Forsøg, beregnet på at se, om der overhovedet var Mulighed for en Korrespondance. Imidlertid fandtes der dog en Hentydning i det til den før omtalte kongelige Befaling, og der nævnedes i denne Sammenhæng to Mænd, af hvilke dog Fuchs var sikker på den enes Troskab, medens han intet vidste om den anden. For nu at komme mere på det rene med Sagen, lod han Vagtmesterens Kone lægge et Omslag om Brevet og adressere det til en hende bekendt Kone i Kjøbenhavn, som skulde aflevere det til Birgitte; men tillige opfordrede han Kongen til at lade Kammersekretær Gabel instruere den pågjældende Kone om, hvorledes hun skulde forholde sig både ved Overbringelsen af Brevet og ved Modtagelsen af det forventede Svar. At Brevet virkelig blev besørget efter denne Fuchs's Anvisning, synes at turde slutes deraf, at Leonora Christina i Brevet havde

omtalt, at hun var dårlig forsynet med Sengeklæder og Lagener, og vi vide, at der af de sidste blev sendt hende nogle Par³¹. Derimod er det ubekjendt, om der kom noget videre ud af den Fælde, der ved Brevet opstilledes for de to navngivne, indflydelsesrige Mænd og de andre pågjældende. At Kongen ikke først ved denne Lejlighed blev bekjendt med Birgitte Speckhans Stemning mod Ulfeldt og Leonora Christina, fremgår allerede deraf, at det var i hendes Hus, at de vare blevne arresterede; men desuden havde han kort efter fået at vide, at der opbevaredes og til Dels skjultes adskillige Ulfeldt tilhørende Sager i Speckhans Hus, og allerede fra første Halvdel af August Måned haves en Række kgl. Befalinger vedrørende Eftersøgningen og Udleveringen af disse Sager³².

Det er ret kuriøst at se i Fuchs's Indberetninger til Kongen, hvorledes han midt under Fremstillingen af de Rænker, hvormed han ompinder de fangne, ligesom får en Fornemmelse af, at Kongen selv let kan komme til at føle sig noget usikker over for en Mand, der viser sig så fortrolig med Tvetydighed og Falskhed, og mange og kraftige ere de Forsikringer, han giver Kongen om sin Troskab. Før han skal lade sig friste af Ulfeldts Guld, siger han således i sin Rapport af 10de September, vil han ønske, at det må tillades ham at sætte en Lunte til de 100 Centner Krudt, som opbevares i Rummet under Ulfeldts Værelse »und ihme nebenst seinem Weibe den höllischen Geistern zu sacrificiren«. Var han nu virkelig så fast, som man skulde tro efter denne og lignende Rodomontader? At han under normale Forhold gjorde sin Pligt, derom tvivles ikke, men var han også i Stand

til at modstå en virkelig stor Fristelse? Dette Spørgsmaal, som jeg allerede tidligere ganske flygtigt har berørt, og som Forhandlingerne mellem ham og Leonora Christina stadig fremkalde paany, lader sig desværre ikke aldeles fyldestgørende besvare, og det især af den Grund, at de Midler, Fangerne mente at kunne ofre på deres Befrielse, ganske vist ikke vare store nok til at opveje den Risiko, som Fuchs vilde løbe ved at svigte sin Pligt mod Kongen. Jeg for min Del kan dog ikke nægte, at der i Fuchs's Adfærd er mere end én Ting, som gjør mig det såre tvivlsomt, om han virkelig var så uimodtagelig, som han selv sagde, for Guldets Fristelser, og hvis min Tvivl er begrundet, er det for så vidt af temmelig underordnet Betydning at få at vide, om han ad denne Vej kunde have ladet sig forlede til også at overtræde sin særlige Pligt mod Kongen, eller om han vilde blive stående ved Overtrædelsen af sine mere almenmenneskelige Pligter. Til nærmere Forklaring kan det allerførst anføres, at han havde tilladt sig at åbne det Skrin med Kostbarheder, som han havde taget fra Leonora Christina, skjønt han selv havde forsegleet det med Ulfeldts Signet. At denne Adfærd under alle Omstændigheder var uforsvarlig, vil vist enhver indrømme, men det synes overhovedet vanskeligt at forstå, at han foretrak at gjøre sig skyldig i en Handling, som nødvendig måtte sætte ham i et tvetydigt Lys, frem for at sende Skrinet uåbnet til Regeringen i Kjøbenhavn, hvis man ikke netop søger Forklaringen i rent personlige, selviske Bevæggrunde. For så vidt Åbningen af Skrinet først har fundet Sted, efter at Forhandlingerne med Leonora Christina vare begyndte, — hvad der synes sikkert³³ — kunde man bl. a. tænke på, at han har ønsket at overbevise sig om Fangernes Ævne til at indfri de

Tilbud, de havde gjort ham, eller måske, at han har villet sikre sig de i Skrinet indeholdte Juvelsager, som han selv sagde, at Leonora Christina havde lovet hans Kone for at overtale ham til at lade hende og Ulfeldt undslippe⁸⁴. Heller ikke hans Forhold til det omtalte Bankbrev på 40,000 Rdr. synes ganske umistænkeligt. Da dette Dokument kom på Tale, havde Fuchs sendt en Mand af Sted til Kjøbenhavn med det af ham åbnede Skrin — hvorved man dog ikke erfarer, om noget af dets Indhold allerede var udtaget —, og Manden var allerede kommen til Rønne og gået om Bord i et derliggende Skib. Men da Fuchs hører, at Bankbrevet skal være i Skrinet, skynder han sig i største Hast om Natten til Rønne, lader sig Skrinet udlevere og gennemgår påny dets Indhold⁸⁵. Er der ikke også heri noget, som snarest synes at tyde på en vis Tilbøjelighed til at tage de af Fangerne gjorte Tilbud under nærmere Overvejelse? Set i Belysning af den af ham selv oftere påberåbte Bevæggrund: så vidt muligt at berøve Fangerne alle Midler til at bestikke de tjenstgjørende Officerer og Soldater, tager i al Fald denne Rejse til Rønne sig temmelig urimelig ud. Thi han måtte i Forvejen kunne sige sig selv, at hvis Bankbrevet fandtes i Skrinet, var den allersikreste Måde at unddrage Fangerne Rådigheden over det at lade det fortsætte Rejsen til Kjøbenhavn; og fandtes det der ikke, talte Sandsynligheden allersnarest for, at hele Historien om det var en Usandhed, og at han altså også kunde spare sig den Ulejlighed at søge videre efter det⁸⁶. Hans Ytring til Kongen bagefter om, at han troede, at Leonora Christina bar det hos sig, og at han ved Lejlighed vilde bestræbe sig for at komme i Besiddelse af det (ovfr. S. 13), synes

derfor også temmelig umotiveret, som der da i Virkeligheden heller ikke sees at være gjort noget videre Forsøg fra hans Side på at få fat i det. Men der var endnu én højst mærkelig Omstændighed ved denne Rejse til Rønne. Man skulde jo nemlig tro, at når Fuchs først havde overbevist sig om Bankbrevets Tilstedeværelse eller Ikke-Tilstedeværelse i Skrinet, måtte de samme Grunde til at sende Skrinet selv med dets Indhold til Kjøbenhavn være til Stede nu som tidligere. Ikke desto mindre forandrede Fuchs nu sin Beslutning i så Henseende. Han nøjedes med at afsende, hvad Skrinet indeholdt af Breve, medens han tog Skrinet selv med de i det indeholdte Værdipapirer og Værdisager med sig tilbage til Hammershus⁸⁷, og han beholdt nu alle disse Ting hos sig, uden, så vidt skjønnes, at aflægge Kongen mindste Regnskab for dem, indtil nogle Måneder senere en Klage fra Fangernes Side tilfældig kom Kongen for Øje, og Fuchs blev nødt til at rede for sig i denne Sag. Vi komme siden nærmere tilbage hertil og bemærke kun foreløbig, at Fuchs selv under disse Omstændigheder ikke ganske opgav den tvetydige Holdning, som i det hele må siges at have betegnet hans Færd i Forhold til det omtalte Skrin, idet han nemlig dels ved en øjensynlig altfor overdreven lav Vurdering af Skrinets Indhold bestræbte sig for at gjøre Sagen så ubetydelig som muligt, dels ligefrem nægtede at udlevere Juvelsagerne, idet han, som tidligere berørt, gjorde gjældende, at Leonora Christina havde skjænket hans Kone dem, for at hun skulde overtale ham til at lade Fangerne slippe bort. At Betingelserne for Gaven ikke vare blevne opfyldte, lagde han så ringe Vægt på, at han endog spottede Leonora Christina, fordi hun så let havde ladet sig narre til at give noget bort uden at være vis

på at få Vederlag derfor³⁸, og hvad man ellers dømmer om Fuchs's Adfærd, tør det vist uimodsigeligt påståes, at hele denne Betragtningssmåde og det derpå grundede Ejendomskrav i og for sig er tilstrækkeligt til at stemple ham som en ikke blot lidet fintfølende men heller ikke virkelig ærekjær og hæderlig Karakter.

Da Leonora Christina kort efter Fuchs's Hjemkomst fra Rønne spurgte ham, hvilken Beslutning han så havde fattet med Hensyn til hendes Anmodning om Bistand, fortalte han hende, at han havde åbnet og gjennemsøgt Skrinet, men ikke fundet Bankbrevet deri, og han bebrejdede hende, at hun havde villet narre ham, idet han tilføjede, at det aldrig havde været hans Tanke at gjøre noget, som kunde være hans ærlige Navn til Forklejnelse. Leonora Christina blev på sin Side heftig forbitret over, at han havde brudt Ulfeldts Segl, og de skiltes således i Vrede fra hinanden³⁹. Hermed vare da også, som Leonora Christina antyder⁴⁰, Forsøgene på at indvirke på Guvernøren forbi, og i det hele antog nu det gjensidige Forhold mellem ham og de fangne en ny Skikkelse. Skjønt de sidste endnu ikke på alle Punkter gjennemskuede Fuchs's Rænker, havde det brutale i hans Adfærd med Skrinet og hans Troløshed ved denne Lejlighed — thi han havde jo lovet at opbevare det for dem —, gjort et så stærkt Indtryk på dem, at de ikke kunde glemme det, og idet deres Harme uden Tvivl fik yderligere Næring ved den Frygt, de ikke ganske uden Grund nærede for, at der skulde ske Misbrug af de i Skrinet indeholdte Papirer og Kostbarheder, greb de fra nu af enhver Lejlighed til at lægge deres Uvilje mod Guvernøren for Dagen. For Ulfeldts Vedkommende synes dette at have ytret sig på mere passiv

Måde. Leonora Christina havde ladet ham love både med Hånd og Mund, at han ikke vilde indlade sig i Ordstrid med Fuchs, idet hun uden Tvivl frygtede et Tilbagefald af hans Sygdom, og i Overensstemmelse hermed tilkjendegav han ham for det meste sin Ringeagt ved overhovedet næppe at tale med ham eller ved at forlade Værelset, når Fuchs kom derind⁴¹. Leonora Christina derimod holdt sig ikke tilbage, men gav ofte sin Uvilje Luft i spottende Ord. Fuchs på sin Side blev naturligvis højlig opirret ved denne Fangernes Optræden, og da han nu heller ikke kunde vente personlig at lokke mere ud af dem, brød han sig ikke længere om at lægge Bånd på sin naturlige Lidenskabelighed og Plumphed og gav undertiden sin Forbitrelse Udtryk på en yderst voldsom Måde. Forholdet mellem ham og Fangerne blev kort sagt fra nu af en stadig Kamp, men skjønt Fuchs for det meste synes at have trukket det korteste Strå i den mundtlige Ordvexel — han sagde selv i senere Tid, at han på Grund af den Hån og Spot, han måtte døje af Fangerne, undertiden i et Par Måneder ad Gangen slet ikke kom til dem⁴² —, er det dog indlysende, at det tilsidst måtte blive ham, som fik Overtaget, fordi det var ham, der rådede over den fysiske Magt. Han tog sin Tilflugt til denne allerede på et temmelig tidligt Punkt af Striden, og det må ikke oversees, at Måden, hvorpå dette skete, i og for sig ikke bidrog lidt til at opægge Fangernes Sind imod ham. Leonora Christina fortæller, at han endnu før Julen 1660 fratog dem den begrænsede Frihed, de hidtil havde haft til af og til at trække Luft udenfor deres eget Værelse, og at han siden tilspærrede Vinduerne i Værelset, idet han for nogle satte Jernstænger, for andre Skåder. Også blev Forsyningen med Levned-

midler efterhånden meget dårlig og knap, så at Fangerne endog mente, at han vilde prøve på at sulte dem ihjel⁴³, osv.

Skjønt vi ikke kjende de Befalinger, Kongen mulig har givet Fuchs med Hensyn til Fangernes Behandling, er det dog hævet over enhver Tvivl, at Fuchs på dette Punkt tillod sig meget på egen Hånd, idet han stolede på, at hans egne Skrivelser og Indberetninger vare den eneste Kilde, hvoraf Yderverdenen kunde øse Kundskab om hans og Fangernes gjensidige Forhold. Han havde Grund til at tro dette, da han anvendte stor Flid på at hindre ethvert ikke af ham selv kontrolleret Samkvem mellem Fangerne og Omverdenen, og i de fleste Tilfælde er dette vel også lykkedes ham. Af og til så dog Fangerne Lejlighed til at skuffe hans Årvågenhed — vistnok ved Hjælp af nogle af de vagthavende Soldater, som Leonora Christina havde vundet for sig⁴⁴ —, og således erfarer man bl. a., at de havde fået Breve besørgede både til Hamborg og til England, ligesom der også omtales et Klageskrift («Verantwortungsschrift»), som Ulfeldt havde sendt ud i Verden, og hvori han havde angrebet Fuchs stærkt på Grund af hans Forhold med det opbrudte Skrin⁴⁵. Til Uheld for Fuchs var der kommen Kongen noget for Øre om dette, og Kongen synes at have ladet ham tilkjendegive sin Misfornøjelse med, at en sådan Korrespondance havde kunnet finde Sted⁴⁶. Dette stemte naturligvis ikke Fuchs mildere mod Fangerne, og da han nu oven i Købet noget efter fik at vide, at de også overfor hans Officerer og andre, som de kom i personlig Berøring med, fremstillede hans Færd i det samme ugunstige Lys som i det omtalte Klageskrift, blev Følgen et Sammenstød med dem, som var heftigere end

noget andet, hvorom der er os levnet Efterretning, og som jeg i det følgende skal forsøge at skildre, så vidt Kilderne tillade det. Først må bemærkes, at Fuchs af Kongen havde fået Befaling til at forkynde for Ulfeldt, at Skiftet efter Kirsten Munk nu skulde holdes, og at han derfor egenhændigt måtte anmelde de Fordringer, han mente at have i Boet udenfor sin lovlige Arvepart⁴⁷. Dette Hverv udførte Fuchs den 2den Marts (1661) gennem Landsdommer på Bornholm Peder Olufsen og Major af Garnisonen Krantz⁴⁸, og den Omstændighed, at der i det Fangerne fratagne Skrin fandtes Papirer, som Ulfeldt ved denne Lejlighed havde Brug for, synes da at have givet Anledning til, at Ulfeldt overfor Krantz angreb Fuchs stærkt, fordi han havde åbnet Skrinet og bemægtiget sig dets Indhold⁴⁹. Da Krantz kom ned til Guvernøren, gjorde han denne bekjendt med Ulfeldts Ytringer, og Fuchs sendte da atter ham og Peder Olufsen samt Vagtmesteren Hans Mejer op til Ulfeldt med den Besked, at når han (Ulfeldt) efter Christian IV.s Død havde kunnet åbne Kongens Værelser med en (privat) Hovednøgle — Ulfeldt og hans Tjener påstod, at der var bleven tilføjet: samt opbryde Kongens Juvelskrin og udtage Juvelerne⁵⁰ —, så kunde Fuchs også forsvare, at han havde åbnet Ulfeldts Skrin. Ulfeldt, der under alle Omstændigheder betragtede dette som en Sigtelse for ligefremt Tyveri, blev yderst forbitret over Guvernørens Budskab, og sikkert ikke mindst, fordi det fremførtes i så mange Menneskers Nærværelse, og da Fuchs siden selv kom op og fastholdt, hvad der var bleven sagt, idet han som sin Kilde påberåbte sig en gammel »Charteque», som han havde liggende et Steds, udspandt der sig en heftig Ordvexel mellem dem. Måske var det i denne Sammenhæng at

man kom til at tale om Ulfeldts Korrespondance, og at «den gamle Djævel», som Fuchs smagfuldt kalder Ulfeldt⁵¹, udlo ham, fordi han havde ladet sig narre, hvad der ærgrede Fuchs meget for hans Ledsageres Skyld. Imidlertid tog han en Slags Revanche. Efter nemlig først at have fået Fangerne til at afgive en nærmere Erklæring om Værdien af de i Skrinet indeholdte Sager, som Ulfeldt i sit Klageskrift havde omtalt i meget høje men ubestemte Udtryk, gjorde Fuchs gjældende overfor Leonora Christina, at hun i hvert Fald ikke længere havde Rådighed over Juvelsagerne, da hun havde skjænket hans Kone dem. Herover blev da Leonora Christina, som man kan tænke, heftigt forbitret og brugte efter Fuchs's Udsagn mange grove Ord imod ham. Hun kom også ind på de Penge-tilbud, hun havde gjort ham, og da Fuchs hoverede, fordi det ikke var lykkedes hende at bestikke ham med de 20,000 Rdr., svarede hun, at hvis hun havde haft 50,000 til sin Rådighed, vilde han ikke have modstået. Nu var det Fuchs's Tur til at komme i Kog. Han «sprang i Vejret som en gal Mand» og sagde til Leonora Christina, at hun løj som en Hore(!). Hun svarede ham, at han var en Æsel, hvorefter han igjen kaldte hende en «Carogne» og brugte en hel Del andre plumpe og voldsomme Tale-måder. Om de Former, hvorunder hans Lidenskabelighed iøvrigt fremtrådte ved en Lejlighed som denne, får man en anskuelig Forestilling gennem Leonora Christina, som fortæller, at når han blev rasende, skreg og råbte han af al sin Magt, medens Talen flød som en brusende Strøm, og Fråden stod ham ud af Munden, indtil han på én Gang midt i Raseriet — og sagtens når han, som han jævnlig gjorde, gik over til at benytte sig af den ironiske Taleform — sænkede Stemmen og gav sig til at tale

ganske som et andet Menneske^{51 b}. Også vides det fra flere Sider, at han under sine Vredesparoxysmer brugte at svinge heftigt op og ned med en Stok, som han gik med, på en sådan Måde, at Fangerne flere Gange troede, at han vilde slå løs på dem med den. Da han ved den her omtalte Lejlighed så nogenlunde havde raset ud, sagde Leonora Christina, med Hentydning til de grove Skjældsord, han havde brugt, at hun ikke vilde kalde de tilstedeværende Herrer til Vidne på hans Ord, da hun vel vidste, at Sagen aldrig vilde komme for Retten, og da den Fornærmelse, han havde tilføjet hende, kun kunde afvaskes med Blod. Fuchs skal hertil have lagt Hånden på Kården og sagt, at den stod til hendes Tjeneste, men Leonora Christina besvarede dette spottende ved at tage en Hårnål ud af sit Hår og sige, at det var hendes Våben, og at hun var rede til at møde ham. Fuchs blev nu noget flov og sagde, at han ved hin Ytring kun havde tænkt på hendes Sønner⁵², og i det hele synes han nu at være bleven noget roligere. Han vedblev dog at drille hende med hendes mislykkede Bestikkelsesforsøg, indtil Leonora Christina tilsidst ytrede, at hvis han ikke holdt sin Mund, vilde hun lade Kongen vide, at han havde indladt sig i Underhandlinger med hende. Hertil svarede Fuchs imidlertid, at han selv allerede havde meddelt Kongen alt, hvad der stod i Forbindelse med deres Underhandling, og dette synes at have gjort et stærkt Indtryk på Leonora Christina. Hun blev, efter Fuchs's Udsagn, ganske rød, sagde, at han skulde få det betalt, og bebrejdede ham hans Adfærd i heftige Udtryk. Også Ulfeldt, som en Tid havde forholdt sig stille, gav nu igjen sit Besyv med i Laget, og det med en sådan Voldsomhed, at Leonora Christina bagefter skal have ytret, at man

måtte holde ham det til gode, da han ikke var ved sin fulde Forstand, — »hvorom der», siger Fuchs, »heller ikke er nogen Tvivl, thi hans Miner og Diskurser vise hen derpå». Til yderligere Bekræftelse heraf anfører Fuchs — i en Beretning, som han har givet om den beskrevne Scene⁵³ —, at Ulfeldt spurgte de tilstedeværende, om de ikke vidste, at han var Fyrste. Fuchs gjorde en ironisk Undskyldning for, at han ikke vidste det, ellers vilde han og hans Ledsagere ikke have undladt at vise ham den skyldige Ærefrygt. Ulfeldt fortsatte og sagde, at han var en 500 År gammel Greve. Fuchs spurgte atter spottende, hvor gammel han da var i det hele, og eftersom han havde været Greve så længe, hvorfor han da igjen havde ladet sig gjøre til Greve af den tyske Kejser. »Svaret, som jeg fik», siger Fuchs, »var ikke det bedste, er også vant til den Slags Ting af Greven»; men at han, når Ulfeldt ikke var sig selv ganske mægtig⁵⁴, måtte vente sig et grovt Svar på den Slags Drillerier, falder ham ikke ind. For endnu at nævne en Enkelthed fra dette Optrin, kan det anføres, at Fangerne også klagede over den slette Kost, Fuchs gav dem, idet Maden navnlig var så salt, at de mente at skulle sætte Livet til ved den. Endelig kom der da en Ende på denne stormfulde Scene, og Fuchs og hans Ledsagere lode — som han selv udtrykker sig — »Fyrst Ulfeldt igjen alene med hans Billedskjæreri, som han arbejder meget flittigt på. Væggene ere bemalede med Kul, og i Bordene udskjærer han meget kunstigt allehånde Bestier og Figurer som Heste, Munke, Blomster og hvad ellers hans Fantasi indgiver ham». Han håber — tilføjer Fuchs — inden kort Tid igjen at se sig i høj Stilling og da at kunne

præsentere disse Borde som et evigt Minde om hans Fangenskab⁵⁵.

. Som ovenfor berørt, var det Overbringelsen af en kongelig Befaling til Ulfeldt om at anmelde sine Fordringer i Boet efter Kirsten Munk, som dannede Indledningen til det nylig beskrevne Optrin. I en Skrivelse, som Fuchs to Dage senere sendte Kongen⁵⁶, og hvori han bl. a. aflagde Regnskab for Udførelsen af sit Hverv, fortæller han, at Ulfeldt havde forlangt en Dags Udsættelse for at tage en Beslutning, og at de med Brevet følgende »Skrifter» ere blevne Resultatet af denne Udsættelse. Ved »Skrifterne» må man uden Tvivl først og fremmest tænke på Ulfeldts Besvarelse af den til ham rettede Opfordring, med tilhørende Dokumentation; men at Ulfeldt tillige har benyttet den Lejlighed, der herved gaves ham, til for Kongen selv at fremføre sine Klager over Fuchs, særlig med Hensyn til det ofte omtalte Skrin, synes umiskjendeligt at fremgå af, at Fuchs i sit Brev til Kongen, umiddelbart efter at have nævnet Ulfeldts »Skrifter», gjør et Forsøg paa at svække Anklagens Betydning, idet han nemlig betegner Ulfeldts Vurdering af de i Skrinet indeholdte Sager som altfor overdreven høj⁵⁷. Ved Sammenkomsten med Fuchs den 2den Marts skulle Fangerne have anslået Værdien af disse Ting til omtrent 20,000 Rdr., men havde ikke villet afgive nogen skriftlig Specifikation. Fuchs havde da selv opsat en sådan, som han lod følge med Brevet til Kongen, idet han tillige bad denne udstede en Befaling til Fangerne om også for deres Vedkommende at detaillere skriftligt, hvad der skulde findes i Skrinet, eller i hvert Fald godkjende den af ham opsatte Specifikation. Der er Tegn til, at det første virkelig er sket, men i den Specifikation, jeg herved tænker på⁵⁸, og som

er opsat af Leonora Christina, findes ingen Angivelse af Juvelsagernes Værdi, men kun af det myntede Gulds og Obligationernes. Derimod haves fra en lidt senere Tid en meget udførlig Fortegnelse over Skrinets Indhold, som ligeledes er udarbejdet af Leonora Christina, og hvori Værdien ansættes endog adskilligt højere end under Sammenkomsten med Fuchs, nemlig — foruden Obligationerne — til over 22,000 Rdr.⁵⁹, hvoraf mere end 4,000 i rede Penge. Om nu virkelig nogen af disse Vurderinger ganske træffer det rette, tør vel ikke betragtes som afgjort, da endog de to skriftlige Specifikationer må antages at være udarbejdede efter Hukommelsen, og da der under de givne Omstændigheder måtte være en stærk Fristelse for Leonora Christina til at ansætte Værdien så højt som muligt. Men selv om man af Hensyn hertil kunde være tilbøjelig til at trække noget fra i det Ulfeldtske Ægtepars Opgivelse, må man dog i hvert Fald vistnok kunne tillægge Specifikationerne så megen Betydning, at man kan være berettiget til at betegne den Vurdering, Fuchs gav af Skrinets Indhold, som aldeles urimelig lav og ikke givende nogen som helst Forestilling om Sagernes virkelige Værd. Han ytrer nemlig i det før nævnte Brev til Kongen med særligt Hensyn til de i Skrinet indeholdte Juveler, at de ikke ere over 600 eller dog i det allerhøjeste 1,000 Rdr. værd, og på omtrent lignende Måde udtrykker han sig i et samtidigt Brev til Gabel⁶⁰, idet han tilføjer, at det er dårlige Sager med Undtagelse af »et Stykke eller tre«. At man ved denne påfaldende lave Vurdering ikke kan undlade at tænke på, hvor meget det lå i Fuchs's Interesse at give den hele Sag så ubetydeligt et Udseende som muligt, har jeg allerede tidligere berørt, og det personlige Motiv synes at blive endnu mere iøjnefaldende, når man

ser, hvorledes han overfor Kongen, men endnu mere overfor Gabel gjør gjældende, at han ikke er til Sinds at udlevere Juvelerne. Det er en Historie, siger han, som kun vedkommer Fruentimmerne, og dem vil han lade udkæmpe det hele mellem sig⁶¹. Hvorledes Enden blev på denne Sag, kan jeg ikke i alle Enkeltheder afgjøre. Så meget er dog vist, at Fangerne af Skrinets Indhold kun fik Obligationerne tilbage, medens både Juvelsagerne og de rede Penge bleve skjænkede af Kongen dels til Fuchs, dels til andre⁶². Også synes Fuchs ikke at have afgivet Juvelerne og Pengene til Kongen, før han selv — måske i Begyndelsen af 1662 — forlod Bornholm⁶³, og det er vist tvivlsomt, om han før denne Tid havde godtgjort Rigtigheden af sin Vurdering.

Når det allerede var kommen Fuchs meget uventet, at hans Fanger havde set sig i Stand til uden hans Vidende at træde i skriftlig Forbindelse med Omverdenen, skulde de dog snart berede ham en endnu langt større Overraskelse ved at vise ham, at de mange Sikkerhedsforanstaltninger, hvormed han havde omgivet den, ikke engang formåede at hindre dem i selv at unddrage sig hans Herredømme, i det mindste så vidt, at det kun skyldtes et Tilfælde, at de ikke helt slap ham ud af Hænderne. Hvor uheldigt end Leonora Christinas Bestikkelsesforsøg både overfor Vagtmesterens Kone og overfor Guvernøren vare løbne af, og hvor uhyre store Vanskelighederne ved en Flugt end måtte fremstille sig, når Fangerne ikke havde anden Hjælp at vente derved, end den, de kunde yde sig selv, vedblev Tanken om Flugt dog at gjære i Leonora Christinas energiske og dristige Ånd, og Fuchs's hensynsløse Optræden samt hans stadige Påstand om, at hun og Ulfeldt aldrig kunde gjøre Regning på at

blive benådede, drev hende til at gjøre sit yderste for at sætte Tanken i Værk. Allerede i Vinteren 1660—61 blev der truffet forskjellige Forberedelser. Hun havde blandt andet fra Kjøbenhavn fået tilsendt tre Par Lagener til sin Seng⁶⁴; dem skar hun i Stykker og lavede dels Touge af dem, dels et Sejl til en Båd, medens Tjeneren af nogle Træstykker, som fandtes i Værelserne, forfærdigede Årer. Det var nemlig deres Hensigt, så snart de vare komne ud af Slottet, at se at få fat i en af de mange Både, som lå ved Kysten, og med den styre til et neutralt Land. Allererst måtte de dog afvente, at Vandet blev isfrit, men dette synes at have været Tilfældet i Begyndelsen af Marts, og det varede da også kun få Dage efter den stormfulde Scene med Fuchs, inden de sidste Tilberedelser til Flugten gjordes, idet Ulfeldt med en Egetræspind udborede Muren under Jernstængerne i et af Vinduerne, så at de med Lethed kunde brydes ud, når det afgjørende Øjeblik kom. Hullerne tildækkedes indtil videre med Kalk og Aske. Endelig, den 13de Marts, da Vejrflojen på Fæstningen viste, at Vinden var gunstig (nordost), besluttede man at vove Forsøget. De Beretninger, der haves om Udførelsen, ere så detaillerede og stemme så ualmindelig godt overens, også i Enkeltheder, at vi ere i Stand til at danne os en meget tydelig Forestilling om, hvorledes det hele gik til⁶⁵.

Tappenstregen gik på Slottet Kl. 8 om Aftenen. Den Støj, som Instrumenterne og især Trommerne gjorde, benyttede Fangerne til at bøje og bryde Jernstængerne fra Vinduet, hvad der både på Grund af de før omtalte Forarbejder, og fordi Stængerne vare temmelig rustne, ikke skal have været meget vanskeligt. Mod Overrumpling udenfra sikrede de sig ved at barrikadere Døren

med et stort Stykke Træ, til hvilket der desuden var befæstet et Tværtræ, som dækkede for Hullet i Døren, så at man ikke engang kunde se ind i Værelset. Endelig omtrent Kl. 10, da Folkene på Slottet vel må antages at være gæede til Ro, skred man til Iværksættelsen af Flugten. Der var lavet et Nedfiringsapparat med et Brædt til at sidde på og Snore løbende i Skurer i Vindueskarmen, som vare indsmurte med Lysetælle. Leonora Christina var den første, som vovede Farten, og hun kom lykkeligt og vel ned fra den betydelige Højde, som hun selv angiver til 21 Alen. Med Ulfeldt, som både på Grund af sin Førhed og sin legemlige Svaghed var temmelig ubehjælpelig, gik Sagen ikke så let. For hans Vedkommende synes Brættet, som Leonora Christina brugte, at skulle have været erstattet med en hel Kasse, som var udstoppet med Puder, men man ser ikke ret af Kilderne, om den virkelig blev brugt ved Nedhejsningen⁶⁶. Derimod omtales det, at han længe blev siddende fast i Vinduesåbningen uden at kunne komme enten frem eller tilbage, og først efter mange Anstrengelser lykkedes det at få ham igjennem og ned på Jorden. Allersidst firede Tjeneren sig selv ned. At Flygtningene ikke allerede nu bleve opdagede, hidrørte fra, at Fuchs havde inddraget den Skildvagt, som tidligere havde haft Post ved Foden af Tårnet. Imidlertid var der udstillet andre Vagter på Fæstningens Grund, og for at undgå dem måtte Flygtningene vandre noget omkring indenfor Fæstningsmuren for at finde et Overgangssted, ved hvilken Lejlighed Ulfeldt kom i én Møddingpøl til midt på Livet og mistede en af sine Sko. Endelig kom de dog op på Muren og firede sig med de medbragte Snore ned i Graven, som var tør, også her fra en meget betydelig Højde⁶⁷. Men

nu vare gode Råd dyre. Natten var mørk, det gav sig til at regne, på alle Sider var der gabende Afgrunde, og Flygtningene vidste ikke, hvor Vejen gik. Ulfeldt, hvis Kræfter allerede næsten vare udtømte, tabte Modet og foreslog, at man skulde holde sig rolig, til Dagslyset brød frem. Men Leonora Christina vilde ikke give tabt. Hun og Tjeneren krøb omkring på Hænder og Fødder for at finde en Nedgang, idet de prøvede sig frem ved at lade Stene rulle ned af Klipperne. De mente nemlig, at hvis en af Stenene standsede nogenlunde tidligt i sin Fart, måtte det være, fordi den var kommen ned på Vejen. Efter mange forgjæves Forsøg traf det sig da endelig også, at en af de nedkastede Stene virkelig standsede temmelig hurtigt, dog ikke fordi den havde nået Vejen, men fordi den var bleven opfanget af en lille Busk, som voxede på den bratte Skrænt. Flygtningene antog imidlertid, at de nu vare på det rette Spor, og Tjeneren tilbød at ville gå i Forvejen for at finde den formodede Vej. Han lod sig altså glide ned ad Skrænten i Retning af den nedkastede Sten, og efter ham fulgte på samme Måde Leonora Christina, og til sidst Ulfeldt. Men næppe var Tjeneren nået ned til det Sted, hvor Stenen var standset, før han tabte Fodfæstet, styrtede ned af Skrænten i hele dens Længde og blev liggende bevidstløs ved Foden af den. De andre troede, at han havde brækket Halsen, hvad han rimeligvis også vilde have gjort, hvis ikke den temmelig betydelige Oppakning, han førte med sig, havde taget en Del af Stødet af. Langt om længe kom han dog til Samlingen igjen og kunde svare på Leonora Christinas Tilråd og hendes Tilbud om at ville prøve på at trække ham op af Dybet. Han mente, at hendes Kræfter ikke vilde forslå dertil, men hun veg ikke tilbage

for Forsøget. Hun lod sig glide ned til det Sted, hvorfra han selv var styrtet ned, og efter at have kastet et af de Touge, som hun førte med sig bundne om Livet, ned til ham, fik hun ham virkelig med den yderste Anstrengelse trukket op, idet han selv hjalp til, så godt han kunde. Hun ytrede selv i senere Tid, at kun Gud kunde have ladet dette hendes Foretagende lykkes, så vidunderligt var det. Thi foruden at der på hver Side af hende var en Afgrund, som var endnu dybere end den, hvori Tjeneren var styrtet, havde hun der, hvor hun stod, kun Støtte for sin venstre Fod, men ikke for den højre. Fuchs, som Dagen efter så Sporene af hendes Fodtrin på det omtalte Sted, var også fuld af Forbavselse over hendes Dristighed, men han forklarede Sagen på sin Måde, idet han sagde, at det kun ved Djævelens Bistand havde været muligt at holde sig fast på et sådant Sted og oven i Kjøbet komme en anden til Hjælp. Han anfører iøvrigt en Kjendsgjerning, som yderligere viser, hvor farlig Situationen var for Leonora Christina, idet han fortæller, at »da hun steg ned, rullede en stor Sten efter hende, som rev et Stykke af hendes Kjole, og var den sprunget lidt til Siden, så at den kunde have fået noget mere fat i hende, havde den knust både hende og Tjeneren»⁶⁸.

Efter at denne Fare var overstået, klatrede Flygtningene igjen op til Fæstningsgraven og forholdt sig nu en Stund rolige. Imidlertid kom Månen lidt frem, og ved dens Lys fik Leonora Christina Øje på en Nedgang, som hun allerede havde lagt Mærke til den Dag, hun havde været ude at spadserere med Guvernøren. Der behøvedes dog en Del Overtalelser fra hendes Side for at bevæge Ulfeldt til atter at begynde på Nedstigningen,

men endelig lykkedes det, og efter megen Anstrengelse, og idet hun og Tjeneren understøttede Ulfeldt, kom Flygtningene endelig ned ad Slotsklippen⁶⁹ og toge, idet de fortsatte deres Vandring, Vejen henimod et Gjærde eller Brystværn, som hørte til de ydre Forsvarsværker. Trætte og forslæde som de vare, havde de ikke Kræfter nok til at stige over Gjærdet, men begyndte at bryde Hul på det for at krybe igjennem det. Ved den Støj, som dette gjorde, vækkedes imidlertid Ejeren af en nærliggende Kro, som troede, at det var Tyve, der vilde bryde ind i hans Svinehus; han kom ud i sin Dør og råbte til dem, og da de ikke svarede, løb han ind igjen for at hente sin Bøsse. Imidlertid var det allerede begyndt at gry ad Dag, der faldt en stærk Tåge, som udviskede og forvanskede Gjenstandenes Omrids, og da Kromanden kom tilbage, fulgt af sin Kone, bleve begge helt betænkelige ved at se »de ubekjendte, underlige Postyrer«, som nærmede sig Huset. »Thi Grevinden var behængt med al Slags Dingeldangel af Snore, Lagener og Sejl, og de Pløkke og Træstykker, som vare bundne dertil, og som de vilde bruge til deres Sejlads, raslede mod hverandre; dertil havde hun den forpinte Greve, som ikke kunde gå alene, på Halsen. Tjeneren krøb også af Sted noget hinkende og krumbojet på Grund af hans Fald og med en stor Bylt på Ryggen, og ovenpå Bylten var der bundet to krumme Træstykker, hvoraf de vilde betjene sig ved deres Sejlads. Disse Træstykker forestillede ikke dårligt et Par Horn, så at sådanne Postyrer på Grund af Tågen slet ikke syntes at ligne menneskelige Væsener»⁷⁰. Kort sagt, Krokonen og hendes Mand kom hurtigt på det rene med, at det var Spøgelse, som her var på Færde, og

fulde af Forskrækkelse løb de ind i Huset igjen og slog Døren i efter sig.

Flygtningene benyttede nu Lejligheden til at gå gennem Gjærdet, men efter at være komne et lille Stykke frem, svigtede Kræfterne ganske Ulfeldt. Han kastede sig ned på Jorden og bad de andre lade ham blive liggende: han var nærved at dø. Leonora Christina søgte at berolige og oplive ham, men han blev en Tid ved sit forrige: at hun skulde se at at frelse sig alene med Tjeneren, hun kunde da måske siden finde Midler til at skaffe ham ud af Fængslet. Hun lod sig dog ikke overtale og mindede ham om, at hun allerede tidligere havde kunnet flygte, hvis hun vilde have forladt ham, men hun vilde ikke lade ham blive ene tilbage i deres Tyrans Hænder, og hun tilføjede, at hvis Fuchs nu fik fat i dem igjen og vilde gjøre Ulfeldt noget ondt, var hun fast besluttet på at gjengjælde ham det. Endelig kom Ulfeldt da så vidt til Kræfter, at han kunde prøve på at gå videre, men rigtignok ikke anderledes, end at Leonora Christina og Tjeneren næsten måtte bære ham, og på denne Måde slæbte de sig da endelig ned til Stranden. Men her fandt de ingen Både, da disse, efter hvad Fuchs siger, alle om Natten bleve samlede på bestemte Steder og bevogtede. Denne Skuffelse har uden Tvivl ganske betaget dem Håbet om et lykkeligt Udfald af deres Foretagende, og så meget mere, da det nu efterhånden blev helt lyst. Imidlertid vilde de endnu prøve et sidste Forsøg. De tog Vejen henimod den ganske nær ved liggende Fiskerflække Sandvig, og her eller i hvert Fald kort udenfor Byen gik Leonora Christina ind i et lille Hus og henvendte sig til en Kone, hun traf, med en Opfordring om at overlade hende en Båd. Men Konen,

hvis Mand ikke var hjemme, vilde ikke indlade sig med hende. Da Leonora Christina igjen kom ud af Huset, nærmede to Fiskere sig, som vilde ned til Stranden til deres Arbejde. Også til dem henvendte Leonora Christina sig med sin Anmodning, idet hun tillige lovede hver af dem 100 Rdl. samt en Gård, hvis de indvilligede. De mærkede imidlertid Uråd og afsloge hendes Begjæring, men ligesom de vendte sig fra hende, kom deres »Kaptejn» — det vil sige: en af Førerne for Strandvagten — gående. Han spurgte Leonora Christina, om hun havde Pas fra Guvernøren, hvortil hun svarte ja, og da han fremdeles spurgte, hvor hun kom fra, sagde hun, at hun kom fra Rønne, hvor hun havde været en 14 Dages Tid. Hun gjorde ham det samme Tilbud, som hun havde gjort de andre, men Manden, hvis Navn var Morten Jensen, forlangte, at hun og hendes Ledsagere skulde følge med ham til Major Otto Krantz, der lå med en Afdeling Soldater i Sandvig. Efter nogen Vægning indvilligede hun deri, men næppe havde hun sat sig i Bevægelse, før Major Krantz, der var bleven underrettet om Flygtningenes Nærværelse, selv kom til Stede med en Vagt. Efter hvad både han og Fuchs sige, var det den høje Tid. Thi det var allerede rygtedes, hvem Flygtningene vare, der var stimlet en Del Mennesker sammen, og Stemningen mod Ulfeldt, hvem Bornholmerne anså for Hovedårsagen til, at deres Ø i sin Tid var bleven skilt fra det øvrige Danmark, var så ophidset, at der virkelig synes at have været Fare for, at de tilstedeværende skulde have overfaldet og dræbt ham, hvis Soldaterne ikke vare komne til. Major Krantz, der altid var optrådt høfligt overfor Ulfeldt og Leonora Christina, tiltalte dem også nu med Venlighed, idet han ytrede sin Forundring over at skulle finde dem på dette

Sted. Leonora Christina svarede, at hun havde gjort sit bedste, men at Skjæbnen ikke havde villet det anderledes. Majoren lod dem så følge med til hans Bolig, og efter at han — ikke mindst af Hensyn til den ophidsede Mængde — havde sat en stærk Vagt hos dem, lod han dem vide; at han måtte sætte Guvernøren i Kundskab om, hvad der var hændet. Leonora Christina bad ham da sige Fuchs, at det kun var hans slette Behandling, som var Skyld i den fortvivlede Beslutning, de havde taget, og hun lod ham bede ikke at mishandle dem: de vare syge på Sjælen og ikke i Stemning til at tåle det.

Da Majoren var kommen op på Slottet og havde aflagt sin Melding til Fuchs, som endnu ikke var stået op, blev denne som rasende og sprang ud af Sengen, idet han bandte og truede. Siden blev han dog roligere, og da Krantz forebragte ham Leonora Christinas Ord, skal han have ytret, at han ikke kunde fortænke Fangerne i, at de selv havde prøvet på at skaffe sig fri, thi på anden Måde vilde de ikke blive det⁷¹. Efter derpå at have sendt Krantz tilbage til Sandvig, begav han sig selv op til Fangernes Værelse, lod Døren bryde op og foretog en nærmere Undersøgelse af Lokaliteterne. Han forefandt alt i den største Uorden. Sengeklæderne vare næsten alle kastede ud på Gulvet, og en hel Del Halm og Hø (fra Sengene) lå spredt omkring i Værelset. På Gulvet, ikke langt fra Tjenerens Seng og midt i Halmen, stod et brændende Lys, som næsten var helt nedbrændt i Stagen, og nogle utændte Lys og Lysestumper opdagedes i selve Sengen, ligesom der også både her og på andre Steder fandtes en Del Træstykker, besmurte med Tælle. Foran Vinduet lå et Lommetørklæde med en Seddel i, som tilsyne-

ladende var skrevet af en Mand i Egnen af Rønne og indeholdt et Tilbud om at ville skaffe Fangerne en Båd. Den var dog virkelig skreven af Ulfeldts Tjener, og Hensigten med den var at lokke Guvernøren på Vildspor med Hensyn til den Retning, Flygtningene havde taget. Blandt de andre mere eller mindre mærkelige Ting, Guvernøren fandt ved sin Undersøgelse, kan endnu nævnes en levende Kat, som Fangerne havde haft inde hos sig før Undvigelsen. Den fremtrådte imidlertid nu i et påfaldende Udstyr, nemlig med en rød Narrehætte på Hovedet, medens Munden var tilbundet på den, for at den ikke ved sin Mjaven skulde gjøre Folk opmærksomme. Da Døren til Værelset blev brudt op, fór den omkring i Forskrækelse, og først da den smuttede ud af Døren, kunde man, som Fuchs selv siger, kjende den, »efterdi ingen havde set Katten således klædt tilforn»⁷². Meningen var naturligvis gennem denne til Nar omskabte Kat at sende Guvernøren en spottende Afskedshilsen, og når man nu næppe kan lade være at undre sig over, at Fangerne under Forberedelserne til deres farlige og vanskelige Foretagende havde Tanke for den Slags Løjer, lader det sig på den anden Side ikke nægte, at denne billedlig-burleske Måde at give sine Følelser Luft på ganske var i Tidens Ånd. Uheldigt var det rigtignok, at Spotten helt måtte forfejle sin Virkning, eftersom Flugten var mislykket.

Efter Undersøgelsen af Værelset satte Fuchs sig i sin Vogn og kjørte til Sandvig for at afhente Flygtningene. Mærkeligt nok skal han ved Gjensynet have været meget rolig og navnlig ikke gjort Flygtningene nogen Bebrejdelse, fordi de havde forsøgt at undvige, ja han skal endog have ytret, at han i deres Sted vilde have gjort det samme⁷³.

Der var dog nogle enkelte Omstændigheder ved Flugten, som løb ham stærkt om i Hovedet, og om hvilke han, åbenbart ikke med nogen venlig Bagtanke, henvendte sig til Ulfeldt og Leonora Christina. Således kunde han ikke glemme det brændende Lys, som han havde fundet stående på Gulvet midt i den omstrøede Halm, og han forestillede dem det farlige herved. Leonora Christina svarede imidlertid, at hun ikke vidste noget derom, hun havde sat Lyset på Bordet; Tjeneren havde været den sidste i Værelset, og måske havde han sat Lyset på Gulvet, eller mulig havde også Katten båret det derved. Dette sidste vilde Fuchs, som rimeligt er, dog ikke lade gjælde; han vilde nok tro, at en Kat kunde slæbe af Sted med et Lys, men at den tillige kunde flytte en så tung Lystage, som den, der var Tale om, »måtte han billig betvivle»⁷⁴. Fremdeles beskjæftigede det ham meget, at Flygtningene ved Anholdelsen vare trufne i Besiddelse af tre Knipler, og han spurgte dem, hvad Hensigten havde været med dem, »om det skulde være hans Nyttår»? Ulfeldt svarede, at man med disse Knipler ikke havde tænkt på ham, men på Vagten, hvorved han mente, at hvis de under Flugtforsøget vare blevne anholdte af Soldaterne og truede med Overlast, vilde de have sat sig til Modværg⁷⁵. Heller ikke dette Svar tilfredsstillede Fuchs, og han kom ved senere Lejligheder oftere tilbage til de samme to Kjendsgjæringer. Særlig ytrede han Tvivl om, at Fangerne virkelig skulde have vovet at gøre Modstand mod Vagten, som var så stærk, men Leonora Christina svarede da engang, at vel var hun kun et Fruentimmer, men om Generalmajoren selv vilde tilføje hende noget ondt, vilde hun — i det samme greb hun en Stol

— væрге sig med denne, når hun ikke havde noget nærmere ved Hånden⁷⁶.

Efter Tilbagekomsten til Slottet bleve Fangerne foreløbig — og som det siges: for at varme sig, da deres Klæder vare gjennemvåde af Regn — hensatte i et Rum, der betegnes som »Kongens Sal». Leonora Christina så her sit Snit til at tale med Tjeneren og få ham til at udlevere en Dagbog, som hun havde ført under hele Fangenskabets på Hammershus, og som formodentlig tillige med andre af hendes og Mandens Sager var gjemt i den Bylt, Tjeneren havde haft at bære under Flugtforsøget⁷⁷. Hun rådede ham også til at skille sig ved de Våben, han førte hos sig — der siges ikke nærmere, hvilke de vare —, og Tjeneren fulgte hendes Råd og kastede dem i et Privet, der fandtes i det tilstødende Værelse. Det viste sig, at denne Forsigtighed ikke var overflødig. Thi da Ulfeldt og Leonora Christina henimod Aften blev førte op på deres Værelse — som var et andet end det, de hidtil havde beboet —, holdt Fuchs Tjeneren tilbage og lod ham klæde nøgen af, hvorefter han fratog ham alt, hvad der endnu var at finde både af Ulfeldts og Leonora Christinas og af hans egne Papirer⁷⁸. Var han ved denne Lejlighed bleven fundet i Besiddelse af Våben, var det uden Tvivl gået ham galt. Selv nu blev han belagt med Jern og således hensat i Vagtstuen, hvad der dog vistnok kun var en foreløbig Foranstaltning, til man kunde få indrettet et særskilt Rum for ham. Thi han fik ikke mere Lov til at dele Værelse med sit Herskab.

Det har ganske vist ikke været nogen behagelig Forretning for Fuchs, som oftere overfor Frederik III. med stor Selvtilfredshed havde omtalt de Sikkerhedsforanstaltninger, hvormed han havde omgivet sine Fanger, nu at

skulle sætte Kongen i Kundskab om, at de dog havde været lige nær ved at undslippe ham, uden at han selv havde kunnet gjøre noget til at forhindre det. Han måtte dog dertil, og den 22de Marts indsendte han en Rapport, hvori han skildrede hele Undvigelsesforsøget⁷⁹. Skjønt de Kjendsgjæringer, han havde at meddele, i det hele talte tilstrækkelig tydeligt for sig selv, var der dog enkelte af dem, som syntes ham at behøve en nærmere Forklaring, såsom Forefindelsen af det brændende Lys m. m. i Fangernes Værelse, og han gav da også en sådan Forklaring, men som rigtignok var i højeste Grad ufordelagtig for Fangerne. Han påstod nemlig ligefrem, at det havde været deres Hensigt med dette Lys at stikke Ild på Slottet for under den Forvirring, som Branden vilde afstedkomme, at slippe så meget lettere bort, og han søgte at begrunde denne Påstand ved at skildre, hvorledes Stagen med Lyset i var sat i en Bunke Sengehalm, »så at Lyset var helt bedækket med Sengehalm, og samme Halm var lagt så tæt som muligt til Rette nedenunder Lyset». Også de andre i Værelset forefundne Lys og Lysestumper samt de med Tælle tilsmurte Træstykker satte han i Forbindelse med denne Sag, og Tilstængningen af Døren forklarede han således, at Fangerne på denne Måde havde villet hindre, at man kom ind for at slukke Branden. Da Døren blev brudt op, skulde der efter hans Påstand næppe have manglet et Kvarters Tid i, at Branden vilde være begyndt, og det farlige ved en sådan Brand fremhævede han med særligt Eftertryk ved at gjøre Kongen opmærksom på, at der ovenover Fangernes Værelse lå »mere end 2000 tørre Lægter og Brædder til Slottets Behov», og underneden Værelset »en temmelig Kvantitet Krudt».

Det var, som man ser, en højst alvorlig Beskyldning, Fuchs rettede mod sine Fanger, og ikke blot selve det graverende i den, men også den Omstændighed, at den fremsattes i en Skrivelse til Kongen, og det ikke i det første Øjeblik Hidsighed, men efter flere Dages Overvejelse og nærmere Undersøgelse, måtte jo på Forhånd tale for, at Fuchs var fuldkommen sikker i sin Sag, da han udslyngede Beskyldningen. Ikke desto mindre mener jeg ikke blot, at man er fuldt berettiget til at påstå, at Beskyldningen er falsk, men når der sees hen til, at Fuchs i det mindste på et enkelt Punkt af sin Fremstilling synes at have gjort sig skyldig i Overdrivelse eller Forvanskning af Kjendsgjernerne, at han gennemgående udlægger alt på den for Fangerne allerufordelagtigste Måde, og at han endelig fortier adskillige ham bekendte Fakta, som afgjort tale imod Rigtigheden af hans Beskyldning, tror jeg end ikke at gå ham for nær ved at sige, at hans Fremstillings Loyalitet er meget omtvistelig, og at der er en stærk Sandsynlighed for, at han i det mindste delvis har udtalt sig mod sin egen bedre Overbevisning. Ved det øjensynligt overdrevne eller forvanskede i hans Indberetning tænker jeg på hans Fremstilling af de Forhold, hvorunder det brændende Lys forefandtes; thi om end nogle af de Vidner, der senere afhørtes om Sagen — men også kun nogle — udtalte som deres Overbevisning, at Flammen inden lang Tid måtte være nået ned til den omgivende Halm, er der dog selv blandt disse ingen, som enten bruger så stærke Udtryk som Fuchs, at »Lyset var helt bedækket med Halm», eller som bekræfter hans Insinuation om, at Halmen med Flid var lagt til Rette om Lyset⁸⁰. Mest mistænkelig bliver dog i mine Øjne hans ovenfor berørte For-

tielse af visse Kjendsgjæringer, som på det tydeligste vise hen til, at Flygtningene havde forladt deres Værelse under den Forudsætning, at det vilde blive åbnet igjen og forefundet i samme Tilstand som før. Til disse Kjendsgjæringer hører blandt andet, at der var efterladt en Kuffert eller Kiste i Værelset med en Del af Flygtningenes Tøj, hvilken Kiste de før Undvigelsen havde forseglet⁸¹. Thi hvilken Mening vilde der være i en sådan Forsegling, hvis det havde været deres Hensigt at stikke Ild paa Værelset og det hele? Endnu mere talende er det i Lommetørklædet efterladte fingerede Brev fra en Mand ved Rønne. Thi her er det dog ikke til at mis-kjende, at Flygtningene kun kunne have efterladt et sådant Brev i den Tanke, at det skulde blive fundet og læst af Fuchs, og hvilken Mulighed vilde der have været for dette, hvis Fuchs's Beskyldning havde været begrundet? Ganske det samme gjælder om den udklædte Kat, der jo var beregnet på at sees af Fuchs og bringe ham Flygtningenes Hilsen, den første Gang han efter Undvigelsen betrådte deres Værelse⁸². Kattens Udklædning er den eneste af de her nævnte Kjendsgjæringer, som Fuchs omtaler i sin Indberetning, men uden at han drager nogen Slutning af den i den her antydede Retning.

Når det allerede ved de anførte Fakta må ansees for godtgjort, at den af Fuchs mod Fangerne rettede Beskyldning var falsk, er det dog næppe af Vejen at gjøre opmærksom på, at man ved et ganske simpelt Ræsonnement må komme til samme Resultat, og særlig turde der, med Leonora Christina selv⁸³, være Grund til at fremhæve, at alene den Usikkerhed, der hvilede over Udfaldet af deres Flugtforsøg, og den deraf følgende nære Mulighed for, at Straffen for en Brandstiftelse vilde følge Fuld-

byrdelsen lige i Hælene, måtte være tilstrækkelig til at frikjende dem for Beskyldningen for at have øvet en sådan Udåd. Usikkerheden ved Foretagendet påpeger Leonora Christina igjen meget slående ved at henvise til, at det var uvist, om de kunde komme ned fra Vinduet, uden at nogen mærkede det, uvist, om ingen af Vagten mødte dem, uvist, om de kunde komme gennem Slotsgraven, og endelig uvist, om de kunde få fat i en Båd. Et andet Argument, som hun og Ulfeldt⁸⁴ opstille mod Fuchs's Beskyldning, og som ligeledes synes meget træffende, er, at selv om de kunde have haft Hjerte til at begå en Misgjerning, som satte mange uskyldige Menneskers Liv i Fare, vilde de dog ganske sikkert alene af Hensyn til Kongen have afholdt sig derfra, da de ved en sådan Udåd vilde forspilde enhver Udsigt til nogensinde at opnå en Udsoning med ham. Jo mere man imidlertid må erkjende Rigtigheden heraf, desto daddelværdigere må man også finde det, at Fuchs på det løseste Grundlag søgte at bibringe Kongen Troen på deres Skyld, og kunde det nu oven i Kjøbet antages — som jeg ikke er tilbøjelig til at mene, at det kan — at Fuchs for en Del har udtalt sig i denne Sag imod sin egen Overbevisning, og da vel nærmest for at give den Vrede, som Kongen kunde formodes at ville fatte mod ham selv i Anledning af Flugtforsøget, en anden Retning, vilde det fordømmelige i hans Adfærd næppe kunne betegnes med Udtryk, som vare stærke nok.

For Fuldstændigheds Skyld skal jeg endnu søge at vise, hvorledes de samme Kjendsgjæringer, som Fuchs udtødte så stærkt i Flygtningenes Disfavør, ere i Stand til at modtage en for disse gunstigere og tillige naturligere Forklaring. At det brændende Lys ikke, som

Leonora Christina i Begyndelsen påstod, var bleven sat på Bordet, men på Gulvet, og at hun oven i Kjøbet selv havde sat det der, kan ganske vist ikke omtvistes. Hun indrømmede det selv på et senere Tidspunkt⁸⁵, og det bekræftes af Tjeneren⁸⁶. Men når allerede denne hendes Vaklen i Udsagnet ret vel lader sig opfatte som et Vidnesbyrd om, at Hensættelsen af Lyset på det nævnte Sted var foregået halvt ubevidst, og uden at hun forbandt nogen bestemt Tanke, end sige nogen ond Tanke, dermed, får denne Opfattelse en yderligere Bekræftelse, når man erfarer, at det allerede i længere Tid havde været stadig Skik om Natten at sætte et brændende Lys netop på det Sted foran Tjenerens Seng, hvor det forefandtes af Fuchs⁸⁷. Hvad den i Værelset omstræede Sengehalm angår, er det allerede omtalt, at også en Del af selve Sengeklæderne vare udtagne af Sengene, vistnok nærmest for at bruges ved Nedfiringssapparatet (se S. 30), og det ligger da nær at antage, at man har brugt eller tænkt at bruge noget af Halmen i samme Øjemed. Hvorledes det er gået til, at Halmen i større Mængde er bleven sammenhobet omkring Lysestagen, kunde ved første Øjekast synes vanskeligere at forklare, da man ikke engang kan tiltro Leonora Christina den Uforsigtighed at have sat Stagen på et Sted, hvor der var øjensynlig Fare for Antændelse. Når man imidlertid betænker, hvorledes den indelukkede og ved Udklædningen forskræmte Kat uden Tvivl må have rumsteret om i Værelset, inden Døren blev åbnet, bliver Sagen ret vel forståelig, og Fuchs var i en senere Tid selv ikke utilbøjelig til at indrømme Muligheden af denne Forklarings Rigtighed⁸⁸. At der på forskellige Steder både i det beboede Værelse og det ved Siden af liggende

Rum var smurt Tælle, indrømmedes af Ulfeldt, hvorimod han nægtede, at der var henlagt Lys og Træstykker besmurte med Tælle mellem Strået i Tjenerens Seng. Om dette kan der dog efter Vidnernes Udsagn næppe være Tvivl, men idet Ulfeldt nærmere forklarer den af ham indrømmede Kjendsgjerning, giver han også et Vink til Forståelsen af den anden. Han siger nemlig, at han og Tjeneren havde brugt Lysetælle til at indgnide dels det Sted i Vindueskarmen, hvor de agtede at fire sig ned, dels nogle Brædder under Loftet i det lille Rum, hvor de i Forvejen havde gjort Prøve med Nedfiringsapparatet⁸⁹. Men herved lader det sig da let tænke, at der kan være dryppet Tælle både på andre Steder og på et og andet Stykke Træ, som var bleven benyttet ved de nævnte Lejligheder, og ligeledes, at sådanne Træstykker tillige med de ikke brugte Lys vare blevne gemte på Steder, hvor man først ved en nærmere Undersøgelse vilde kunne opdage dem⁹⁰. Hvad endelig Dørens Afspærring angår, var Fangernes Hensigt hermed utvivlsomt dels at forhindre Overtumpling under Forberedelserne til Flugten, dels at vinde Tid til at komme så langt bort som muligt, inden man satte efter dem⁹¹.

For så vidt Fuchs virkelig ved den Måde, hvorpå han indblandede Beskyldningen for attenteret Brandstiftelse i sin tjenstlige Indberetning om Ulfeldts og Leonora Christinas Undvigelsesforsøg, havde tilsigtet at vække Kongens Vrede mod Fangerne i så høj Grad, at hans egen Pligtforsømmelse blev mere eller mindre glemt derover, viste hans Beregning sig at være fuldkommen rigtig. Thi medens han selv slap fra Sagen med en ganske læmpelig Bebrejdelse⁹², fik Fangerne på en meget håndgribelig Måde at føle, hvor stærkt Indtryk hans Med-

delelser både i den ene og anden Henseende havde gjort på Kongen. Som Svar på hans Indberetning (af 22de Marts) udfærdigedes nemlig under 4de April en kongelig Skrivelse, hvori Fuchs fik Befaling til strax efter Modtagelsen at skille Ulfeldt og Leonora Christina fra hinanden og hensætte dem hver for sig i et »Logement à part«. Hvis han ikke havde noget sikkert Sted til Tjeneren, skulde denne øjeblikkelig sendes til Kjøbenhavn. Ulfeldt skulde have en Karl, og Leonora Christina et Fruentimmer til Opvartning om Dagen, men foruden dem måtte Fuchs ikke lade nogen som helst få Adgang til Fangerne. Endelig pålagdes det ham at anstille omhyggelige Undersøgelser med Hensyn til Flugtforsøget, navnlig ved Afhøringen af edsvorne Vidner, og at sende Kongen en udførlig Gjengivelse af, hvad der herved kom frem om Sagen⁹³. Med Hensyn til denne sidste Befaling — som ganske vist ikke udsprang af Mistro til Fuchs's Indberetning, men af Ønsket om at få det formodede Brandstiftelsesforsøg lovmæssigt bevidnet for at kunne bruge det mod Fangerne — kan det strax bemærkes, at den ikke synes at være kommen til Udførelse før et halvt År efter, og da, som det siden nærmere vil sees, ikke engang ved Fuchs selv. Men også Fuldbyrnelsen af den Befaling, som gik ud på Ulfeldts og Leonora Christinas Adskillelse, måtte tåle nogen Udsættelse, fordi Fuchs ikke strax havde de fornødne Rum til sin Rådighed, vel at mærke når de tillige skulde frembyde tilstrækkelig Sikkerhed mod en ny Undvigelse. Han traf dog snart sit Valg i så Henseende, og idet han, vistnok med god Grund, foretrak også at beholde Tjeneren under sit eget Tilsyn frem for at sende ham til Kjøbenhavn, hvor han rimeligvis vilde blive skarpt udspurgt om Forholdene på Bornholm, bestemte han til

fremtidigt Opholdssted for ham og hans Herskab tre Rum, som lå i et af Slottets Tårne (sikkert igjen i Manteltårnet), det ene ovenover det andet⁹⁴. Disse Rum skulde dog først indrettes på behørig Måde, og der sparedes i Virkeligheden ingen Møje for at gjøre dem så stærke og ubrydelige som muligt. Man skulde tro, at der var Tale om at indrette Fangehuller til Misdædere af den groveste og farligste Art, når man hører, at Murene bleve beslæede med Jernplader, at der blev sat dobbelte Jerngittere for Vinduerne, og at der endog blev anbragt Trækasser udenfor Vinduerne for at hindre Fangerne i at se ud og tale med hinanden⁹⁵. Fuchs ytrede selv siden i en Skrivelse til Kongen, at han troede, at der var brugt over 20 Skippund Jern til Udstyrelsen af disse Fængsler⁹⁶, af hvilke det øverste var bestemt for Leonora Christina, det mellemste for Ulfeldt og det underste for Tjeneren. — Det vilde næppe havde været for meget at vente, at både den Bevidsthed, Fuchs måtte have om ved sit eget Forhold at have bidraget væsentligt til at fremkalde det fortvivlede Flugtforsøg, og den Udsigt, der nu åbnedes ham til i en nær Fremtid at blive fuldkommen sikret mod ethvert nyt Forsøg af denne Art fra Fangernes Side, vilde have gjort ham lidt mere skånsom og hensynsfuld i sin Optræden overfor dem, efter at han atter havde fået dem i sin Magt. Alligevel blev dette ikke Tilfældet, og nu som før lod han — hvad et Par Exempler ville vise — sin Lidskabelighed og Brutalitet frit Løb overfor dem. En Dag, vistnok ikke længe efter den mislykkede Flugt, havde en Kaptejn ved Garnisonen på Bornholm, Hermann Bolt, Vagt hos Fangerne, og Ulfeldt bragte da igjen den gamle Historie på Bane, at Fuchs havde beskyldt ham for Tyveri. Da Fuchs fik dette at vide, kom han op og

gjorde en Scene i den allerede beskrevne Stil. Han talte Ulfeldt meget hårdt, påstod, at det var hans Hensigt at styrte ham (Fuchs) i Fordærvelse, og idet han også gjorde gjældende, at det havde været Ulfeldts og Leonora Christinas Tanke at slå ham ihjel med de Knipler, de førte med sig under Flugtforsøget, brugte han blandt andet de Ord: »I have villet slå Hjernen ind på mig, men jeg skal endnu indsalte Eders Hjerne!» — hvilke Ord han ledsagede med en meget talende Gestus, idet han, stående foran Ulfeldt, der sad på en lav Stol, flere Gange løftede sin Stok i Vejret og slog sig med den i den flade Hånd⁹⁷. — Om en anden lignende Scene fortæller Leonora Christina⁹⁸. Hun siger, at Fuchs en Dag kom op for at yppe Kiv, og han begyndte med at tale om Fortiden. Leonora Christina bad ham holde op, men han vilde ikke, og det kom da til en Ordvexel. Under denne sagde Fuchs blandt andet: »I er så hoffærdig, Frue, men jeg skal vide at ydmyge Eder, jeg skal gjøre Eder så lille bitte» — her viste han med Hånden mod Jorden; »I er bleven løftet til Vejrs, men jeg skal få Eder ned igjen». Hun lo ad ham og svarede: »I kan gjøre ved mig, hvad I selv synes, men I kan aldrig gjøre mig så ringe, at jeg jo husker, at I har været Tjener for en af min Fader Kongens Tjenere». Han blev tilsidst så hidsig, at han gik hen imod hende og holdt hende sin knyttede Næve for Ansigtet. Hun sagde da, idet hun greb om en Kniv, som lå i hendes Lomme: »Brug kun Eders skidne Mund og forbandede Tunge, men hold Eders Hænder hos Eder selv!» Han forstod det strax som en Trusel, trak sig noget tilbage, gjorde en dyb Reverents for hende og bad spottende den »nådige Frue» om Skånsel, idet han dog med det samme spurgte, hvad hun vilde

gjøre ham. Hun svarede: »I har ikke noget at frygte nu, men hvis I lægger Hånd på mig, vil I finde en Modstand, som vel kun er svag, men dog vil strække sig så vidt, som mine Kræfter tillade». Tilsidst gik han da bort og foreslog ved Afskeden, at de skulde være gode Venner. Leonora Christina siger, at han selv ytrede for Kaptejn Bolt, at han ved den Slags Optrin nærmest tilsigtede at få Ulfeldt til at forløbe sig for gennem ham at hævne sig på Leonora Christina. Men Ulfeldt gav ham ingen Anledning, da han ikke engang vilde tale til ham.

Endelig blev man da færdig med Indretningen af de tre Fængselsrum, og Skilsmisens Dag kom for de ulykkelige Fanger. Det var den 15de Juni⁹⁹, altså lige tre Måneder efter Flugtforsøget. Fuchs kom selv op for at underrette dem om, hvad der forestod, og med sin sædvanlige brutale Råhed opfordrede han dem til at sige hinanden Farvel for bestandigt, da de aldrig mere vilde få hinanden at se¹⁰⁰. Han tilstod dem en Time til Afskeden. Skjönt Fangerne ikke vare så ganske uforberede på Skilsmisens, som Fuchs vistnok troede, kan man let tænke sig, hvilken uhyre Smerte der måtte gribe dem, da det afgjørende Øjeblik kom. Under al den Sorg og Modgang, der i en Række År var overgået dem, havde de altid stået ved hinandens Side og derved været i Stand til at lette hinanden Byrden, og nu, da deres Skjæbne syntes at tage en ulykkeligere Vending end nogensinde før, skulde de endog undvære denne Trøst. Om Fuchs's Ord, at Adskillelsen vilde vare for bestandigt, havde de så meget mindre Grund til at tvivle, da Ulfeldts Helbred, som allerede var i høj Grad nedbrudt, næppe lod antage, at han ret længe vilde kunne bære det nye Fængsels

strengere Vilkår. Således måtte da Afskeden i Virkeligheden blive som en Afsked for hele Livet, og man får måske det allertydeligste Indtryk af dens Bitterhed, når man hører, at endog Fuchs med al sin Hårdhed og alt sit Had til Fangerne åbenbart er bleven bevæget derved. »Deres Skilsmisse var noget pitoyabel at se på», skriver han kort efter til Kongen, »thi de græd heftigt på begge Sider»¹⁰¹. Også vedblev, efter hans Udsagn, deres »Lamenteren» i de første Dage efter Adskillelsen, men derpå begyndte de at blive noget roligere, og den 25de kunde Fuchs endog berette om Ulfeldt, at han nu »er i godt Humør», »synger for det meste den hele Dag» og »taler, som om han var nyfødt», hvorimod Leonora Christina endnu »holder sig ganske stille og siger sjældent et Ord»¹⁰². Det hurtige og tilsyneladende ganske umotiverede Omslag i Ulfeldts Stemning, som her antydes, kan ikke andet end vække den højeste Forundring, og man fristes et Øjeblik til at drage Sandheden af Fuchs's Udsagn i Tvivl. Når man imidlertid ser noget nærmere på Sagen og navnlig gjør sig bekendt med Fuchs's yderligere Beretning om Indholdet af de Samtaler, Ulfeldt førte med ham, forsvinder ikke blot Tvivlen, men man finder uden Vanskelighed Nøglen til den tilsyneladende Gåde. Således talte Ulfeldt bl. a. om Tilstanden efter Christian IV.s Død og fremhævede, hvorledes han dengang var gået Hertug Frederik til Hånd med gode Råd og havde modarbejdet dem, der ikke vilde have ham på Tronen, samt hvorledes han sejrrikt havde modstået de Fristelser, ved hvilke Hertug Frederik af Holsten-Gottorp havde villet lokke ham til at virke for sig, og som bestod i et Forslag om et Dobbeltgifttermål mellem hans ældste Søn og Datter og Ulfeldts ældste

Datter og Søn samt i et Tilbud om at forlene Ulfeldt arveligt med Fyn som et Fyrstendømme¹⁰³. Endvidere udtalte Ulfeldt for Fuchs, at han havde nogle Hemmeligheder på Hjerte, som han ikke tænkte at tage med sig i Graven, og han bad Fuchs underrette Kongen herom; han ytrede, at han vidste, at Kongen trængte til Penge, og tilbød at ville gjøre ham bekendt med et Projekt, hvorved han kunde tjene 150,000 Rdl. om Året, uden at Undersåterne betyngedes derved, og det var »ingen Apothekeranslag, men sådanne funderede Secreta, at alle Mennesker måtte undre sig over, hvorledes sligt var bleven ham bekendt«. Han spurgte fremdeles Fuchs, om han ikke havde Venner, som kunde lægge et godt Ord ind for ham hos Kongen, og tilbød i så Tilfælde Fuchs 10,000 Rdl. og enhver af Vennerne lige så meget. 10,000 Rdl., sagde han, idet han tog Fuchs i Hånden, var for ham ikke mere end et Hår på hans Hoved, og han ytrede, at han var rede til at låne Kongen 300,000 Rdl., hvis denne blot vilde tilstå ham en Samtale. I denne vilde han da udtale sig om alt, hvad der lå ham på Hjerte, og han tvivlede ikke om, at Kongen vilde være tilfreds med hans Forklaringer og strax aflægge sin Unåde imod ham. Man ser af alt dette tydeligt nok, hvad der var Årsag til den oprømte Stemning, der så ganske uformodet havde grebet Ulfeldt: han var begyndt at håbe på en Udsoning med Kongen og på Løsgivelse af sit Fængsel. Men på den anden Side må dette Håb både på Grund af de ydre Forhold, hvorunder det opstod, og på Grund af de Midler, hvorved Ulfeldt tænkte at realisere det, synes så fuldstændig vildt og grundløst, at man får et bestemt Indtryk af, at den, der har kunnet finde rogen

Kilde til Glæde i et sådant Skyggebillede, ikke kan have været fuldt åndeligt tilregnelig, og dette Indtryk bestyrkes yderligere ved de nævnte Udtalelsers hele øvrige Karakter: deres brede Snakkesalighed, deres barnagtige Praleri, og ikke mindst deres selvforglemmende Venlighed lige over for en Mand, der kort i Forvejen var behandlet som afgjort Fjende. Med andre Ord: jeg er overbevist om, at man for at se hine Udtalelser af Ulfeldt og den bagved liggende Stemning i deres rette Lys må holde sig den åndelige Svækkelse for Øje, hvorom der flere Gange tidligere har været Tale under Fangenskabet, og som ikke usandsynligt er tiltaget under Trykket af den nye Indespærring og Adskillelsen fra Leonora Christina¹⁰⁴.

Men hvad nu end vi dømme om de anførte Udtalelser af Ulfeldt, fremgår det af den ovenfor nævnte Skrivelse til Kongen fra Fuchs, at denne både fandt det meget fornuftigt af Ulfeldt at ville prøve på at gjenvinde Kongens Nåde og følte sig personlig behagelig berørt ved den venlige Fortrolighed, Ulfeldt viste ham. Et Vidnesbyrd om det sidste haves også deri, at Fuchs i den nævnte Skrivelse støtter en Bøn, som Fangerne havde rettet til ham om at måtte være sammen nogle Timer om Dagen, eller i det mindste spise til Middag med hinanden. Han siger, at hvis Kongen kunde have Betænkkelighed ved at tilstå denne Bøn, fordi det kunde give Anledning til et nyt Undvigelsesforsøg, så har det ingen Fare dermed, da Fangerne kunne være sammen på den store Sal, som ligger foran Ulfeldts Fængsel, og her kunne være under sikker Bevogtning. Det kan strax bemærkes, at Ansøgningen alligevel ikke blev bevilliget. — I den samme Skrivelse forebringer Fuchs også Kongen en af Fangerne fremsat Anmodning om, at nogen måtte

våge hos dem om Natten, da de begge ofte vare meget svage. Fuchs havde, i Overensstemmelse med Kongens Befaling, tilbudt dem nogle af sine egne Folk til Opvartning om Dagen, men belærte af tidligere Erfaringer med Hensyn til hans undergivnes Sindelag, og fordi de mest trængte til Hjælp om Natten, havde de afslået Tilbudet. Han lod da, efter eget Sigende, forhøre overalt på Øen, men fandt ingen, der vilde modtage Tjenesten, da de, der fik den, altid måtte blive inde hos Fangerne, for at disse ikke skulde få Lejlighed til at træde i Forbindelse med Omverdenen. Leonora Christina fortæller dog, at da hun nogle Uger efter Indespærringen blev heftigt syg og gjentog sin Bøn til Fuchs om en Kvinde, der kunde være hos hende, tilbød han hende et Fruentimmer, som havde myrdet sit Barn og snart skulde halshugges^{104b}. En sådan Selskabserske vilde hun dog naturligvis ikke modtage, og hun var vel endog tilbøjelig til at betragte Tilbudet som ondsksfuld Spot, da Fuchs netop samtidig på anden Måde oprørte hendes Følelser på det dybeste. Hun bad ham nemlig også under det omtalte heftige Sygdomsanfald tillade en Præst at komme til hende for at berette hende. Men skjønt hun bønfuldt derom med hede Tårer og sagde, at Fuchs kunde lade hvem han vilde overvære hendes Sammenkomst med Præsten, afslog han dog hendes Bøn. Han lod hende sige, at han ingen Befaling havde modtaget i så Henseende, og at selv om Døden sad hende på Læberne, fik hun ingen Præst¹⁰⁵. Af alt, hvad Leonora Christina til forskjellig Tid måtte lide af Fuchs, synes intet at have brændt sig dybere ind i hendes Sjæl end dette Afslag, og man vil heller ikke kunne nægte, at selv om det formelt lod sig forsvare ved en Henvi- ning til den tidligere omtalte kongelige Ordre, udkrævedes

der en mere end almindelig Mangel på menneskelig Følelse for ikke at fravige denne under de givne Forhold, og så meget mere, da der ved Ordrens Udstedelse utvivlsomt ikke var tænkt på et Tilfælde som det foreliggende. Også Ulfeldt fik iøvrigt på en lignende Anmodning et lignende Svar¹⁰⁶, og det tør antages, at dette dobbelte Afslag — thi også om det, der gaves Leonora Christina, kom han, som man strax vil skjønne, uden Tvivl snart til Kundskab — bidrog meget væsentligt til, at den i sig selv så påfaldende Tilnærmelse mellem ham og Fuchs meget snart slog over i sin Modsætning, og at det tidligere yderst spændte Forhold vendte tilbage. I samme Retning virkede dog naturligvis også både Ulfeldts Skuffelse ved at se, at de Forhåbninger, han havde bygget på Fuchs's Intervention hos Kongen, ikke førte til noget, og Fængslets eget tunge, daglige Tryk, som Fuchs ikke gjorde noget for at lindre. I Virkeligheden vare de Vilkår, hvorunder Fangerne til daglig levede, højst kummerfulde. Den næsten stadige Ensomhed, hvortil de vare viede, var i sig selv en uhyre Kval. Vistnok fandt de en Tid, trods de Forholdsregler, der vare tagne for at hindre dem i at meddele sig til hinanden, Lejlighed til alligevel at gjøre dette, men det kunde kun ske på en højst ufuldkommen og sporadisk Måde, som kun gav en kummerlig Erstatning for Samlivet. Når det nemlig ikke blæste stærkt, og de råbte højt, kunde de gennem Vinduerne gjøre sig forståelige for hinanden med korte Sætninger, men for ikke at opdages måtte de indskrænke disse fragmentariske Samtaler, som de førte på italiensk, til de tidlige Morgentimer. Alligevel blev Fuchs tilsidst underrettet om Sagen, og han satte da en Stopper for alle videre Forsøg af denne Art, idet han forsynede Skildvagten under

Tårnet med en Slags Skralde, hvormed han skulde gjøre Støj, når han troede, at Fangerne vilde tale sammen¹⁰⁷. Hvad der gjorde Ensomheden endnu tungere at bære for disse, var, at de vare berøvede så godt som ethvert Middel til Sysselsættelse. Bøger havde de ikke, Brugen af Pen og Blæk var dem forment, og Leonora Christina synes endog at have manglet det almindeligste kvindelige Håndarbejde. I Begyndelsen sees de at have underholdt sig med at klippe eller skjære Billeder ud, sagtens af Papir. Når så Ulfeldt havde et Billede færdigt, sendte han det til Leonora Christina, for at hun skulde se det, og omvendt. Men ret længe have de næppe kunnet finde Tilfredsstillelse ved denne tarvelige Adspredelse. Over den knappe og dårlige Kost synes de vedblivende at have haft Grund til at beklage sig, og Ulfeldt sagde senere, at de fortæredes af Utdøj, fordi Fuchs ikke lod dem få Klæder og Linned nok til at skifte med. Hen på Året, da Aftenerne og Nætterne bleve lange, kom en ny Kval til de tidligere, idet de kun fik Lys så længe, som de spiste deres Aftensmad, og altså måtte tilbringe hele den øvrige Tid i Mørke uden anden Underholdning end deres egne sørgelige Tanker¹⁰⁸. Kort sagt, skjønt der ingen Dom var afsagt over dem, havde de i de fleste Henseender ikke bedre Vilkår end simple domfældte Forbrydere, og i nogle ikke engang så gode.

Med alt det var det, som tidligere bemærket, ikke Meningen, at dette hårde Fangenskab i og for sig skulde betragtes som Straffen for de Misgjerninger, Kongen tillagde dem. Det betegnede kun selve Sikringen af deres Personer, indtil der ved Dom eller på ånden Måde blev truffet en endelig Afgjørelse af deres Skjæbne, og hvor længe det end trak ud med en sådan Afgjørelse, havde

Kongen dog ingensinde sluppet den af Tankerne. Men Sagen var, at han på Grund af forskjellige Betænkkeligheder, som Ulfeldts dobbelte Stilling til Danmark og Sverig voldte ham, længe var i stor Forlegenhed med, hvad han skulde gjøre. Vistnok var der adskilligt, som syntes at tale for, at Sverig vilde lade ham have temmelig frie Hænder overfor Ulfeldt. Således var der Grund til at formode, at Ulfeldt havde gjort den fra svensk Side udstedte Benådning ugyldig, eftersom Benådningen indesluttede den Betingelse, at han skulde stille Sikkerhed for sin fremtidige Opførsel overfor den svenske Regering, og han på Grund af sin overilede Flugt ikke havde fået Lejlighed til at opfylde denne Betingelse. Men med det samme måtte han da også antages — for så vidt der til Benådningen virkelig har knyttet sig en Aftale om hans Restitution i Danmark — at have mistet Adkomsten til denne sidste, og der syntes at være så meget mindre Grund til at frygte, at Sverig desuagtet skulde støtte mulige Fordringer fra hans Side på en Restitution, som man måtte tro, at den Forbitrelse, der under hans Proces havde samlet sig imod ham i Sverig, yderligere var bleven forøget ved hans Flugt, både på Grund af den Skuffelse, den havde beredt Regeringen, og fordi den syntes at bære Vidne om hans onde Samvittighed¹⁰⁹. At den svenske Regering virkelig var Ulfeldt yderst ugunstigt stemt, viste hele den Holdning, den indtog til ham i den nærmeste Tid efter Flugten. Så længe den endnu var i Uvished om, hvor Ulfeldt var draget hen, og hvilke hans Hensigter vare, blev der ikke taget nogen Beslutning om ham¹¹⁰, men næppe var det bleven bekjendt, at han var ført som Fange til Bornholm, før hans Godser og øvrige Ejendele i Sverig blev lagte under Beslag, så

at Regeringen i Fremtiden selv disponerede over Indtægterne af Godserne. Ulfeldts og Leonora Christinas i Malmø efterladte Børn fik Befaling til strax at forlade Skåne, og om denne Befaling end siden blev noget modificeret, fastsattes dog den 1. August 1661 som den yderste Termin for deres Ophold i Landet¹¹¹. — Men når alt dette, som sagt, nærmest måtte synes at tyde på, at Sverig ikke vilde nedlægge Indsigelse imod, at den danske Regering på sin Side opgjorde noget af sit Regnskab med Ulfeldt, var der lige fuldt også en Mulighed for det modsatte. Forholdet mellem de to Nabostater var endnu efter Freden alt andet end venskabeligt, Sverig fandt med eller uden Grund på forskellige Punkter Anledning til at besvære sig over Danmarks Forhold, og Frederik III. kunde ingeniende være sikker på, at ikke også Ulfeldts Sag — trods Sverigs Stemning mod Ulfeldt personlig, og trods at det selv havde draget den størst mulige Fordel af hans Flugt — kunde afgive Påskud til Forestillinger og Besværinger, således som den mange Gange tidligere havde gjort. Så forviklet som denne Sag var, kunde det endog næppe falde vanskeligt at finde en tilsyneladende eller virkelig Retsgrund til en Indblanding; og selv om man slet ikke tager Hensyn til, at Ulfeldt efter Kjøbenhavnstraktatens Ordlyd (Art. 26) snarest måtte antages uden nogen som helst Betingelse at være hævdet i sin Adkomst til at nyde godt af Roskildetraktatens Art. 24, så snart han selv kunde gjøre sin Ret gjældende — selv om man, siger jeg, ganske ser bort fra en sådan Opfattelse, som Frederik III. på det bestemteste modsagde, og udelukkende sætter Ulfeldts Restitution i Danmark i Forbindelse med Aftaler, som knyttede sig til hans

Benådning i Sverig, var det f. Ex. ikke engang' utænkeligt, at den svenske Regering under Fastholdelse af, at Stillingen af den i Benådningsakten forlangte Sikkerhed var et indre svensk Anliggende, hvis Ordning kun angik den selv, kunde gjøre gjældende, at det var til selve den formelle Udstedelse af Benådningsakten — som jo var en fuldbyrdet Kjendsgjerning — og ikke til Opfyldelsen af de deri indeholdte Betingelser, at Restitutionen knyttede sig¹¹². Men i hvert Fald stod det fast, at Sverig, hvad Øjeblik det skulde være, kunde benåde Ulfeldt fuldt ud for sit eget Vedkommende og dermed altså også åbne ham Adgang til de deraf flydende Konsekventser fra dansk Side, og ikke mindre sikkert måtte det antages, at den svenske Regering vedblivende vilde hævde Ulfeldts undersåtlige Forhold til den, hvorved den, uafhængigt af alt andet, vilde få en stadig Anledning til at give sin Stemme med i Laget ved Afgjørelsen af hans Skjæbne. Man vil indse, at det under disse Omstændigheder kunde være meget vanskeligt for Frederik III. at afgjøre, hvilke Forholdsregler han rettest skulde tage for at få sit Mellemværende med Ulfeldt opgjort, men så meget stod fast, at det for Sverigs Skyld vilde være heldigst, om disse Forholdsregler så lidt som muligt smagte af personlig Egenmægtighed og Vilkårighed. Det var da også en Tid lang Kongens Hensigt at anlægge en formelig Proces mod Ulfeldt, men da han var i Uvished om, hvorledes dette bedst skulde gøres for at føre til det attråede Mål, afordrede han efterhånden en Række retskyndige Mænd i Danmark og Hertugdømmerne deres Betænkning i så Henseende. Således henvendte han sig (ved én og samme Skrivelse af 29. December 1660) til den holstenske Kantsler Didrich Reinkingk og til Medlem af Overretten i Glückstadt

Conrad Hesse om Sagen; senere (30. Marts 1661) til Amtmand i Rensborg Hinrich Blome, til Assessor i Justitskollegiet Peder Lassen (1. April 1661), til den danske Kantsler Peder Reedtz (13. Mai 1661)¹¹³, og måske til endnu flere. Af Kongens Skrivelser til de nævnte Mænd kjendes nu kun den til Peder Lassen, men af de bevarede Svar må sluttes, at de have været enslydende. Indholdet er dette: Først rekapituleres i Korthed Ulfeldts Forbrydelser mod Kongen og Kronen: hvorledes han i sin Tid — tillige med Leonora Christina — har forladt Riget uden at aflægge Regnskab for sin Æmbedsførelse, hvorledes han ikke blot har siddet Stævningen for Herredagen overhørig, men endog med Ord og trykte Skrivelser angrebet Kongen og hans Regering på Æren, hvorledes han har søgt Beskyttelse hos Rigets åbenbare Fjender, deltaget i disses Indfald, stået dem bi med Råd og Dåd og opfordret Kongens Undersåtter til Oprør. Derefter fremhæves, at skjønt han og hans Hustru blev indesluttede i den Roskildske Fred, blev dog Punktet om hans Æmbedsførelse ikke berørt deri, for ikke at tale om, at den Roskildske Fred er ophævet ved den sidste Fredsslutning. Hertil knyttes nogle historiske Bemærkninger om Udeladelsen af Roskildetraktatens Artikel 24 i den Kjøbenhavnske Traktat, hvilken Udeladelse Kongen hævder af alle rette vedkommende at være anerkjendt som en Ophævelse af Artiklen, og endelig fortælles, hvorledes Svenskerne også efter Freden holdt Ulfeldt og Leonora Christina fangne, indtil de hemmelig undveg af Arresten. Tilsidst spørger Kongen: 1) Om Ulfeldt og hans Hustru fortjene Straf, og hvilken? 2) Hvilken Procesmåde man skal bruge »efter de nuværende Tider og Konjunkturer«, så at både Retfærdigheden sker Fyldest, og Kongen og

hans Riger kunne »forblive i Ro og Sikkerhed«. — Af de indkomne Svar kjende vi kun tre: fra Conrad Hesse (8. Januar 1661), fra Hinrich Blome (11. April) og fra Peder Reedtz (7. Juni)¹¹⁴. Hesses meget udførlige Skrivelse går ud på, at skjønt Kjøbenhavnfredens 26. Artikel*) giver Anledning til stor Eftertanke, må dog Betænkeligheden hæves ved Kongens Bemærkninger om Meningen med Udeladelsen af Roskildefredens Art. 24 i den kjøbenhavnske Traktat, og Ulfeldts Handlemåde er da efter hans Skjøn af en sådan Art, at Kongen er berettiget til at konfiskere hans Gods og handle med hans Legeme og Liv, som han vil. Om Leonora Christina kan han ikke udtale sig med Sikkerhed på det Grundlag, der foreligger i Kongens Skrivelse. Thi om end Kvinder kunne begå Majestætsforbrydelse — i hvilket Tilfælde de dog vel i Regelen bør straffes mildere på Grund af Kjønnetts Skrøbelighed —, har på den anden Side også en Hustru Ret til at følge sin landflygtige Mand, og hun bliver ikke derfor uden videre hans medskyldige. Med Hensyn til Procesmåden mener han, at der kan anlægges både civil og kriminel Sag mod Ulfeldt. Men skjønt han, som sagt, ikke tvivler på, at Kongen har Ret i at betragte Roskildefredens Art. 24 som ophævet, kan han dog ikke undlade på det mest indtrængende at anbefale ham, før han foretager noget alvorligt med Ulfeldt, at skaffe sig fuldkommen Sikkerhed for, om den svenske Regering og Mediatorerne ville antage sig ham eller ikke. Han kan

*) I denne Artikel bestemtes, at med Undtagelse af Artikel 3 i Roskildetraktaten skulde alle Artikler i tidligere Traktater mellem Danmark og Sverig fremdeles beholde deres fulde Gyldighed, for så vidt de ikke udtrykkelig vare blevne forandrede i den nye Traktat.

ikke komme helt bort fra den Tanke, at Mediatorerne ved Udeladelsen af Roskildefredens Art. 24 i den kjøbenhavnske Traktat nærmest have villet redde sig ud af en Forlegenhed — idet det vilde se altfor påfaldende ud, om Ulfeldt erklæredes ukrænkelig i Danmark, medens han var under kriminel Tiltale i Sverig —, men at deres virkelige Hensigt kommer frem i Kjøbenhavnfredens Art. 26, som indirekte stadfæster hin Artikel. I hvert Fald mener han, at det vil være det sikreste først at anlægge en civil Sag mod Ulfeldt i Anledning af, at han ikke har aflagt Regnskab for sin Æmbedsførelse, og der vil da nok siden findes Lejlighed til at forandre den til en Kriminalproces¹¹⁵. — Hinrich Blomes Betragtning af Sagen er i alt væsentligt den samme som Hesses. Skjønt han ønsker, at han havde en noget mere indgående Kundskab om Sagen, tror han dog at kunne sige, at om Ulfeldt havde ti Liv, havde han forbrudt dem alle, og foruden med Livets Tab bør hans Forbrydelser straffes med Konfiskation af hans Formue og Forvisning af hans Familie. For imidlertid at kunne afgive et sikkert Votum, må han bestemt vide — hvad han ikke véd —, hvor vidt Ulfeldt er indesluttet i den kjøbenhavnske Fredstraktat, og under alle Omstændigheder anbefaler han Kongen at forhøre under Hånden, hvorledes Sverig opfatter Sagen, samt at begynde med et civilt Søgsmål imod ham. »Men om også Hustruen kan straffes, da hun dog efter guddommelig og menneskelig Ret er skyldig at følge sin Mand», det tør han ikke afgjøre; »det måtte da i al Fald bevises, at hun havde tenteret noget på egen Hånd og uden Mandens Befaling». — Hvad endelig Peder Reedtz angår, mener også han, at Ulfeldts Forbrydelser ikke med ringere end Livets Mistelse og al

havende Formues og Gods's Konfiskation kan afsones". Og om han end ikke, som de to tyske Rådgivere, taler om at anlægge civilt Søgsmål mod Ulfeldt, men kun råder Kongen til vedblivende at holde ham og Leonora Christina »i sikker Forvaring og deres Gods og Formue in sequestro», indtil det synes ham »Tid at være at lade efter sin absolut Suverænitet's Rettighed hænde sådan Dom i denne Sag, som Misgjerningens Beskaffenhed det meriterer», -- så er tydeligt nok dette hans Råd begrundet i en lignende Frygt som den, Hesse og Blome nærrede for, at den svenske Regering skulde blande sig i Sagen, hvis Kongen ikke iagttog den største Forsigtighed i sin Fremgangsmåde mod Ulfeldt, og for hans Vedkommende betyder en sådan Frygt så meget mere, fordi han havde været en af de danske Underhandlere ved Fredsforhandlingerne med Sverig og således bedre end nogen anden kunde vide Besked med, hvorledes Sverigs virkelige Forhold var til Ulfeldts Sag¹¹⁶.

I det hele vare således de Råd, Kongen modtog fra retskyndig Side, ikke synderlig egnede til at dæmpe de Betænkeligheder, som han uden Tvivl selv i Forvejen nærrede ved at lade Ulfeldt og Leonora Christina føle hele Vægten af sin Vrede, og for så vidt han en Tid synes at have betragtet en offentlig og med Iagttagelse af Lovens Former ført Rettergang som den for ham selv mindst farlige Måde at komme Fangerne til Livs på, måtte nu også denne Opfattelse undergå en væsentlig Modifikation. Resultatet blev da, at han, i det mindste foreløbig, lod Tanken om en Proces fare og bestemte sig til at forsøge en Løsning af Knuden, som, om den end blev noget læmpeligere for Fangerne, dog ikke blev uden Fyldestgjørelse for ham selv, og som frembød den store

Fordel, at den i høj Grad formindskede Faren for en Intervention fra svensk Side¹¹⁷. Med andre Ord: han besluttede at give Ulfeldt og Leonora Christina fri, når de vilde tilstå sig skyldige og i et og alt underkaste sig de Betingelser, han agtede at stille dem, hvoriblandt først og fremmest, at de skulde afstå en så stort Part af deres timelige Ejendom, at det kunde betragtes som en passende Bod for Fortiden og tillige afgive en vis Sikkerhed for deres Uskadelighed i Fremtiden. Hvad Kongen kunde opnå mere ved en Proces, var i Virkeligheden ikke af stor Betydning; allerede på den angivne Måde lod der sig statuere et tilstrækkeligt afskrækkende Exempel, og at tage Ulfeldts Liv kunde — selv bortset fra Faren derved — i og for sig næppe være ham til megen Glæde. Stærk som han følte sig ved den ham nylig overdragne arvelige Enevoldsmagt og ved Borgerstandens begejstrede Tilslutning, vilde det måske endog have været ham en mindre Tilfredsstillelse at være helt befriet for Ulfeldt end at vide sin gamle aristokratiske Modstander levende som et afmægtigt Vidne til hans — Kongens — Triumf. Hovedsagen var dog naturligvis, først, at Ulfeldt og Leonora Christina vilde gå ind på de hårde Vilkår, som Kongen tænkte at stille dem, og dernæst — på Grund af Forholdet til Sverig —, at deres Underkastelse fik i det mindste Udseende af at være frivillig; men ingen af Delene syntes at kunne frembyde nogen alvorlig Vanskelighed, så længe Kongen holdt dem så fast i sin Hånd, som han gjorde, tilmed når Underhandlingerne med dem bleve ledede af en Mand, som egnede sig til Formålet. En sådan havde Kongen imidlertid i sin Førsteminister, Overstatholder Grev Christian Rantzau til Breitenburg, en Mand, som både i højeste Grad var i

Besiddelse af hans egen Tillid, og som på Grund af sit tidligere venskabelige Forhold til det Ulfeldtske Ægtepar, sin høje Stand og sin smidige Personlighed måtte ansees for vel skikket til at vinde Indflydelse hos Fangerne og påvirke deres Beslutninger.

Om det iøvrigt nærmest var denne Sag, der bestemte Kongen til at sende Grev Rantzau til Bornholm, turde være temmelig usikkert. Thi da Greven i første Halvdel af September Måned rejste derover, havde han endnu nogle andre Hverv at udføre for Kongen, som næppe lå denne mindre på Sinde end hint først nævnte. Et af disse Hverv betegnede det egentlig officielle Formål for hans Sendelse og bestod i, at han på Kongens Vegne skulde modtage Troskabseden af Øens Indbyggere. Bornholmerne, der, længe før Arveregeringen blev indført i det øvrige Danmark, havde overgivet Kongen deres Ø som et Arveland i hans Familie, havde nemlig hverken deltaget i Arvehyldingen i Kjøbenhavn eller i den Tilslutning til Arve-Enevoldsakten, som senere afkrævedes de enkelte Landsdele¹¹⁸, og Grunden hertil må uden Tvivl søges i de Forhandlinger, som en Tid lang førtes mellem Danmark og Sverig om Erstatning for Bornholm i skånske Godser, og som tilendebragtes ved en Traktat af 5te Maj 1661¹¹⁹. Først efter at denne Sag var helt afsluttet — og hertil hørte også den nævnte Traktats Ratifikation — kunde Bornholm fuldstændig siges at tilhøre den danske Krone igjen, og først da kunde også den fulde Berettigelse indtræde til at afkræve Indbyggerne Arvehyldingseden. Et andet af Grev Rantzaus Ærinder på Bornholm vedrørte specielt Guvernøren, Generalmajor Fuchs. Der havde nemlig rundt om på Øen efterhånden udviklet sig den stærkeste Misstemning mod denne Mand på Grund af

den Brutalitet og Voldsomhed, hvormed han førte sit Regimente, og denne Misstemning havde blandt andet fået Udtryk i en i Juli Måned til Kongen indsendt Klage fra Ridefogden (Amtsskriveren) Peder Jensen¹²⁰, som skildrede, hvorledes Fuchs rasede mod Indbyggerne med Stokkeprygl, ja endog med Flinteskud, på en sådan Måde, at snart ingen mere troede sig sikker på Liv og Lemmer. Peder Jensen var selv bleven pryglet brun og blå af ham, fordi han ikke vilde føje sig efter hans Vilje, ja havde kun ved et Tilfælde undgået at blive stukket ned på Stedet, og han måtte nu holde sig skjult, da Fuchs lod ham eftersøge overalt. Efter hans Påstand plagede denne ene Mand Bornholmerne mere, end hele det svenske Hærkorps i sin Tid havde gjort, og han bad Kongen på det bønligste befri Øen fra ham og hans Ryttere, der ikke vare stort bedre end deres Chef. En Klage af denne Art fra en Landsdel, som Kongen havde den størst mulige Grund til at vise sig ganske særdeles bevågen, måtte naturligvis være ham i højeste Grad ubehagelig, men på den anden Side var Fuchs hans betroede Mand, og det var måske ikke mindre af Hensyn til ham end for at vise Bornholmerne en Opmærksomhed, at han overdrog det til den første Æmbudsmand i sine Riger at undersøge Klagens Berettigelse og tage yderligere Forholdsregler. Det er iøvrigt ikke aldeles usandsynligt, at denne samme Klage kan have åbnet Kongens Øjne for Muligheden af, at også Fuchs både ved sine Handlinger og sine Beskyldninger kan have forurettet sine Fanger noget, og når man derfor ser, at det også pålagdes Grev Rantzau at optage den Undersøgelse om Flugtforsøget, som Fuchs for længe siden havde fået Befaling til at anstille, men som han ikke synes at have gjort noget

ved, får man let et Indtryk af, at denne Befaling nu ikke alene var udsprungen af Kongens Ønske om at lære Fangernes Adfærd ved hin Lejlighed at kjende — hvad der jo i Betragtning af de påtænkte Underhandlinger måtte have tabt meget af sin Betydning — men også af Ønsket om at få Rede på Fuchs's Forhold til denne Sag og måske navnlig på Beskaffenheden af hans til Kongen indgivne Fremstilling af Flugtforsøget¹²¹.

Grev Rantzau, som en Tid lang havde været opholdt i Kjøbenhavn ved Majestætssagen mod Kaj Lykke, i hvilken han deltog først som kongelig Kommissær, siden som Forsidder i Højesteret, tiltrådte Rejsen til Bornholm ganske kort efter, at denne Sag var ført til Ende, og ankom til Øen den 15de September. Han modtog først Hyldingseden i Nexø og derpå efterhånden i Åkirkeby, Rønne, Hasle, Svaneke og Allinge. Omtrent den 25de, måske lidt før, må han være nået til Hammershus¹²². Allerede nogen Tid før hans Ankomst til Bornholm havde Fuchs fået Nys om, at han var i Vente, og som om han vilde skynde sig at benytte den Tid, der endnu var ham levnet til at plage Fangerne, begav han sig strax op til Leonora Christina for at overbringe hende to nedslående Efterretninger, nemlig at hendes Børn vare »udjagede af Skåne», og at det var ham berettet fra Kjøbenhavn, at hun og Ulfeldt »aldrig i Evighed vilde komme løs»¹²³. Med Hensyn til den første af disse Efterretninger forholdt det sig, fraregnet den brutale Form, iøvrigt for så vidt rigtigt, som Fristen for Børnenes Ophold i Sverig — efter hvad ovenfor er oplyst — var udløben den 1ste August¹²⁴. Hvor vidt Fuchs derimod har været fuldstændig ærlig ved den anden Meddelelse, turde være mere tvivlsomt. Men i al Fald skulde det

som sagt nu ikke vare længe, inden Fangerne bleve befriede for hans Trakasserier. Allerede den 3die Oktober skrev Grev Rantzau til Kongen¹²⁵ — uden at man bestemt kan se, om det var i Henhold til nye Oplysninger, der vare komne frem i Sagen mellem Fuchs og Ridefogden, eller i Følge en allerede tidligere truffet Bestemmelse —, at han skulde gjøre sit bedste for, at Fuchs så snart som muligt kom bort fra Bornholm, og skjønt han først synes at have forladt Øen efter Fangerne¹²⁶, gjorde dog Omstændighederne og ikke mindst selve Grev Rantzaus Nærværelse ham det umuligt i denne Tid yderligere at fortrædige eller forulæmpe dem. Langt vigtigere for Fangerne end Fuchs's Fjernelse vare dog de Forhandlinger, som Grev Rantzau førte med dem personligt, og som jeg nu skal give en nærmere Fremstilling af.

Så vidt man kan se, var noget af det, som Grev Rantzau først lod sig være magtpåliggende, da han kom til Hammershus, at lade Fangerne fremstille for sig¹²⁷. Mødet med Ulfeldt synes at have været meget gribende på Grund af den ynkelige Tilstand, hvori han forefandt den fordem så kraftige og imponerende Mand; thi denne var nu ikke stort andet end Skind og Ben. Endnu da Ulfeldt stod for ham, spurgte Grev Rantzau efter ham, og da så Ulfeldt nævnede sit Navn, fik Rantzau Tårer i Øjnene og sagde, at han aldrig af sig selv vilde have kunnet gjenkjende ham¹²⁸. Med Leonora Christina synes Forholdet at have været noget anderledes. Skjønt hun, som Ulfeldt siger¹²⁹, ikke var bleven bedre behandlet end han selv, havde hendes kraftige Natur dog bevaret hende fra at medtages så stærkt. Dertil kom uden Tvivl, at hendes kvindelige Sands har hindret hende i synke hen i en sådan fuldstændig Forsømmelse af sit Ydre, som

Ulfeldt også synes at have udvist, navnlig hvad hans Klæde-
dragt' angik. I sit Samkvem med Fangerne optrådte
Grev Rantzau på den venskabeligste og hensynsfuldeste
Måde, og blandt andet indrettede han det strax således,
at Ulfeldt spiste sammen med ham om Middagen, og
Leonora Christina om Aftenen¹³⁰. Skjønt Fuchs's Nær-
værelse i det mindste af og til vistnok har kastet sin
Skygge over disse Sammenkomster, indser man dog let,
at det i det hele må have været en overordentlig stor
Nydelse for Fangerne atter at kunne pleje Omgang med
en dannet og til en vis Grad medfølende Mand, som
oven i Kjøbet medbragte allehånde Nyheder fra den
Verden, fra hvilken de nu selv i over et År havde været
stængt ude. Virkningen deraf sporedes da også meget
hurtigt på Ulfeldt. Allerede en otte Dages Tid efter sin
Ankomst kunde Grev Rantzau meddele Kongen¹³¹, at
Ulfeldt nu ikke blot klædte sig anderledes »og på sin
Vis meget vel», men også »viste sig meget fri i Diskurser
og langt bedre end før». Endogså hans Ansigtstudtryk
havde i de få Dage forandret sig betydeligt, og han
havde fået en bedre Farve. Da Rantzau gjorde Ulfeldt
opmærksom derpå, havde denne svaret, at det måtte
komme af, at han nu ikke blot blev bedre »trakteret»,
men også havde »nogen god Konversation». Iøvrigt kan
Rantzau ikke undlade at bemærke, at Ulfeldts Had til
Fuchs måtte være meget stort, siden han ikke engang
ret vilde se på ham, end sige drikke ham til¹³². Om
Leonora Christina ytrer han sig ikke nærmere ved denne
Lejlighed, men han sender Kongen et Digt, som en af
hans Ledsagere, hans »Råd og Hovmester» v. Qvalen
havde fundet skrevet på en af Væggene i hendes Værelse
med »Rødsten og Blyant». V. Qvalen¹³³ havde af Fuchs

fået Lov til at bese Fangernes Værelser, medens de spiste, og ved en sådan Lejlighed havde han da bagved et Tæppe, som skjulte Leonora Christinas Toilettesager, opdaget det nævnte Digt og skrevet det af. Hvis dette Digt — hvad der næppe er Tvivl om — er identisk med et, som vi endnu kjende, indeholdt det en varm og inderlig Bøn til Gud om at bryde hendes Fængsels Bånd og atter forene hende med sin Ægtefælle og sine Børn¹³⁴.

Under sine Sammenkomster med det Ulfeldtske Ægtepar glemte Rantzau selvfølgelig ikke det, der var Hovedformålet for dem, nemlig Underhandlingerne om en eventuel Løsgivelse. Af hans Skrivelser til Kongen fremgår det, at han fra Kjøbenhavn medbragte en formelig Instruktion for Forhandlingerne, men tillige ser man, at han i Begyndelsen holdt denne Instruktions Tilværelse omhyggelig skjult for Fangerne. Det skulde se ud, som om han slet ikke havde noget officielt Ærinde til dem, men kun på sit gamle Venskabs Vegne havde udbedet sig og fået Til ladelse til at besøge dem, og hvad han sagde dem med Hensyn til en Udsoning med Kongen, skulde ligeledes have Udseende af rent venskabelige Råd¹³⁵. Der var i Virkeligheden stor Sandsynlighed for, at dette var den Vej, hvorpå han lettest vilde kunne udrette noget, og i al Fald til en vis Grad viste også Beregningen sig at være rigtig. Allerede under den første Samtale med Ulfeldt skal Rantzau have opfordret ham til at indgive et i underdanige Udtryk affattet Bønskrift til Kongen om sin og sin Hustrus Frigivelse, og Ulfeldt skal strax beredvillig være gået ind herpå¹³⁶. Imidlertid må Rantzau også omtrent samtidig have henledet Ulfeldts Opmærksomhed på forskellige Indrømmelser, som han burde

gjøre Kongen til Gjengjæld for den attræede Nåde, og allerede den 3die Oktober kunde Rantzau indberette, at Ulfeldt var villig til flere sådanne Indrømmelser¹⁸⁷. Således vilde han love, at Leonora Christina ikke mere skulde kalde sig Kongens Søster, samt at hverken hun eller hendes Børn mere skulde føre Titel og Våben som Grevinder og Grever af Slesvig og Holsten; han vilde give Afkald på en Obligation på 63,000 Rdr. — nu med påløbne Renter 75,000 Rdr. —, som Kongen efter Roskildedefreden havde udstedt til ham som Erstatning for Beslaglæggelsen af hans Godser, han vilde forpligte sig til for Fremtiden altid at bo i Fyn og aldrig at komme til Sjælland, samt til ikke at gå i nogen fremmed Fyrstes Tjeneste uden Kongens særlige Tilladelse. I det hele viste han sig nu, efter Grev Rantzaus Sigende, meget »devot« mod Kongen, og han bad Rantzau indtrængende om at råde sig, hvorledes han bedst skulde bære sig ad med at gjenvinde dennes Nåde. Med Hensyn til de allerede gjorte Indrømmelser stod det dog endnu tilbage at indhente Leonora Christinas Samtykke, og særlig anmodede Ulfeldt Rantzau om at gjøre hende bekendt med hans Tilbud vedrørende hendes Titel og Våben samt Obligationen, hvilket Rantzau også både lovede og udførte¹⁸⁸. Leonora Christina viste sig i Begyndelsen kun lidet tilbøjelig til Eftergivenhed, idet hun navnlig fandt det hårdt at skulle opgive sin Titel og sit Våben, af hvilke hun i det mindste havde fået hin af sin Fader, og hun forlangte først, at der skulde stå i Bønskriftet, at hun vilde give Afkald på disse Ting, dersom Kongen befalede det. Men da så Rantzau forestillede hende, at dette kun var en Forfængelighedssag, og at Forslaget derom ikke var udgået fra ham, men fra Ulfeldt, gav hun tilsidst efter.

Således som Ulfeldt fremstiller Forhandlingerne med Rantzau, må det vist have været temmelig snart efter, hvad her er fortalt, at han viste Rantzau det Bønskrift, som han i Henhold til den tidligere Aftale havde sat op til Kongen. Da Rantzau så det, forkastede han det imidlertid, idet han sagde, at det ikke var ydmygt nok, og med det samme overgav han Ulfeldt et Udkast eller en Formular til et andet Bønskrift, som han sagde, at han selv havde ladet udarbejde. Dette Udkast, som lod Ulfeldt i de ydmygste og angerfuldeste Udtryk bede Kongen om Tilgivelse for de Forseelser, han havde begået imod ham¹⁸⁹, var noget helt andet, end hvad Ulfeldt selv havde tænkt sig, og vakte hans heftigste Modstand. Idet, som tidligere omtalt, både han og Leonora Christina gik ud fra, at den dem vedrørende Artikel i Roskildefreden var bleven stadfæstet i Kjøbenhavnerfreden, måtte de også mene, at Kongen ikke var berettiget til at bruge nogen af deres Handlinger imod dem, som lå forud for den først nævnte Fred, og det var derfor ganske naturligt, at Ulfeldt lige over for den ham af Rantzau forelagte Skrivelse gjorde gjældende, at han ikke havde forbrudt sig i noget og derfor heller ingen Grund havde til at bede om Forladelse. Rantzau tog i Begyndelsen Sagen læmpeligt, og idet han nærmest vilde give det hele Udseende af et Formspørgsmål, ytrede han, at man aldrig kunde vise sig underdanig nok i Skrivelser til Kongen. Men Ulfeldt svarede, at der her var Tale om mere end om Underdanighed, at Skrivelsen i den ham forelagte Form gik hans Ære for nær, og at han ikke vilde gjøre sig selv skyldig, når han ikke var det. Overfor hans fortsatte Vægring havde Rantzau da tilsidst ikke andet at gjøre end at sige, at hvis han ikke afgav en Erklæring som

den omtalte, kunde han ikke vente at komme på fri Fod. Om han med det samme har benyttet Lejligheden til nu endelig at meddele Ulfeldt, at han handlede efter en bestemt Instrux — hvad han i sin Skrivelse af 3die Oktober havde sagt Kongen, at han i en nær Fremtid vilde gjøre — vides ikke med Sikkerhed, men kan være rimeligt nok, især da Ulfeldt selv i Løbet af Samtalen havde ytret, at han godt så, at den omtalte Skrivelse var udfærdiget i Kjøbenhavn. Det må iøvrigt bemærkes, at Ulfeldts Modstand næppe udelukkende fremkaldtes ved den af ham forlangte Afbigt. Hvis det nemlig forholder sig, som han selv siger, at Grev Rantzaus Koncept var overensstemmende — i hvert Fald i det væsentlige — med det Aktstykke, som virkelig senere udfærdigedes af ham, Ulfeldt, synes den ingenlunde blot i Henseende til Afbigten at være gået langt ud over de Indrømmelser, han tidligere havde erklæret sig villig til at gjøre. Navnlige indeholdt den Tilbud om Afståelse dels af alle ham tilhørende »Mobilia», som allerede måtte være i Kongens Hænder, dels af tre store, på Sjælland beliggende Godser — Saltø, Bavelse og Lellinge^{189 b} —, hvis Tab efter alt, hvad han i Forvejen havde mistet, måtte være ham i højeste Grad trykkende, og skjønt bestemte Efterretninger derom savnes, tør det antages for utvivlsomt, at der også om disse Ting har stået en hård Kamp mellem ham og Rantzau. Det trak i det hele ud i flere Uger, inden det kom til nogen Afgjørelse mellem dem. Tilsidst tabte Rantzau Tålmodigheden og lod Ulfeldt vide uden videre Omsvøb, at Kongen vilde adlydes så vel med Hensyn til den omtalte Skrivelse som med Hensyn til alle andre Befalinger, som fulgte efter, og at hvis Ulfeldt ikke udfærdigede Skrivelsen i

den forlangte Form, vilde man gjøre kort Proces med ham og Leonora Christina og hugge begges Hoveder af. Det var, efter hvad han sagde, noget, som ofte havde været besluttet ved Hoffet, men fordi det var bleven opsat, var det ikke givet, at det ikke endnu kunde ske. Overfor en sådan Trusel følte Ulfeldt Modet svigte sig: han gik ind på alt, hvad der forlangtes. Han afskrev den ham forelagte Konzept, om ikke, som han selv siger, Ord for Ord, så dog sikkert i alle væsentlige Punkter, og idet han endelig satte sit Navn og Segl under, fremkom — den 27. Oktober — det Aktstykke, som i Almindelighed benævnes hans »Deprekation» *), og som var

- *) På Grund af den store Betydning, som dette Aktstykke har for Ulfeldts og Leonora Christinas Historie, og fordi det i sig selv er højst karakteristisk, især når man ved, hvorledes det er blevet til, gjengiver jeg det her ordret:
 »Stormægtigste Fyrste og Herre, allernådigste Herre og Konge.

Jeg træder nu frem udi al Underdanighed og Demytighed for Eders kongelige Majestæt og med Hjertens Vemodighed og Anger bekjender at have mig imod Eders kongelige Majestæt udi mange Måder forset, så begjærer jeg ikke at bruge til min Forsvar nogen Ting, mens jeg indflyr aleneste til Eders kong. Maj. Nåde og Clements, og såsom jeg ikke kan finde de Ord, som mig synes kraftig nok at være, min Forseelse hos Eders kong. Maj. at afbede, så vil jeg de Ord, jeg kan finde, indslutte udi disse få efterfølgende, bedendes Eders kong. Maj. på det allerunderdanigste og ydmygste, at Eders kong. Maj. ville være mig og mit Hus nådig og øve imod os alle sin milde Clements og Nåde og af pur Nåde mig mine Forseelser tilgive og igjen optage mig til Nåde og af sin Nåde forunde mig og min Dame vores forrige Frihed. Slig stor Nåde og kongelige Favør vil jeg og alle de, mig pårører, med ydmydige Hjerter og underdanigste tro Tjeneste søge at erkjende og lade udi Værket se, at jeg vil igjen tjene Eders kong. Maj. og des Lande og Riger udi alt det, min Person kan formå, af yderste Kræfter og Formue, om jeg dertil bliver betroet; jeg vil mig og reversere,

den første i Rækken af de for ham både ydmygende og ødelæggende skriftlige Udfærdigelser, hvormed han løs-

så højt man det kan og vil af mig begjære, aldrig nogen Tid at foretage noget, sige eller gjøre, det som kunde være udi ringeste Måder til Eders kong. Maj., des Lande og Riger, det ganske kongelig Hus og des Arverettighed til ringeste Præjudits eller Skade, mens tvært imod søge af al Kraft og Formue sligt at afværge og forhindre eller forekomme.

Og dersom Hans kong. Maj. af Nåde vil tilstede, at jeg med min Dame, Børn og Tjenere måtte bo og os oppeholde udi Fyn, var det os en stor Nåde, og vilde vi aldrig komme udi Sjælland, eller hvor Hoffet sig oppeholde kunde, uden Eders kong. Maj. særdeles og special Bevilling og Forlov; dersom sligt os ikke må tilstedes, at os da udi Nåde forløves at bo udenlands, hvor vi kunde med nogen Lejlighed være, dog vil jeg mig tilforpligte aldrig at tjene imod Hans kong. Maj., des kongelige Arvehus eller des Lande og Riger, ja jeg vil og slet ingen Herrerstjeneste antage eller mig derudi begive uden Hans kong. Maj. special Forlov og Konsens, og i hvor jeg mig kunde opholde, vil jeg altid være beredt til at tjene Hans kong. Maj. udi alt det, man mig kan kjende capabel at være, være sig udi Forsendinger udi fremmede Lander, der noget at negociere for Hans kong. Maj., eller hvis andet mig kunde blive befalet, og den første og anden Rejse vil jeg på mig tage at gjøre på min egen Bekostning og med al Flid og Troskab forrette, hvis mig udi så Måder bliver commiteret. Så og, på det Hans kong. Maj. ikke skal have nogen Misnoje udi det Navn, Titel og Våben, som min Dame hertildags haver fort, da skal det afskaffes og aldrig det mere fore(!) enten ved Skrifter eller udi andre Måder, på hvad Maner sligt ske kunde, mens udi alle Måder være afskaffet.

Hvis Mobilier som kunde være kommen Hans kong. Maj. til Hænde, enten de tilhører mig eller min Dame, de ville vi ej begjære igjen, mens må gjerne efter Hans kong. Maj. nådigste Behag og Vilje forblive hos Hans kong. Maj., aleneste at alle Breve, Skrifter, Obligationer og andre Dokumenter, som hos samme Mobilier kan være bleven funden, de mig igjen må blive tilstillet og restitueret, og vidste jeg, hvormed jeg kunde gjøre noget,

købte sig og sin Hustru af Fangenskabet¹⁴⁰. Til »Depreka-tionen» sluttede sig et andet Dokument af samme Dato, hvorved han kasserede og annullerede den før omtalte, af Kongen udstedte Obligation på 63,000 Rdr. og forpligtede sig til, så snart han fik den i sine Hænder, hvad han for Tiden ikke havde, at udlevere Kongen den¹⁴¹. Det må endnu tilføjes, at da Rantzau havde afgjort Sagen med Ulfeldt, henvendte han sig i samme Anledning til

som kunde være Hans kong. Maj. taknemmelig og be-hagelig til at vinde igjen Hans kong. Maj. Nåde. da skulde jeg det ikke underlade, mens med en god Vilje mig derudi skikke efter min yderste Formue.

Min Dame og jeg haver vel noget Gods udi Sjælland, mens så må jeg og sige det der hos, at vi haver og syv Børn; jeg vil ikke mere sige derom, dog ville vi gjerne udi al Underdanighed afstå og cedere til Hans kong. Maj. om at [o: for at] erlange vores Frihed og Forsoning af Hans kong. Maj. disse efterskrevne Gårder og Gods, nemlig Saltø Slot med al sit hørendes Gods, intet undertaget, så og Bavelse Gård og tilliggendes Gods, item Lellinge Gård og tilliggende Gods, intet under-tagendes, og det på bedste Maner og Måde, som det ske kan, og skal min Dame samme Cessionsbreve og Skjøde-breve medunderskrive og bekræfte; in summa: vi sub-mitterer os ganske under Hans kong. Maj. Nåde og Favør, og ligesom Hans kong. Maj. hermed vil have for-holdet. ville vi udi al Underdanighed os efter rette og forholde, forhåbendes at nyde nogen Nåde udi vores store Trængsel og Elendigheds Tilstand, at vi ikke med alle skulle ganske gå til Grunde. Allernådigste Herre og Konge, værér os nådig og mild og lader os nyde en liden Gnist af Eders kong. Maj. Nåde og Clements, derom bede vi udi al Ydmyghed og Underdanighed. Gud give Eders kong. Maj. længe at leve, Helbred og Sundhed, samt al lykkelig Prosperitet udi Eders kong. Maj. Rege-ring. Samme Gud give Eders kong. Maj. samt det ganske kongelige Hus al Lykkens Velsignelse.

Eders kongelige Majestæts allerunder-danigste ringe Tjener og Fange

Hammershus
den 27. Oktobris 1661.

Corfits Greve af Ulfeldt.

Leonora Christina, hvis Indvilligelse var så meget mere nødvendig, da en stor Del af det, som Ulfeldt tilbød at afstå, og særlig et af Godserne (Lellinge) tilhørte hende som Arv efter hendes Moder. Efter hvad hun selv meddeler om sin Samtale med Rantzau¹⁴², sagde hun til ham, at hendes Ægtefælle havde Magt til at afstå, hvad der var hans, men Halvdelen af, hvad de ejede, var hendes, og det vilde hun ikke afstå, da hun hverken kunde forsvare det for Gud eller sine Børn. Hun tilføjede, at man jo kunde sætte hendes Mand i Frihed for hans Del af Godset; hun selv vilde, skjønt hun ikke havde forbrudt sig i noget, foretrække at blive i Fængslet, hvis Kongen mente at kunne forsvare det for sin Samvittighed. Rantzau gjorde hende imidlertid opmærksom på, at hvis hun ikke gav sit Samtykke til Afståelsen, vilde heller ikke Ulfeldt komme løs, og da hun sagde, at det var bedre for Børnene, om de begge døde i Fængslet, end om de efterlod Børnene i Fattigdom, bemærkede han, at hvis de døde som Fanger, vilde alt deres Gods og øvrige Ejendom blive konfiskeret, og Børnene således slet intet få, hvorimod der, hvis de faldt til Føje, endog kunde være Udsigt til, at Kongen engang helt vilde gjengive dem sin Nåde. Dette Ræsonnement var i sig selv så rigtigt, at Leonora Christina følte sig overbevist derved og endelig besluttede sig til at give efter.

Med Tilvejebringelsen af Deprekationen og det dertil knyttede andet Dokument havde Grev Rantzau udført en Hoveddel af sine Hverv vedrørende Ulfeldt og Leonora Christina. Måske udtrykte de i Deprekationen gjorte Tilbud ikke i alle Enkeltheder Kongens egne Beslutninger med Hensyn til Betingelserne for Løsladelsen, men at de gjorde det i

Hovedsagen, kan der vist næppe være Tvivl om. Rantzau må antages strax at have sendt Kongen de to Aktstykker til nærmere Drøftelse, og umiddelbart efter gjorde han Skridt til at afslutte det andet Hverv, som påhvilede ham med Hensyn til Fangerne, nemlig Undersøgelsen af deres Forhold til Fuchs og af Flugtforsøget. Det væsentligste af denne Undersøgelse var iøvrigt allerede for nogen Tid siden tilendebragt. Den var begyndt med, at Rantzau den 4de og 5te Oktober havde optaget Forhør over en Del Personer fra Fæstningen selv og udenfra, som dels havde Kjendskab til både Forhandlingerne og Sammenstødene mellem Fuchs og Fangerne, dels havde truffet de sidste under Flugtforsøget og dels endelig havde set det af dem beboede Værelse i den Tilstand, hvori de ved Flugten havde efterladt det. Forhørene sees at have samlet sig om en Række i Forvejen bestemte Spørgsmål, der sandsynligvis vare redigerede i Kjøbenhavn. Den 5te Oktober blev så de samme Spørgsmål skriftlig forelagte Leonora Christina, som ligeledes skriftlig besvarede dem. Den 6te skete det samme for Ulfeldts Vedkommende. Der må dog endnu om et og andet Punkt være bleven nogen Uvished tilbage, og for at fjerne denne optog Grev Rantzau, efter at Forhandlingerne om Deprektionen vare tilendebragte, Sagen igjen, idet han i Dagene 29de Oktober — 2den November lod flere af de allerede tidligere afhørte Personer udspørge pány. Også indgav Fuchs den 30te Oktober et skriftligt Gjensvar på Ulfeldts og Leonora Christinas Forklaringer¹⁴³. Hvad der kom frem af Kjendsgjæringer ved alle disse Udtalelser, er allerede tidligere benyttet i Fremstillingen, og der er kun lidt at føje til. Dog kan bemærkes med Hensyn til Fuchs's Gjensvar, at når han her gjentagne Gange

protesterer mod Beskyldningen for at være Ulfeldts Fjende og fremhæver den Sagtmodighed, Høflighed og Venlighed, hvormed han har omgæets ham, så modsiges dette ikke blot på det stærkeste af tidligere Kjendsgjæringer, men af Erklæringen selv. Der går gennem det hele Svar et umiskjendeligt Had til Ulfeldt og Leonora Christina, og ikke nok med, at Fuchs i det væsentlige fastholder flere af sine tidligere Beskyldninger, om hvis Ugrundethed han dog næppe længere kunde tvivle, kommer han også med forskjellige nye Insinuationer og Angivelser, som slet ikke vedrøre Sagen, men som nok egnede sig til at forbitre Kongen yderligere mod Ulfeldt. Hvad Kongen iøvrigt har fået ud af hele den ved Rantzau anstillede Undersøgelse, derom vides intet, men så meget synes at stå fast, at den hverken for Fuchs eller Fangerne bar nogen egentlig Frugt.

Et ikke uinteressant Punkt i Grev Rantzaus Samkvem med Ulfeldt og Leonora Christina danne nogle Samtaler, som han havde med dem angående Grunden til deres Fængsling, den de begge, i Følge deres før omtalte Opfattelse af de to dansk-svenske Fredstraktater, nødvendig måtte betragte som en ganske vilkårlig og lovløs Handling. Grev Rantzau følte åbenbart selv, at det var en temmelig slibrig Grund for ham at betræde, og søgte efter Ævne at undvige en nærmere Drøftelse af Æmnet. Da således Leonora Christina spurgte ham, hvad man egentlig anklagede hende for, svarede han først, at det ikke var ved sådanne Spørgsmål, at hun kunde vente at komme løs af Fangenskabets, men derefter nævnede han dog, dels at hun havde kaldt Kongen sin Broder, dels at Kongen endnu ikke ret vidste, hvorledes Sammenhængen var med Dinas Sag. Leonora Christina afviste begge disse På-

stande, men hun fik ikke derfor bedre Besked¹⁴⁴. Lige overfor Ulfeldt optrådte Rantzau skarpere. Efter længe ikke at have villet svare på hans Spørgsmål om Grunden til hans Fængsling mindede Rantzau ham en Dag om, at han under den første svenske Krig havde tjent mod Danmark. Hertil svarede Ulfeldt, at dette kunde ikke være Grunden, da alt, hvad der lå forud for den Roskildske Fred, var bleven udslettet ved denne Freds Artikel 24, men nu blev Rantzau yderst opbragt — eller lod således — og sagde, at hvis han i mindste Måde berørte denne Sag til andre, vilde man uden videre hugge Hovedet af ham. Ulfeldt spurgte da, hvad Leonora Christina havde gjort, som fortjente en så hård Behandling, men han fik ikke andet Svar herpå, end at det var en ny Forbrydelse at komme med et sådant Spørgsmål¹⁴⁵. Efter Karakteren af disse Svar at dømme må man antage, at de falde efter det Tidspunkt, da Forhandlingerne om Depekationen havde foranlediget Rantzau til i det hele at antage en truende Holdning overfor Ulfeldt.

Som tidligere berørt, udtalte Ulfeldt under disse Forhandlinger ganske ligefrem, at Koncepten til Depekationen var skrevet i Kjøbenhavn, og han støttede sig herved på, at han kjendte Håndskriften. Det er ikke usandsynligt, at han havde Ret heri, men i al Fald må de i Depekationen gjorte Tilbud antages i alt væsentligt at have stemt overens med den Grev Rantzau medgivne og uden Tvivl af Kongen approberede Instrux. Man kan derfor heller ikke tro andet, end at disse Tilbud på et givet Tidspunkt virkelig nogenlunde have tilfredsstillet Kongen, og man overraskes følgelig ved at se, at denne, efter at have fået Depekationen i sine Hænder, ikke viste sig tilbøjelig til at nøjes med de gjorte Indrømmelser,

men på flere Punkter stillede betydelig større Fordringer. Hvor vidt Grev Rantzau, som ikke forlod Bornholm før i de sidste Dage af November¹⁴⁶, inden dette Tidspunkt blev nærmere kjendt med de skærpede Fordringer, eller endog fik det yderlige Hverv at forhandle med Fangerne om deres Antagelse, vides ikke. Det ser snarest ud, som om han ikke har haft noget sådant Hverv, hvad der dog ikke udelukker, at han i en vis Almindelighed kan have forberedt Fangerne på Muligheden af at komme til at gjøre større Indrømmelser¹⁴⁷. Hans lange Ophold på Bornholm finder da måske til Dels sin Forklaring i en Upasselighed, hvoraf han skal have lidt¹⁴⁸, og måske var det ham også pålagt at afvente Ankomsten af den Mand, der skulde afløse Fuchs som øverstbefalende på Øen. Denne Mand, en Oberstløjtnant Detlev Lützens — der dog ikke synes at have fået Bestalling som Guvernør, men kun midlertidig at have overtaget Posten¹⁴⁹ — må nemlig antages først at være ankommen til Øen kort før Grev Rantzaus Afrejse. Det var et heldigt Bytte, Fangerne gjorde ved at få ham til deres foresatte i Stedet for den brutale Fuchs, thi i sit hele Samkvem med dem viste han sig altid venlig og hensynsfuld, og Fangerne selv omtale ham kun med den største Anerkjendelse¹⁵⁰. Ikke desto mindre faldt det i hans Lod at blive det Redskab, ved hvilket den umådelige Ydmygelse og delvise verdslige Ruin, som længe havde truet Fangerne, endelig fuldbyrdedes, idet det blev ham, som kom til at afslutte de Forhandlinger, der endte med deres Løsgivelse. De nærmere Omstændigheder herved ere følgende.

I den anden Uge af December Måned modtog Lützens en Skrivelse fra Kongen (dateret 7de December), hvormed oversendtes Koncepten til et Underkastelsedokument,

som Ulfeldt skulde afskrive og undertegne, og i hvilket indeholdtes de Indrømmelser fra hans og Leonora Christinas Side, som betegnede Kongens endelige Betingelser for Løsgivelsen. Disse Betingelser vare, som før antydet, ikke lidt hårdere end dem, der havde været Tale om i Deprekationen. Blandt de nye Fordringer, der stilledes, kan nævnes: at Fangerne for sig og deres Arvinger skulde give Afkald på alle Rettigheder, som de havde erhvervet ved den Roskildske Fred; at de og deres Børn skulde opgive al Tanke om at drage Fuchs til Ansvar eller overhovedet om at hævne sig på nogen, som de kunde tænke havde Skyld i deres Fangenskab, eller havde tjent dem under samme; at de foruden det i Deprekationen nævnte Gods fremdeles skulde afstå alt deres Strøgods på Sjælland, alt deres Gods i Norge, Strøgods i Ålborghus Len til en Værdi af 20,000 Rdl., og endelig deres Gård i Kjøbenhavn. Medens Ulfeldt i Deprekationen kun havde tilbudt Kongen de »Mabilia», som allerede vare komne i dennes Besiddelse, forlangtes nu, at han også skulde afstå alle Klenodier, alt Guld og Sølv samt Penge, som Kongen måtte have mellem Hænder af hans og Leonora Christinas Ejendom, og ligeledes, at han skulde lade Kongen beholde Indholdet af det Skrin, som Fuchs i sin Tid havde frataget dem, dog fraregnet Brevene og Obligationerne. Med hvilken Smålighed man gik frem imod dem, sees bedst af, at der endog var stillet en Fordring om Afståelsen af »et helt kostelig Kantor», som de ejede, samt af »et temmelig Parti Brasilientræ»¹⁵¹.

Som ovenfor nævnt, fik Lützens tilsendt en Konzept til det Underkastelsesdokument, hvori Kongens endelige Betingelser indeholdtes, tillige med en Ordre om at lade Ulfeldt afskrive Dokumentet — endog hele tre Gange —

samt underskrive det sammen med Leonora Christina og sætte sit Segl på. Både for det Tilfælde, at Fangerne erklærede sig villige hertil, og at de nægtede det, fik han nogle videre Befalinger, som siden skulle omtales. Han skred strax til Udførelsen af sit Hverv¹⁵². Han gik først til Ulfeldt med Koncepten til den omtalte Revers, og idet han overgav ham den, forklarede han ham, hvad Kongens Befaling gik ud på, og sagde, at så snart han og Leonora Christina havde efterkommet Befalingen, havde han Ordre til at sætte dem i Frihed. Han tilføjede, at der allerede var kommen et lille Skib til Øen — det samme, hvormed Reversen var oversendt —, som lå beredt til at føre dem til Kjøbenhavn¹⁵³. Ulfeldt udbad sig en kort Betænkningstid for at gennemlæse Dokumentet og nærmere overveje Sagen, og Lützens tilstod ham også et Par Timer hertil. Da han imidlertid blev bekendt med Reversens Indhold, blev han ligefrem forfærdet. De stillede Betingelser — og blandt dem ikke mindst den, at han ikke måtte drage Fuchs til Ansvar, noget, hvorom han udtrykkelig gennem Rantzau havde bønfalet Kongen skriftlig¹⁵⁴ —, forekom ham i den Grad ulidelige, at han syntes, Døden var at foretrække. Dette sagde han også til Lützens, da denne kom tilbage. Men iøvrigt bemærkede han, at da Sagen lige så meget og mere angik hans Hustru som ham, syntes det ham billigt og rigtigt, at også hun blev bekendt med Aktstykket, for at hun kunde tage sin Beslutning. Lützens lovede, at dette skulde ske, og da han ved sin Bortgang spurgte Ulfeldt, hvad han skulde sige hende fra ham, svarede Ulfeldt, at han skulde sige, at han (Ulfeldt) fandt Betingelserne altfor hårde, og at han ikke kunde gå ind på dem, med mindre de blev betydeligt modificerede. Dagen

efter kom Lützens igjen til Ulfeldt med den Bøn fra Leonora Christina, at han alvorlig vilde overveje Sagen og derefter tage en Beslutning, som stemte med deres Interesser, og da Ulfeldt spurgte ham, hvad hun selv mente om Sagen, svarede han, at hun var meget nedslået, men at hun dog havde ytret, at hvad Ulfeldt besluttede sig til, vilde hun også gå ind på. Ulfeldt kunde imidlertid ikke overtale sig selv til at give efter, han syntes stadig, at det var bedre at afvente, hvad Skjæbnen vilde bringe ham, end frivillig at underkaste sig en så uhyre stor Ydmygelse, og han meddelte Lützens sine Grunde herfor. Lützens, der ingen Tilladelse havde til at forhandle om nogen Læmpelse i de opstillede Betingelser, nøjedes med at råde Ulfeldt til i et og alt at udføre, hvad der forlangtes, og han gjorde ham endda opmærksom på, at han ikke havde lang Tid til at betænke sig, thi hans Ordre lød på, at hvis Fangerne gjorde mindste Vanskelighed ved at efterkomme Kongens Befaling, skulde han strax sende Skibet, som havde bragt den, tilbage til Kjøbenhavn tillige med Koncepten til Reversen¹⁵⁵. Da Ulfeldt endnu tøvede, forlangte Lützens tilsidst et bestemt Svar, Ja eller Nej. Ulfeldt sagde da nej, og Lützens bemærkede, at han så måtte være forberedt på at dø i Fængslet tillige med Leonora Christina, og han tilføjede endog en Antydning af, at det mulig ikke vilde blive en naturlig Død, idet det endnu var uvist, hvilken Beslutning man vilde tage ved Hoffet, men under alle Omstændigheder vilde Resultatet ikke blive behageligt for Fangerne. Ligesom Lützens allerede tidligere under denne Samtale havde taget et personligt Forbehold med Hensyn til den Rolle, han selv spillede i Sagen, således

var han også, efter Ulfeldts Udsagn, meget bevæget, da han fremførte den nævnte Trusel, og havde Tårer i Øjnene. Måske har selve dette ikke været uden Betydning med Hensyn til at give Ulfeldt en mere levende Forestilling om det virkelig skjæbnesvangre i Situationen, og i al Fald bad han atter om og fik også nogle Timers Opsættelse, væsentlig for igjen at høre sin Hustrus Mening om Sagen. Han lod hende altså underrette (det siges ikke, ved hvem) om sin Samtale med Lützens, men Leonora Christina, som allerede i Forvejen havde talt med denne, overlod ganske Afgjørelsen til sin Ægtefælle, idet hun — om hvem Ulfeldt netop i denne Anledning siger, at hendes »Mod og Standhaftighed langt overgik hans egen» — var fuldkommen beredt på at bære Skjæbnens Tilskikkelser, hvorledes de så end bleve. Imidlertid troede Ulfeldt ikke i denne alvorlige Sag at burde lade sig nøje med et Budskab på anden Hånd: han ønskede at få et Svar af sin Hustrus egen Mund. Beliggenheden af Fængslerne kom ham herved til gode, idet han og Leonora Christina, som tidligere omtalt, når der var stille udenfor, og de råbte højt, kunde gjøre sig forståelige for hinanden med korte Sætninger. Denne Gang lettedes nu oven i Kjøbet Sagen ved, at Lützens gav Tilladelse til, at Samtalen måtte finde Sted, og i Anledning deraf påbød Stilhed overalt¹⁵⁶. Ulfeldt kaldte da først på Leonora Christina og råbte så med høj Stemme følgende Ord, som han selv gjengiver på fransk, uden at jeg med Sikkerhed tør påstå, at de virkelig bleve sagte på dette Sprog: »Madame, trouvez vous bon et nécessaire qu'il nous faille encore vivre et croupir dans les misères qui nous environnent, ou bien acheverons nous notre

tragédie par la mort, dont on nous menace?» Leonora Christina svarede med følgende latinske Vers:

Rebus in adversis facile est contemnere mortem,
Fortius ille facit, qui miser esse potest. —
Accidit in puncto, quod non speratur in anno ¹⁵⁷.

Videre ytrede hun sig ikke, og da Ulfeldt spurgte hende, om hun ikke havde mere at sige med Hensyn til den Beslutning, der skulde tages, svarede hun kun, at i det, hun havde sagt, havde hun udtalt sin Betragtning af Sagen. Ulfeldt forstod det da således, som det også skulde forståes, at hun rådede ham til at give efter, og han lod Lützens kalde og meddelte ham, at han og Leonora Christina havde bestemt sig til at udfærdige Reversen; dog tilføjede han, som endnu i sidste Øjeblik klamrede sig til Håbet om at opnå noget gunstigere Vilkår, at de kun vilde gjøre det på den Betingelse, at de fik Lov til at modificere Aktstykket i enkelte Punkter, som ikke vedrørte de materielle Indrømmelser eller Kongens Interesser, men kun deres egen Ære. Lützens svarede imidlertid, at han måtte udfærdige Reversen Ord for Ord efter Koncepten uden at forandre noget som helst deri, og Ulfeldt bad ham da i det mindste først skrive til Hoffet og på hans og hans Hustrus Vegne ansøge i al Ydmyghed om, at der måtte blive gjort en Forandring i Reversen på ét eneste Punkt, nemlig således at det måtte tillades dem at indstævne Fuchs for Retten for at skaffe sig Oprejsning for al den Tort, han, uden at have nogen kongelig Befaling at støtte sig til, havde tilføjet dem. Heller ikke herpå kunde dog Lützens i Følge den ham givne Ordre indlade sig, og efter at han med Eftertryk havde forestillet Ulfeldt dette, måtte denne endelig bekvemme sig til at tømme den bitre Skål. Han afskrev

altså den ham forelagte Konzept de befalede tre Gange og satte sit Navn og Segl under, og derpå forelagdes Aktstykkerne Leonora Christina, som ligeledes underskrev dem. Dette foregik den 14de December, og den umiddelbare og glædelige Følge for Fangerne var, at de atter fik hinanden at se, og at det tillodes dem at være sammen efter et halvt Års Adskillelse. Det skulde dog vare noget endnu, inden de kunde siges at være virkelig fri. Kongen, hvis Hensigter med dem endnu ikke vare helt fuldbyrdede, havde givet Lützens Befaling til, når Reversen var udlærdiget, at lade dem føre til Kjøbenhavn under militær Bevogtning, og således skete det også. Efter at de, som det synes, havde tilbragt endnu et Døgn eller to på Hammershus¹⁵⁸, blev de eskorterede af Lützens og en Afdeling Ryttere til Rønne, og her blev de satte om Bord i en Galliot, i hvilken i Forvejen en Del Musketerer under Kaptejn Bolts og Vagtmester Mejers Kommando havde indskibet sig for at passe på dem under Overfarten¹⁵⁹. Afrejsen foregik ved Nattetid, uden Tvivl i Følge en overlagt Plan, og i samme Ånd blev der, som det må antages, truffet forskjellige Sikkerhedsforanstaltninger i Anledning af Ankomsten til Kjøbenhavn. Det hedder nemlig i Kongens ofte omtalte Ordre til Lützens, at når Skibet, som førte Fangerne over, kom til Kjøbenhavn, eller allerede når det anløb Dragør, måtte Kapt. Bolt ikke lade nogen komme om Bord, men derimod skulde Vagtmester Mejer gå fra Borde med det ene Exemplar af Reversen samt den originale Konzept og så »i størst mulig Hemmelighed» underrette Grev Rantzow om Skibets Ankomst. Det er tydeligt nok af disse Forholdsregler, at Regeringen ikke blot i det hele tillagde Ulfeldts Sag en overordentlig Vigtighed, men

også nærrede Frygt for, at der i sidste Øjeblik skulde indtræffe noget, som kunde hindre den i at føre Sagen således til Ende, som den ønskede. Uden Tvivl har den tænkt sig Muligheden af, at der fandt en Forbindelse Sted mellem Fangerne og det misfornøjede Parti af Adelen, men om noget sådant var der i Virkeligheden ikke Tale, og overhovedet, om man også kan forstå, at Regeringen var på sin Post, tør man dog betegne den ligefrem nervøse Ængstelighed og Forsigtighed, som den gennemgående udviste under Sagens Afslutning, som ganske umotiveret eller i hvert Fald meget overdreven. Et betegnende Vidnesbyrd om denne Ængstelighed haves også i nogle Forholdsregler, der knyttede sig til Oversendelsen af Reversen. Allerede det, at denne skulde udfærdiges i tre Exemplarer, er ret karakteristisk, men endnu mere dog, at disse forskellige Exemplarer ikke på én Gang måtte sendes til Kjøbenhavn. Kongen befalede, at det ene, som allerede sagt, skulde føres over med Skibet, hvorpå Fangerne sejlede, og bringes i Land af Vagtmester Mejer. De to andre skulde Lützens »i al Hemmelighed« beholde hos sig selv og først siden sende til Kjøbenhavn med sikker Lejlighed, enten over Skåne eller søværts, men han måtte ikke sende dem af Sted på én Gang, men først det ene og siden det andet¹⁶⁰.

Skibet med Fangerne ankom da, uden at der tilstødte noget mærkeligt, til Kjøbenhavn, så vidt det skjønnes den 20de December, og Fangerne modtoges på Toldboden af Grev Rantzau og Overrentemester Gabel, som kjørte dem i en Karret til den førstes Gård i Kannikestræde, lige ved Siden af Regentsen¹⁶¹. De bleve her behandlede med megen Høflighed og Opmærksomhed, men vedbleve dog, som Ulfeldt siger¹⁶², at være Fanger.

I de første Dage fik ingen uden Rantzow og Gabel Lov til at komme til dem¹⁶⁸, og de Soldater, der havde eskorteret dem fra Bornholm, holdt skarp Vagt i Gården. Imidlertid viste det sig snart, hvad man endnu forlangte af dem. Aftenen efter Ankomstdagen indfandt Grev Rantzau sig hos dem og meddelte dem, at Kongen endnu ikke var ganske tilfreds med den Form, Reversen havde fået, og havde forandret et og andet i den¹⁶⁴. Han opfordrede dem derfor til at udfærdige en ny Revers — i to Exemplarer — ganske i Overensstemmelse med en Koncept, som han medbragte, og således at han kunde have Aktstykket i sine Hænder tidligt den næste Dag. Ulfeldt gennemlæste den nye Koncept, og da han, som han siger, så, at den ikke indeholdt noget, som stillede hans Sager værre end den forrige, lovede han at rette sig efter Kongens Vilje. I Virkeligheden vare Afvigelserne mellem de to Reverser forholdsvis ubetydelige. De væsentligste vare, at Ulfeldt og Leonora Christina i den nye Revers forpligtede sig til »ingen Konventikula, enten hemmelig eller åbenbar, at anstille», eller foretage noget imod Kongehuset og Regeringen, samt at Artiklen om Afståelsen af det »kostelige Kantor» og »et temmelig Parti Brasilientræ» ikke var optaget i denne Revers. Ellers bestod Forskjellen nærmest deri, at hvad der i den tidligere Revers var betegnet som noget, der skulde ske, når Fangerne kom til Kjøbenhavn, i den nye betegnedes som noget, der skulde ske strax eller endog allerede var sket¹⁶⁵. I sin Samtale med Fangerne glemte Rantzau iøvrigt én Ting — eller lod, som han glemte den —, men han indhentede strax sin Forsømmelse ved kort efter sin Bortgang at sende en Adelsmand ind til dem med den Besked, at de også måtte passe på at datere den

nye Revers, således som det var gjort i Koncepten, det vil sige datere den fra Kjøbenhavn. Det var først herved at Fangerne — som Ulfeldt siger, og uden Tvivl med Rette — bleve opmærksomme på, hvad der var den egentlige Grund til hele denne Omskrivning af Reversen, nemlig at Kongen ønskede at give det Udseende af, at Underkastelsesdokumentet var udfærdiget, efter at Udstederne vare satte på fri Fod, for herved at tjerne den så nær liggende Mistanke om, at det med Magt var af tvunget dem i Fangenskab. I Virkeligheden lader også den nye Revers dem sige, at de ere »arriveret udi Kjøbenhavn udi deres Frihed», men Sandheden var, som tidligere bemærket, at de ikke vare meget mere fri end før. Ulfeldt gjorde dog heller ingen Vanskeligheder med Hensyn til Rantzaus sidste Fordring, men udfærdigede de to Exemplarer af Reversen således, at de dateredes fra Kjøbenhavn den 21. December. Om han siden har udfærdiget et tredie Exemplar med Datoen 23de December, er uvist, men denne sidste Dato findes i hvert Fald i en trykt Udgave af Underkastelsesdokumentet, som Regeringen foranstaltede¹⁶⁶. Når man ved, med hvilken Heftighed Ulfeldt i senere Tid protesterede imod, at Udstedelsen af Reversen var en frivillig Handling fra hans Side, kunde det iøvrigt ved første Øjekast se noget påfaldende ud, at det ikke blot er i den københavnske Revers at han selv betegner sin og Leonora Christinas Overførelse til Kjøbenhavn som en Frigivelse, men at han gjør det samme i et privat, fransk Brev, som han skrev til Kongen, ligeledes den 21. December¹⁶⁷, og hvori han i de ydmygste Udtryk bevidner Kongen sin Taknemlighed, fordi han har gjengivet ham Friheden, og lover god og tro Tjeneste for Fremtiden. Men om også Tanken om

at henvende sig med en privat Skrivelse til Kongen må antages at være udgået fra Ulfeldt selv — vi skulle strax gjøre Bekjendtskab med andre Skridt fra hans Side af beslægtet Natur — synes dog Brevets Form at vidne om, at han ved Udførelsen af sin Tanke ikke har fået synderlig mere Lov til at følge sit eget Hoved end ved Udstedelsen af Reversen. Ikke blot det fremhævede Udtryk om den gjengivne Frihed taler herfor, men også og især, at Ulfeldt uden videre som en Kjendsgjerning nævner de »offenses«, han har tilføjet Kongen. Det falder meget vanskeligt at tro, at Ulfeldt har gjort dette af sig selv.

Der stod iøvrigt endnu én Ting tilbage, inden Regeringen anså Ulfeldt for bundet så tilstrækkeligt, at den uden alt for stor Risiko turde slippe ham løs, nemlig at lade ham aflægge Troskabseden til Kongen. At der lagdes Vægt herpå, havde vel ikke blot sin Grund i, at Ulfeldt faktisk havde brudt sin undersåtlige Pligt, men også deri, at den nye Regeringsform overhovedet nødvendiggjorde en formel Anerkjendelse af alle Undersåtter, og da ikke mindst af dem, der, som Ulfeldt, kunde vides at være fjendtlig stemte imod den. Det ser lidt påfaldende ud, at Ulfeldt, efter at have bekvemmet sig til så mange andre Indrømmelser, gjorde Vanskeligheder, da Rantzau overbragte ham Kongens Befaling med Hensyn til Eden. Uden Tvivl har han dog ved de tidligere Indrømmelser taget sine betydelige indre Reservationer, og det har måske forekommet ham vanskeligt at forene disse med en Troskabsed. Hvad han gjorde gjældende over for Rantzau var, at da han for Fremtiden var forvist til en Krog af Landet, som han ikke måtte forlade uden Kongens særlige Tilladelse, og da han desuden ikke havde noget Æmbede eller nogen Stilling i Riget, men var som borger-

lig død, så han ikke, på hvilket Grundlag man afkrævede ham Eden. Han bad derfor Rantzau bidrage til, at enten Betingelserne i Reversen bleve formildede, eller at man i det mindste fritog ham for nye Forpligtelser, som i sig selv vare unyttige og overflødige, så længe Reversens Bestemmelser stod ved Magt. Rantzau blev imidlertid meget vred over Ulfeldts Indvendinger, han talte ham hårdt til og sagde, at hvis han gjorde mindste Vanskelighed ved at aflægge Eden, vilde han og Leonora Christina uophødeligt blive førte tilbage til deres Fængsel på Bornholm, hvor de så kunde blive til deres Død¹⁶⁸. Tilsidst gav Ulfeldt da også efter på dette Punkt, han aflagde Eden knælende — jeg antager den 22de eller senest 23de December — i Rantzaus, Gabels og Feltherren Hans Schacks Nærværelse¹⁶⁹, og ikke nok med den mundtlige Ed måtte han også afskrive Edsformularen og sætte sit Navn og Segl under¹⁷⁰. Men hermed var da også endelig, som alt antydet, Rækken udtømt af de Foranstaltninger, hvorved Regeringen mente at sikre sig hans og Leonora Christinas fuldstændige Underkastelse, og fra nu af ere de virkelig at betragte som frie, om det end i Henhold til de i Reversen fastsatte Bestemmelser om deres Opholdssted ikke tillodes dem at forlade Rantzaus Hus, før de med det samme forlod Staden og Sjælland. Der kan tænkes flere Grunde til, at dette ikke skete lige strax. Blandt andet ligger det nær at antage, at Kongen først har villet have Skjødet bragt i Orden på Ulfeldts Gård i Kjøbenhavn; thi medens Skjøderne på Ulfeldts øvrige Gods først synes at være udstedte noget senere¹⁷¹, udstedtes dette Skjøde virkelig allerede før hans Afrejse fra Byen, nemlig den 26de December¹⁷². Også skulde der formodentlig træffes nogle Forberedelser til Indflytningen

på den Gård, som Kongen havde bestemt til Ulfeldts og Leonora Christinas fremtidige Opholdssted, nemlig Ellensborg ved Nyborg, som var tilfaldet Leonora Christina ved Skiftet efter Moderen, og som hun havde fået Lov til at beholde tillige med Øen Turø¹⁷³. Endelig ønskede Ulfeldt og Leonora Christina måske ikke at ligge på Rejser i Juledagene, og det var i al Fald kun til Helligdagene vare forbi, at de bleve i Rantzaus Hus. I og for sig var Opholdet der dem næppe heller ubehageligt. Både fik de her jævnligt Besøg af Venner og bekendte, og Rantzau selv betragtedes i det hele næppe med ugunstige Øjne af dem. Han havde vistnok i sine Forhandlinger med dem med megen Fasthed hævdet Kongens Interesser, men samtidig havde han aldrig undladt at vise dem al den Hensynsfuldhed og Venlighed, som lod sig forene med hans Beslutning om at komme til et virkeligt Resultat, og i det hele måtte de uden Tvivl have fået Indtrykket af, at han nærrede Medfølelse med deres Ulykke. Der gik iøvrigt det Rygte i Samtiden, at hans ligesom også Gabels Virksomhed med Hensyn til deres Udfrielse af Fangenskabet var bleven vederlagt med en »stor Foræring«¹⁷⁴, og Rygtets Sandhed bekræftes i det mindste for Gabels Vedkommende af Leonora Christina selv, som et Steds siger, at Gabel i den nævnte Anledning fik 5000 Rdr. af dem¹⁷⁵. At en sådan Gave dog mere må betragtes som et halvt nødtvunget Offer til, hvad Skik og Brug krævede, end som Udtryk for en virkelig Tilfredshed med Udfaldet af deres Sag, vil vist være klart af, hvad der i det foregående er sagt om den stærke Modstand, de længe gjorde mod Betingelserne for Frigivelsen. En anden Ting, som fortaltes i hine Dage, var, at Dronningen ikke havde vidst det mindste om Ulfeldts og Leonora Christinas Over-

førelse til Kjøbenhavn, og at hun tog sig deres Frigivelse meget nær¹⁷⁶. Også dette bekræftes udtrykkelig af Leonora Christina¹⁷⁷.

I et Brev, som Ulfeldt elleve Måneder senere fra Udlandet tilskrev sin Ven Rigsamiral Henrik Bjelke¹⁷⁸, omtaler han, hvorledes det under Opholdet i Kjøbenhavn var hans Tanke at søge at opnå en personlig Sammenkomst med Kongen. Han havde — efter eget Sigende — meget vigtige Råd at give ham både med Hensyn til den ydre og den indre Politik, som han mente styredes slet; de ledende Personer vare efter hans Dom Charlataner og Stympere, hvorimod han selv både på det nøjeste var kjendt med de almeneuropæiske Anliggender og vidste, hvad der særlig tjente Danmarks Tarv. Han var da naturligvis yderlig misfornøjet med, at de »Grandministres», han henvendte sig til om Sagen, ikke tog nogen Notits af, hvad han sagde, og kunde kun tilskrive dette deres Avind og Frygt for, at deres egen Rolle vilde være udspillet, så snart Kongen havde hørt ham. Hvad der nu var den egentlige Kjærne i hans Visdom, får man, i det mindste for den indre Politiks Vedkommende, ikke at vide, thi som han siger, frygtede han for, at andre skulde pløje med hans Kalv, og vilde derfor kun udtale sig for Kongen selv. Imidlertid har Efterverdenen næppe tabt meget derved. Ulfeldt var ikke en Mand, af hvis Ævner eller Kræfter der længere var noget at vente enten i den ene eller den anden Henseende. Vil man have et Bevis herfor, indeholdes et sådant allerede i selve denne hans Bestræbelse for at knytte en Forbindelse med Kongen. Thi for at en Mand, der i så mange År og med så megen Grund havde været Gjenstand for Kongens Had og Vrede, skulde kunne tro blot ved en Samtale om politiske Æmner

at kunne tilvejebringe et fuldstændigt Omslag i Forholdet — og således var Ulfeldts egentlige Tanke — synes det nødvendig at udkræves, at han til en vis Grad har tabt Brugen af sin Dømmekraft, for ikke at tale om det iøjnefaldende abnorme i, at den ellers så hovmodige Mand, i samme Øjeblik som han har lidt den umådeligste Ydmygelse, bekvemmer sig til at søge en Tilnærmelse til den, af hvis Hånd han har modtaget Tugtelsen. Jeg tror i Virkeligheden, at man må betragte Ulfeldts Bestræbelser i denne Henseende som et nyt Vidnesbyrd om den delvise Svækkelse af hans Åndsævner, hvorom tidligere flere Gange er talt, men som netop på dette Tidspunkt let kan tænkes at være bleven mere fremtrædende; thi der er ikke Tvivl om, at den heftige Spænding, hvori den sidste Tids hårde Anfægtelser længe må have holdt den i Forvejen stærkt medtagne Mand, har gennemrystet ham på det voldsomste. Men man kan iøvrigt, også uden nærmere Kundskab til Indholdet af Ulfeldts påtænkte politiske Meddelelser til Kongen, få en ret tydelig Forestilling om Beskaffenheden af hans åndelige Hjælpekilder ved dette Tidspunkt. Da han nemlig mærkede, at han ikke havde Udsigt til gennem de omtalte Stormænd at opnå den attråede Sammenkomst med Kongen, besluttede han sig til ad skriftlig Vej at åbenbare denne et Projekt, som han havde undfanget, idet han formodentlig tænkte ligesom at give Kongen en Forsmag på, hvad han havde i Vente af en nærmere personlig Forbindelse. Projektet gik ud på, hvorledes man skulde bære sig ad med at opbrænde en fjendtlig Flåde i en Havn uden Risiko for egne Skibe eller Folk. Ulfeldt betegner det i sit Brev til Kongen (af 26de December)¹⁷⁹ som en stor Hemmelighed, som ingen andre (uden i al Fald Prinsen) må

gjøres delagtig i, og han fremhæver med Selvfølelse, at han selv er Fader til Opfindelsen, og bemærker, at han også har fundet på andre Ting, som kunne være Kongen til Nytte. Selve den store Hæmmelighed er optegnet på et særskilt Blad, som er indlagt i Brevet: Når Strømmen går ind i Havnen, hvor Skibene ligge, skal man i Havnens Munding udtømme et godt Kvantum Tran og Tjære og stikke Ild på det. Det vil da oven på Vandet drive ind i Havnen selv, og intet vil kunne forhindre, at de der liggende Skibe komme i Brand og fortæres (?) — Man vil vist indrømme, at når Ulfeldt ved dette Projekt har tilsigtet at give en Førestilling om sine betydelige åndelige Resourcer, opnår han snarere det modsatte. Hvad der fremgår med størst Klarhed af Projektet, ligesom af hans tidligere omtalte Forsøg på at opnå en Sammenkomst med Kongen, er, at hans i og for sig meget naturlige Ønske om at rejse sig igjen efter sit dybe Fald under Indtrykket af hans svækkede Tilstand var blevet til en feberagtig Higen, som, idet den strax vilde tilvejebringe et Resultat, ganske havde ladet ham tabe Målestokken for Brugbarheden af de Midler, han anvendte, for ikke at tale om det Hensyn, han skyldte sin egen Værdighed. Man kan ikke væрге sig mod en Følelse af Medynk ved at se den engang så intelligente Mand synke ned til dette Standpunkt, og så meget mindre, som det ikke er forbigående. Thi ligesom hans Liv fra nu af stadig beherskes af hin samme nagende og rastløse Attrå efter at svinge sig op igjen, således vedbliver denne Attrå for en Del at ytre sig under Former, der ere meget nær beslægtede med de her omtalte, det vil sige i allehånde mere eller mindre hæmmelighedsfulde Planer og Projekter, som for største Delen dog vare lidet udførlige, og af hvilke enkelte

vare af rent fantastisk Art. Billedet af en skibbrudnen Mand, der i krampagtig Anspændelse for at holde sig oppe griber efter enhver nok så lille Splint af Vraget, som Bølgerne føre indenfor hans Rækkevidde, betegner her fuldstændigt Situationen.

I den nylig omtalte Skrivelse af 26de December beder Ulfeldt Kongen endelig ikke tro, at han med sin Meddelelse tænker på at insinuere sig eller bringe sig i Erindring hos ham. Så utrolig naiv end denne Bemærkning er, synes Ulfeldt dog i al Fald ikke at have ventet, at Meddelelsen strax skulde forskaffe ham den personlige Sammenkomst med Kongen, som han i Forvejen forgjæves havde søgt, thi allerede Dagen efter Brevets Affattelse afrejste han og Leonora Christina til deres Forvisningssted — som det godt kan kaldes — Ellensborg¹⁸⁰. De ankom dertil endnu inden Udgangen af Året¹⁸¹.

II.

1662—1663.

Lad os, inden vi gå videre i Fremstillingen af Leonora Christinas og Ulfeldts Skjæbne, søge at anskueliggjøre os noget nærmere, hvorledes den ydre Situation egentlig var, hvori de nu vare henviste til at leve, og hvilke Følelser den naturligt måtte kalde til Live hos dem. Da de for noget over 10 År siden havde forladt Danmark, var det med Tanken om atter at opslå deres Bolig der, så snart Forholdene igjen blev dem gunstige, men når de ikke i 1658 havde følt sig tilfredsstillede i så Henseende, hvor meget mindre måtte de da ikke gjøre det nu? Med hvor mange og store Ydmygelser og materielle Ofre havde de ikke måttet købe Retten til blot at bo ukrænkede i Fædrelandet, og dog var denne Ret i højeste Grad betinget; thi medens, som sagt, Ellensborg var anvist dem som eneste fast Opholdssted, havde de ikke engang Lov til på Rejser at forlade Fyns Område uden Kongens særlige Tilladelse¹. Hvor meget den hele Afgjørelse har kostet Ulfeldt og Leonora Christina i Pengeværdi, er ikke let at sige. Ulfeldt anslår selv et Sted Værdien af det ham og Hustruen fratagne Løsøre — hvoriblandt også det, der var tilfaldet den sidste

ved Skiftet efter Kirsten Munk, og som Kongen til Dels skal have beholdt — til over 300,000 Rdl., Værdien af Godset til 250,000 Rdl., hvortil endelig kommer den annullerede Obligation på 63,000 Rdl.². Der er heri utvivlsomt nogen Overdrivelse, men sikkert er det, at hvad de havde mistet dels ved Afståelserne til den danske Konge, dels ved Beslaglæggelsen af deres Ejendom i Sverig, var meget mere, end hvad de beholdt tilbage. Det ligger nu vistnok nær at sige, og er til Dels også bleven sagt³, at hvor store Ofre Ulfeldt end havde måttet gjøre for at løskjæbe sig og Leonora Christina af Frederik III.s Hænder, havde han dog ikke egentlig Grund til at være utilfreds: der var bleven givet ham frit Valg imellem, om han vilde dømmes efter sine Gjæringer eller gå ind på de af Kongen opstillede Fordringer, og han havde valgt det sidste som den læmpeligste Udvej. Ved Siden af noget rigtigt er der meget skjævt i denne Betragtningssmåde. Der er vel ikke Tvivl om, at når man ligefrem vilde lægge i én Vægtskål, hvad Ulfeldt havde forbrudt mod Staten og Kongen, og i en anden, hvad han bødede derfor, måtte Straffen snarere siges at være mild end uforholdsmæssig streng. Dog er der for det første det at mærke, at Straffen traf Manden og Hustruen lige hårdt, også for så vidt, at det for en ikke ringe Del var den sidstes private Ejendom, som måtte betale Gildet; men dette var en åbenbar Uretfærdighed, da deres Brøde i Virkeligheden var meget forskjellig. Men dernæst var Regeringens Berettigelse til overhovedet at straffe dem i det mindste i formel Henseende næppe ganske utvivlsom. Den københavnske Fredstraktat berettigede den ikke dertil, og selv om der bagved Traktaten lå Aftaler, som under visse Forudsætninger kunde medføre en sådan Berettigelse,

må det ved Regeringens egen Optræden stille sig noget problematisk, om de pågjældende Forudsætninger virkelig kunne siges at have været til Stede. Under alle Omstændigheder kan Regeringen, idet den forlod den lovlige Retsforfølgelses Vej, ikke frikjendes for at have pådraget sig et odiøst Skin af Vilkårlighed, og det hjælper ikke her at sige, at den gav Ulfeldt og Leonora Christina frit Valg imellem en sådan Retsforfølgelse og en frivillig Underkastelse. Thi Valget var ikke frit; Ulfeldt blev, da Regeringen ikke vilde udsætte sig for at få en Dom over ham, som den ikke turde exekvere, truet til at bestemme sig for den Løsning, som Regeringen selv vilde, at han skulde vælge. Men når ikke engang Nutiden helt kan godkjende Regeringens Fremgangsmåde mod Ulfeldt og Leonora Christina, hvorledes må den da ikke have stillet sig for disse selv, som nærrede den faste Overbevisning, at Kjøbenhavnerfreden for deres Vedkommende var en Stadfæstelse af Roskildefreden, og at de altså vare fritagne for ethvert Ansvar med Hensyn til Fortiden! Det kunde i Virkeligheden ikke være anderledes, end at de måtte betragte Regeringens Optræden imod dem som en uafbrudt Kjæde af blodig Uretfærdighed og Tyranni, og det er ikke til at undres over, om de efter alle de Krænkelser, de i Fangenskab havde lidt på Legeme og Sjæl, efter at være berøvede største Parten af deres Formue, og efter i deres ydmygede Tilstand at være hensatte halvt lænkebundne mellem deres Standsfæller, måtte være besjælede af et bittert Nag til og en brændende Tørst efter Hævn over dem, som havde påført dem al denne Gjenvordighed. Der foreligger da også bestemte Vidnesbyrd om, at disse Følelser virkelig besjælede Ægteparret, og de vare ganske sikkert ikke

mindst levende hos Leonora Christina, hvem de udstæede Lidelser ikke havde berøvet noget af hendes tidligere Kraft eller Stolthed.

Foreløbig var det dog en bydende Nødvendighed for dem at lægge Skjul på disse Følelser, og det så meget mere, da Ulfeldt, så vidt man kan skjønne, endnu ikke havde opgivet Håbet om at kunne bane sig Vej til Kongehusets Tillid og Gunst og derved til sin egen Oprejnsning. Noget af det første, han således gjorde efter at være kommen til Ellensborg, var at han gennem sin Ven, daværende Viceamiral Henrik Bjelke, lod Majestæterne forsikre om sin ydmyge Underdanighed, ja han skrev endog selv et Brev til Dronningen og lod hende desuden sige gennem Bjelke, at hvis han havde fået Lov til at fremstille sig for hende i Kjøbenhavn, skulde han med gode Grunde have betaget hende de Betænkeligheder, hun mulig nærede med Hensyn til hans Person⁴. De gjentagne Skuffelser, han led på dette Punkt — idet også de sidst nævnte Skridt selvfølgelig bleve ganske uden Virkning —, føltes uden Tvivl så meget stærkere, da han også i andre Henseender må antages at have været lidet heldig med at forme de nye Vilkår, hvorunder han var kommen til at leve, efter sine Ønsker og sit Behov. Jeg tænker herved især på hans Formuesomstændigheder, men Ytringen gjælder uden Tvivl også om Forholdet til hans fynske Standsfæller. At hans Stilling overfor disse i det hele var lidet behagelig, tør vistnok ansees for afgjort. Fyn havde i en ganske overordentlig Grad lidt under de to svenske Kriges Ødelæggelser, og det Had, man overalt i Danmark nærede til Ulfeldt for den odiøse Rolle, han havde spillet under den første Krig, var næppe mindst levende her. Skjønt han mødtes med en stor Mængde af sine

Standsfæller i en levende Misfornøjelse med den nye Tingenes Tilstand, som var skabt ved Enevælden, er det vistnok højst tvivlsomt, om dette har haft nogen væsentlig Indflydelse på deres personlige Følelser imod ham. Imidlertid gjorde han sig, som rimeligt er, Umage for at tilvejebringe en Tilnærmelse, og navnlig foranstaltede han strax efter sin Ankomst til Ellensborg, som det hedder, »et kostbart Velkomstbanket for en Del af Landadelen deromkring», ja han indbød endog hertil »nogle, som havde af hannem selv lidt megen Tort i sidste Krig» (o: den første svenske Krig)⁵. Dette sidste har dog næppe bidraget til at forhøje Stemningen ved dette Gilde, og i det hele tør man vistnok med så meget større Sikkerhed antage, at Ulfeldts Bestræbelser for at knytte sine adelige Naboer til sit nye Hjem ikke lykkedes, da man endog får et Indtryk af, at hans Venner fra ældre Tid holdt sig noget tilbage fra ham. At der var Undtagelser fra Regelen, følger af sig selv, og særlig kan man ikke undre sig over, at en og anden af hans egen Slægt, navnlig for så vidt de havde Ejendomme på Fyn, lejlighedsvis har søgt hans og Leonora Christinas Selskab. Dette vides således at have været Tilfældet med hans Søster Elsebe⁶, Enke efter Jesper Friis på det nærliggende Ørbæklunde, og det samme gjælder vistnok om Fru Else Parsberg, Enke efter hans Broder Laurits, der bl. a. havde ejet Egeskov, samt om en anden Søster til ham, Marie, Enke efter Axel Arnfeldt til Basnæs. Som Ulfeldts og Leonora Christinas virkelige Venner fortjene særlig to at fremhæves, nemlig den føromtalte Henrik Bjelke, med hvem Ulfeldt stod i stadig Brevvexling, og Oluf Brokkenhus, der under Dinas Proces havde været Slotsherre på Kjøbenhavns Slot, og som havde

været gift med en Søster til Ulfeldt, Karen; i Begyndelsen af Året 1662 blev han Landsdommer i Sjælland⁷. Hjerken Bjelke eller Brokkenhus vides dog personlig at have gjæstet Ellensborg. Iøvrigt må det ikke forbigåes, at Ulfeldt og Leonora Christina i Hjemmet selv fik en vis Erstatning for, hvad de mulig måtte savne i Forholdet til Omverdenen, idet det nu igjen efter så lang Tids Forløb forundtes dem at samles med deres Børn. Fem af disse — hvoriblandt Christian og Anne Kathrine, der begge kort i Forvejen havde været i England⁸ — ankom den 28de Januar fra Lybek til Odense for derfra at drage videre til Forældrene⁹.

Det vilde være af Interesse, om man nøjagtigt vidste, hvorledes Ulfeldts og Leonora Christinas Formuesomstændigheder vare ved denne Tid, men desværre ved man det ikke. Så meget er sikkert, at de havde reddet noget ud af Skibbruddet, men lige så vist er det, at dette noget ser ud som meget mere, end det i Virkeligheden var. Blandt andet ejede Ulfeldt, som flere Gange omtalt, en hel Del Gjældsfordringer både på private og på fyrstelige Personer. For så vidt de pågjældende Gjældsbreve havde været i Kongens Hænder — hvad der i al Fald var Tilfældet med alle de vigtigere —, fik han dem udleverede i Begyndelsen af 1662, til Dels vistnok samtidig med at han udstedte Skjøder på de til Kongen afståede Godser¹⁰. Disse Gjældsbreve lode (iberegnet nogle enkelte, som vare udstedte til Kirsten Munk) på en Totalsum af over 550,000 Rdl., hvad der jo ser meget storladent ud. Men en Del af Brevene, og først og fremmest de svenske, som repræsenterede meget over Halvdelen af den nævnte Kapital, vare, i det mindste for Øjeblikket, ganske værdiløse, mange af de andre vare

tvivlsomme, og af så godt som ingen af dem var der i de sidste År, navnlig siden 1658, betalt Renter. Hvad Ulfeldt og Leonora Christina havde ejet af værdifuldt Løsøre, deri indbefattet en ligefrem Skat af Juveler og forarbejdet Guld og Sølv, var ligesom det, de havde arvet efter Kirsten Munk, for den største Del gået tabt tillige med deres Beholdning af rede Penge¹¹. Af Jordegods havde de vel endnu noget tilbage, og det ikke blot på Fyn, men vistnok også både på Sjælland og i Jylland, men dels vare Indtægterne af Godset uden Tvivl forholdsvis små, dels vare de næppe strax disponible¹². Dette var i det hele Hovedvanskeligheden ved Ulfeldts pekuniære Stilling, at han havde det knapt med rede Penge, og man forstår let, at dette for ham, som tidligere havde haft Overflod heraf, og som stadig til sin store Families standsmæssige Underhold behøvede meget, måtte være et så føleligt Savn, at han, skjønt meget langt fra at være fattig, undertiden ganske kunde have Fattigdommens Fornemmelser og klage sig stærkt over sine trykkede Kår¹³. Naturligvis forsøgte han, så snart han atter kom i Besiddelse af sine Gjældsbreve, at inddrive så meget som muligt af sit Tilgodehavende, men hans Bestræbelser i så Henseende, som fortsattes, så længe han levede¹⁴, vare langtfra altid heldige. For en og anden af sine Fordringer synes han at have modtaget Jordegods — således erhvervede han, endnu i Begyndelsen af 1662, Palstrup i Jylland vistnok for en betydelig Gjældsfordring, han havde på den afdøde Oluf Parsberg¹⁵ —, men ellers havde han ofte ondt nok ved blot at få Renter af sine Penge, og ved hans Død vare en stor Del Gjældsbreve endnu uindløste¹⁶. Ulfeldt havde imidlertid ikke blot Penge til gode, han skyldte også en

Del Penge bort, og det har næppe bidraget til at gjøre ham mere tilfreds med sin Tilstand, at flere af hans Kreditorer, så vidt man kan skjønne af ét og andet, benyttede Lejligheden nu, da han atter var kommen til Stede, til at kræve ham for deres Tilgodehavende¹⁷. Gjælden var dog ikke større, end at der kun kunde være Tale om, at den i Øjeblikket kunde genere ham, og i så Henseende var han adskilligt heldigere stillet end nogle af hans Medarvinger til Kirsten Munks Efterladenskab, om hvilke det må være mig tilladt her, at sige et Par Ord. Jeg tænker nærmest på Frøken Hedvig og hendes Mand, Ebbe Ulfeldt, samt på Frøken Elisabeth Augusta, nu Enke efter Hans Lindenov († 1659). Frøken Hedvig havde, som før omtalt, arvet Tåsinge efter Moderen, men hun fik ikke megen Glæde af denne smukke Besiddelse. Hun havde i sin Tid tillige med sin Mand pådraget sig en meget betydelig Gjæld i Danmark, og da nu Arven efter Kirsten Munk gav Kreditorerne Udsigt til Penge, faldt de over hende både på hendes egne og på Mandens Vegne. Den sidste var nemlig ikke i Danmark. Efter at der i Roskildefreden var tilsagt ham Fyldestgjørelse for de Fordringer, han mente at have på den danske Regering, havde han foretaget en Rejse hertil, men da Krigen med Sverig var udbrudt påny, og man fattede Mistanke til ham, var han bleven arresteret og i længere Tid holdt fangen i Nakskov Fæstning¹⁸. Ved Nakskovs Erobring af Svenskerne i Juli 1659 kom han igjen på fri Fod, og i Kjøbenhavnfreden optoges atter Roskildefredens Bestemmelser angående ham, men han synes nu ikke mere at have villet vove det Forsøg at prøve sin Lykke i Danmark, og Frøken Hedvig måtte da som sagt efter bedste Ævne søge at ride Stormen af overfor Kreditorerne.

Hun boede siden 1661 på Valdemars-Slot¹⁹, men hendes Stilling blev efterhånden yderlig betrængt, og Ulfeldt siger, at Kreditorerne gik hende så hårdt på Klingen, at det var en Ynk at se hende, og at hun næppe havde, hvad hun skulde spise. Hun solgte og pantsatte det ene Stykke af, hvad hun ejede, efter det andet og forlod tilsidst Landet²⁰. Ikke stort bedre end hende synes det at være gået Søsteren, Elisabeth Augusta, som havde arvet Boller og Rosenvold. Også hun havde fra tidligere Tid betydelig Gjæld, som hun forøgede ved et letsindigt Levned, navnlig ved Spil, og allerede i 1663 var hun nær ved at gjøre Opbud og måtte sælge de to nævnte Gårde²¹. Skjønt der er Tegn til, at de to Søstres Forhold til Leonora Christina ikke var bleven synderlig bedre, end det havde været i tidligere Tid²², — for ikke at tale om, at Forholdet mellem Korfits og Ebbe Ulfeldt var meget spændt —, tør det dog vel antages, at den første, så vidt det har været ham muligt, har søgt at hjælpe lidt på Svigerinderne. Når det imidlertid i Tidens Løb viste sig, at Frøken Hedvig havde pantsat en ikke ringe Del af Tåsinge til ham²³, måtte hans egen pekuniære Tilstand gjøre det rimeligt at antage, hvad der også skal have bekræftet sig²⁴, at denne Pantsættelse nærmest kun var en Form for at redde noget ud af Kreditorernes Hænder. Følgen blev dog, at det pantsatte Stykke efter Ulfeldts Død tilfaldt Kronen.

Jeg nævnede nylig det spændte Forhold mellem Ebbe og Korfits Ulfeldt. Foruden ældre Årsager til Uvenskabet var også den kommen til, at Korfits mente at have erfaret, at Ebbe under sit Ophold i Danmark under den anden svenske Krig havde tilskrevet Hannibal Sehested, som da opholdt sig ved det svenske Hovedkvarter,

at han skulde underrette Karl Gustav om, at Korfits var Hovedmanden for dem, som vilde fremkalde en Opstand i Malmø²⁵. Skjønt en sådan Handling, hvis det ellers forholder sig rigtigt med den, ganske vist måtte retfærdiggjøre den mest levende Harme mod dens Ophavsmand, var den Forbitrelse, Korf. Ulfeldt nærrede mod Ebbe Ulfeldt, dog for intet at regne mod den, han nærrede mod sin anden Svoger, Hann. Sehested. Om hans Stemning mod denne sidste foreligger der netop fra Opholdet på Ellensborg talende Vidnesbyrd. Hann. Sehested, som nu igjen var en af Landets mest betydende Mænd, Rigsskatmester og i højeste Gunst hos Kongen, der betroede ham de vigtigste Sager, havde i Begyndelsen af 1662, på Gjennemrejse gennem Nyborg, tilskrevet Ulfeldt et Brev, som skal have været meget hoffigt og venligt. Henrik Bjelke, som havde hørt tale herom, og som næppe selv var Sehesteds Ven²⁶, men som uden Tvivl mente, at det ikke vilde være til Ulfeldts Både at støde ham for Hovedet, rådede Ulfeldt til at besvare Brevet. Men Ulfeldt vægrede sig herved. Han vilde ikke se nogen Høflighed i et Brev, der ikke var dateret(!), og desuden, sagde han, kjendte han altfor godt Sehesteds onde Sindelag mod ham og hans Familie. Som Bevis anførte han, at Sehested, da han — Ulfeldt — var bleven løsladt fra Bornholm, men uden at Sehested, som da var udenlands, vidste det, havde skrevet et Brev til Hoffet, hvori han omtalte ham på en meget ufordelagtig Måde. Og ikke nok hermed »kan der ikke være Tvivl om, at han har bevirket min Ødelæggelse lige så vel i Sverige som her i Landet«. »Det er så grovt» siger han på dansk — Brevet er ellers skrevet på fransk — »at det er ikke at udsige, hvorledes han til min og mines

Ruin haver handlet». Iøvrigt tilføjer han, at han ikke frygter Sehested mere, »thi jeg beklæder ikke længere nogen Stilling, som kan være Gjenstand for hans Misundelse»²⁷. Det kan næppe nægtes, at disse overordentlig bitre Udtalelser, som iøvrigt i det væsentlige gjentages i senere Breve²⁸, give et interessant Bidrag til Belysning af Forholdet mellem de to Svogre, men endnu interessantere vilde det være, om man nøjagtigt vidste, hvad Ulfeldt sigtede til ved sine Ytringer, navnlig så vidt Hann. Sehesteds Forhold i Sverig angår. At han blandt andet også tænkte på den nylig berørte Sag med Ebbe Ulfeldt, kan næppe være tvivlsomt, da han mente at vide, at Hann. Sehested virkelig dengang havde forebragt Ebbe Ulfeldts Angivelse for Karl Gustav, og altså måtte tillægge ham en væsentlig 'Andel i sin Anholdelse og hvad derpå fulgte²⁹. Men når man på den anden Side ser, at hans Forbitrelse på Ebbe Ulfeldt, der dog var Hovedmanden i dette, ikke ytrer sig på en nær sa voldsom Måde, kan man vanskeligt værge sig mod den Tanke, at han, også for de svenske Forholds Vedkommende, har mere end hin ene Sag i Tankerne. Kunde det være muligt, at han sigtede til et Forræderi fra Hann. Sehesteds Side i Anledning af Flugten fra Malmø? Som det i al Fald er indlysende, at han ikke nærer nogen Taknemlighed mod Sehested for hans Intervention i Sommeren 1660, således anser jeg det ikke for usandsynligt, at hans Ytringer virkelig dække over en Mistanke i den antydede Retning, men på den anden Side indrømmer jeg, at de også kunne have Hensyn til andre Punkter af Sehesteds Optræden, som f. Ex. til, at han overhovedet kunde have bibragt Karl Gustav en ufordelagtig Mening om Ulfeldt, at han ved Fredsunderhandlingerne kunde

have modarbejdet hans Interesser, osv. At der iøvrigt også i Ulfeldts Misstemning mod Sehested blandede sig en Del Skinsyge over det Held, denne havde haft med sig i Modsætning til ham selv, kan ikke betvivles, og den nævnte Følelse er bl. a. næppe den mindst fremherskende i forskjellige meget bitre skriftlige Udtalelser af Ulfeldt om Svogerens politiske Virksomhed, som når han med triumferende Spot fremhæver, hvorledes Sehested, »op-pustet af Vind og Forfængelighed» styrer sit Skib hen imod en Afgrund, af hvilken han aldrig vil komme op igjen, eller hvorledes han selv — Ulfeldt — ikke behøver at søge nogen Hævn over Svogeren, da den Politik, for hvilken denne gjør sig til Talsmand, og som halvt er forsætligt Bedrag og halvt Luftkasteller, inden kort Tid vil styrte ham i Ødelæggelse, osv.³⁰.

Medens Forholdet til Hann. Sehested i det mindste ikke i Øjeblikket truede Ulfeldt med nogen personlig Ulæmpe, kan dette ikke siges at være Tilfældet med hans Forhold til en anden Mand, som også længe havde været hans Uven, nemlig Landsdommer i Sjælland og tidligere Rigsråd Jørgen Sefeldt. Denne, som var en stor Bogelsker, havde i sin Tid med megen Møje og Bekostning samlet et betydeligt og meget værdifuldt Bibliothek på over 26,000 Bind, som også var kjendt og skattet i Udlandet. Da Ulfeldt i 1657 ledsagede Karl Gustav til Danmark, fik han Kongen til at skjænke sig dette Bibliothek — hvorved han uden Tvivl brugte som Påskud, at Sefeldt skyldte ham en, iøvrigt forholdsvis ubetydelig, Sum Penge —, og han lod senere største Delen af det flytte fra Ringsted Kloster, hvor det stod, til sin egen Gård Bavelse, og derfra igjen til sin Gård i Malmø. I Efteråret 1659 fik Sefeldt af Frederik III. Tilladelse til

at tage Ulfeldts Gods og Løsøre »i Arrest«, indtil denne Sag kunde blive påkjendt ved Retten, men man ser dog, at han en Tid ønskede at få den bilagt på fredelig Måde, og han tilskrev endog i den Anledning med Kongens Tilladelse Ulfeldt et Par Gange under hans Fangenskab på Bornholm. Det kom dog ikke til Forlig, og Sefeldt bragte så Sagen for Domstolene. Da der ikke længere var nogen Mulighed for Ulfeldt til at udlevere Bibliotheket selv — thi det var, ligesom hans egen udsøgte Bogsamling, blevet undtaget fra det Løsøre, Børnene havde fået Lov til at føre bort fra Malmø, og var allerede sendt til Stokholm —, vilde Sagen nærmest for ham komme til at dreje sig om et pekuniært Vederlag, hvad der på det daværende Tidspunkt måtte være ham meget ubehageligt, for ikke at tale om det pinlige i, at Sagen naturligvis vilde give Anledning til, at hans Forhold under Krigen atter blev Gjenstand for almindelig Omtale. Man har et Par Breve fra ham til Henrik Bjelke, hvori han udbeder sig hans Vidnesbyrd om, at Karl Gustav virkelig havde foræret ham Bibliotheket, og man ser, at han skrev til Ove Juel og til Oluf Brokkenhus i samme Anledning. Påfaldende nok ere Brevene til Bjelke skrevne på en Tid (5te og 13de Marts 1662), da Sefeldt allerede var død, og rimeligvis har dette Dødsfald standset Sagen. I al Fald ser man, at der for den Pengefordring, Ulfeldt fra tidligere Tid havde på Sefeldt, efter dennes Død blev udlagt Ulfeldt noget af hans Jordegods, uden at der var Tale om Erstatning for Bibliotheket⁸¹.

På Grund af de Omstændigheder, under hvilke Ulfeldts og Leonora Christinas Bofæstelse på Ellensborg havde fundet Sted, på Grund af de ydmygende Ind-

skrænkninger, der vare knyttede til Opholdet der, og endelig på Grund af forskellige, til Dels i det foregående omtalte Fortrædeligheder, der stødte til, kunde de umulig føle sig tilfredse på dette Sted. Hovedsagen var dog utvivlsomt for Ulfeldt, at så længe han levede under disse i alle Henseender så trykkende Vilkår, var der så godt som ingen Udsigt for ham til at realisere den Tanke, som så mægtigt beherskede ham, Tanken om at svinge sig op igjen efter sit Fald. Ja der kunde endog, efter at Kongehuset så tydeligt havde vist, at det lod hånt om hans Tilbøjelighed til en Tilmærmelse, snarest være Frygt for nye Ydmygelser. Han vidste, med hvilken Mistro Regeringen overhovedet betragtede den gamle Adel, og han kunde ikke være i Tvivl om, at han selv, der fra gammel Tid betragtedes som denne Adels selvskrevne Fører, og som visselig også var fuld af Bitterhed og Misfornejelse over Standens nuværende trykkede Stilling, var Gjenstand for et ganske særlig årvågent Tilsyn, og at en Uforsigtighed fra hans Side kunde styrte ham i fuldstændig Fordærvelse³². På den anden Side, hvor langt gunstigere vilde Forholdene ikke i alle Henseender stille sig for ham i Udlandet! Han vilde her ikke blot atter være en fuldstændig fri Mand, men han vilde gjenfinde det meste af den Anseelse, som havde omgivet ham i hans Velmagtsdage, han vilde få et stort Marked for alle de Planer og Projekter, han gik svanger med til atter at bygge sin Lykke op, ja måske vilde han endog finde Lejlighed til at tage Hævn over sine Fjender i Fædrelandet. Endelig kunde han her langt bedre end hjemme søge Midler til en fysisk Rekreation og Styrkelse, som hans af Anspændelse og Sygdom stærkt medtagne Legeme ganske vist trængte til. Hvis det derfor overhovedet

nogensinde har været hans alvorlige Agt at slå sig til Ro for stedse på Ellensborg, hvad der vistnok kan betvivles, kan det i hvert Fald ikke undre nogen, som kjender hans uroligt higende Sind, at se, at han ikke havde været der ret længe, før han begyndte at søge om Tilladelse til at måtte drage derfra. Hans Svagelighed og Ønskeligheden af at bruge varme Bade i Udlandet blev herved stillet frem som eneste Motiv. Efter hvad han selv beretter, må han antages allerede i Begyndelsen af Februar at have skrevet til Grev Christian Rantzau og andre (ganske vist også Gabel) om Sagen, men uden at få Svar³³. Formodentlig, siger han spydigt, havde de ikke Tid til at tænke på en Mand, som nu regnedes til de unyttige. I første Halvdel af Marts bad han så Henrik Bjelke om at hjælpe sig, og enten det nu særlig var ved dennes Indflydelse, eller fordi, som nogle sige, Gabel havde taget sig af Sagen, blev denne, så vidt man kan skjønne, ganske kort Tid efter afgjort i Overensstemmelse med Ulfeldts Ønsker³⁴. Hvorpå Rejsetilladelsen iøvrigt i det enkelte er gået ud, vides ikke sikkert, undtagen for så vidt, at den lød på varme Bade i Udlandet og synes at have giældt for et Tidsrum af 18 Måneder³⁵. Man ser, at Ulfeldt i Begyndelsen tænkte på at tiltræde Rejsen allerede i Slutningen af April³⁶, men i Virkeligheden kom han først af Sted to Måneder senere. For en Del hidrørte denne Opsættelse vel fra, at man ikke før kunde blive færdig med Forberedelserne til Rejsen, og navnlig har det sagtens taget en Del Tid at tilvejebringe de fornødne Pengemidler. Af Løsøret er uden Tvivl en Del bleven sendt i Forvejen, medens andet er bleven hensat til Opbevaring hos Venner og bekendte. Således vides noget Tøj, som dog ikke var af betydelig Værdi, i Begyndelsen

af Juni Måned at være bleven hensat hos Else Parsberg og Marie Ulfeldt³⁷. Man har troet af Mængden og til Dels Beskaffenheden af det Løøre, som senere forefandtes i Udlandet efter Ulfeldt, at kunne slutte, at han, da han rejste bort, gjorde det med den Tanke ikke at vende tilbage³⁸. At en sådan Tanke virkelig kan have foresvævet ham, endog mere end én Gang, førend han tiltrådte Rejsen, anser jeg for meget sandsynligt, men det er lige så vist min Overbevisning, at hvis der i denne Henseende skulde drages nogen Slutning af det omtalte Løøre, måtte den snarest gå i modsat Retning³⁹. Det kan endnu bemærkes, at allerede en Tid før den øvrige Familie drog bort, havde to af Sønnerne, den ældste og den yngste, forladt Ellensborg. Christian Ulfeldt siges at være rejst til Paris, og hans 11-årige Broder Leo ledsagede ham til Hamborg, hvor han skulde anbringes i Huset hos Sperling for at opdrages af denne⁴⁰.

Ulfeldt selv tiltrådte sin Rejse i de sidste Dage af Juni. Man har endnu forskellige Skrivelser, udfærdigede af ham på Ellensborg den 26de i denne Måned⁴¹, men alt tyder også på, at denne Dag var en af de sidste, eller måske den sidste, da han og hans Familie opholdt sig der⁴². Rejsens Mål var foreløbig Amsterdam, der uden Tvivl nåedes af den sædvanlige Vej, over Hertugdømmerne og derfra søværts⁴³, men det var ikke Meningen at blive her. Om at drage direkte til et Badested synes der dog heller ikke at have været Tale, og i al Fald besluttedes det at tage Ophold for længere Tid i Brügge, hvor Ulfeldt havde Venner og bekendte i Familien d'Aranda, til hvilken den — nu afdøde — Bernard d'Aranda hørte, som i sin Tid havde stået i Ulfeldts personlige Tjeneste⁴⁴. Leonora Christina rejste selv til

Brügge for at leje et Hus⁴⁵, men efter at have besørget dette vendte hun atter tilbage til Amsterdam, hvor hun ufrivilligt kom til at dvæle længere, end hun havde beregnet; thi en af hendes Døtre, Ellen Christine, blev syg af Småkopper, og hun blev hos hende, til hun var rask, medens Ulfeldt og de andre Børn drøg til Brügge⁴⁶. Allerede fra Opholdet i Amsterdam haves der Efterretninger om nogle Skridt fra Ulfeldts Side, som danne Indledningen til den mærkelige Historie, der endte med at styrte ham og Leonora Christina i fuldstændig Fordærvelse. Han boede med sin Familie i et Herberge »auf dem Seedeiche» hos en Gjæstgiver Friedrich Pols, og samme Steds logerede i Juli Måned en vis Daniel Stephani, som var Informator for Kurfyrsten af Brandenburgs ældste Søn. Da Ulfeldt af Værten havde hørt, at Stephani stod i Begreb med at rejse til Brandenburg, lod han ham anmode om at komme op til sig, og da dette var sket, bad Ulfeldt, som vidste, at Stephani kjendte den berømte Læge og Alkymist Borri, der dengang opholdt sig i Amsterdam, ham om at være sig behjælpelig med at få Adgang til Borri, hvad Stephani også lovede. Derefter førte Ulfeldt Samtalen hen på Kurfyrsten af Brandenburgs Ministre, som han beskyldte for at være så åbenmundede, at Svenskerne kjendte Kurfyrstens hemmeligste Tanker og Planer, og han sluttede med at sige, at han selv havde meget vigtige Ting at forhandle med Kurfyrsten, men da han havde hørt, at denne stod i Begreb med at rejse til Preussen, og han ikke vilde betro sig til nogen af hans Ministre, vilde han vente, til han kom tilbage, og da personlig gjøre ham sin Opvartning. Under en senere Samtale med Stephani, ved hvilken også Leonora Christina var nærværende, gjentog Ulfeldt, hvad han

tidligere havde sagt, at han havde vigtige Sager at tale med Kurfyrsten om, så vigtige, at denne ikke vilde kunne tro eller fatte det, men han vilde ikke indlade sig med hans Ministre. Da Stephani hertil ytrede, at han endnu kun kjendte lidt til de brandenburgske Ministre, men at han dog kjendte Overpræsident Schwerin (Premierministeren) og var vis på, at denne med Troskab og Tavshed vilde varetage Kurfyrstens Interesser, sagde Ulfeldt intet derimod, men gjentog kun, at det var meget høje og vigtige Sager, han havde at forhandle med Kurfyrsten, og gik derefter hen til Vinduet og talte med Leonora Christina. Hvorpå Ulfeldts Hemmelighed gik ud, fik Stephani iøvrigt lige så lidt at vide i denne Samtale som i den forrige, men derimod huskede han i en senere Tid, at Ulfeldt bl. a. også havde talt om den nederlandske Regering og sagt, at den gjorde meget ilde i, mod sin gamle Sædvane, at udlevere på fremmede Fyrsters blotte Opfordring Personer, som vare beskyldte for svære Forbrydelser, således som den nylig havde gjort ved to engelske Herrer; thi dette vilde medføre, at fremmede ikke let vilde tage Ophold hos dem⁴⁷. — De videre Følger af disse Samtaler ville blive berettede siden. Foreløbig skal det blot bemærkes, at skjønt Ulfeldts Udtalelser ved disse Lejligheder ikke blot faktisk kom til at danne Indledningen til den Sag, som et Års Tid efter fældede ham, men også i sig selv virkelig synes at gjemme Spirerne til et Projekt, som både var betydningsfuldere og havde mere virkelig Grund til at sky Lyset end flere af dem, han ellers gik svanger med, havde dog Ytringerne i det hele en så vag Karakter og vare — idet de ikke engang indeholdt noget bestemt Hverv for Stephani — så lidet skikkede til at frembringe et Resultat, at deres

Fremkomst i dette Øjeblik forekommer mig mere betegnende som Vidnesbyrd om Ulfeldts uforsigtige Løsmundethed end som Udtryk for et alvorligt Forsæt om Iværksættelsen af en bestemt Plan. Han synes da heller ikke, så vidt man kan skjønne med nogenlunde Sikkerhed, selv at have taget noget yderligere Initiativ i denne Sag, hvorimod man ikke længe efter ser ham optaget af Bestræbelser efter at indlede venskabelige Forbindelser med andre Stater end Brandenburg, deriblandt også med Sverig. Tanken om, hvorledes han, til Dels ved egen Overilelse, havde forspildt sin Stilling i dette Land og ved samme Lejlighed mistet en stor Del af sit Gods og sin Formue, måtte, efter hvad der var hændet ham i Danmark, nage ham dobbelt stærkt, og under hans stadige Søgen efter Midler til igjen at skabe sig en Position måtte det ligge nær nok for ham at tænke på, om der ikke lod sig opnå en Udsoning med den svenske Regering. Han tilskrev da ved Midten af September Måned den svenske Konge et Brev, hvori han bad ham tage sig til Nåde igjen og »som et Nådens Tegn» give ham sine Godser tilbage, og samtidig henvendte han sig til den svenske Enkedronning for at bede hende støtte denne hans Ansøgning⁴⁸. Imidlertid tillod hans urolige Sind og hans brændende Higen efter at opnå et eller andet Resultat ham ikke at afvente en Afgjørelse af denne Sag, og ganske kort efter se vi ham bringe sine Projekter frem på et større Marked end nogensinde tidligere. Vistnok endnu i September Måned rejste han og Leonora Christina — der nu havde sluttet sig til Manden i Brügge — til Paris, som det siden hed, fordi Ulfeldt ønskede at rådspørge de franske Læger om, hvor vidt det var tjenligt for ham at bruge varme Bade, hvilket

den tidligere omtalte Borri skulde have frarådet⁴⁹. At dette virkelig har været et af Rejsens Formål, tør vel ikke ligefrem nægtes. Men vist er det i hvert Fald, at Ulfeldt også forbandt andre Hensigter med sin Udflugt. Under sit 21 Dages Ophold i Paris omgikkes han ikke blot med flere af de franske Ministre, som viste ham megen Opmærksomhed, men han havde to Gange Audients hos Ludvig XIV. selv⁵⁰, og det er utvivlsomt, at han ved disse Lejligheder blandt andet talte med Kongen om et eller måske flere Projekter, som han i Forvejen skriftligt havde indsendt til ham. Så vidt vi kjende disse Projekter, synes de at have været overmåde lidet værd. Et af dem, der er dateret den 4de Oktober⁵¹, gik ud på, at Kongen skulde udstede et Forbud imod, at fremmede Skibe udførte Vin fra Frankrig. Frankrig skulde besørge dette selv og vilde da blive rigt, medens de fremmede Stater, af hvilke flere vare blevne meget hovmodige af det, de havde tjent ved en sådan Udførsel, vilde blive svækkede. Der var ingen Fare for, at de fremmede Stater skulde undlade at bruge franske Vine, thi deres Klima krævede det, og deres Befolkning vilde kun leve halvt så længe (!), hvis den ikke gjorde det. Også uanset denne sidste dristige Påstand må Forslaget i økonomisk Henseende selvfølgelig betegnes som en fuldstændig Naivitet, om også Datiden måske næppe indså dets Mangler fuldt så klart som en senere Tid. Der blev dog i hvert Fald ganske vist ikke taget noget som helst Hensyn til det. Et andet Projekt, som dog ikke aldeles bestemt vides at være bragt frem under Opholdet i Paris, kjendes nu væsentlig kun af et Forsvar, som Ulfeldt senere udarbejdede for det i Anledning af nogle Indvendinger fra Ludvig XIV.s Side⁵². Det sees at være gået ud på at

hæve Byen Dunkerchen, som Kong Ludvig ved en Traktat af 17/27 Oktober afkjøbte Englænderne, men hvis Erhvervelse iøvrigt allerede en Stund før dette Tidspunkt måtte betragtes som afgjort, til en Handelsstad af første Rang, hvad der bl. a. skulde ske ved at skaffe den Monopol på hele Handelen på Norge, med Udelukkelse af de andre søfarende Nationer, særlig Holland og England. Der skulde i den Anledning oprettes et Handelselskab i Dunkerchen, og Ludvig XIV. skulde sørge for at få Frederik III. til at overlade sig de vigtigste norske Havne. Den franske Konge følte sig imidlertid kun lidet overbevist om Hensigtsmæssigheden af dette visselig også meget luftige Forslag og gjorde blandt andet den fornuftige Indvending, at Danmark ved sine Traktater med Holland og England var forhindret i at tilstå Frankrig så store Begunstigelser, og Ulfeldt udarbejdede nu, som ovenfor sagt, et Forsvar for sit Projekt, hvortil han knyttede et nyt Forslag om, at Ludvig XIV. skulde erhverve den danske Konges Tilladelse til at drive Hvalfangst på Spitsbergen og tillige bestræbe sig for at få en Havn overladt til dette Øjemed. — I Sammenhæng hermed kan det endnu berettes, at Ulfeldt det følgende Forår indsendte et tredje Forslag til Ludvig XIV., som gik ud på at tilråde Brugen af stemplet Papir i Frankrig⁵³. Dette Forslag, som var det eneste praktiske af dem alle tre, var dog kun lidet originalt, thi flere Stater havde allerede længe kjendt denne Måde at skaffe sig en Indtægt på, og selv i Danmark havde man i nogle Ar benyttet den.

Medens Ulfeldt i Efteråret 1662 opholdt sig i Paris, var også Hannibal Sehested til Stede i den franske Hovedstad, hvorhen han var sendt som extraordinær Ambassadør

med det Hverv at knytte en nærmere Forbindelse mellem Frankrig og Danmark⁵⁴. Skjønt de to Svogre ganske sikkert ikke omgikkes hinanden, og skjønt Ulfeldt utvivlsomt også ved denne Lejlighed optrådte med den størst mulige Hemmelighedsfuldhed, kunde det naturligvis ikke blive skjult for Sehested, at han kom sammen med de franske Ministre og havde Konferencer med Kongen selv, og han skrev derom til Danmark, hvor man synes at være bleven betænkelig ved denne Efterretning. Da Ulfeldt gennem Henrik Bjelke fik Nys herom, søgte han, ikke uden en iøjnefaldende Fordølgelse af Sandheden, at reducere Sagen til det mindst mulige. Han forsikrede Bjelke i et Brev⁵⁵, at hvad han havde talt med Kongen om, hverken vedrørte Sehesteds Ærinde eller Danmarks Interesser, men kun hans egne private Anliggender, og han benyttede Lejligheden til at gjøre et heftigt Angreb på Sehested og de andre ledende Mænd i Danmark. Dette sidste kan i og for sig ikke forundre, når man kjender hans personlige Følelser, navnlig mod Svogeren — og det kan mærkes, at han allerede i sine Samtaler med Ludvig XIV. havde omtalt Sehested og hans Duelighed med stor Ringegagt⁵⁶ —, men derimod er det rigtignok påfaldende at se, hvad det var, der tjente ham til Påskud for hans Angreb, nemlig Sehesteds og de andres udenrigske Politik, især for så vidt den gik ud på at tilvejebringe Alliancer med England og Frankrig. En sådan Politik er efter Ulfeldts Anskuelse, som han vidtløftig og med stor tilsyneladende Overlegenhed udvikler, en fuldstændig Tåbelighed, thi England og Frankrig kunne aldrig få Interesser fælles med Danmark, og Ulfeldt beder endog, idet han udgyder sig i de stærkeste Forsikringer om sin Hengivenhed for Frederik III., Bjelke sige denne fra ham,

at når han forlader sine gamle allierede (han tænker især på Holland), har han dermed gjort det første Skridt mod sin Undergang. Jeg siger, at alt dette ser højst påfaldende ud; thi for det første var det til Dels Ulfeldt selv, som havde indviet denne samme Politik, i det mindste hvad Frankrig angår, og dernæst synes hans Udtalelser til Bjelke at stå i den mest skærende Modsætning til adskilligt af det, han netop i dette Øjeblik arbejdede på lige overfor Ludvig XIV. Blandt andet går han i sit Forsvar for Projektet om Dunkerchen hele Tiden ud fra, at der skal sluttet en nærmere Forbindelse mellem Frankrig og Danmark, hvilken også vil være til Fordel for det sidst nævnte Lands Interesser, og han lægger ingen Skjul på, at en sådan Forbindelse ikke mindst er og bør være rettet mod Holland. Er der nogen Mulighed for at udfinde, hvad der ligger på Bunden af denne tvetydige Optræden? Det forekommer mig ikke så særdeles vanskeligt. For det første kan enhver, der kjender Ulfeldts Misstemning mod sit Fædreland, sige sig selv, at det i og for sig var ham temmelig ligegyldigt, hvor Danmark søgte sine Alliancer, og at Sagen først da fik nogen Betydning for ham, når hans personlige Interesser berørtes deraf. Og her måtte han da strax indse, at en Alliance mellem Frankrig og Danmark, sluttet ved Hannibal Sehested eller nogen anden af de nuværende Magthavere, kun kunde være ham selv til Skade, idet den afskar enhver Udsigt for ham til at gennemføre det, han nu åbenbart bestræbte sig for, nemlig at sikre sig den franske Regerings Støtte og Hjælp ved Udførelsen af sine Planer. Der var altså intet andet for ham at gøre end efter Ævne at modarbejde og disrekommandere et sådant Værk. Anderledes stillede Sagen sig naturligvis, hvis der fra

fransk Side blev Tale om at slutte et Forbund med Danmark på Grundlag af hans Forslag om Dunkerchen. Thi det lå da nær at antage, at han selv enten som Underhandler eller på anden Måde vilde komme til at spille en fremragende Rolle ved Sagens Gjennemførelse, og han vilde da hermed have gjort det første Skridt til at gjenvinde sin tabte Position. Der var nu vistnok kun overmåde liden Sandsynlighed for, at et Forbund skulde komme i Stand på det nævnte Grundlag. Ligesom Ulfeldt ved Projektet om Vinudførselen fra Frankrig udelukkende havde tænkt på dette Lands egen og ikke på sit Fædrelands Fordel, således var også Projektet om det norske Handelsmonopol så væsentlig beregnet på at tjene Frankrigs Interesser, at det aldrig kunde ventes, at Danmark godvillig vilde slutte sig til det. Men måske var dette Ulfeldt det allerkjæreste. Kunde det lykkes ham virkelig at overbevise Frankrig om Fordelagtigheden ved et Projekt, som Danmark modsatte sig, havde han to heldige Chancer for én: nemlig at erhverve sig et betydeligt Krav på Frankrigs Gunst og Understøttelse, og at fremkalde en Spænding eller en ligefrem Konflikt mellem de to Lande, hvorved den Hævntørst, hvoraf han var besjælet overfor forskellige Personer i Fædrelandet, mulig kunde blive stillet. — Det forekommer mig, at den før påpegede Dobbeltthed i Ulfeldts Udtalelser og Handlemåde, set i denne Belysning, finder en ret fyldestgørende Forklaring.

Hvad iøvrigt den Hævnfølelse angår, som jeg nylig nævnede at Ulfeldt, og da ikke mindre Leonora Christina, var besjælet af, varede det ikke længe efter deres Hjemkomst fra Paris til Brügge, inden denne Følelse blev tilfredsstillet overfor den af deres Uvenner, som de måske

hadede mest af dem alle, nemlig deres gamle Fangevogter og Plageånd, Generalmajor Fuchs. Denne Mand, som uagtet sin Fjernelse fra Bornholm ingenlunde havde mistet Kongens Tillid — hvad der blandt andet viste sig ved, at han ikke længe efter blev udnævnt til Guvernør i Nyborg⁵⁷ — gjorde i Efteråret 1662 en Rejse til Flandern med sin Hustru Marie Jenne Rootcaes, som var barnefødt der. Den 4de November om Aftenen kom han til Brügge, og den 6te, om Eftermiddagen mellem 4 og 5, blev han på åben Gade, siddende i sin Vogn tilligemed sin Kone, myrdet af Ulfeldts ældste Søn Christian. Da det for Spørgsmålet om Ulfeldts og Leonora Christinas Forhold til dette Mord ikke er uden Betydning at kjende Sagens Enkeltheder nærmere, skal jeg meddele nogle af disse, således som de fremgaa af de umiddelbart efter Mordet optagne Forhør⁵⁸. Omtrent Kl. 2 den nævnte Dags Eftermiddag befandt Christian Ulfeldt — der skildres som middel af Væxt, med mørkt Hår og Skjæg og iført mørke Klæder — sig med flere flanderske Venner og bekendte på et offentligt Sted i Brügge, og her kom endnu en bekendt til, som på et Spørgsmål af en af de andre sagde, at han skulde spise til Middag der på Stedet med en dansk Greve. Christian Ulfeldt ytrede hertil, at der fandtes ingen danske Grever, og spurgte om vedkommendes Navn, og der blev da svaret, at han hed Generalmajor Fuchs, hvilket øjensynligt gjorde et stærkt Indtryk på den unge Ulfeldt og fik ham til at skifte Farve. Han drak så et Glas Vin og gik bort, men kom tilbage inden en halv Times Forløb og tilbragte nu længere Tid sammen med Vennerne, men uden at sige noget og åbenbart i en meget oprørt Sindsstemning. Et Par Gange kom hans Tjener — den fra Forældrenes Fangenskab på Bornholm be-

kjendte Peter Pflügge — ind og meldte ham noget, og han gik da et Øjeblik uden for Døren, vistnok for at passe på, når Fuchs kjørte bort. Dette skete omtrent Kl. 4, og Chr. Ulfeldt gik da sin Vej med det samme, efterfulgt af Peter Pflügge og endnu en anden Mand, der ligeledes antoges at være hans Tjener. Fuchs, der, som før antydet, havde sin Kone med sig, vilde aflægge et Besøg hos en Borgermester Leernout, og da Vognen kom til dennes Hus og holdt stille, gik hans Tjener hen for at ringe på, men det varede noget, inden der blev lukket op, og imidlertid springer Christian Ulfeldt, der var fulgt efter Vognen, hen og støder en Dolk i Brystet på Fuchs, der synker død tilbage uden at mæle et Ord. Medens han flygter, komme hans to Følgesvende hen til Vognen, og i det mindste den ene af dem — Peter Pflügge — kaster nogle små Håndgranater ind i den, om fordi han ikke var sikker på Fuchs's Død, eller fordi han vilde dræbe Konen — som det siden hed, at han selv havde ytret — er vistnok vanskeligt at afgjøre. Imidlertid vare de Venner, som Chr. Ulfeldt havde været sammen med om Eftermiddagen, og som havde lagt Mærke til hans ophidsede Sindsstemning, fulgte efter ham for at se, hvad der var på Færde, men som de siden forklarede, traf de ham ikke, før Gjerningen var sket, og han ud af et stort Opløb kom dem i Møde med Råbet: »Frels mig!» De førte ham så ind i et nærliggende Abbedi («den Eechoute») og ud igjennem Haven på den anden Side hen imod en af Byens Porte (St. Katherines), hvor de mødte to bekjendte til Hest. Disse fik de til at overlade sig Hestene, af hvilke Christian Ulfeldt besteg den ene, en af hans Venner⁵⁹ den anden, og begge skyndte sig da bort.

I et Sendebrev, som Christian Ulfeldt nogen Tid efter lod udgå⁶⁰, og hvori han udviklede sine Bevæggrunde til Overfaldet, udtaler han bestemt, at han kun har handlet efter egen Indskydelse og uden i Forvejen at åbenbare Forældrene sit Forsæt. Af den ovenfor givne Fremstilling af Begivenhederne synes det samme utvetydigt at fremgå, idet han øjensynligt først blev bekendt med Fuchs's Nærværelse i Brügge et Par Timer før Mordet, og der i den korte Tid, han forlod sine Venner, ikke ret vel kan have været Lejlighed for ham til at drøfte Sagen med Forældrene. Fuld Vished for, at dette ikke er sket, får man dog egentlig først ved et Brev, som han selv nogen Tid efter skrev til Moderen, og hvoraf det sees, at han ikke har været aldeles sikker på, hvorledes hun vilde optage Efterretningen om hans Gjerning⁶¹. Rigtignok får man til samme Tid det bestemte Indtryk af Brevet, at hans Tvivl i det højeste har angået Måden, hvorpå Gjerningen var udført, og at han derimod ikke i og for sig har tvivlet om — eller i hvert Fald ikke længere tvivler om⁶² —, at en blodig Hævn, i Ordets bogstavelige Forstand, over Fuchs som over andre af Leonora Christinas Fjender stemmede med hendes egne Ønsker. Således forholdt det sig ganske vist også. De brutale personlige Krænkelser, som Fuchs i sin Tid havde tilføjet Leonora Christina og Ulfeldt, havde efterladt et så brændende Håd til ham i deres Sjæl, at det kun kunde udslukkes med hans Død, og som det må ansees for afgjort, at de havde bibragt deres Børn den samme Følelse — hvorfor de heller ikke kunne frikjendes for indirekte Skyld med Hensyn til Gjerningen —, således kunne de kun have modtaget Efterretningen om, at Hævnen var kommen over deres Fjende ved en af deres egne, med

levende Tilfredsstillelse. Der kunde, som sagt, i det højeste være Spørgsmål om, hvor vidt de bifaldt Måden, hvorpå Fuchs var kommen af Dage, og jeg anser det rigtignok for sandsynligt, at de ikke gjorde det. Men jeg må tilføje, at efter min Overbevisning har deres Misbilligelse næppe så meget haft sin Grund i selve det odieuse ved at dræbe en værgeløs Mand — idet de uden Tvivl snarest mente med Sønnen, at en sådan Slyngel ikke fortjente at dø i ærlig Kamp⁶³ — som i Hensyn til de Bryderier og den Fare, Mordet måtte antages at ville berede både Sønnen og dem selv.

Bryderierne kunde blive af forskjellig Art, Faren truede nærmest fra én Kant, nemlig fra den danske Regering. Som tidligere omtalt, havde Ulfeldt i den Bornholmske Revers på egne og Børnenes Vegne forpligtet sig til aldrig at lade Fuchs undgælde for, hvad der var passeret mellem dem under Fangenskabet, og når dette nu alligevel var sket, og oven i Kjøbet under en så brutal Form, var det umuligt andet, end at Regeringen — som naturligvis vilde tillægge Ulfeldt Hovedskylden for, hvad der var hændet — måtte fatte den stærkeste Mistro til hans Sindelag mod den; den måtte i Mordet endog snarest se en ligefrem Krigserklæring, og det måtte ligge nær for den strax at tage de skarpeste Forholdsregler mod ham og hans Familie. Ulfeldt og Leonora Christina indså dette meget vel, og de bestræbte sig for i Breve til Hjemmet at berolige Sindene og navnlig at fralægge sig selv al Delagtighed i Mordet. Man véd blandt andet, at Leonora Christina i dette Øjemed skrev til Gabel⁶⁴, der overhovedet ved denne Tid betegnes som en Ven af det Ulfeldtske Ægtepar, og som også siges at have fremstillet Sagen for Kongen i Familiens Favør⁶⁵. Ulfeldt skrev til

Grev Christian Rantzau, til Henrik Bjelke, ja til Kongen selv⁶⁶. Trods alle Anstrengelser opnåede de dog kun lidet af, hvad de vilde. Kongen, som var bleven i højeste Grad oprørt og alarmeret ved Efterretningen om Mordet, lod sig hverken sin Harme eller sin påny vakte Mistro mod Ulfeldt betage, og gjorde han end ikke i Øjeblikket noget direkte Skridt mod ham selv — i al Fald fraregnet, at han måske satte Spejdere ud på ham⁶⁷ —, traf han i det mindste Forholdsregler for at få Sønnen afstraffet, idet han skrev til Guvernøren i de spanske Nederlande, Marquis Caracena, om at lade Øvrigheden i Brügge pågribe Christian Ulfeldt, for så vidt han endnu var i Byen eller Omegnen⁶⁸. Også på andre Steder henvendte han sig om Sagen, f. Ex. i Frankrig, hvor man havde fortalt, at Ulfeldt havde anmodet Regeringen om Beskyttelse for Sønnen. Efter hvad Hannibal Sehested meddeler i en af sine Depescher til Frederik III., benægtede den franske Regering dog, at der var stillet noget sådant Andragende fra Ulfeldts Side⁶⁹. Iøvrigt var Christian Ulfeldt på den Tid allerede langt borte. Idet han uden Tvivl følte Usikkerheden af at opholde sig i Lande, hvor den danske Konge havde nogen Indflydelse, havde han i Begyndelsen af 1663 begivet sig til Rom⁷⁰, hvor hans Familie i Dronning Christina af Sverig og Kardinal Francesco Barberini havde formående Velyndere⁷¹, og hvor han ved sin Ankomst forefandt en af sine Brødre, uden Tvivl Ludvig⁷². En anden Broder, Korfits, der et Steds betegnes som den yngste af de tre⁷³, havde allerede i nogen Tid været antaget til Kavaller hos Dronning Christina⁷⁴, men synes ikke dengang at have været i Italien.

Idet hele denne Historie med Sønnen må have givet Ulfeldt en levende Fornemmelse af, at hans Stilling i

Hjemmet igjen blev usikker, og at det ikke vilde være uden Fare for ham at vende tilbage, finder jeg det rimeligt, at den både har gjort ham mere opsat end nogensinde tidligere på at forsøge at bygge sin Lykke op ved Udlandets Hjælp, og har betaget ham nogle af de Betæneligheder, han mulig endnu nærede ved at give sin Hævnfølelse mod flere af de styrende i Hjemmet, særlig mod selve Kongeparret, et mere aktivt Udtryk. Det kunde dog måske endnu være tvivlsomt, hvortil dette vilde have ført, hvis der ikke, medens Indtrykket af den ved Fuchs's Mord skabte ugunstigere Situation endnu var friskt, var bleven stillet en Opfordring til ham, som han vanskelig kunde afslå, om at formulere sine Hensigter bestemtere. Dette gik således til. Skjønt Stephani ikke i sin Tid havde modtaget noget Pålæg af Ulfeldt om at bringe de Antydninger videre, som denne i sine Samtaler med ham havde fremsat om sine Planer, ja skjønt der måske snarest var Opfordring for ham til at undlade det efter Ulfeldts Ytringer om, at han personlig vilde tale med Kurfyrsten, havde han dog ikke ment at burde tie. Efter sin Hjemkomst til Brandenburg havde han meddelt Indholdet af Samtalerne til Kurfyrst Friedrich Wilhelms Førsteminister og højtbetroede Ven, Overpræsident Otto v. Schwerin, som igjen havde refereret Sagen for Kurfyrsten selv. Denne lagde i Begyndelsen ikke videre Vægt derpå men skiftede siden Mening og gav så — den 31te Oktober (vistnok ny Stil⁷⁵) — Generalmajor Alexander von Spaen, som var Kommandant i Byen Kalkar i Nærheden af Rhinen, og som iøvrigt er bekjendt som en meget dygtig og hæderlig Mand, Befaling til at begive sig til Ulfeldt for at få nærmere Rede på, hvad det var, denne havde at meddelele Kurfyrsten⁷⁶. Spaens

Rejse må af ubekjendte Grunde være bleven noget forhalet, thi han ankom først til Brügge den 22de December (ny Stil?)⁷⁷. Dagen efter havde han en Sammenkomst med Ulfeldt, som ved et Brev fra Kurfyrsten opfordredes til at betro sig til ham⁷⁸, og efter at tillige Spaen havde aflagt Ed på ikke at ville omtale for andre end Kurfyrsten selv, hvad Ulfeldt sagde ham, kom denne — »efter mange og lange Diskurser og Kontestering af sin underdanigste Affektion« mod Kurfyrsten — frem med nogle Meddelelser og Forslag, som uden Tvivl i allerhøjeste Grad må have forbavset hans Tilhører. Han fortalte nemlig — i Følge Spaens beedigede Beretning om Mødet⁷⁹ —, at hele Gejstligheden og Adelen og største Parten af Menigmand i Danmark var lidet tilfreds med den nuværende Konges Styrelse, og at flere gejstlige og adelige havde været hos ham og anmodet om, at han, som havde hjulpet Kongen til Kronen, nu igjen vilde være dem behjælpelig med at afkaste Åget: hvis han vilde gjøre fælles Sag med dem, så vilde de og omtrent det hele Land gjøre Opstand og vælge en anden Konge. Han havde rådet dem til Tålmodighed, og idet han havde forestillet dem, at en sådan Sag krævede moden Overvejelse, og at den også helst måtte ledes af en anden end ham, havde han hidtil forhalet Opstanden. Han vidste, at dersom han vilde gjøre dette bekjendt i Frankrig, Sverig eller andet Steds, så vilde det ikke blot blive godt optaget, men Sagen også nyde Understøttelse. Imidlertid havde han på Grund af den Affektion, han nærede for Kurfyrsten, og fordi han ugjerne vilde bringe et fremmed Hoved ind i Landet (?), fremfor alle andre villet åbenbare Kurfyrsten Sagen, og hvis Kurfyrsten havde Lyst til Danmarks Krone, så håbede han — Ulfeldt — at være i Stand

til at styre Værket således, at han skulde blive udråbt til Konge af Undersåtterne. Hvorledes han vilde bære sig ad hermed, samt hvilke Betingelser han selv stillede, skulde han siden sige, men han bad for Guds Skyld, at alt dette måtte blive holdt fuldstændig hemmeligt, for at han ikke skulde blive endnu ulykkeligere, end han var, og miste, hvad han havde tilbage i Danmark. »Jeg dømmier», siger Spaen i sin Indberetning til Kurfyrsten, »at Grev Ulfeldt med fuld Passion og Had er indtaget mod Kongen, og ikke vil raste så længe han lever, men tragte efter at sætte sit Forsæt i Værk, det være sig ved Eders kurfyrstl. Durchlauchtighed eller en anden Potentat».

Hadde Spaen og den, på hvis Vegne han optrådte, kunnet ane, at Ulfeldts »Passion og Had» mod Kongen var noget nær det eneste virkelige i den hele Historie, vare Følgerne næppe blevne så ulykkelige for Ulfeldt og hans Hustru, som de bleve. Men efter den Sikkerhed, hvormed Ulfeldt ytrede sig, måtte de nødvendigvis antage, at Anslaget hvilede på et fast Grundlag af Kjendsgjæringer, og således måtte det da forekomme dem at være af største Betydning. Idet jeg forbeholder mig senere at kommentere selve Anslaget noget nærmere, skal jeg foreløbig indskrænke mig til at fremstille Sagens udvortes Forløb. Kort efter, at Spaen havde indsendt Beretningen om sit Møde med Ulfeldt, rejste han selv til Königsberg, og i en personlig Sammenkomst med Kurfyrsten supplerede han sin Skrivelse med nogle mundtlige Meddelelser, som gik ud på, at Ulfeldt havde fremstillet det sammensvorne Parti i Danmark som fuldstændig organiseret, så at Kurfyrsten kun havde at sidde ganske stille og tage imod Kronen, samt sagt, at hvis han ikke modtog Tilbudet, vilde

man henvende sig til andre⁸⁰. Kurfyrsten havde imidlertid slet ingen Lyst til at overtage den Rolle, Ulfeldt havde tiltænkt ham. Det var næppe på Grund af en særlig moralsk Indignation enten over Anslagets Beskaffenhed i og for sig, eller fordi det var rettet mod en venkabeligt sindet og med ham forbundet Fyrste, men langt snarere i Følge den Betragtning, at et Forsøg fra hans Side på at udstrække Hånden efter Danmarks Krone ufejlbarligt vilde strande på alle, både fjendtligt og venkabeligt stemte Magters forenede Modstand. På den anden Side kunde han heller ikke forholde sig ganske uvirksom overfor Ulfeldts Forslag, thi efter dennes egne Udtalelser måtte det jo ventes, at hvis Tilbudet blev afvist i Brandenburg, vilde det blive forelagt andet Steds, og hvis dette da skete i Sverig, og Sverig, som ikke var umuligt, modtog det, vilde det sidste være endnu værre end det første. Til Forebyggelse af en sådan Mulighed lå imidlertid et Middel nær for Hånden, nemlig at gjøre den danske Regering bekendt med Anslaget, og dette Middel måtte have så meget større Tiltrækning for Kurfyrsten, da han derved på én Gang opfyldte en traktatmæssig overtaget Forpligtelse overfor Danmark og yderligere sikrede sig denne Stats Venskab og Forbund, som han både i Forhold til sin frygtede Fjende Sverig og i andre Henseender havde god Brug for. Han besluttede sig altså til dette Skridt, men idet han af forskjellige Grunde, og vel ikke mindst, fordi han gjorde sig skyldig i en Troløshed mod Ulfeldt, ønskede at træde så lidt som muligt frem i egen Person, valgte han den Udvej at lade Fyrst Johan Georg af Anhalt tilskrive Amtmanden i Flensborg Detlev v. Ahlefeldt, hvem Kurfyrsten kjendte og yndede fra tidligere Tid, om at lade

den danske Regering vide, at Kurfyrsten ønskede at tale med en af den danske Konges troeste Ministre om en Sag, som var af megen Vigtighed for den danske Stat, idet den truede med intet mindre end »Ulykke, Fare, Forstyrrelse og fuldstændig Ruin»⁸¹. Som man i det hele har Anledning til at undre sig over den Langsomhed, der betegner flere af de foretagne Skridt i en Sag, som netop syntes at kræve ualmindelig Hurtighed, således også i dette Tilfælde; thi Fyrsten af Anhalts Brev, som er dateret 18/28 Februar, kom først til Detlev v. Ahlefeldt, som da var i Hamborg, den 22de Marts. Imidlertid skrev Ahlefeldt ikke blot endnu samme Dag til Frederik III.⁸², men rejste også personlig til Kjøbenhavn, og Kongen gav ham da selv det Hverv at gå til Königsberg for at få nærmere Rede på, hvad det var, Kurfyrsten sigtede til. Ahlefeldt var så virkelig i Königsberg i Dagene fra den 21de til den 26de April, og han blev nu ikke blot underrettet om Indholdet af Stephanis og Spaens Samtaler med Ulfeldt, men fik en Kopi af Spaens Indberetning med til Frederik III. og modtog endog — skjønt ikke uden nogen Modstand af Kurfyrsten, som ikke fandt det ganske stemmende med sin Værdighed — et Tilsagn om, at Kurfyrsten igjen vilde sende Spaen til Ulfeldt for, under Skin af, at Kurfyrsten vilde gå ind på hans Anslag, at lokke ham til at åbenbare, hvilke Midler han tænkte at bruge ved dets Iværksættelse. At Kurfyrsten ikke forsømt til Gjengjæld at påkalde Danmarks Understøttelse for hans egne politiske Planer, skal her kun berøres⁸³.

Man kan vanskeligt forestille sig det Indtryk stærkt nok, som Ahlefeldts Meddelelser gjorde, efter at han var kommen tilbage til Kjøbenhavn⁸⁴. Det er næppe for

meget sagt, at skjønt Kongehuset og dets nærmeste Venner allerede til en vis Grad vare forberedte på en Fare ved Fyrsten af Anhalts Brev, blev de ligefrem slagne med Forfærdelse. At Ulfeldt selv kunde undfange Planer til et stats- og majestætsforbryderisk Anslag, kunde i og for sig efter hans hele Fortid ikke være så meget overraskende, og Fuchs's Mord havde endog sikkert for længere Tid siden henledet Regeringens Tanker på en sådan Mulighed. Men det rystende lå i, at der her var Tale om en Sammensværgelse i Landet selv, som strakte sig gennem alle Samfundets Lag, og som allerede syntes så moden, at Deltagerne kun ventede på et Signal for at bryde løs. Hvor mange Vidnesbyrd end Regeringen havde om den Misfornøjelse, der gjærede i en enkelt Samfundsklasse, havde den dog hverken kunnet tænke sig, at denne Misfornøjelse deltes i nogen betydelig Grad af de andre eller — således som Forholdene havde udviklet sig — indeholdt nogen virkelig Fare for Forfatningen, end sige for Kongehuset selv, og dog gjorde nu den Måde, hvorpå Meddelelsen herom var kommen Regeringen til Hænde, det umuligt længere at tvivle i så Henseende. Men hertil kom endnu, at Kurfyrsten og hans Ministre tillige havde stillet hele denne Sag i Forhold til Sverig. Kurfyrsten havde selv henledet Ahlefeldts Opmærksomhed på mistænkelige Rustninger, som Sverig gjorde både til Lands og til Vands, og hans Kantsler havde tilføjet, at man havde Efterretning om, at der gik store Brevpækker frem og tilbage mellem Ulfeldt og en af de svenske Generaler⁸⁵. Sandelig, hvis den danske Regering på én Gang skulde kæmpe med en Opstand i Landet selv og et Angreb fra Sverig, havde den ikke mange Chancer for et heldigt Udfald. Der var al mulig Grund til at

blive bange, og det kjendtes også på de Foranstaltninger, der blev truffene, at man var det. Der blev draget flere Tropper til Hovedstaden, Vagtholdet på Voldene og på Slottet blev skærpet, Arbejdet på Citadellet ved Kjøbenhavn påskyndet. Enkelte Gange synes Frygten under Indflydelsen af falske Efterretninger at have antaget Karakteren af en formelig Panik, den hele væbnede Styrke holdtes da om Natten under Gevær, og Kongen selv vågede med de andre⁸⁶. Det kunde naturligvis ikke undgås, at også Befolkningens store Masse efterhånden blev påvirket af alt dette; den mærkede, at der var Fare på Færde, men kunde intet bestemt få at vide, og Følgen blev en almindelig Uro og Ophidselse og Fortabelse i de vildeste Gisninger. Dette, at man i det enkelte intet sikkert vidste, var uden Tvivl også for Regeringen selv noget af det pinligste ved hele Sagen. Ikke blot antog denne alene herved de størst mulige Dimensioner for Fantasien, men Regeringen tabte på Forhånd Tilliden til de Foranstaltninger, den selv traf. Thi den vidste jo ikke engang, om der ikke var Forrædere blandt de Mænd, den stolede allermest på, og under alle Omstændigheder var det jo muligt, at Angrebet kom på en ganske anden Måde, end den havde tænkt sig. Det var derfor såre naturligt, at Kongen ikke følte sig beroliget ved Kurfyrstens mundtlige Tilsagn om at ville sende Spaen endnu en Gang til Ulfeldt for at få nærmere Kundskab om hans Planer, men lod Ahlefeldt skriftlig gjentage sin tidligere Opfordring til ham i så Henseende⁸⁷, hvorved dog må tilføjes, at det i og for sig ikke havde været nødvendigt, da Kurfyrsten allerede havde truffet Anstalt til at indfri sit Løfte⁸⁸. Meget sikrere end at udspørge Ulfeldt gennem andre og lade sig nøje med, hvad han

frivillig vilde åbenbare, var det dog selvfølgelig, om man kunde få fat på Manden selv og tvinge ham til at komme frem med alt, hvad han vidste. Kurfyrstens Kantsler havde allerede i April stærkt tilrådet dette⁸⁹, og Kongen gjorde virkelig også Skridt dertil, om end for vore Øjne påfaldende sent. Måske har han været i nogen Tvivl om, hvor vidt det vilde lykkes ham på det givne Grundlag at få Ulfeldt udleveret og har derfor først villet afvente yderligere Underretninger; men i hvert Fald var det først midt i Juni, at han rettede en Anmodning til den spanske Regering om at lade Ulfeldt og Leonora Christina — hvilken sidste han anså for Mandens Medvider og medskyldige — anholde og udlevere, og samtidig opfordrede sin Søn, Ulrik Fredrik Gyldenløve, som da var General i spansk Tjeneste og opholdt sig i Madrid, til at tage sig af Sagen⁹⁰. Ganske kort efter (20. Juni) lod Kongen Skrivelser udfærdige til England, dels til Kong Karl II., dels til den danske Resident Simon v. Petkum⁹¹, hvilke Skrivelser på lignende Måde gik ud på at få Ulfeldt og Leonora Christina arresterede og udleverede, for så vidt de måtte opholde sig på engelsk Grund, og skjønt det måske ved første Øjekast ser lidt påfaldende ud, at Fredrik III. henvendte sig med en sådan Anmodning til England tidligere end til flere andre, tilsyneladende nærmere liggende Magter, havde han dog sine meget gode Grunde til dette Skridt. Han vidste nemlig, at Leonora Christina ganske kort i Forvejen havde opholdt sig i England, og der var stor Sandsynlighed for, at hun var der endnu, ligesom der i al Fald var en Mulighed for, at Ulfeldt ledsagede hende inkognito. Også bragte hans Henvendelse til den engelske Regering ham et virkeligt Resultat, således som jeg nærmere skal

vise, idet jeg dog, for at få alle Trådene i de her skildrede Tildragelser med, først må gå lidt tilbage i Tiden.

Af hvor farlig Natur end de Meddelelser vare, som Ulfeldt havde gjort Spaen, mærker man dog ikke i nogen Henseende, at han følte sig trykket ved Bevidstheden herom eller overhovedet tillagde det Skridt, han havde gjort, nogen videre Betydning. Han har uden Tvivl stolet fast på, at det vilde blive holdt hemmeligt, og desuden måske ment, at det ikke vilde føre til noget Resultat. Hermed stemmer det i hvert Fald, at han ikke blot i det hele vedblev at forfølge sine Planer overfor Ludvig XIV. efter denne Tid — således falde hans før omtalte Forsvarsskrivelse for hans Forslag om Dunkerchens Handel samt hans Skrivelse om det stemplede Papir efter hans Samtale med Spaen —, men også, at man får et Indtryk af, at han mere direkte henvendte sin Opmærksomhed på Muligheden af at få den franske Konge til at overtage den Rolle, som han allerede havde tilbudt Kurfyrsten af Brandenburg. Det er noget, som ikke lader sig bestemt bevise, men ligesom det står i god Overensstemmelse med hans Antydninger til Spaen om, hvorledes hans Meddelelser vilde blive modtagne i Sverig eller Frankrig, således er der et og andet, som virkelig synes at vise hen i den Retning. Blandt andet slutter han sin Skrivelse af 4de Maj om det stemplede Papir med den Ytring, at hvis hans Forslag om dette optages i Nåde, vil han åbenbare Kongen «encore d'autres choses fort profitables, et des choses réelles». Der er her øjensynligt peget på en Kvalitetsforskjel mellem det, han har i Sinde at meddele, og det, han allerede har meddelt, og man kommer uvilkårligt til at tænke på hans Anslag mod Frederik III.

Også synes Ludvig XIV. selv af de anførte Udtryk at have fået et Indtryk af, at Ulfeldt havde vigtige politiske Hemmeligheder at betro ham⁹², og endelig kan nævnes, at den Modstræben, han i Begyndelsen viste mod anden Gang at inlade sig med Spaen — hvorom mere siden — naturligst synes at forklares ved, at han havde kastet sine Øjne på en anden end Kurfyrsten til Udførelsen af sine Planer. Men hvorom alting var, tilhørte Virkeliggjørelsen af disse Planer en ubestemt Fremtid, og også Øjeblikket stillede sine Krav, ikke mindst i pekuniær Henseende, som lige så lidt kunde oversees. Hans Udenlandsrejse kostede ham betydeligt, og Fraværelsen fra Hjemmet gjorde ham det selvfølgelig endnu vanskeligere end ellers altid at have de fornødne rede Penge til sin Rådighed. Under disse Omstændigheder var han da ganske naturligt kommen på den Tanke at prøve på at inddrive en ikke ubetydelig, gammel Gjældsforordning, som han havde på Kongen af England. Det er allerede tidligere i dette Skrift (I, 185—86, 248) omtalt, hvorledes Ulfeldt under sit Ophold i Holland 1649 på den danske Konges Vegne havde forstrakt den daværende Prins af Wales med Krigsfornødenheder til et Beløb af 24,000 Rdl., og hvorledes der siden fra den danske Regerings Side rejstes den Beskyldning mod ham, at han havde stukket Pengene i sin egen Lomme, en Beskyldning, hvis Urigtighed han dog sejrrikt godtgjorde. Foruden dette havde imidlertid Ulfeldt, af Medynk over Prinsens fortrykte Tilstand, af sine egne Midler dels lånt Prinsen dels udlagt for ham en Sum af 13,700 Rdl., og Leonora Christina havde lånt ham 11 Diamantringe, som hun »tog af sine egne Fingre», til en Værdi af 5,000 Rdl.⁹³. Det var disse Penge, som Ulfeldt nu, da den fattige og land-

flygtige Prins var bleven en mægtig Konge, vilde forsøge at få tilbagebetalte. Allerede i Efteråret 1662 havde han anmodet Leonora Christina om at gjøre en Rejse til England i den Anledning og foreslået hende som Led-sager Sønnen Christian, der Året i Forvejen havde været meget vel set ved det engelske Hof⁹⁴. Hun havde gjort Indvendinger, da hun ikke troede, at Rejsen vilde føre til noget; hun vidste, at Karl II. var en dårlig Betaler, og at Taknemlighed var en Følelse, som han ikke i synderlig Grad besværedes af. Imidlertid siger hun sely, at Ulfeldt ikke vilde have været til at bringe fra sin Beslutning, hvis ikke Historien med Fuchs's Mord var kommen imellem. Sagen var dog derfor ikke opgivet, i Foråret 1663 kom Ulfeldt atter tilbage til den, og skjønt Leonora Christina endnu rådede fra, gav hun dog tilsidst efter for hans Ønsker, da hun så, hvor fast han havde sat sig denne Plan i Hovedet. Engang i Maj Måned⁹⁵ tog hun Afsked fra sin Ægtefælle med et tungt Hjerter, hvorimod Ulfeldt efter hendes Sigende var så glad og vel tilfreds, at alle undrede sig derover. Han havde ingen Anelse om, at det var sidste Gang i hans Liv, at han så sin højt elskede Hustru.

Leonora Christina, som ikke havde andre Ledsagere med på Rejsen end en Adelsmand fra Brügge ved Navn Cassetta, en Tjener og en Pige, siger selv, at der i Begyndelsen stillede sig forskellige Vanskeligheder i Vejen for Udførelsen af hendes Hverv. Endelig fik hun dog Audients hos Karl II., som modtog hende meget venligt, kaldte hende sin Frænke og kyssede hende, forsikrede hende om sin Nåde og Taknemlighed og lovede hende al mulig Fyldestgjørelse. Den nærmere Undersøgelse af Beskaffenheden af hendes Fordring, om hvilken han måske

ikke længere selv havde nogen tydelig Erindring, overdrog han til Statssekretæren Sir Henry Bennet, senere Lord Arlington, og denne satte sig — hvad der i og for sig heller ikke kan lastes — i Forbindelse med den danske Resident i England, Simon v. Petkum⁹⁶. Petkum, som i sin Tid havde været brugt af Frederik III. til at tilvejebringe en Tilståelse fra Karl II. om, at denne ikke havde modtaget de 24,000 Rdl., som Ulfeldt havde udlagt for ham på Kongens Vegne⁹⁷, var også nu strax rede til at mistænkeliggjøre den Fordring, Leonora Christina fremkom med. Han erklærede, at han ikke troede, at Ulfeldt havde udlagt andre Penge til Karl II. end de ofte omtalte 24,000 Rdl., men hvis han havde gjort det, vare i al Fald også disse andre Penge ganske sikkert tagne ikke af Ulfeldts egen men af Kongens Kasse⁹⁸. Så snart Leonora Christina hørte tale om, at Petkum rejste Indvendinger mod hendes Fordring, lod hun ham anmode om at komme til sig. Hun viste ham så sine Papirer, og Petkum erklærede sig nu ikke blot for overbevist og bad om Undskyldning for sin tidligere Mistanke, men lovede endog at ville bidrage sit til, at hun blev betalt⁹⁹. Efter den Stemning, som han i Hjertet nærede mod hende og hendes Mand, er det dog vist mere end tvivlsomt, hvor vidt hans Ytringer vare oprigtigt mente, men i hvert Fald kom der strax efter et nyt Moment ind i Sagen, som stillede ham i det mest afgjort fjendtlige Forhold til Leonora Christina. Som Svar på en Skrivelse (af 5te Juni), hvori han havde meldt Frederik III. Leonora Christinas Ankomst til London, modtog han nemlig den tidligere omtalte Skrivelse fra Kongen (af 20de Juni), hvori denne gjorde ham bekendt med Ulfeldts majestætsforbryderske Anslag og, idet han lod en Skrivelse til Karl II.

medfølge, befalede ham at drage Omsorg for, at Leonora Christina — og om muligt også Ulfeldt — blev arresteret og udleveret¹⁰⁰. Petkum satte sig strax i Bevægelse for at udføre denne Befaling, og han fandt hos Karl II. en Beredvillighed til at komme ham i Møde, som uden Tvivl ikke mindst skyldtes denne samvittighedsløse Fyrstes Begjærlighed efter på en nem Måde at slippe for at indfri sin Gjæld. Så længe Leonora Christina opholdt sig i London, nærrede man dog, utvivlsomt af Hensyn til Publikums Dom, Betænkelighed ved at foretage noget mod hende, men på den anden Side gjorde man naturligvis heller ikke noget for at betale hende, og da hun ikke blot af Ulfeldt, som fortrød, at han havde ladet hende rejse, atter og atter opfordredes til at vende tilbage¹⁰¹, men også selv blev træt af Bennets venskabelige Forsikringer og Løfter, som dog ikke førte til noget, hvortil måske endnu kommer, at hun kan have fået Nys om Frederik III.s Planer imod hende — overgav hun endelig dem af sine Papirer, som vedrørte hendes Ærinde, til en londonsk Advokat og tiltrådte Hjemrejsen over Gravesend og Dover¹⁰². Hun var imidlertid næppe ankommen til Dover (9de eller 10de Juli¹⁰³), før en Løjtnant Braten (eller måske Broughton) fremstillede sig for hende og foreviste hende en kongelig Ordre, i Følge hvilken Kommandanten på Dover Castle, Kaptejn Strode — som selv for Øjeblikket var fraværende — skulde anholde hende og hendes Følge. På hendes Forespørgsel om Grunden hertil svarede Braten, at det var fordi hun var rejst fra London uden Pas, men Leonora Christina havde vanskeligt ved at tro dette, da hun skriftligt havde underrettet Kongen om sin Afrejse, og da desuden, Dagen før denne foregik, flere højtstående Mænd, og navnlig Bennet selv,

havde sagt Farvel til hende¹⁰⁴. Imidlertid gjorde hun naturligvis ingen Modstand ved Anholdelsen og blev altså tillige med Cassetta og Tjenerskabet ført op på Slottet. I Parenthes kan her indskydes, at den engelske Regering også overfor det store Publikum søgte at give det Udseende af, at Grunden til hendes Anholdelse måtte søges i, at hun manglede Pas, men til Uheld for dens Eftermæle også i dette Punkt haves endnu Bennets Instruktioner for en Mand — Thomas Parnell —, som foruden at udspejde Leonora Christinas Skridt skulde hjælpe til ved hendes Arrestation, og det hedder udtrykkeligt i disse Instruktioner, at Anholdelsen skal finde Sted, «enten hun har Pas eller ikke»¹⁰⁵. Efter at Leonora Christina var ankommen på Slottet, fremstillede Petkums Sekretær, en dansk Mand ved Navn Peter Drejer sig for hende¹⁰⁶, og hun fik nu ikke blot at vide af Braten, at det var den danske Konge, som havde givet Anledning til hendes Anholdelse, men måtte også finde sig i, at hendes og Cassettas Kufferter blev gjenomsøgte, og at alt, hvad de indeholdt af Breve og andre Papirer, blev udtaget. Da hun forlangte at vide Grunden til denne Fremgangsmåde, sagde Drejer, at han kjendte den ikke, men han formodede, at man mistænkte hende for at have foranlediget Fuchs's Mord¹⁰⁷. Også senere, når hun gjorde dette Spørgsmål, fik hun altid både af Drejer og Braten det samme Svar. Som et Bevis på, hvor ængstelig man var for ikke at lade noget Vidnesbyrd om hendes formodede Forbrydelser undslippe sig, kan anføres, at da hun efter Anholdelsen så Lejlighed til at rive et Brev fra sin Ægtefælle, hvilket hun formodentlig bar hos sig, itu og kaste Stumperne i et Privet, kom man også efter dette og fik de fleste af Stumperne sanlet sammen

igjen. Det viste sig da iøvrigt siden, at Brevet, uagtet det til Dels var skrevet i Chifre, var temmelig uskyldigt, undtagen for så vidt at Ulfeldt på flere Steder i det raillerede temmelig stærkt over forskjellige Personer og Forhold, og derimellem også over den engelske Konges Utaknemlighed¹⁰⁸.

Det behøver næppe at siges, at Leonora Christina gjorde, hvad hun kunde, for at undrage sig den mislige Stilling, hvori hun var kommen, og blandt andet henvendte hun sig skriftlig både til Karl II., til Bennet og andre, men uden naturligvis at udrette noget derved¹⁰⁹. Hvad hun især frygtede for, var at blive udleveret til Danmark, og selv uden Hensyn til Spørgsmålet om hendes Forhold til Ulfeldts majestætsforbryderske Anslag kan man let forstå, at hendes Erfaringer fra Bornholm måtte gjøre hende bange for igjen at falde i den danske Regerings Hænder som Fange. Selvfølgelig var det også den engelske Regerings Mening med Anholdelsen at udlevere hende, men den trykkede sig dog ved at gjøre dette ganske åbenlyst. Hvor lidt virkelig Skamfølelse Karl II. end var i Besiddelse af, nærrede han dog Betænkelighed ved ligefrem at udæske den almindelige Foragt, som måtte blive Følgen af offentlig at prisgive til sine Fjenders Hævn en Kvinde — oven i Kjøbet hans Slægtning —, der var kommen ham selv til Hjælp i hans Nød, der i Tillid til Fortiden havde betroet sig til ham, og hvem han selv for ganske nylig havde forsikret om sit Venskab og sin Taknemlighed. Men på den anden Side var det også kun Skinnet, det gjaldt Kongen om at bevare, og man kan derfor næppe undre sig over, at den Udvej, han og hans Regering fandt på for at rede sig ud af Forlegenheden, i Virkeligheden blev endnu

langt mere infam, end en ligefrem Udlevering vilde have været. Der blev nemlig med Karl II.s Samtykke truffet en formelig Aftale mellem Bennet, Petkum og Befalingsmændene på Dover Castle om at stille en forræderisk Fælde for Leonora Christina, således at de nævnte Befalingsmænd skulde tilskynde hende til og hjælpe hende med at flygte fra Slottet, og når hun da var kommen udenfor Grænserne for deres Myndighed, skulde Petkum ligesom tilfældigt komme til Stede og pågribe hende. Således som denne oprørende Plan var lagt — og det må udtrykkelig bemærkes, at vi ikke blot kjende den af Leonora Christinas Meddelelser, men også af Befalinger, udgåede fra den engelske Regering, og af Breve, vexlede mellem Bennet, Petkum og Kommandanten på Dover Castle¹¹⁰ —, således blev den virkelig også udført, og en Hovedrolle ved Udførelsen spillede den før nævnte Løjtnant Braten, der synes at have været Underkommandant på Slottet. Han søgte på enhver Måde at indsmigre sig hos Leonora Christina, var galant og opmærksom, fik hende til at tale engelsk med sig, skjønt hun ganske nylig havde begyndt at lære dette Sprog, og endte kort sagt med at vinde hendes Tillid. En Dag fortalte han hende, at man havde til Hensigt at føre hende til Danmark. Hun svarede, at det behøvedes ikke, da hun nok selv skulde begive sig dertil, og Braten sagde da, at hun måtte selv bedst vide, hvad hun vilde, men hvis hun ikke gjorde det gjerne, skulde han sætte hende i Stand til at komme til Flandern. De talte derefter videre sammen om Måden, hvorpå dette kunde ske, men Bratens Forklaringer tilfredsstillede hende ikke, før han lod hende forstå, at Kongen af England selv ønskede, at hun skulde slippe hemmeligt bort, da han nødig vilde udlevere hende

til Frederik III. Dette måtte, efter alt hvad der forelå, forekomme Leonora Christina at have en høj Grad af Sandsynlighed for sig, og hun gik da tilsidst ind på Bratens Forslag. Det blev besluttet, at hun og hendes Ledsagere i al Hemmelighed skulde tage Flugten, og en Nat — vistnok Natten mellem den 27de og 28de Juli — blev Planen virkelig sat i Værk. Hun forlod Slottet — som Regeringen siden fremstillede det: gennem et af Vinduerne¹¹¹, men Regeringens Udtalelser i denne Sag stå kun lidet til troende —, og ledsaget af Braten kom hun gennem Fæstningsværkerne og over Graven. På den anden Side af denne holdtes en opsadlet Hest i Beredskab til hende, hvilken hun besteg, medens Cassetta, hendes Pige og Cassetas Tjener, der alle vare satte på fri Fod for ikke at vække hendes Mistanke^{111a}, fulgte hende til Fods. Da de vare komne et Stykke henad Vejen, giver Braten et Signal ved at slå to Stene mod hinanden. Der springer da nogle bevæbnede Mænd frem, og to af dem holde Leonora Christina Kårde og Pistol for Brystet og erklære hende for Fange. Petkum og Drejer vare selv til Stede, men holdt sig noget afsides. Leonora Christina fortæller, at hun allerede på et tidligere Tidspunkt (i London?) havde tænkt på Muligheden af en Overrumpling og med Cassetta drøftet Spørgsmålet om, hvor vidt man i et sådant Tilfælde skulde forsvare sig. Hun havde besluttet ikke at gjøre det, fordi man dog ikke kunde stræbe hende efter Livet i Anledning af Mordet på Fuchs — som hun selv stadig syntes at mene var Årsagen til Regeringens Efterstræbelser —, og i Virkeligheden satte hverken hun eller hendes Ledsagere sig nu til Modværge. Hun blev så mellem to Mænd, der tog temmelig hårdt på hende, ført ned til Strandbredden, og

medens Cassetta og hans Tjener lodes tilbage, blev hun og hendes Pige satte ned i en Båd og med den bragte ud til et engelsk Skib, som Petkum havde lejet udtrykkelig til dette Øjemed. Drejer gik med om Bord for at ledsage hende til Kjøbenhavn, som var Skibets Bestemmessted, og han ankom også virkelig her med sin Fange 12 Dage efter Afsejlingen fra Dover, nemlig den 8de August¹¹².

Medens Leonora Christina sad fangen på Dover Castle, havde hendes Ægtefælles Skjæbne taget den sidste afgjørende Vending. Han var ikke ladet ganske uadvaret om, at der i Hjemmet var noget i Gjerde imod ham, og navnlig havde Henrik Bjelke skrevet til ham, at hans Fjender i Danmark udsprede Rygter om ham, som ikke vare til hans Fordel¹¹³. Men i hvilken Grad han underkjendte Betydningen af de Anklager, som vare rejste imod ham, skjønnes deraf, at han den 15de Juni — det vil sige omtrent samtidigt med, at Kongen af Danmark henvendte sig både til Spanien og England for at få ham arresteret og udleveret — indsendte til Frederik III. en Skrivelse, hvori han udtalte Ønsker om altid at kunne være ham til Tjeneste, og som Vidnesbyrd om sine Følelsers Oprigtighed lod medfølge et Forslag om, hvorledes Kongen skulde bære sig ad med at gjøre sig det stemplede Papir endnu mere indbringende end hidtil¹¹⁴! Der er i dette noget så utrolig naivt, at man kunde være tilbøjelig til at betragte det som et Tegn på hans Uskyldighed, hvis man ikke, på Grund af hvad der faktisk foreligger, nødtes til at søge Forklaringen andet Steds, nemlig i en Kortsynethed, som vistnok til Dels må skrives på hans Alders og Svækkelses Regning, men som under alle Omstændigheder ganske sikkert hang sammen

med det løse og lidet overvejede i hans majestætsforbryderiske Planer, idet det har været ham vanskeligt at tænke sig, at hvad der for ham selv endnu kun stod i uklare Omrids som et usikkert Fremtidsmål, allerede ude i Verden skulde være blevet en Realitet, som kunde virke tilbage på ham selv. At dette dog var Tilfældet, skulde han snart på den sørgeligste Måde få at føle. Frederik III. vidste vel endnu ikke mere om Sagens Enkelt-heder end tidligere, thi om han end på sin særlige Begjæring havde fået Spaens originale Indberetning til Kurfyrst Friedrich Wilhelm tilsendt¹¹⁵, ventede han endnu forgjæves på de nærmere Oplysninger, som en ny Sammenkomst mellem Spaen og Ulfeldt antoges at ville bringe for Dagen. På den anden Side længtes han naturligvis højlig efter at få Ende på denne som han troede yderst farlige Sag, og da nu også det Håb skuffedes, som han åbenbart nærrede om at få Ulfeldt selv arresteret i England, besluttede han ikke at tøve længere, men at bruge de Vidnesbyrd, han allerede havde i Hænde mod Ulfeldt, til at få en Dom over ham. At han også herved har været ledet af den Tanke, at de Vanskeligheder, som måske ellers vilde stille sig i Vejën for en Udlevering af Ulfeldt, vilde forsvinde, når han kunde lade ham efterlyse som en domfældt Forbryder, er næppe nogen Tvivl underkastet. I Henhold til Kongens Beslutning trådte da Højesteret sammen den 23de Juli for at påkjende Sagen, og efter at have gjort sig bekendt med de skriftlige Vidnesbyrd, enedes Rettens Medlemmer om at afgive en fælles Betænkning, som derefter forelagdes Kongen og den følgende Dag — den 24de — formuleredes som Dom¹¹⁶. Indholdet af denne Dom er i det væsentlige det, at da Ulfeldt ved de fremlagte Aktstykker er bleven overbevist

om at have »attenteret» mod Kongen, det kongelige Hus og Landet, idet han har søgt at bringe Kongens Riger under fremmed Herredømme og at gjøre Undersåtterne »affældige og rebelske» for derved at skille Kongen ved Scepter og Krone og hans tro Undersætter ved deres rolige Velstand, så har Retten kjendt, at Ulfeldt herved har begået Crimen læsæ Majestatis i højeste Grad, og at han uden foregående Kald og Varsel, personlig Nærværelse »eller andre sædvanlige Formaliteter af Proces, som alle kristne Nationers vel grundede Love i sådant Tilfælde undtager», skal dømmes og lide følgende Straf: 1) Han skal degraderes fra sin Stand og Værdighed, og hans Våben brydes af Bøddelen for ham, hans Børn og alle deres Descendenter. 2) Så fremt man kan blive hans Person mægtig, skal hans Hånd afhugges som en Meneders, når han føres til Retterstedet, og derefter hans Hoved afhugges og sættes på en Stage. 3) Skal hans Krop parteres i 4 Dele og opsættes på 4 af de vigtigste Bastioner ved Kjøbenhavn. 4) Skal hans og hans Børns Gods konfiskeres, når først hans vitterlige og bevislige Gjæld er betalt af hans Formue. 5) Må ingen af hans Børn herefter under Livsstraf komme i Kongens Riger og Lande. 6) Skal en af hans Gårde eller et af hans Huse, hvilket Kongen vil vælge, jævnes med Grunden, og på Stedet skal der oprejses en Pyramide med Angivelse af Årsagen, hvorfor dette er sket. 7) Hvis man ikke kan blive hans Person mægtig, skal hans Exekution ske in effigie, og der skal sættes en Pris på hans Hoved, »for hvem ham enten levende kan forskaffe eller fra Livet til Døden bringe».

Ligesom denne Dom i Samtiden vakte en overordentlig Opsigt, hvortil Regeringen yderligere bidrog ved at lade

den trykke og oversætte på flere fremmede Sprog, således har den også i senere Tider mange Gange været Gjenstand for Omtale og Undersøgelse, idet man både har drøftet dens formelle Berettigelse og dens absolute Retfærdighed. Og om også den Kritik, der er øvet på den, ikke sjældent har været meget ensidig, er der på den anden Side også kommet et og andet frem, som virkelig har tjent til dens Oplysning, og som gjør, at jeg, idet jeg selv ønsker at knytte nogle Bemærkninger til Dommen, for enkelte Punkters Vedkommende kan fatte mig i stor Korthed. Dette gjælder således med Hensyn til Spørgsmålet om, ved hvilke Lovbestemmelser den så overordentlig hårde Straf hjemledes, som Ulfeldt idømtes, idet det nemlig er eftervist, at da vor egen Lovgivning dengang savnede særlige Bestemmelser om Majestætsforbrydelse, toge Dommerne, ligesom det to År i Forvejen havde været Tilfældet i Kaj Lykkes Sag, deres Tilflugt til Bestemmelser i Romerretten og det romersk-tyske Riges Ret¹¹⁷. Herimod kan der nu næppe indvendes noget, og man kan vel heller ikke absolut benægte Tilstedeligheden af — i hvert Fald havde også det Medhold i Udlandets juridiske Theori og Praxis¹¹⁸ —, at man i en Sag, som man anså for at være af særlig farlig og påtrængende Natur, kunde sætte de almindelige Rettergangsformer noget til Side, så at man, som i det foreliggende Tilfælde, undlod at høre den anklagede selv eller endog at lade nogen føre hans Sag. Men rigtignok måtte det, for at en sådan extraordinær Fremgangsmåde skulde kunne billiges, gjælde som uafviselig Betingelse, at de tilstedeværende Bevisligheder vare af en aldeles ubestridelig og afgjørende Art, og dette kan ganske vist ikke siges om de Vidnesbyrd, Regeringen ved Sagens Foretagelse havde i Hænde mod

Ulfeldt, eller rettere sagt, det var ved den mangelfulde Kritik, Regeringen havde underkastet disse Vidnesbyrd, umuligt for den at vide, om de havde nogen virkelig Værdi eller ikke. Som tidligere omtalt, bestod de kun i Spaens Indberetning til Kurfyrsten af Brandenburg (af 9de Januar) samt i Detlev Ahlefeldts Indberetning til Frederik III. om sine Samtaler med Kurfyrsten og hans Ministre. Men den sidste indeholdt af virkelig graverende Kjendsgjerninger ikke væsentlig andet, end hvad der allerede fandtes i Spaens Indberetning, og denne kunde ganske vist berettigede en Domfældelse for Majestætsforbrydelse, hvis den var korrekt, men Regeringen gjorde slet ikke noget for at undersøge dette. Den nøjedes simpelt hen med Kurfyrstens Udtalelser i så Henseende, men selv uden Hensyn til Spørgsmålet om Kurfyrstens egen Troværdighed kunde han naturligvis ikke garantere, at Spaen ikke i al Fald havde misforstået væsentlige Dele af Samtalen med Ulfeldt og derved uforsætligt var kommen til at gjengive dem urigtigt. Ikke engang så meget gjorde Regeringen, at den lod Stephani give en skriftlig Fremstilling af sine Sammenkomster med Ulfeldt eller lod Spaen beedige den, han havde afgivet om sin. Begge Dele skete først, efter at Dommen var afsagt¹¹⁹. Det kan således ikke nægtes, at både Regeringen og Domstolen ved denne Domfældelse viste et højst dadelværdigt Hastværk, og det må næsten betragtes som et Tilfælde, at man virkelig traf det rette og dømte en skyldig Mand. Thi at Ulfeldt var skyldig, derom kan der ikke være den allermindste Tvivl. Vi tør vove denne Påstand, fordi vi i flere Punkter ere bedre underrettede om Sagen, end hans Dommere vare. Ikke blot kjende vi nemlig langt mere i det enkelte Ulfeldts hele Sindsstemning i det på-

gjældende Tidsrum, hans Had til den danske Regering, hans feberagtige Higen efter at gjenvinde en betydelig Stilling i Samfundet, som bl. a. også fandt Udtryk i hans gjentagne Forsøg på en Tilmærkelse til Frankrig, der i hvert Fald ikke var i hans Fædrelands Interesse, men vi kjende Kurfyrstens Ordre til Spaen, der ikke i fjerneste Måde tillade en Mistanke om, at han ikke har ønsket at få Ulfeldts Udtalelser nøjagtigt refererede, og endelig kjende vi et Aktstykke, som for Spaens eget Vedkommende tydeligt viser både hans Vilje og hans Ævne til korrekt at gjengive, hvad han hørte af Ulfeldt, og som overhovedet er det vigtigste Aktstykke i hele Sagen, nemlig Spaens Indberetning til Kurfyrsten af Brandenburg om sin anden Sammenkomst med Ulfeldt. Det vil være på sin Plads her at meddele Hovedindholdet af denne Indberetning, og jeg skal blot først bemærke, at skjønt Kurfyrsten allerede ved en Skrivelse af 22de Maj (vistnok n. St.) havde befalet Spaen, når et vist politisk Hverv var tilendebragt, atter at opsøge Ulfeldt og under Forgivende af, at Kurfyrsten var tilbøjelig til at gå ind på hans Planer, skaffe sig nærmere Underretning om disse¹²⁰, fandt Kurfyrsten det dog, uvist af hvad Grund, nødvendigt at gjentage sin Befaling i en Skrivelse af 29de Juni¹²¹, hvorefter så Spaen virkelig begav sig til Brügge og talte med Ulfeldt. Denne var i Førstningen — efter Spaens Indberetning¹²² — temmelig tilbageholdende og syntes lidet tilbøjelig til atter at indlade sig på Sagen. Han sagde, at den nu allerede havde hvilet så længe, Tiderne forandrede sig, han selv blev gammel, osv. Det lykkedes dog tilsidst Spaen at overvinde hans Betænkeligheder og at få ham til at udtale sig nærmere om sine Hensigter. Han ytrede da bl. a., at han vilde sørge for, at

Kurfyrsten blev udvalgt til Konge, »således som de forrige Konger havde været og regeret» (det vil altså sige, med indskrænket Myndighed); at man måtte have en Armé til rede for at lette Foretagendets Iværksættelse; at han, når Tiden kom til at begynde, skulde underrette sine Venner derom, og de skulde da »sætte Riget i Brand«. Han vilde ikke navngive dem, som man særlig kunde forlade sig på i denne Sag, men udtalte kun i Almindelighed, at man ikke måtte anse ham for så slet eller tåbelig, at han skulde begynde noget sådant, når han ikke mente at kunne føre det igjennem, thi i modsat Fald vilde han styrte sig selv og sine nærmeste i den største Ulykke, og han vilde miste alt, hvad han endnu ejede i Danmark, og som var mere end 300,000 Rdr. værd. På Spaens Spørgsmål, hvorledes man skulde komme over Vandet til Fyn og Sjælland og blive Herre over Fæstningerne, svarede han, at det sidste kunde let ske på Grund af den Uenighed, der herskede i Landet, og Overfarten over Bælterne skulde man ikke være bange for, da Rigens Amiral [o: Henrik Bjelke] havde forsikret ham, at han intet ondt skulde gjøre. Også på Amiralens to Brødre, af hvilke den ene var Kantsler og den anden General-løjtnant i Norge, som begge vare Rigsråder og hans gode Venner, men misfornøjede med Kongen, troede han at kunne stole i denne Sag; en af dem havde for ikke længe siden skrevet til ham, at det gik således til i Danmark, at man enten måtte gå i Jern eller selv tage Jernet i Hånden for sin Frihed. Han ytrede fremdeles, at otte af de fornemste danske Adelsmænd for ikke længe siden havde henvendt sig til hans Kones Venner og begjært, at han igjen vilde komme ind i Riget og stille sig i Spidsen for dem, for at de kunde overlægge med hinanden, hvorledes

de skulde bære sig ad for ikke rent at blive gjorte til Slaver og for at frigjøre sig for det tunge Åg, Kongen havde lagt på dem. Også — beretter Spaen — talte han om en Trolle, Statholder i Norge, som ikke var i synderlig Gunst; Ulfeldt frygtede, at han kunde tænke på at indføre en republikansk Regering og til den Ende sætte sig i Forbindelse med Hollænderne, så at jo længere man opsatte at begynde Foretagendet, jo vanskeligere vilde det blive at føre igjennem. Dog kunde han nok indse, at der ikke kunde gjøres noget i År — som han først havde ytret Ønske om —, men at man måtte vente til næste Sommer. Han tilbød iøvrigt, hvis Kurfyrsten ønskede det, at komme til ham i Berlin, for at man bedre kunde tale om Sagen, og han mente at skulle betage Kurfyrsten alle Betænkeligheder. Men han bad om, at det hele måtte blive holdt hemmeligt, for at han ikke skulde komme i Ulejlighed, og han tilføjede, at hvis Kurfyrsten ikke syntes om hans Forslag, vilde han selv holde sig stille og ende sine Dage i Ro.

Når jeg er gået så meget i Enkeltheder ved Gjengivelsen af denne Spaens anden Indberetning, er det ikke så meget for Fuldstændighedens Skyld i og for sig, som fordi det ved Hjælp af disse Enkeltheder bliver muligt af Aktstykket selv at kontrollere dets Troværdighed i en langt højere Grad, end Tilfældet var med den første Indberetning. Og det viser sig da for det første, at flere af de Ytringer, der i den anden Indberetning tillægges Ulfeldt, stemme så nøje med de virkelige Forhold eller dog med Ulfeldts Opfattelse af dem, at Spaen, der ikke før kan have kjendt det mindste til disse Ting, på de pågjældende Punkter må have gjengivet, hvad han hørte af Ulfeldt, aldeles nøjagtigt. Jeg tænker herved særlig

på Ulfeldts Bemærkninger om de tre Brødre Bjelkes Venskabsforhold til ham samt deres Stillinger i Staten, hans Omtale af den forhenværende Statholder i Norge, Niels Trolle, og dennes Forhold til Hoffet¹²³, endelig hans Opgivelse af sin Formues Størrelse¹²⁴. Andre af de Ytringer, der af Spaen tillægges Ulfeldt, passe igjen så fuldkomment med dennes hele Tænkemåde og Karakter, som vi kjende dem andet Steds fra, at vi også må betragte disse Ytringer som nøjagtigt gjengivne. Dette gjælder frem for alt om Ulfeldts Antydning om den indskrænkede Myndighed, hvormed han tænkte sig den nye Konge udstyret; men også de afværgende Bemærkninger, han lod falde i Begyndelsen af Samtalen, ere betegnende for den Ustadsighed og Vaklen i hans Holdning og Beslutninger, som vi kjende af mange andre Tilfælde både fra hans øvrige Liv og ikke mindst fra hans sidste Levetid. Da der nu endelig blandt Resten af de Udtalelser, som af Spaen tillægges Ulfeldt, ikke — hvor liden Rod i den faktiske Virkelighed end flere af dem siden viste sig at have — er nogen eneste, som ikke finder i det mindste sin psykologiske Forklaring i Ulfeldts Sindsretning og sjælelige Tilstand på det omhandlede Tidspunkt, må vi anse os for berettigede til af det, hvis Rigtighed bestemt lader sig eftervise, at slutte til Rigtigheden også af det, som ikke så sikkert kan kontrolleres, eller med andre Ord til at antage, at Indberetningen virkelig er en i alt væsentligt tro Gjengivelse af Ulfeldts Udtalelser ved den nævnte Lejlighed. At den anden Indberetning da tillige bekræfter Korrektheden af den første, hvis Indhold den på naturlig Måde kun udvikler videre, behøver næppe at siges.

Men selv om det således må erkjendes, at Ulfeldt virkelig har næret og udtalt de Hensigter, som tillagdes ham af Spaen, er der dog endnu adskilligt i Sagen, som trænger til nærmere Oplysning. Og allerførst er det da nødvendigt at gjøre opmærksom på, at de væsentligste af de Kjendsgjæringer, som Ulfeldt påberåbte sig, og hvortil han støttede Iværksættelsen af sit Anslag, siden have vist sig at være højst upålidelige. Der herskede sikkert nok megen Misfornøjelse i Danmark med den nye Forfatning, særlig blandt Adelen, men det må betragtes som afgjort ved de Undersøgelser, som dels den Ulfeldtske Sag, dels en lignende med Franskmanden La Roche Tudesquin, som siden skal omtales, gav Anledning til, at Ulfeldts Skildring af denne Misfornøjelse, både hvad dens Omfang og dens Styrke angik, var i overordentlig høj Grad overdreven, og at der navnlig ikke var Tale om noget organiseret Parti, som stod beredt til ved første Vink at kuldkaste Forfatningen og afsætte Kongen. Man tør dristigt påstå, at der ikke er bleven fundet mindste Spor af noget, der lignede en Sammensværgelse eller overhovedet en Forberedelse til på den ene eller anden Måde at realisere det, Ulfeldt pegede på. Og hvad der gjælder i Almindelighed, gjælder uden mindste Tvivl også de enkelte Mænd — de tre Bjelker —, som Ulfeldt efter sine Ytringer skulde have særlig Anledning til at stole på ved Udførelsen af sit Forehavende. Det bedste Vidnesbyrd om, hvor grundløse Ulfeldts Udtalelser i så Henseende vare, turde man vistnok have deri, at disse tre Mænd — der påfaldende nok alle som Medlemmer af Højesteret deltog i Ulfeldts Domfældelse uden at gjøre noget Forsøg på at få Straffen formildet — trods de siden anstillede Efterforskninger alle beholdt deres høje

Stillinger og ikke, så vidt vides, i nogen Henseende forulæmpedes af Regeringen. Men iøvrigt ere vi med Hensyn til den af Bjelkerne, der mest positivt fremhæves som Ulfeldts Medvider og Forbundsfælle — Henrik Bjelke nemlig — i Stand til selv at danne os en tydelig Forestilling om Upålideligheden i Ulfeldts Angivelser, idet vi kjende en hel Række Breve, som Ulfeldt har skrevet til ham i Tidsrummet mellem Løsgivelsen fra Bornholm og Domfældelsen. Thi det er så langt fra, at der i disse Breve er Tegn til en forbryderisk Forbindelse af den angivne Art, at Ulfeldt tværtimod stadig forsikrer Bjelke om sin ærbødige Hengivenhed for Kongen, og i det allersidste af disse Breve (af 15. Juni 1663) fralægger han sig endog overfor Bjelke paa det bestemteste at have givet nogen som helst Anledning til de Rygter, som Bjelke havde meddelt ham, at hans Fjender i Hjemmet udsprede om ham (jvfr. ovfr. S. 143). Der kan altså, som sagt, ikke være mindste Tvivl om, at Ulfeldts Angivelser i meget væsentlige Punkter vare højst upålidelige. Men hvorledes skal man da forstå dette? Har Ulfeldt skuffet sig selv, så at han anså Ting for virkelige, der kun eksisterede i hans Indbildning, eller har han mod bedre Vidende stillet Forholdene i et for hans Planer altfor gunstigt Lys? Der er vistnok noget af begge Dele i hans Udtalelser til Spaen, men for til fulde at kunne forklare sig disses ringe Tilforladelighed, tror jeg, at man endnu må tage ét Moment med i Betragtning, nemlig at de til ham gennem Spaen rettede Opfordringer til at udtale sig nærmere om sine Hensigter begge Gange vistnok ere komne temmelig hovedkulds på ham. Selv under Forudsætning af, at han allerede under sine Samtaler med Stephani har haft det samme majestætsforbryderske

Anslag i Tanke, som siden foranledigede hans Domfældelse — og det er næppe aldeles afgjort, at hans Hensigter på hint Tidspunkt have været så vidtgående —, er han dengang sikkert ikke nået ud over den løseste Almindelighed i Undfangelsen af Projektet, og i den følgende Tid var han til Dels så optaget af andre Planer, at der ikke er noget usandsynligt i, at i al Fald Spaens første Henvendelse til ham har truffet ham temmelig uforberedt¹²⁵. Da han imidlertid virkelig var fuld af Nag til Kongehuset og tørstede efter at skaffe sig Oprejsning for alt, hvad han havde måttet lide af det, vilde han ikke lade den Lejlighed, der ligesom gaves ham i Hænderne, ubenyttet til et Forsøg på at vinde en Forbundsfølle i Kurfyrsten, og for at hans Ideer da ikke strax fra Begyndelsen af skulde forekomme denne altfor urealisable, har han — således tænker jeg mig det — fremstillet Forholdene i Hjemmet i et for hans Forslag gunstigere Lys, end han vidste, at han var berettiget til. Men der er næppe Grund til at antage, at Forholdet var væsentlig anderledes ved hans anden Sammenkomst med Spaen. Endnu efter at det første Møde havde fundet Sted, synes Ulfeldt ikke at have troet synderlig på, at der vilde komme noget ud af Sagen, han har i hvert Fald ganske vist ikke gjort noget for at forberede dens Gjennemførelse i Hjemmet, og da så Spaen igjen kom til ham for at få nærmere Oplysning, dreves han til yderligere at tage sin Fantasi til Hjælp for dog nogenlunde at fyldestgøre Spaens Fordringer. At der imidlertid også i hans urigtige Angivelser var en betydelig Del Selvskuffelse, nærer jeg ikke mindst Tvivl om. Hans Lidenskab har bragt ham til i løse Ytringer af Misfornøjelse at lægge en større Betydning, end de fortjente, og har han end ikke kunnet antage

Sagen for så moden, som han havde fremstillet den for Spaen, har dog hans altfor overdrevne Tillid til sig selv og sin Indflydelse bragt ham til at tro, at når Øjeblikket kom til at begynde, vilde han med Lethed kunne puste den ulmende Glød op i Flammer. Til de andre Faktorer, som have forhindret ham selv i at se klart på Sagen, tror jeg endelig at man må føje en vis Svækkelse i hans åndelige Ævner, som allerede tidligere er nævnet. I Følge Udtalelser af Leonora Christina¹²⁶, og efter hvad vi selv kjende til hans skriftlige Udarbejdelser fra denne Periode af hans Liv, trådte denne Svækkelse vistnok ingenlunde frem i alle hans Livsytringer og mærkedes måske knapt i det daglige Livs almindelige Sysler. Men som den faktisk tidligere havde været til Stede, er der heller ikke mindste Grund til at tro, at den under hans nærværende virkelig yderst skrøbelige legemlige Tilstand¹²⁷ havde forladt ham, og så meget mindre, da der endnu bestandig er visse Sider ved hans Anslag, som kun under en sådan Forudsætning synes at kunne forklares fuldkommen fyldestgjørende; jeg skal således nævne den uhyre Letsindighed, han viste ved, efter alt hvad han allerede havde gennemgået, at sætte en så lidet forberedt og for ham selv og hans Familie så yderst farlig Sag i Bevægelse; den Sorgløshed med Hensyn til Udfaldet, hvormed han synes at have levet, medens Sagen udviklede sig¹²⁸, og endelig den overordentlige Uforstandighed, der røber sig i, at han netop henvendte sig til Kurfyrsten af Brandenburg med sit Tilbud og sine Tilskyndelser¹²⁹. Thi det synes at måtte stå klart for enhver nogenlunde sund Dømmekraft, at Kurfyrsten umulig kunde gå ind på hans Tilbud, og at når han ikke gjorde det, måtte både hans venskabelige Forhold til Danmark

og hans politiske Interesse næsten tvinge ham til så snart som mulig at åbenbare den danske Konge Ulfeldts Hensigter (jvfr. ovfr. S. 129). Man har fremsat den Formodning¹³⁰, at Ulfeldts Forslag til Kurfyrsten ikke have været så alvorlig mente, som de se ud til, men kun have været et Middel til at bane ham Vej til hans Beskyttelse. Dette kunde måske gjælde på Sagens første Stadium, under Ulfeldts Samtale med Stephani; men efter at han havde fremsat sit majestætsforbryderske Projekt, falder det næsten umuligt at tro derpå. Thi han måtte dog, da han fremsatte Projektet, være forberedt på at blive taget på Ordet, og hans Tilskyndelser til Kurfyrsten om f. Ex. at rejse en Hær til Foretagendets Gjennemførelse kunne også kun forklares på én Måde. Nej, hans Hensigt var virkelig ond, og der er for så vidt ikke noget at sige til, at Straffen ramte ham, men noget andet er det, at vi, som kjende mere til Sagen end hans Dommere, både må betragte det hele Projekt som noget i sig selv temmelig ufarligt, og, idet vi til et og andet af det ufornuftige og fantastiske deri tro at finde Nøglen i en ved Modgang og Sygdom hidført, ikke ganske normal Sindstilstand, er tilbøjelige til at plædere formildende Omstændigheder.

Da Leonora Christina på den Tid, Dommen blev afsagt over Ulfeldt, allerede havde begyndt at lide for den samme Sag, vil det ikke være af Vejen nu strax at undersøge også hendes Forhold til Sagen noget nærmere. Var hun medvidende om eller endog medskyldig i sin Ægtefælles Anslag? Det er i hvert Tilfælde sikkert, at Regeringen troede, at hun både kjendte og bifaldt det, ja den har mulig endogså ment, at Initiativet dertil var udgået fra hende¹³¹. Det sidste må dog allerede på

Forhånd forekomme os yderst usandsynligt, alene af den Grund, at Foretagendet var så overordentlig slet forberedt. Hun var visselig altfor klog og holdt for meget af sin Mand, til at hun, når hun vidste, hvor uholdbart Grundlaget var, af sig selv skulde have ført ham ind på en så yderst farlig Historie. Noget andet er det, at han kunde have gjort hende bekendt med sit Projekt og måske endog — ved at give det et mere praktikabelt Udseende, end Virkeligheden berettigede ham til — fået hende til at bifalde det. Heri vilde der ikke være noget urimeligt, eller rettere, det er ganske afgjort den Opfattelse, som må ligge nærmest for Hånden. Hun har selv engang udtalt — iøvrigt netop i Anledning af Ulfeldts Anslag —, at hendes Mand aldrig skjulte noget for hende i Sager, som angik dem begge to¹⁹², og dette finder fuld Bekræftelse i, hvad vi selv vide om Forholdet mellem Ægtefællerne. Men at hun tillige på dette Tidspunkt af sit Liv følte en brændende Trang til at hævne sig på sine Fjender i Hjemmet — og vistnok særlig på Kongehuset eller dog på Dronningen — for alt det onde, de havde bragt over hende, derom have vi et slående Vidnesbyrd i nogle Ytringer i et Brev fra hende til Sperling af 27de April 1663, som jeg her skal gjengive¹⁹³. Efter at have hentydet til en uformodet Hændelse, som havde reddet Sperling ud af en ubehagelig Situation, fortsætter hun: »Således er al vores Levned, uformodentlig falder vi udi Ulykken, og ofte os uvidende, og der vi intet selver dertil kontribuerer, bliver vi dragen derud igjen. Dersom os er endnu længere Liv forelagt, da tror jeg, at Lykken os endnu noget balloterer. Det er Sager, som store dybe Tanker forårsager, derfor vil jeg bryde det der af og slutte med Guds Velsignelse,

som jeg ønsker Eder og min lille [ø: Sønnen Leo, der opdroges hos Sperling], og glæder mig, at han holder sig så vel og er så lystig. Kan jeg ikke hævne mig, så kan han måske gøre det en Dag; var jeg endda vis på det, så vilde jeg dø med et content Hjerte, når det skal være*). Mens, hélas! enten man er content eller ikke, man får deran». Som man ser får ikke blot Leonora Christinas Hævntvang et stærkt Udtryk i disse Linier, men de indeholde tillige en ret frejdig Fortrøstning til, at Skjæbnen atter vil blive hende og hendes nærmeste gunstig, og begge Dele, i Forening med Tiden da Brevet er skrevet, synes jo at passe særdeles godt med Antagelsen af, at hun kjendte det Brandenburgske Projekt og lovede sig et godt Resultat deraf. Uagtet dette og til Trods for, hvad der ellers kunde synes at vidne i samme Retning, tillader jeg mig nu som tidligere at tro, at hun alligevel ikke har kjendt Projektet. Og allerførst vil jeg da fremhæve, at den Sammenhæng, der synes at være mellem dette og Leonora Christinas nylig anførte Ytringer, dog vistnok kun er tilsyneladende. Thi medens allerede hendes Bemærkning om Sønnen Leo som Fuldbyrder af hendes Hævn gør det mindre rimeligt, at hun i det givne Øjeblik skulde have en Hævnplan i Tankerne, som hun snart ventede at se realiseret, synes en Betragtning af den Forbindelse, hvori hendes Ytring om et Omslag af Lykken forekommer, endnu bestemtere at måtte føre til det samme Resultat, idet hun jo i Forvejen kun har talt om den Slags Omslag, der komme uformodet, og uden at man selv bi-

*) Det med spærret Tryk fremhævede er i Originalen skrevet med Chiffre.

drager til dem. I og for sig siger hendes Ytring i denne Henseende ikke synderlig mere, end der allerede lå i hendes tidligere anførte Udtalelse i Fængslet på Bornholm: *Accidit in puncto, quod non speratur in anno*, og i hvert Fald kunde den på en meget uskyldig Måde tænkes at hænge sammen med noget, Ulfeldt i sin første Samtale med Spaen skal have hentydet til, nemlig en ad mystisk Vej, som det synes, fremkommen Forudsigelse om, at han i Året 1663 skulde komme til sin forrige Værdighed igjen¹⁸⁴. Jeg har ikke ved mit Forsøg på at forklare hans majestætsforbryderske Anslag nævnet denne Forudsigelse, fordi der ikke foreligger noget om, hvor vidt den virkelig er bleven et medvirkende Motiv for ham, men det synes under alle Omstændigheder, at han har troet på den, og efter den Rolle, Overtroen spillede i hin Tid, vilde det slet ikke være urimeligt, om selv en så klog Dame som Leonora Christina, især under trykkede Forhold, ligeledes kunde øse et vist Håb af den, uden at dette Håb ellers knyttede sig til nogen bestemt Kjendsgjerning eller Plan. Men vil man endelig have, at Leonora Christinas Bemærkning om Lykken skal sigte til noget bestemt, kunde den jo i hvert Fald lige så godt have Hensyn til enhver anden af de mange Planer, Ulfeldt gik svanger med, og af hvilke enkelte kun kjendes gennem Antydninger¹⁸⁵, som til det Brandenburgske Anslag.

Når jeg imidlertid bestemtere skal begrunde min Antagelse af, at Leonora Christina ikke har været vidende om dette Anslag, tilstår jeg, at jeg næst efter den Kjendsgjerning, at der ikke foreligger noget eneste utvetydigt Vidnesbyrd i så Henseende, kun har hendes egen bestemte Benægtelse at støtte mig til, men rigtignok får denne ved forskjellige særegne Omstændigheder i det

mindste i mine Øjne en Betydning, som man måske næppe ellers vilde tillægge den. Det Sted, hvorfra vi bedst kjende denne hendes Benægtelse, er hendes egenhændige Skildring af hendes Fangenskab på Kjøbenhavns Slot¹³⁶, en Skildring, som er udarbejdet flere År efter hendes Mands Død, og som udelukkende var bestemt til at læses af hendes Børn. Benægtelsen, som i Regelen støttes ved de højtideligste Påkaldelser af Gud, kommer her frem på dobbelt Måde, nemlig dels i refererende Fremstilling, f. Ex. af de Forhør, hun underkastedes i Begyndelsen af sit Fangenskab, dels i umiddelbare Henvendelser til Børnene¹³⁷; men denne Forskjel i Fremtrædelsesmåden er i og for sig temmelig ligegyldig. Thi om det også let lod sig tænke, at Leonora Christinas Afsværgen af alt Kjendskab til det Brandenburgske Projekt under selve Forhørene osv. kunde være foranlediget ved Hensynet til ikke at skade Ulfeldt, som dengang endnu levede, bliver Forholdet naturligvis et andet, når hun mange År efter Mandens Død refererer den samme Afsværgen for sine Børn uden at gjøre nogen videre Tilføjelse; den stiller sig da i Klasse med de direkte til Børnene henvendte Forsikringer og må vejes på samme Vægt som disse. Skulde da disse højtidelige Forsikringer fra en Moder til hendes Børn, dobbelt højtidelige ved den Baggrund af utilfredsstillet Kjærlighed og mangeårig Lidelse, hvorpå de træde frem, virkelig ikke være til at stole på? Ja, man kunde jo sige, at jo højere hun elskede dem og jo mere hun ønskede at se dem lykkelige, desto mere magtpåliggende måtte det være hende at forsøge på at fjerne enhver Plet, der kunde knytte sig til deres Faders Minde, og at hun således næsten intet andet Valg havde end også overfor dem at nægte at vide noget om Faderens

Forbrydelse. Dette ser ved første Øjekast ganske antageligt ud, men jeg kan dog ikke lade det gjælde. Ulfeldts og Leonora Christinas Børn så naturligvis ikke på Forældrenes Sager med vor Tids eller endog deres Samtids Øjne, men væsentlig med Forældrenes. Hvad disse anså for Uret mod sig, anså Børnene også for Uret, og hvor Forældrene mente, at Uretten var så stor, at de vare berettigede til at hævne den, er der ingen Grund til ikke at tro, at Børnene jo vare af samme Anskuelse. Forudsat altså, at Leonora Christina selv havde troet på, endsige billiget, det Brandenburgske Anslag, vilde hun ganske sikkert også med Lethed kunne have fremstillet dette således for Børnene, at der ikke derved i deres Øjne kom til at falde nogen Skygge på deres Fader. Og det synes mig da aldeles urimeligt at antage, at hun i Stedet for at gå denne Vej skulde have foretrukket at lyve, og det endog gjentagne Gange og med så højtidelige Belæggelser af sine Løgne, at det, hvis det opdagedes, vilde sætte en langt større Plet på hende i Børnenes Øjne, end Tilståelsen af Sandheden vilde have sat både på hende og hendes Ægtefælle. Man kunde måske endnu gjøre gjældende, at om også den omtalte Skildring af hendes Fangenskab var bestemt for Børnene, var der, da hun nedskrev den, dog altid en Mulighed for, at den også kunde fælde i andres Hænder, og Tanken herom kunde have haft Indflydelse på hendes Fremstilling af det omtalte Punkt. Men hertil må svares, at ligesom Hensynet til fremmede umuligt i hendes egne Øjne kan have berettiget hende til også at føre sine Børn bag Lyset, således gav Forholdene i Fængslet, da hun nedskrev sit Værk, ganske vist ikke megen Anledning til at frygte for, at dette ikke skulde komme til sit egentlige

Bestemmelsessted. Jeg vil endnu sige et Par Ord om selve Beskaffenheden af Leonora Christinas højtidelige Forsikringer. Vi have jo ved en tidligere Lejlighed, nemlig under Processen i Malmø, set Leonora Christina bruge meget stærke Forsikringer til Bevidnelse af vitterlige Usandheder. Herved var dog to Ting at mærke: for det første, at hun ved disse Forsikringer tilstræbte at frelse sin Mand af en overhængende Livsfare, for det andet, at hvor stærke de end vare, vare de dog ingensinde egentlige Eder. Nu er det imidlertid sikkert, at hvilken Opfattelse man end har af Leonora Christinas Handlinger, er der ingen, som vil kunne drage hendes oprigtige Gudsfrygt og Gudhengivenhed i Tvivl, allermindst efter at Fangenskabet havde øvet sin mildnende Indflydelse på hendes Sind. Og om hun altså også virkelig under Forhørene på Kjøbenhavns Slot havde taget sin Tilflugt til stærke Eder, kan jeg umulig tro, at den Respekt for Eden, som hendes Gudsfrygt måtte indgyde hende, kunde have tilladt hende, hvis Ederne vare falske, at gjengive disse i den for Børnene opsatte Beretning, da hun jo meget let kunde have undgået det. Men hvorledes, kan man til syvende og sidst spørge, er det muligt at forene Antagelsen af, at hun ikke kjendte Mandens Anslag, med hendes egen Tilståelse, at han betroede hende alt, hvad der vedrørte dem begge? Jeg mener, at dette ikke er så meget vanskeligt, når man husker på Anslaget egen Beskaffenhed. Thi det har jo vist sig, at det endog fra Ulfeldts Side var overordentlig lidt overvejet, ja selv efter den første Samtale med Spaen — der jo i Grunden var det eneste faktiske, som kunde antages at have været meddelt Leonora Christina¹³⁸ —, var det jo endnu næppe kommet ud af sin Begyndelses

første Spirer. Man kunde da, synes mig, meget let tænke sig, at Ulfeldt har haft Betænkelighed ved at indvie sin Hustru i Sagen, før den var videre fremmet, dels for ikke at holde hende længere end nødvendigt i Spænding og Uro, dels for ikke at gjøre hende delagtig i Ansvarret, før der var virkelig Udsigt til at føre Sagen igjennem, men allersnarest dog måske, fordi han kunde have Grund til at antage, at hun vilde have et skarpt Øje for det ubesindige og umodne i Projektet og — misbillige det hele.

Jeg optager nu igjen den historiske Beretnings Tråd for at skildre, hvilke Skridt den danske Regering gjorde for at bringe den over Ulfeldt afsagte Dom til Udførelse, samt hvorledes dens Efterstræbelser af hans Person ikke længe efter afsluttedes ved hans Død. Da imidlertid Ulfeldts særlige Historie ikke er dette Skrifts egentlige Æmne, og Leonora Christinas Skjæbne allerede nu var afgjort for lange Tider, agter jeg med Hensyn til de berørte Punkter at fatte mig i stor Korthed. — Allerede Dagen efter Dommens Afsigelse udstedtes et kgl. åbent Brev, hvori det påbødes alle under Fortabelse af Ære, Liv og Gods at åbenbare, hvad de måtte vide om Ulfeldts Anslag, samt at opgive, hvad de enten selv havde i Hænde af Ulfeldts rørlige Ejendom eller vidste andre i Besiddelse af, eller hvad de havde til gode hos Ulfeldt. Der udgik Breve til Bisperne om, at der fra alle Prædikestolene skulde afholdes Takkebøn, fordi Anslaget var mislykket, og der blev i Overensstemmelse med Højesteretsdommen udsat en Pris på Ulfeldts Hoved, 20,000 Rdr. for den, der bragte ham levende til Stede, og 10,000 for den, der dræbte ham¹⁸⁹. Samtidig blev der ikke blot i Landet selv anstillet ivrige Efterforskninger for at komme

på Spor efter hans formentlige medskyldige¹⁴⁰, men der blev til de fleste europæiske Regeringer afsendt Breve, hvori man kundgjorde den ham overgæede Dom og anmodede om, at han, for så vidt han opholdt sig på deres Territorium, måtte blive anholdt og udleveret¹⁴¹. Overfor den Stat, under hvis Beskyttelse han hidtil havde levet, lod man det ikke blive ved en enkelt Skrivelse. Som før berørt, havde Frederik III. allerede temmelig tidligt henvendt sig til Kongen af Spanien med en Anmodning om at få Ulfeldt udleveret, men han havde ikke fået Svar, og da der ikke længere var nogen Tid at spille, rettede han nu Skrivelser af lignende Indhold dels til Generalguvernøren i de spanske Nederlande, Marquis Caracena, dels til Magistraten i Brügge¹⁴². Skrivelserne skulde overleveres enten af Krigsfiskal Matthias Johansen, der opholdt sig i Flandern, eller af Generalmajor Gustav Adolph v. Baudissin, der, efter først at have været sendt til England for at søge Ulfeldt der, nu opholdt sig i Haag¹⁴³. Til yderligere Sikkerhed afsendte Kongen imidlertid samtidig sin Generaladjutant Mikkel Skov til Flandern, dels for at han personlig skulde forvise sig om, at Kongens Anmodning virkelig kom vedkommende til Hænde — han fik i den Anledning selv Breve af samme Indhold med —, dels for at han, hvis man imødekom Kongens Ønske, skulde føre Ulfeldt til Danmark¹⁴⁴. Blandt de andre Stater, som Kongen af Danmark i Anledning af den Ulfeldtske Sag henvendte sig til, kunne særlig fremhæves Brandenburg og Frankrig. En Hovedgrund til den Hemmelighedsfuldhed, der endnu i Dommen over Ulfeldt kom til at hvile over hans Anslag, var — næst efter det, at man vidste så lidt — at Kurfyrsten af Brandenburg havde ønsket ikke at blive nævnet i Sagen.

Frederik III. indså imidlertid meget godt, at denne Hemmelighedsfuldhed virkede i høj Grad skadeligt, og at hvis han virkelig vilde overbevise dem, han satte mest Pris på at overbevise, måtte han frem for alt offentligt kunne meddele Navnet på den fyrstelige Person, som Ulfeldt havde villet friste med sine Tilbud. Han søgte altså og fik virkelig også Kurfyrstens Tilladelse til at åbenbare hans Forhold til Sagen, og ved samme Lejlighed kom han i Besiddelse af Spaens Beretning om sin anden Sammenkomst med Ulfeldt¹⁴⁵. Da nu fremdeles på den danske Regerings Anmodning de i Sagen fremførte Vidnesbyrd bleve bragte i en mere legal Skikkelse, idet Stephani indsendte en skriftlig og beediget Fremstilling af sine Samtaler med Ulfeldt, og Spaen ligeledes beedigede sine Indberetninger, måtte Kongen og Regeringen nødvendigvis føle deres Stilling betydelig styrket, men de uheldige Følger af det Hastværk, der havde fundet Sted ved Dommens Afsigelse og Offentliggjørelse, lode sig dog ikke mere helt ophæve. I manges Sind vedblev der at holde sig en Tvivl om, hvor vidt ikke Dommen nærmest var et Udtryk for Regeringens Had til og Frygt for Ulfeldt, og denne Tvivl fandt yderligere Næring i den Kjendsgjerning, at der ikke i Landet selv trods alle Efterforskninger lod sig påvise nogen Medvider eller medskyldig i Anslaget. — Til den franske Regering sendtes den officielle Meddelelse om Ulfeldts Domfældelse af ubekjendte Grunde forholdsvis sent, og Hannibal Schested, der endnu opholdt sig i Paris som extraordinær Ambassadør, udtalte i Breve til Hjemmet sin Beklagelse derover, fordi man ved det franske Hof havde ytret sin Forundring i så Henseende¹⁴⁶. Han selv fik heller ikke i længere Tid andet at vide om Sagens Enkeltheder, end hvad han

kunde læse sig til i den offentliggjorte Dom, eller hvad der tilfældigt kom ham for Øre¹⁴⁷. Dette afholdt ham dog ikke, da der syntes at frembyde sig en Lejlighed for ham til at få Svogeren pågrebet, fra at udfolde en overordentlig Iver, om hvilken det vistnok er vanskeligt at afgjøre, hvor vidt den mest skyldtes hans Pligtfølelse, hans personlige Følelser mod Svogeren, eller hans i denne Periode stærkt fremtrædende og ikke ganske ugrundede Frygt for, at hans Uvenner i Danmark benyttede hans Fraværelse til at indgyde Kongen Mistillid til ham. Den antydede Lejlighed kom, da det i Begyndelsen af September eller så omtrent meldtes ham, at Ulfeldt opholdt sig i Paris. Hannibal Sehested — der kort i Forvejen var kommet på Spor efter et af en Franskmand smeddet Komplot mod Frederik III., som af Sehested sattes i Forbindelse med det Ulfeldtske Anslag, og som senere skal blive omtalt — kom strax i Bevægelse ved hin Efterretning, satte Spejdere ud for at skaffe nærmere Oplysninger og meldte Sagen hjem til Kongen og til Gabel¹⁴⁸. Kort efter indberettede han, at han også lod udspejde en maskeret Dame, som antoges for Ulfeldts ældste Datter, og som havde hemmelige Sammenkomster med tre Mænd, hvis Signalement passede godt på Ulfeldt og to af hans Sønner, der sagdes at være komne til Paris fra Rom. Om en tredje Søn, som havde boet i Paris — Korfits — var det Sehested meddelt, at han sidst i August var taget derfra for, som det hed sig, at begive sig til Brügge og — hvis han der ingen Efterretninger fik om Faderen — til Lüttich, hvor en Kjøbmand vilde give ham nærmere Besked¹⁴⁹. At Hann. Sehested ved disse Meddelelser i høj Grad spændte den danske Regerings Forventning, følger af sig selv, men til Uheld for

ham opløste den hele Historie sig i intet. Imidlertid var den officielle Kundgjørelse om Ulfeldts Domfældelse ankommen tillige med Frederik III.s Anmodning om at lade ham pågribe, hvis han opholdt sig i Frankrig¹⁵⁰, og Hann. Sehesteds private Bestræbelser fik nu en mægtig Støtte i den franske Regerings Virksomhed. Ludvig XIV., som for Sehested udtalte sin Afsky for Ulfeldts Anslag, udstedte Ordre til alle Guvernørerne i Frankrig om at arrestere Ulfeldt, Guvernørerne lod Ordren gå videre til deres Underbefalingsmænd, og kort sagt, der blev i denne Anledning sat et uhyre stort Apparat i Bevægelse¹⁵¹. Heller ikke herved udrettedes dog det mindste, og det blev ikke engang sikkert oplyst, om Ulfeldt virkelig ved denne Lejlighed havde været i Frankrig. Af Hann. Sehesteds Virksomhed i den Ulfeldtske Sag kan endnu fremhæves et Punkt. Ulfeldt havde, efter at være bleven underrettet om sin Domfældelse, udarbejdet en lille Opsats, hvori han fralagde sig de mod ham rejste Beskyldninger og insinuerede, at de kun hidrørte fra den danske Konges Begjærlighed efter hans Godser. Den blev i Håndskrift sendt til forskellige Steder og blev også spillet i Ludvig XIV.s Hænder. Idet den bl. a. påny fremdrog den falske Beskyldning, som i sin Tid havde været rettet mod Ulfeldt, at han skulde have understukket de Penge, hvorved Frederik III. vilde understøtte den landflygtige engelske Tronarving, tog Hann. Sehested Anledning til under Betegnelse af en engelsk Adelsmand at udarbejde en Gjendrivelse af Svogerens Skrift, som han ligeledes satte i Omløb dels ved det franske Hof, dels på andre Steder. Gjendrivelsen, som var affattet med megen Dygtighed, gik ud på at vise, hvor lidt Hold der var i Ulfeldts svævende og undvigende Argumentation, og der er vist-

nok ikke Tvivl om, at dens Udarbejdelse bidrog noget til at oprette, hvad Sehested måtte have forspildt af sin Kredit hos den danske Regering ved sine mislykkede Bestræbelser for at skaffe den fat på Svogeren selv¹⁵².

Jeg vender imidlertid tilbage til Regeringens Efterstræbelser af Ulfeldt i selve de spanske Nederlande og må da først berette, at Mikkel Skovs Sendelse, hvad Hovedsagen angik, fuldstændig mislykkedes. Skjønt han nemlig allerede den 27de Juli forlod Kjøbenhavn¹⁵³, trak hans Rejse således i Langdrag, at han først ankom til Brügge langt ind i September, det vil sige, længe efter at Ulfeldt havde forladt Byen¹⁵⁴. Derimod vare virkelige de Breve, som Frederik III. gennem Generalmajor Baudissin vilde tilstille Marquisen af Caracena og Magistraten i Brügge, i nogenlunde ordentlig Tid komme til deres Adresse. Men idet, som Caracena siden skrev til Kongen, Magistraten fik det for den bestemte Brev, før han selv var i Stand til at tage de nødvendige Forholdsregler, blev Indholdet af Brevet for tidlig bekjendt i Byen, og Ulfeldt så Lejlighed til at flygte¹⁵⁵. Da den Ulfeldtske Familie havde mange Venner og bekjendte imellem de anseligste Slægter i Brügge, synes denne Forklaring af Ulfeldts Flugt meget naturlig, men mulig have dog også andre Omstændigheder virket med til at fremkalde den. Således berettede en af Ulfeldts Tjenere i Brügge, som siden blev anholdt og forhørt i Danmark — hans Navn var Niels Kajberg eller Cojberg¹⁵⁶ —, at da Leonora Christina ikke vendte tilbage fra England, blev Ulfeldt urolig og sendte sin Hushovmester Charles¹⁵⁷ derover, hvorved han fik at vide, at hun havde været arresteret i Dover og var ført til Kjøbenhavn¹⁵⁸. Anden Dagen efter, at Charles var kommen tilbage, forlod så Ulfeldt

Brügge, blot ledsaget af denne Tjener. Endelig ligger det også nær at tænke på, at en af hans Venner udenfor Flandern — særlig Sperling¹⁵⁹ — kan have underrettet ham om hans Domfældelse og om den Fare, der som Følge heraf truede ham. Men hvorom alting er, da Øvrigheden kom for at søge Ulfeldt i hans Hus, var han borte¹⁶⁰. Flugten siges at være foregæet den 19de August¹⁶¹, og kort efter at han havde forladt Brügge, skal han af en gejstlig der fra Byen være bleven set med sin Tjener på Vejen ad Arras til, kjørende i en simpel Bondenvogn¹⁶², hvad der ikke lidt undrede vedkommende, som kjendte hans høje Stilling i Samfundet. Det var vistnok nærmest dette, som fremkaldte Rygtet om, at Ulfeldt havde søgt Tilflugt i Frankrig, men hvor vidt det virkelig var så, derom blev, som tidligere antydet, intet bestemt oplyst, ligesom man overhovedet intet véd om, hvor han var i den første Tid efter sin Flugt. Hans Opgave var jo at skjule sig, og han var i denne Henseende så agtpågivende, at han selv i de Breve, han i denne Tid under Iagttagelse af alle ydre Forsigtighedsregler skrev til sin tro Ven Sperling, viste den yderligste Tilbageholdenhed med Hensyn til Angivelser om sit Opholdssted. Kun en enkelt Gang omtaler han, at han endnu ikke er nået til det Sted, hvor han tænkte sig hen, og som var i Nærheden af Lüttich¹⁶³. Hvis han virkelig for Alvor har ment dette¹⁶⁴, er han i hvert Fald ikke kommen til at udføre sin Beslutning, thi endnu en Stund før Årets Udgang må han antages at være kommen til Basel¹⁶⁵, og i denne By og dens Omegn opholdt han sig så lige til sin Død. Man behøver ikke at spille noget Ord på at udmale, hvilken forfærdelig Tilværelse den fredløse Flygtning, som oven i Kjøbet trykkedes af Syg-

dom¹⁶⁶, må have ført i denne Tid, da han jagedes som et Dyr fra alle Kanter og på Grund af den på hans Hoved udsatte Pris måtte se en naturlig Fjende i næsten hvert Menneske, han mødte. Det er ikke til at undres over, at han, som allerede tidligere i Bitterhed over sit mislykkede Liv betegner sig selv som en kasseret Skuespiller og et udskudt Spillekort¹⁶⁷, nu i langt højere Grad følte Tilværelsen som en Byrde, som han længtes efter at befries fra, hvis han ikke i det mindste kunde opnå at blive glemt af alle¹⁶⁸. Men rørende er det at se, at ingen Del af hans Ulykke hviler tungere på ham end Adskillelsen fra hans Hustru og Tanken om, hvad hun nu må friste. Således skriver han i et Brev til Sperling: »Der er intet, som går mig mere til Hjerter end denne ædle Dames Fangenskab. Jeg tror, at dette vil bringe mit Hjerter til at briste inden føje Tid, thi uden hendes Selskab ønsker jeg ikke at leve». Og i et andet Brev til samme: »Jeg bevarer mig selv, så vidt min skrøbelige Helbred tillader det, for det Tilfælde, at jeg i noget kunde bidrage til at befri den ædle Sjæl, som nu er stædt i så megen Kvide. Dette er det eneste Håb, som endnu holder mig i Live»¹⁶⁹. At virkelig både han og hans Børn en Tid nærrede den Tanke at udfri Leonora Christina af Fængslet ved at hjælpe hende til at flygte, foreligger der også andre Vidnesbyrd om^{169a}, men det kom dog ikke til noget virkeligt Forsøg, som sikkert også vilde være glippet.

Midt under al sin Sorg og Elendighed glemte Ulfeldt iøvrigt ikke gennem skriftlige Fremstillinger af forskjellig Art at prøve på at påvirke den mod ham indtagne offentlige Stemning, særlig i de Lande, hvor han tænkte sig Muligheden af at finde et Fristed for sig og sin Familie.

Jeg har allerede tidligere omtalt et mindre Forsvarsskrift fra hans Hånd, som blev sendt dels til det franske Hof, dels f. Ex. til Haag, og mod hvilket Hannibal Sehested optrådte. Hvis man kan stole på dette Skrifts Datering — 3die September —, må det være udarbejdet ganske kort efter Flugten fra Brügge. Men iøvrigt var Sverig det Land, til hvilket han så hen med størst Fortrøstning om at opnå noget. Han gjorde ikke uden Grund Regning på, at den ugunstige Stemning mod Danmark, som herskede her, skulde komme ham til gode, og han havde desuden blandt de svenske Stormænd flere formående Venner, af hvilke særlig kan fremhæves Grev Karl Gustav Wrangel. Allerede fra Slutningen af 1662¹⁷⁰ — i hvilket År han, som før nævnet, havde ansøgt den svenske Konge om Restitution af sit Gods — havde han holdt en betroet Agent, Christoffer Sleun, tidligere Hovmester for hans Sønner, i Stokholm, for at han skulde varetage hans Interesser hos den svenske Regering, og til ham sendte han nu i sin fredløse Tilstand — med Sperling som Mellemand — Skrivelser, som vare bestemte bl. a. for det svenske Rigsråd¹⁷¹, og som må antages at have indeholdt Protester mod Retfærdigheden af den ham overgåede Dom. Men ikke nøjet hermed fattede han, tilskyndet ved Udtalelser af Sperling og Datteren Anne Kathrine^{171a}, den Beslutning at tage fat på Udarbejdelsen af et Skrift, som gennem en udførligere Dokumentation skulde vise Verden, og særlig den svenske Regering, hans Sags Godhed. Dette gennemførte han virkelig også under Opholdet i Basel, og Udarbejdelsen af hans »Apologi», som Skriftet i Almindelighed benævnes, sysselsatte ham nu i Resten af hans Levetid. Efterhånden som han skred frem, sendte han

de færdige Stykker til Sperling, der dels skulde lade dem afskrive, dels lade dem oversætte på tysk og latin. Originalen skulde derefter sendes til Sleun, for at han kunde forelægge det svenske Rigsråd den, men Sperling skulde også ellers sørge for Skriftets Udbredelse og særlig sende et Exemplar til sin og Ulfeldts gode Ven kejserlig Hofkammerråd Georg v. Plettenberg, som varetog Ulfeldts Interesser ved det østerrigske Hof¹⁷². Der er iøvrigt ingen Grund til at dvæle længe ved dette Forsvarsskrift, som til Trods for sit Omfang så at sige intet indeholder til Belysning af det, der skulde være Hovedsagen. Forsvaret består væsentlig i en almindelig Benægtelse af al Skyld, og Forfatterens bedste Argument er, at man hverken har fundet hans medskyldige eller kan påvise noget skriftligt fra ham selv om Sagen. Det i historisk Henseende vigtigste i Skriftet er de Oplysninger, som han giver om sin og Leonora Christinas Udfrielse af det Bornholmske Fangenskab, og som ere fremkaldte ved Dommens Påberåbelse af, at han havde brudt de ved hin Lejlighed overtagne Forpligtelser, idet han nemlig vil bevise, at både Deprekationen, Reverserne og Troskabseden bleve ham af tvungne. Men det forunderligste i Skriftet er uden Tvivl det Mål, hvortil han stiler ved denne Bevisførelse, nemlig det, at da hine Forpligtelser som af tvungne ere ugyldige, er han nu som tidligere at betragte som svensk Undersåt og stående under den svenske Krones Beskyttelse¹⁷³, og den danske Regering har derfor været uberettiget til at tiltale ham for Majestætsforbrydelse (der kun kan begæes af Undersætter). Betragtet som en Anvisning for den svenske Regering, hvis den ønskede at blande sig i hans Sag, var denne Påstand om at være svensk Undersåt ikke ufiffig; men dette hindrer den ikke

i at blive yderlig komisk for enhver, der erindrer, med hvilket overordentligt Opbud af Skarpsindighed han og efter ham Leonora Christina under Processen i Malmø søgte at hævde lige det modsatte: at han ikke fra noget som helst Synspunkt kunde komme til at betragtes som svensk Undersåt. Men dette er iøvrigt ikke det eneste Punkt af Ulfeldts Forsvar, hvor den tilsigtede Virkning — i det mindste i Nutidens Øjne — ødelægges ved Udtalelser af ham selv ved andre Lejligheder, og jeg skal i så Henseende endnu fremhæve hans Påberåbelse af, at der intet skriftligt er fundet fra ham, som Vidnesbyrd om hans Uskyldighed. Herimod kan nemlig stilles en Ytring af ham i et Brev til Vennen La Peyrère, som er skrevet 25de Juni 1663¹⁷⁴, det vil sige mellem hans første og anden Samtale med Spaen. Efter at han nemlig har fortalt La Peyrère, at han benytter sit Otium til forskjellige literære Udarbejdelser om ganske neutrale (pseudovidenskabelige) Æmner, siger han, at hvis La Peyrère undrer sig over, at en gammel Statsmand, når han endelig vil skrive, giver sig af med sådanne Bagateller, så vil han betro ham Hemmeligheden derved, nemlig at det er meget farligere at skrive om Statssager end at udføre dem (*«il est bien plus dangereux de traiter de la matière d'estat avec la plume qu'avec les actions»*), og han skal selv vel tage sig i Agt for at gjøre det. Har ikke Ulfeldt her forklaret Mangelen af skriftlige Vidnesbyrd imod ham på en Måde, der ypperligt tillader denne Mangel at forenes med hans Brøde? Som et Træk, der må regnes Ulfeldt til Ære, fortjener forøvrigt at nævnes, at hvor bittert han end var stemt mod den danske Regering, bestræbte han sig dog ved Udarbejdelsen af sit Forsvarsskrift for ikke at lade

sig henrive til altfor voldsomme Udtryk imod den, da han frygtede herved at skade sin Hustru, som jo var i Regeringens Hænder¹⁷⁵.

Apologien var som sagt en Frugt af Ulfeldts Ophold i Basel. Hvad dette ellers angår, vide vi, at allerede på et temmelig tidligt Stadium af det sluttede Ulfeldts tre ældste Sønner, af hvilke de to vare komne fra Rom, medens den tredie, Korfits, havde været i Paris, sig til Faderen, og alle fire levede så en Tid sammen under falske Navne, og som om de ikke vare i Slægt med hinanden. De siges at have givet sig ud for Englændere, der vare flygtede fra deres Fædreland, og den gamle Ulfeldt synes at være optrådt som Hovmester for den yngste Søn og med ham og de andre at have hørt Forelæsninger ved Universitetet i Basel¹⁷⁶. Imidlertid forenede senere — det vil sige næppe før en Månedstid eller mere ind i 1664¹⁷⁷ — også den ældste Datter, Anne Kathrine, sig med de andre, efter at hun havde set Lejlighed til at unddrage sig den Bevogtning, hvorunder hun holdtes i Brügge. Til Forklaring heraf må jeg et Øjeblik vende tilbage til Mikkel Skovs Sendelse til Flandern. Som tidligere omtalt, var Ulfeldt allerede for længst flygtet, da Skov ankom til Brügge. For dog ikke at drage bort igjen uden at have udrettet noget, anmodede han Caracena — uden iøvrigt at være bemyndiget dertil af Regeringen, som også siden desavouerede ham — om, at Ulfeldts tre i Brügge tilbageblevne Døtre måtte blive arresterede, og det i Brügge efterladte Ulfeldtske Gods lagt under Beslag. Man opnåede for så vidt også dette, som Døtrene virkelig bleve satte under skarp Bevogtning i det Hus, hvor de boede, og at det blev forbudt at bortføre noget af Godset. Noget senere hen på Året og fordi Cassetta

— der kort efter Leonora Christinas Afrejse til Danmark var bleven løsladt af Arresten i Dover — gik i Borgen for dem, blev der dog tilstået dem noget mere Frihed, ligesom de også fik Lov til selv at vælge deres Opholdssted, og da Francesco d'Aranda, hos hvem de hidtil havde boet, var død, valgte de at bo hos Cassetta, der både dengang og siden viste dem megen Venlighed¹⁷⁸. Ganske kort efter, at Indespærringen må antages at være trådt i Kraft, havde imidlertid Anne Kathrine, der måske opfordredes dertil af Faderen, men i hvert Fald selv måtte ønske at være ham til Hjælp i hans Nød, set Lejlighed til at slippe bort. Hun forlod en Dag — der siges den 18de Oktober¹⁷⁹ — Huset, hvor hun holdtes fangen, sammen med Cassettas Hustru og kom ikke mere tilbage. Hun flakkede nu om i længere Tid uden, som det synes, at kunne træffe Faderen¹⁸⁰, men endelig kom hun dog, som sagt, til ham og Brødrene i Basel. Efter hvad der fortælles, har hendes Ankomst ikke været heldbringende for Familien. Det hedder nemlig, at Ulfeldt — der af Helbredshensyn var flyttet ud til en lille Flække (Richen), en halv Mils Vej fra Basel — gav hende ud for sin Hustru, men da to schweiziske Officerer flere Gange traf hende hos hendes to ældste Brødre (vistnok i Basel), hvis Slægtskabsforhold til Ulfeldt de jo ikke kjendte, anså de hende for et løsagtigt Fruentimmer, og det vilde være kommet til Duel mellem dem og Brødrene, hvis ikke Øvrigheden i Basel havde lagt sig imellem. Imidlertid gav denne Historie Anledning til, at der blev anstillet nærmere Undersøgelser om de fremmede, og Ulfeldt, der frygtede for, at han skulde blive gjenkendt på Børnene, befalede Sønnerne at drage bort. De rejste da til Lausanne, ja Korfits siges endog at være taget

gjennem Genf for at gå til Italien¹⁸¹. Ved deres Afrejse skal Faderen have haft det ganske godt, men 4 Dage efter blev han så heftig syg (der siges af Pleuritis), at hans Læge mente, at han kun havde få Dage tilbage at leve i, og midt under dette kom der nu et, som det siden viste sig falsk, Rygte for hans Øre om, at nogle af hans Landsmænd søgte efter ham. Dødssyg, som han var, besluttede han dog strax at flygte. Midt om Natten, — måske snarest den 20de Februar — lod han sig af en Borger fra Basel i al Hemmelighed føre ned til Rhinen og gik med ham om Bord i en Båd, som skulde føre ham til Neuburg, en lille By nordpå, som hørte under den tyske Kejser; men næppe havde han været et Par Timer på Vandet, før han, hvis Sygdom siges at være tiltaget ved den kolde Natteluft, opgav Ånden, og så lydløst, at Bådfolkene og den omtalte Borger ikke vidste, at han var død, før de kom til Neuburg. Liget blev nu bragt i Land og begravet i et Kloster i Neuburg under et falsk Navn, men først efter at alt, hvad der fandtes på det — og det var nok ikke ubetydeligt — af Penge, Juveler og Papirer, var det frataget. Så snart Dødsfaldet var meldt Sønerne, kom de naturligvis alle tilbage til Basel, og de anstrengte sig nu i længere Tid for at få Liget udleveret samt for at komme i Besiddelse af de Værdisager og Papirer, som man havde fundet på det. I det mindste det første lykkedes dem omsider, og da de stadig frygtede for, at Liget skulde blive udleveret til Danmark og derved udsættes for Forhånelse og Mishandling, begravede de det selv i største Hemmelighed på et Sted, som ingen uden de selv kjendte. At det siden er bleven flyttet, kan være rimeligt nok, men noget sikkert foreligger ikke derom, og endnu den Dag i Dag ved man ikke engang,

hvilket Land der gjemmer Støvet af den Mand, som engang spillede en så fremtrædende Rolle i vor Historie¹⁸².

Den danske Regering havde allerede en Tid lang, før Dødsfaldet fandt Sted, taget et Slags Forskud på det. Da den nemlig mærkede, at der ikke for det første var Udsigt til at få fat på Ulfeldt selv, foranstaltede den — 13de November 1663 — en offentlig Henrettelse af et Billede, der forestillede ham, på den indre Slotsplads i Kjøbenhavn med de ved sådan Lejlighed sædvanlige barbariske Ceremonier. Skjoldet blev sønderbrudt og vanæret af Bøddelen, Hovedet og den højre Hånd hugget af, Hjertet og Indvoldene udrevne (for at gjøre Illusionen så fuldstændig som mulig havde man fyldt Billedet med Indvolde af Dyr), Legemet firdelt og lagt på Hjul, og Hovedet og Hånden endelig naglet fast på Rådhuset¹⁸³. Hertil sluttede sig så det følgende År Nedrivningen af Ulfeldts Gård i Kjøbenhavn og Oprejsningen på dens Grund af den bekjendte Skamstøtte. Imidlertid havde denne symbolske Exekution ingeniunde bragt Regeringen til at opgive Håbet om endnu at kunne komme til at fuldbyrde Straffen på Manden selv, og da Efterretningen om Ulfeldts Død kom til Kjøbenhavn, var man en Tid lang meget utilbøjelig til at tro på den¹⁸⁴. I den Henseende stod iøvrigt Regeringen eller overhovedet Ulfeldts Uvenner ikke ene. Også blandt hans Venner fandtes dem, der mente, at Rygtet om hans Død kun var et Krigspuds, opfundet for at forebygge videre Efterstræbelser¹⁸⁵. Som der er et let kjendeligt Årsagsforhold mellem Ulfeldts Brøde og hans Død eller i det mindste de Omstændigheder, som ledsagede denne, således var også hin Mistillid, som fulgte ham efter Døden, en naturlig Følge af

den Mistillid, han i levende Live havde vakt hos så mange ved sit Hang til Intriger og alskens lønlige Anslag.

Iøvrigt tog den danske Regering af Efterretningen om Dødsfaldet Anledning til at bringe Ulfeldts Sag på Bane overfor Sverig, hvad den hidtil ikke synes at have gjort, og gennem en Skrivelse af 28de April samt en Memorial af den danske Resident i Stokholm, Jens Juel, af lidt senere Dato anmodede den Regeringen i Sverig om dels ikke at tilstå Ulfeldt (!) og hans Børn Ophold i Landet, dels ikke at tilkjende Børnene men den danske Krone Retten til hans i Sverig værende Godser og udestående Fordringer¹⁸⁶. I sidste Henseende og med Hensyn til Ulfeldt selv fik den et bestemt Afslag. Den svenske Regering hævdede — i en »Nabovenlig Forklaring» af 13de Juli —, at Ulfeldt var svensk Undersåt, og at den derfor ikke kunde unddrage ham sin Beskyttelse, og hvad Godset m. m. angik, fastholdt den, at selv om Ulfeldt ikke havde været svensk Undersåt, kunde Konfiskationen aldrig udstrækkes til en anden Stats Område. Også angående Børnene udtalte den i den samme »Forklaring», at de som en svensk Undersåts Afkom måtte have Ret til at søge Tilflugt i Sverig, og så meget mere, da ingen Lov i Verden gjorde Børnene strafskyldige, blot fordi Forældrene vare det. Ikke desto mindre erklærede Regeringen i en »Forklaringen» ledsagende Skrivelse, ligeledes af 13de Juli¹⁸⁷, at den for så vidt vilde tage Hensyn til den danske Konges Ønsker, som den ikke vilde tillade Børnene at have Ophold i Sverig, men den holdt sig da også forsikret om, at Frederik III. herved skulde lade sig bevæge til at tilstå dem at bo uhindret andet Steds. Hvis han derimod fremdeles vilde lade dem forfølge, og Børnene som Følge heraf toge deres Tilflugt

til Sverig, kunde dette ikke nægtes dem. Der er ikke megen Rimelighed for, at den svenske Regering skulde have troet, at Frederik III. vilde gå ind på den således stillede Betingelse, og i Virkeligheden havde den, allerede forinden den skrev til ham, tilladt Ulfeldts Sønner at komme til Sverig, i det mindste foreløbig, for selv at varetage deres Sager der. Ludvig Ulfeldt havde benyttet sig af Tilladelsen og var tillige med Broderen Leo — hvem den danske Regering kort i Forvejen skal have bestræbt sig for at få udleveret af Myndighederne i Hamborg¹⁸⁸ — den 14de Juni ankommen til Stokholm¹⁸⁹, medens de andre Brødre og Søsteren Anne Kathrine foreløbig bleve i Basel. Med Hensyn til det, Ludvig Ulfeldt nærmest tilstræbte ved sin Rejse til Sverig, nemlig at få Faderens sekvestrede Gods frigivet, opnåede han nu rigtignok ikke noget, men på den anden Side led heller ikke Tilladelsen til at opholde sig i Sverig nogen Indskrænkning i de første År, og således som Forholdene stillede sig for Ulfeldts Børn, var der altid noget vundet for dem ved at have et Sted, hvor de i det mindste for en Tid kunde vide sig sikre for deres Fjenders Efterstræbelser¹⁹⁰.

III.

1663—1685.

Medens Fremstillingen i dette Skrift hidtil for en stor Del har måttet dele sig mellem Leonora Christina og hendes Ægtefælle, vil den fra nu af, fra regnet enkelte mindre Episoder, så godt som udelukkende komme til at dreje sig om hende alene. Den vil hermed med det samme få en noget anden Karakter. Som det var Leonora Christinas Ægteskab, der gjorde hende til en historisk Person, således ophører hun ved Mandens Død eller i hvert Tilfælde, da Efterdønningerne efter denne havde lagt sig, at have Betydning som sådan. Hendes Liv er fra nu af et Privatliv, som ikke står i direkte Forhold til Tidens almindelige Historie. Men ikke nok hermed forringes Begivenhedsindholdet i hendes Liv yderligere derved, at hun i største Delen af dette var afskåret fra alt personligt Samkvem med Omverdenen. I det lange Tidsrum af næsten 22 År, som her først skal være Gjenstand for vor Skildring, er hendes Historie en i et snævert og smudsigt Fængsel indespærret Fanges Historie, hvis uendelige Ensformighed sjældent afbrydes af noget vigtigere end hendes Vogteres og de hende opvartende Fruentimmers Plumpheder og Plagerier. Og når alligevel denne hendes

Historie har en ikke ringe Tiltrækning for os, beror det på, at vi kjende den gennem en Skildring af hende selv, i hvilken på den ene Side hendes hele åndelige Personlighed træder frem i den klareste Belysning, medens på den anden Side det smålige og dagligdags i Begivenhederne opvejes ved et Liv og en Anskuelighed i Fremstillingen, som giver selv det mindste Interesse. Jeg sigter naturligvis til hendes nu af alle kjendte »Jammers-Minde«, dette i mange Henseender så overordentlig mærkelige Værk, som er en Frugt af selve hendes Fængselsliv. Der vil senere blive Anledning til nærmere at omtale dette Skrift. Her må det være nok at sige, at det i Forening med en anden, ligeledes af Leonora Christina i Fængslet udarbejdet selvbiografisk Skildring, udgjør omtrent den eneste Kilde til den Fremstilling af hendes Fængselsliv, som jeg i det følgende vil forsøge at give. Da det er mit Ønske, foruden at meddele Kjendsgjernerne selv, at give en Forestilling om Leonora Christinas betydelige Forfatterævner, således som de fremtræde i det nævnte Skrift, og da desuden Skriftet netop har sin største Interesse ved Enkelthedernes Udførelse, agter jeg i det følgende at gjengive nogle Partier af det dels ordret, dels i lidet forandret Omskrivning. Overmåde meget nødes jeg dog selvfølgelig af Hensyn til Pladsen til at berøre ganske let eller helt forbigå, og de, der ønske at få et fyldigt Indtryk af Skriftet, må nødvendigvis læse det selv. »Jammers-Mindet« begynder med Skildringen af Leonora Christinas Ankomst til Kjøbenhavn, og på dette Punkt vil jeg også gjenoptage Fremstillingen af hendes Historie, uden Hensyn til, at nogle af de i det foregående skildrede Begivenheder, vedrørende hendes Ægtefælle og Børn, ligge et Stykke længere fremme i Tiden¹.

Skibet, som førte Leonora Christina over fra Dover, ankom til Kjøbenhavn den 8de August, og om Formiddagen Kl. 9 kastede det Anker lidt udenfor St. Anna Bro. Strax efter sendte Peter Drejer, der af Petkum var medgivet Leonora Christina som Ledsager, Skibsføreren i Land for at melde Ankomsten. Imidlertid klædte Leonora Christina sig på og satte sig op på Dækket for at afvente, hvad der vilde komme. Hun var efter eget Sigende ved godt Mod, da hun ikke var sig noget ondt bevidst, og da Drejer stadig havde holdt hende i den Tro, at hun kun blev ført til Kjøbenhavn, fordi man havde hende mistænkt for at have Del i Fuchs's Mord. Kl. 12 kom Oberstløjtnant ved Livregimentet til Fods, Niels Rosenkrands, om Bord tillige med Stadsmajor Sten Andersen Bille² og nogle Musketterer. Han hilste ikke på Leonora Christina, og da hun henvendte sig til Sten Bille med Spørgsmål om, hvad der var på Færde, fik hun intet andet Svar end: »Bonne mine, mauvais jeu!» Omtrent Kl. 1 kom Kaptejn ved Livregimentet til Fods, Benedikt v. Ahlefeldt³, om Bord med flere Musketterer, og efter at han havde vexlet nogle Ord med Drejer, anmodede denne Leonora Christina om at gå ned i Kakhytten. Lidt efter kom Ahlefeldt selv ned og sagde til Leonora Christina, at han havde Befaling til at afkræve hende, hvad hun havde af Breve, Guld, Sølv og Penge, samt hendes Kniv. Af skrevne Sager havde hun intet andet end Kopier af de Breve, hun havde skrevet til Kongen af England og hans Ministre⁴, samt nogle ubetydelige Optegnelser. Dette overgav hun til Ahlefeldt tillige med alt, hvad hun havde løst hos sig af Penge og Kostbarheder. At adskilligt af denne Slags dels var indsyet i hendes Klæder, dels gjemt på anden Måde,

talte hun ikke om. Ahlefeldt lagde alt, hvad han fik af hende, i en Sølvnatpotte, som tilhørte hende, og efter at han i hendes Nærværelse havde lagt et Papir over og forsegleet det hele, gik han fra Borde med det. »En Time eller noget mere derefter», fortsætter Leonora Christina, »kom Generalmajor Frederik v. Anfeldt [o: Ahlefeldt], Kommandant i Kjøbenhavn, lod begjære, at jeg vilde komme ud til hannem udenfor Kahytten. Jeg parerte strax. Han hilste mig, gav mig Hånd og brugte mange Komplimenter, talte stedse fransøsk. Han glædede sig ved min Helbred, han var ræd, at Søen havde inkommoderet mig: jeg skulde ikke lade mig forlænge, jeg skulde snart anderledes akkommoderes. Jeg tog ved de sidste Ord og smilende sagde: »Monsieur siger anderledes, men ikke bedre!» »Jo visseligen», replicerte han, »I skal dertil blive vel akkommoderet; I skal blive besøgt af de allerfornemste af Riget». Jeg forstod vel, hvad han dermed mente, men svarte: »Jeg er vant ved at omgås fornemme Folk, derfor skal det ikke komme mig fremmed for». — Generalmajoren kaldte derpå ad en Tjener, som bar den før omtalte Sølvpotte med Leonora Christinas Kostbarheder, og han overgav nu disse til hende igjen, idet han sagde, at det beroede på en Fejltagelse, at Kaptejn Ahlefeldt havde afkrævet hende dem: han havde kun Ordre til at forlange hendes Breve, og disse vare nu udtagne og blevne på Slottet. »Hans Glæde», siger Leonora Christina, »teede sig ikke aleneste udi hans Ansigt, men hans Mund var fuld af Latter og løb over af Lystighed». Særlig skjemtede han, på en temmelig plump Måde, med hendes Pige, som han fandt smuk, og som han skal have antaget for hendes Datter. Tilsidst tog han Afsked fra Leonora Christina med Løfte om

snart at komme igjen og spurgte, hvad han skulde sige Kongen fra hende. Hun bad, at han på bedste Måde vilde anbefale hende til hans og Dronningens Nåde. Henimod Kl. 3 kom Generalmajoren tilbage, »meget latterfuld og glad, bad om Forladelse, at han så længe havde været borte«. Han spillede nu igjen en Tid lang den galante Kavaller og underholdt Leonora Christina med Komplimenter og løs Snak om alskens Bagateller.

»Endeligen», siger Leonora Christina, »kom Bud, at han skulde føre mig fra Skibet, hvorfor han med Høflighed sagde: »Lyster Eder, Madame, at træde i denne Båd, som her ligger hos Skibet?» Jeg svarte: »Mig lyster alt det, jeg skal, og mig af Hs. kgl. Maje-stæt befales«. Generalmajoren tren først neder i Båden og rakte mig Hånden; Oberstløjtnant Rosenkrands, Kaptejn Ahlefeldt, Peter Drejer og min Pige ginge med i Båden. Og eftersom utallige Folk sig havde forsamlet det Spektakel at ansé, ja en stor Del havde sig på Både begiven for mig til Nøje at beskue, holdt han stedse Øje med mig, og der han så, at jeg mig snart til den ene og snart til den anden Side vendte for dennem deres Fornøjelse at give, sagde han: »Folket glæder sig«. Jeg så da ingen, som gav Glædestegn uden han, hvorfor jeg svarte: »Den, sig glæder i Dag, kan ikke være vis på, at han ikke græder i Morgen; men jeg ser, at enten det er til Glæde eller til Sorrig, da løber Følk lige tykke tilsammen, og mange forundrer sig over ét Menneske«. Der vi kom lidet bedre frem, så jeg den bekjendte udydige Birgitte Ulfeldt [en yngre Søster til Leonora Christinas Mand⁶⁾], som sig glædede. Hun havde sig på en Postvogn begivet; bag hende sad en Karl til Anseen som en Studenter. Hun

kjorte langs Stranden. Der jeg vendte mig om til den Side, stod hun op i Vognen og lo af al sin Magt, højt skingrende. Jeg så længe på hende, skammede mig over hendes Uforskammenhed og over den Spot, hun gjorde sig selver; ellers irrede det mig ej mere end Hundene deres Bjæffen, thi jeg agtede begge lige meget. Generalmajoren holdt mig stedse med Snak og lod aldrig sit Øje fra mig, thi han var ræd, som han siden sagde, at jeg skulde styrte mig i Vandet. . . . Der Båden lagde an ved den liden Bro, som er ved Renteriet, steg Kaptejn Ahlefeldt i Land og rakte mig Hånden, ledede mig op ad Slotsbroen. På Slotspladsen holdt Regimenter til Hest og Fods, og Musketterer stod på begge Sider, hvor jeg frem gik. På Slotsbroen stod Jokum Waltpurger, Slotsfoged, som gik frem for ved mig, og eftersom Folket havde slaget sig i Rad på begge Sider indtil Kongens Trappe, lod Slotsfogden så, som han vilde gå den Vej, men vendte sig knap og sagde til Ahlefeldt: »Hierher!» og gik dermed til det Blå Tårns Dør, stod en rum Tid udenfor og famlede med Nøglen, lod, som han ikke kunde lukke op, for at lade mig længe være Folks Spektakel. Og såsom mit Hjerte var rettet til Gud, og min Tillid var til den Allershøjeste, opløftede jeg udi midler Tid mine Øjne op til Himlen, søgende der Styrke, Kraft og Redning, hvilken mig og nådeligen blev given. . . . Endeligen efter lang Tøntelen [o: Tøven] lukte Slotsfogden Tårndøren op, og blev jeg af fornævnte Kaptejn Ahlefeldt i Tårnet indledt. Min Pige, som sig tilbød at følge, blev af Generalmajor von Anfeld tilråbt, at hun skulde blive tilbage. Slotsfogden gik op af Trappen og viste Ahlefeldt Vejen ind udi et Misdæders Fængsel, som er given

det Navn af »den mørke Kirke» *). Der quittede Ahlefeldt mig med en Suk og liden Reverents⁶. Jeg kan hannem det med Skjæl eftersige, at hans Ansigt en Medlidenhed udviste, og at han nødigt den Befaling efterkom. Klokkeren slog halvgåen fem, der Jokum mit Fængsels Dør lukte. Jeg fandt for mig et lidet lavt Bord, hvorpå stod en Messings Lysestage med et brændende Lys, en høj Stol, to små Stole, en Fyrreseng foruden Stolper, opredt med gamle hårde Sengeklæder, en Natstol og Sengepotte. På alle Sider, hvor jeg mig vendte, mødte mig Stank; var ej Under, thi trende Bønder, som der havde været fængslet, vare samme Dag udtagne og anden Steds hensatte, hvilke deres Behov langs ad og ved Væggene havde gjort. Lidt efter, at Døren var lukket, blev den igjen åbnet, og kom ind til mig Greve Christian Rantzau, Premierminister, Peder Reedtz, Kantsler, Christoffer von Gabel, da Rentemester, og Erik Krag, da Sekretær⁷, hvilke mig alle med Civilité Hånden gav. Kantsler holdt Ordet og sagde: »Hs. kgl. Majestæt, min allernådigste Herre og Arvekonning, lader Eder, Madame, sige, at Hs. Maj. haver høje Årsager til det, han gjør imod Eder, som I skal få at vide». Jeg svarte: »Det er for mig at beklage, at der skulde findes Årsager, vil dog formode, at de ikke ere således, at Hs. kgl. Majestæts Unåde længe skal vare, når jeg må få Årsagen at vide og mig forsvare». Grev Rantzau sagde: »I skal nok få Lov at forsvare Eder». — Kantsler Reedtz forelagde derefter Leonora Christina forskjellige Spørgsmål⁸, nemlig: Om hun havde ledsaget sin Mand under hans sidste Ophold i Frankrig. Hun bejaede det. Hvad hendes Mand gjorde

*) Det hed således, fordi der ingen Vinduer var, og man altså måtte brænde Lys, når man vilde se.

der? Hun svarede, at han havde villet rådføre sig med Lægerne om, hvor vidt det var ham tjenligt at bruge de varme Bade der i Landet; de havde imidlertid frarådet ham det, ligesom tidligere Borri i Holland havde gjort. Hvad hendes Ærinde havde været i England og hvem der var med hende der? Hendes Svar stemte med, hvad vi selv vide om disse Ting, og hvad der er oplyst i det foregående. Hvem der besøgte hendes Mand i Brügge? Hun sagde, at sikkert kunde hun ikke sige det, da han tog mod Besøg i et særskilt Værelse, hvor hun ikke kom, men af dem, hun kjendte, kom mest til ham to Brødre af Familien d'Aranda, Cassetta og en Adelsmand ved Navn Ognati⁹. Hvem hun havde korresponderet med i Danmark? Hun navngav Henrik Bjelke, Oluf Brokkenhus, Fru Else Parsberg og Fru Marie Ulfeldt; flere huskede hun ikke. Om hun havde flere Breve end dem, hun havde givet fra sig? — Nej! — Om hun havde haft flere Juvæler med sig end dem, de havde set? Hun sagde, at hun havde haft to Rader små Perler om sin Hat og en Diamantring, hvilket hun alt havde givet Løjtnant Braten i Dover, som siden forrådte hende. Der blev nu et lille Ophold, og Leonora Christina beklagede sig over den hårde Medfart, hun led. Grev Rantzau svarede, at Kongen havde stor Årsag til at handle, som han gjorde, men hvis hun i Tide vilde bekjende, var der måske Nåde at vente. Han mindede derefter om den franske Marskal Biron, som havde indladt sig i S sammensværgelse mod Henrik IV. af Frankrig; det var ham sagt for vist, at den franske Konge vilde have tilgivet ham, hvis han i Tide vilde have tilstået sin Brøde: »Derfor, betænk Eder, Madame!» Hun svarede: »Hvad mig på Hs. kgl. Majestæts Vegne om adspørges og mig vitterligt er, det skal jeg udi al Underdanighed gjerne sige». Grev Rantzau

gav hende nu Hånden for at sige hende Farvel, og hun beklagede sig igjen over det strenge Fængsel. Han lovede at tale derom til Kongen, og efter at også de andre tilstedeværende Herrer havde givet hende Hånden, gik de alle bort.

Hun var nu et Øjeblik alene og benyttede sig heraf til at gjemme i Huller, som hun fandt i Fængslets Gulv eller Vægge, nogle Småting, som hun bar hos sig, deriblandt et Guldur og en Sølvpen, hvis Skaft var fyldt med Blæk. Næppe var hun færdig hermed, før Døren igjen lukkedes op, og ind trådte Dronningens Hovmesterinde, Fru v. Haxthausen¹⁰, Dronningens Kammerfrue og en Kone, Abel Kathrine¹¹, som var gift med Proviantskriveren på Kjøbenhavns Slot. De to sidste bare forskellige Klædningsstykker, deriblandt en lang Natkjole. Abel Kathrine tog først Ordet¹² og sagde, at det var Dronningens Befaling, at de skulde afføre hende sine Klæder og iføre hende dem, de havde med sig. Derpå løste de hendes »Valk« af Hovedet, i hvilken hun efter eget Sigende havde indsyet Ringe og mange løse Diamanter. Abel Kathrine følte efter overalt i hendes Hår, men her fandt hun intet. Derefter blev hendes Smykker hende fratagne, og tilsidst kom Turen til Klæderne. Leonora Christina siger selv, at hun havde gjemt Dukater under de brede Guldkniplinger i sit Underskjørt og et lille Diamantsmykke i sin Silkekamisol, at hun havde engelske Guldmonter i sine Strømpefødder og Safirer i Skoene. Efter at de havde taget de øvrige Klæder af, bad Leonora Christina om at måtte beholde Særken på, men Abel Kathrine, der allerede tidligere havde sagt, at hun havde måttet sværge Dronningen til at undersøge alt på det nøjeste, turde ikke føje hende. De blottede hende da helt og anstillede endda efter Hov-

mesterindens Befaling en Undersøgelse på hendes nøgne Legeme. Så brutalt dette synes, kan det dog ikke nægtes, at de Fund, de allerede havde gjort, måtte opfordre dem til at være i høj Grad agtpågivende, og til Trods for den skarpe Ransagelse lykkedes det da virkelig også Leonora Christina at unddrage enkelte Værdisager fra deres Efterstræbelser. Skjønt de nemlig, efter at have iført hende de Klæder, de bragte med sig, endnu fandt de Småting, hun havde gjemt i Huller i Fængslet, opdagede de ikke, at hun havde nogle Dukater indsyede i et Stykke Læder, som var lagt om det ene Knæ — hun så Lejlighed til at skjule det, idet hun selv trak Strømpen af¹³ —, og heller ikke fandt de en Diamant til et Par Hundrede Dalers Værdi, som hun havde i Munden.

Noget efter, at disse Kvinder vare gåede, kom Slotsfogden ind, og der blev dækket Bord — med fire Retter Mad — for Leonora Christina, som dog intet kunde spise. En Times Tid senere kom en Pige, Maren Bloks, som havde fået Befaling af Dronningen til at tilbringe Natten hos Leonora Christina. Hun og Slotsfogden ere de to første Figurer i den Række af underordnede Personer, som Leonora Christina udførligt omtaler i sit »Jammers-Minde«, og som hun skildrer på en så beundringsværdig Måde, at man ser dem lyslevende for sine Øjne. Det er naturligvis ikke min Hensigt at gengive disse Karaktermalerier i en tilsvarende Detail, men et og andet Træk af dem agter jeg dog lejlighedsvis at lade indflyde, for at man kan få en Forestilling om Arten af de Mennesker, til hvis Omgang Leonora Christina i henved 22 År udelukkende var henvist. Slotsfogden Jokum Waltpurger var en Tysker, som fra gammel Tid af antoges at være uvillig stemt mod det Ulfeldtske Ægtepar, og særlig skal han have

lagt denne Uvilje for Dagen i sit Forhold til Dina Vinhoffvers, der jo en Tid lang sad fangen under hans Vare-tægt. Også nu synes han at have følt en vis skadefro Glæde ved Leonora Christinas Ydmygelse, og han tilfreds-stillede sig åbenbart selv ved at vise hende så lidt ud-vortes Hensyn som muligt, så at han bl. a. beholdt Hatten på, når han talte med hende, kaldte hende blot Leonora, osv. Han var dog næppe egentlig ondskabsfuld, og når han drillede hende, var hun ofte selv Skyld deri, idet hun, som mistroede ham og navnlig frygtede for, at han skulde forvanske hendes Ytringer, i Begyndelsen ofte irriterede ham og bl. a. sjældent svarede ham, når han talte til hende. Iøvrigt var han en højst snurrig Patron og meget kvindekjær, og også da han indførte den før nævnte Maren Bloks til Leonora Christina, blev han længe i Fængslet for at fjase med hende »og var såre glad, hittede på alle Slags gal Snak«. Endelig, da Klokkeren gik til ti, sagde han Godnat, og Leonora Christina blev nu ene med Maren. Denne, som havde en underordnet Bestilling i Dronningens Køkken, var et godhjertet Fruentimmer, og da Slotsfogden var gået, gav hun sig til at beklage Leonora Christina og fortalte hende, at mange »med Vemodighed og Tårer« havde været Vidne til den Frimodighed, hun havde vist ved sin Indførelse i Fængslet, og blandt dem særlig Henrik Bjelkes Hustru — en Søster til Ebbe Ulfeldt¹⁴ —, som var dånet af Bevægelse. Hun gjorde derefter Rede for, hvem hun selv var, og sagde, at Dronningen ikke havde kunnet få nogen, som vovede at være alene med Leonora Christina, fordi hun ansåes for ond; man fortalte også, at hun »var meget vis« (d. e. forstod sig på overnaturlige Kunster) og kunde forudse tilkommende Ting. Det hjalp ikke, at Leonora

Christina gjorde hende opmærksom på, at hun i så Fald næppe havde ladet sig fange, Maren beholdt dog sin Mening. Iøvrigt fortalte hun, at Dronningen selv havde sat Mod i hende og sagt, at om Leonora Christina også kunde hexe, så kunde hun dog nu, da hun var fangen og berøvet alt, intet ondt gjøre, og Dronningen havde tilladt hende, hvis Leonora Christina slog hende, at slå dygtigt igjen, lige til hun blødte. Som for at vise, at denne Dronningens Tilladelse ikke havde gjort Indtryk på hende, fløj hun et Øjeblik efter Leonora Christina om Halsen og kjærtegnede hende, idet hun sagde: »Slå mig, mit Hjerte, slå mig! Jeg skal» — svor hun — »ikke slå igjen». Leonora Christina, som lige i Forvejen havde hørt af hende selv, at hun i en heftig Sygdom havde været forstyrret i Hovedet, blev bange for, at hun endnu ikke var rigtig ved sine Sanser. Imidlertid tog hun dog med Venlighed mod dette og andre Udbrud af Marens overstrømmende Følelser, takkede hende for hendes gode Hjerte og sagde, at hun ikke kunde forstå, hvorledes Dronningen havde fattet den Tanke, at hun vilde slå, da hun dog aldrig havde så meget som givet en Kammerpige en Ørfigen. Maren vedblev at snakke, til Leonora Christina var træt og gik i Seng, men hermed var Underholdningen ikke forbi; thi da Leonora Christina lå søvnløs og tænkte på sin sørgelige Stilling, opdagede hun på én Gang, at Maren lå og græd i al Stilhed. På hendes Spørgsmål om, hvad der var i Vejen, viste det sig, at Maren var bleven bevæget ved at tænke på, hvorledes den Frøken Leonora, om hvis Glans hun havde hørt så meget, og som havde været så højt elsket af sin Fader Kongen, nu sad i det forbandede Tyvefængsel, hvor man hverken kunde se Dag eller Dør, og hvor der var sådan Stank,

at man måtte forgive Mennesker dermed, som ikkun gik ind og strax ud igjen, end sige de, der skulde blive derinde». Leonora Christina måtte nu til at trøste hende og sagde, at der var så mange Mennesker, der havde levet i langt større Herlighed end hun, og som dog havde været endnu ulykkeligere, thi de vare faldne i Hænderne på Tyranner, der behandlede dem umenneskeligt, men Frederik III. var en kristelig Konge og en samvittighedsfuld Mand, som nok vilde komme på bedre Tanker, når hendes Fjender gav ham Tid til Overvejelse. Da Maren hørte dette, græd hun imidlertid endnu stærkere end før, som hun siden sagde, fordi Leonora Christina havde så gode Tanker om Kongen og ikke vidste, hvilken forsmædelig Dom der var overgået hendes Mand — en Dom, som Maren antog også vilde overgå hende selv.

Næste Morgen Kl. 6 kom Slotsfogden ind og tilbød Brændevin, hvad dog Leonora Christina naturligvis afslog. Maren gik derefter bort for at aflægge Beretning til Dronningen — hvilket også de Kvinder, der nærmest efterfulgte hende i Betjeningen, daglig måtte gjøre —, og imidlertid blev Slotsfogden alene hos Leonora Christina. Han gjorde hende forskjellige Spørgsmål: om hun forlangte noget, om hun havde sovet osv., men Leonora Christina svarede ham ikke. Tilsidst begyndte han at kjede sig, og »han gik», siger Leonora Christina, »ud og ind i Trappen, sang en Morgenpsalme, råbte snart på en, snart på en anden, som han dog vel vidste, ikke var til Stede. Der var på de Tider en ved Navn Jon, som bar Maden med Rasmus Tårngjemmer, den kaldte han over fyrretyve Gange på og det udi en Sang, tog Tonen højt og lavt, skreg stundom [det] højeste han kunde, svarte sig selv og sagde: Far! he is dar nicht, he is zum Gott dar nicht!

skoggerlo af sig selver, tog så på at råbe igjen, enten på Jon eller på Rasmus, så mig syntes, at han havde smagt Brændevinen». Henimod Kl. 8 kom Maren igjen og fortalte, da hun var bleven ene med Leonora Christina, at Dronningen havde spurgt hende, hvad denne sagde og gjorde, og om hun græd meget. Maren havde dertil svaret, at hun lå stille hen og græd i Hemmelighed, »thi», sagde hun, »havde jeg sagt, at I ikke græd, så havde Dronningen tænkt, at I ikke havde endnu nok at græde for». Kl. 4 om Eftermiddagen kom der to tyske Kvinder, som skulde afløse Maren. Den ene af dem, Anna, sagdes at være meget yndet af Dronningen, og hendes Indflydelse viste sig også strax, da Leonora Christina bad hende skaffe sig noget af sit Tøj, særlig Nattøj, udleveret samt sin Ben-Balsambøsse. Allerede Kl. 6 havde hun Sagerne, dog med Undtagelse af Balsambøssen, som sagdes at være bortkommen og var erstattet ved en Lugtedåse af simple Slags¹⁵. Således som den var, kunde den nok behøves. Stanken i Værelset og den indeklemte Luft var, som allerede sagt, næsten ikke til at udholde, og den ene af Leonora Christinas nye Vogtersker var i Begyndelsen syg hver Nat deraf. Ved Siden heraf omtaler Leonora Christina også en anden Plage: Rotterne. Der var en Mængde af dem, og de vare så dristige, at de om Natten åd Lyset, medens det stod og brændte. Om Aftenen, da de to nye Fruentimmer vare komne, gjorde Slotsfogden sig naturligvis lystig med dem. Medens Leonora Christina lå i Sengen, satte han sig til Bords med dem »og tjente dennem i Steden for Spillemand, så at man ej skulde have sagt, at de vare udi Grædehus, men vel udi Gildehus».

Den følgende Formiddag — den 10de August — blev Leonora Christina påny taget i Forhør af de samme Mænd som forrige Gang. Hun lå i Sengen, medens Forhøret stod på, hvad hun da iøvrigt gjorde den meste Tid, hun tilbragte i dette Fangerum. Erik Krag optegnede Spørgsmålene og Svarene. Kantsleren, Peder Reedtz, begyndte ligesom sidst med at sige, at Kongen havde gyldig Grund til at handle med hende, som han gjorde. »Hs. Majestæt«, fortsatte han, »haver Suspicion til Eders Person, og det ikke uden Årsag«. Hun spurgte, »hvorudi den Suspicion bestod«. Kantsleren svarede, at hendes Mand havde tilbudt en fremmed Fyrste Danmarks Rige. Hun spurgte, om Danmarks Rige tilhørte hendes Mand, så at han kunde tilbyde nogen det, og da ingen svarede, mindede hun de tilstedeværende, som alle kjendte ham, om, at han havde været anset for en Mand af Forstand, og forsikrede dem, at da hun skiltes fra ham, var han endnu ved sin fulde Fornuft. »Nu er let at tænke«, fortsatte hun, »at ingen forstandig Mand det skulde udbyde, som ikke stod i hans Magt, og han ikke rådede for. Han er jo udi ingen Charge, haver ingen Myndighed eller Midler, hvor skulde han være så dårlig sådant Tilbud at gjøre, og hvad for en Herre skulde ville tage derimod?« Grev Rantzau sagde, at det forholdt sig dog således, og at hun vidste det godt. Hun svarede: »Gud skal være mit Vidne dertil, at jeg det ikke véd«. »Jo«, sagde Grev Rantzau, »Eders Mand havde ingen Ting skjult for Eder, derfor véd I det vel«. Hun svarede: »Det er vist, at min Mand ikke skulde skjule noget for mig, som os begge angik. Det, som hans Bestilling i fordums Dage vedkom, bekymrede mig intet; men det, os begge pårørte, dulgte han ikke for mig, så at jeg er for-

sikret, at dersom han havde haft noget deslige for, at han det ikke skulde have talt [o: tiet] for mig. Og jeg kan det med Sandhed sige, at mig ikke det allerringeste derom er bevidst». Grev Rantzau sagde: »Madame, bekjender det, imens Kongen Eder endnu beder!» Hun svarede: »Vidste jeg det, da skulde jeg det gjerne sige, men så sandt som Gud lever, så véd jeg det ikke, og så sandt kan jeg og ikke heller tro, at min Mand skulde have været så dårlig, thi han er en svag Mand. . . . Han kunde ikke i én Gang gå en Trappe op af få Trin foruden at hvile sig og tage efter sin Ånde; hvór skulde han tage sig noget Værk for af Travaille? Jeg kan med Sandhed sige, at han ikke er otte Dage tillige fri foruden Anstød, sær af et Tilfald, sær af et andet». Grev Rantzau hviskede noget til Kantsleren, og denne vedblev: »Madame, siger med gode, hvorledes det sidder sammen, og hvem der er Medvidere i denne Sag! Siger det, den Stund Eder derom bedes! Hs. kgl. Majestæt er en absolut Herre, han er ikke bunden til Loven, han kan gjøre, hvad han vil. Siger det!» Hun svarede: »Jeg véd vel, at Hs. kgl. Majestæt er en absolut Herre, jeg véd og, at han er en kristelig og Samvittigheds Herre, derfor gjør Hs. kgl. Majestæt intet andet end det, han for Gud udi Himmelen kan forsvare. Se, her er jeg! I kan gjøre ved mig, hvad I vil; det, jeg ikke véd, det kan jeg ikke sige». Blandt andre Spørgsmål, der endnu rettedes til Leonora Christina, var der et, som angik et Brev fra hende til Fru Else Parsberg, og hvori hun havde talt om »anden Tilstand i Danmark». Der blev spurgt, hvad hun mente dermed. Hun sagde, at hun ikke kunde huske det, men man måtte uden Tvivl kunne se det af Sammenhængen. Også spurgte Grev Rantzau, hvilke frem-

mede Fyrsters Ministre der havde besøgt Ulfeldt i Brügge, og han gjenneengik alle de tyske Fyrster lige fra Kejseren til Hertugen af Holsten-Gottorp¹⁶. Hun svarede, at det ikke var hende vitterligt, at nogen af dem havde været hos hendes Mand. Endelig, efter at Protokollen over Forhøret var oplæst, hvorved Leonora Christina protesterede mod enkelte Fejl i Affattelsen, stod Herrerne op for at tage Afsked, og hun anmodede dem da påny om at anbefale hende til Kongens Nåde samt bede ham ikke tro, hvad der var bleven berettet om hendes Mand; hun kunde ikke tro, det skulde findes, at han var veget fra sin Pligt. »Ja», sagde Grev Rantzau, »vilde I be- kjende, Madame, og sige os, hvem der er i dette Værk, og hvorledes det sidder tilsammen, så kunde I måske få en nådig Herre og Konge«. Hun svor ved den levende Gud, at hun ikke vidste det; hun vidste ikke noget om Sagen selv, end mindre om Medvidere i den.

Om Aftenen, da Leonora Christina var ene med de to Kvinder, gjorde den ene af dem, Anna, sig til Tolk for de ved deres Overdrivelse ligefrem latterlige Rygter om Ulfeldts Planer, som løb om blandt Folk og vakte så megen Forskrækkelse, ikke mindst hos de lavere Klasser. Hun talte om, hvorledes Forræderne havde i Sinde at myrde Kongen, Dronningen og hele Kongehuset, og hvorledes Kongen, som fik det at vide, gik melankolsk omkring i tre Måneder uden at turde meddele Dronningen det¹⁷, osv. Leonora Christina antog, og sikkert med Rette, at Sagen blev bragt på Bane blot for at lokke en eller anden Udtalelse ud af hende, som kunde forebringes Dronningen. Også Slotsfogden ønskede at aflokke hende en Tilståelse, men gik mere direkte til Værks. Ikke usandsynligt havde det sidste frugtesløse Forhør

over Leonora Christina ansporet ham til selv at prøve Styrken af sine Overtalelsesævnner, og den følgende Morgen¹⁸ gjorde han et pudsigt Forsøg i så Henseende, som Leonora Christina skildrer. Efter at han var bleven ene med hende — som han var nogle Timer hver Morgen og Eftermiddag, medens Kvinderne havde Orlov —, bragte han hende først en Hilsen fra Generalmajor Ahlefeldt, at hun skulde være ved godt Mod; nu vilde alt snart blive godt. Hun svarede ham ikke. »Han spurgte«, siger Leonora Christina, »hvorledes det var fat, om jeg havde sovet noget, svarte sig selver: „Jeg tænker, ikke meget«. Spurgte, om jeg vilde have noget. Svarte sig atter selv: „Nej, jeg tror ikke, I begjærer noget«. Derpå gik han og nynnede noget for sig op og neder på Gulvet, kom derefter for min Seng og sagde: »O, der liebe König, es ist doch ein frommer Herr. Gebet Euch zufrieden, er ist ein gnädiger Herr und hat allezeit viel von Euch gehalten. Ihr seid ein Frauensmensch, ein schwaches Werkzeug. Die armen Weibesbilder sind bald verführt. Man thut ihnen auch nicht gerne was, wann sie die Wahrheit bekennen. Die liebe Königinne, es ist doch eine liebe Königinne! Sie ist Euch nicht böse. Ich weiss, wann sie die Wahrheit von Euch wüsste, sie sollte selbst für Euch bitten. Höret! wollet Ihr an die Königinne schreiben und ihr die Sache aus dem Grunde berichten und nichts, nichts verschweigen, so will ich Euch Dinte, Papir und Feder bringen. Ich begehre es, auf meine Seele! nicht zu lesen, nein, strafe mich Gott! wo ich darin sehen will, und auf dass Ihr's sollet gewisse sein, so will ich Euch Lack geben, Ihr könnet es versiegeln. Aber ich denke, Ihr habet wohl kein Pittschafft?« Eftersom jeg ganske intet hannem svarte, tog han på min Hånd

og ruskede noget hårdt ved den og sagde: »Höret Ihr nicht? Schlafet Ihr?» Jeg hødte [o: truede] og slog op med Hånden, havde gjerne givet hannem et Slag i Næsen, kastede mig om til Væggen. Han blev fortørnet, at hans Forsæt hannem ej lykkedes, gik og knurrede for sig selver over en Time. Jeg kunde ingen Ord fatte uden disse: »Ja, ja! Ihr wollet nicht reden!» Så mumlede han noget imellem Tænderne. »Ihr wollet nicht antworten! Nu, nu, man wird Euch lehren¹⁹!» osv. — Hans mislykkede Forsøg holdt ham i dårligt Humør både den Dag og den følgende.

Man vil have lagt Mærke til, at Leonora Christina endnu ikke vidste det mindste enten om Enkelthederne i de Beskyldninger, der rejstes mod hendes Mand, eller om den Dom, der var fældet over ham. I begge Henseender skulde hun dog snart blive tilstrækkelig oplyst. Den 13de August fik hun atter Besøg af de tidligere nævnte Kommissærer, til hvilke denne Gang Feltherren Hans Schack havde sluttet sig. Efter at man ligesom sidste Gang havde opfordret hende til at bekjende, hvad hun vidste om Mandens Anslag, og efter at hun påny havde svaret ikke at vide noget derom samt udtalt sin Tvivl om dets Virkelighed, spurgte Peder Reedtz hende, om hun, hvis Manden fandtes skyldig, vilde være delagtig i hans Dom. Hun fandt, at dette var et underligt Spørgsmål, og svarede efter lidt Betænkning: »Må jeg få at vide, på hvad Fundament han beskyldes, så vil jeg svare dertil, så vidt som mig vitterligt er, og så meget jeg kan». Da hun fastholdt dette sit Standpunkt, gik Erik Krag ud, og kort efter kom en af Kancelliets Æmbudsmænd ind med en Del Papirer. Peder Reedtz sagde da: »Her er nu ikke videre at gjøre end lade Eder vide, hvad for en

Mand I haver, og lade Eder høre hans Dom». Derefter oplæste så den nævnte Kancelliembedsmand forskjellige af de vigtigere Dokumenter vedrørende Ulfeldts Sag, først, som det synes, Spaens Indberetning om sin første Samtale med Ulfeldt, derpå de skriftlige Protester, som Universitetet og måske også Borgermestrene og Råd i Kjøbenhavn²⁰ havde nedlagt imod Ulfeldts Påstand om at have Medvidere i alle Samfundsklasser, og endelig Dommen selv. Da Oplæsningen af dette sidste Aktstykke var tilendebragt, blev det lagt på Leonora Christinas Seng. »Ethvert Menneske«, siger hun selv, »kan let betænke, hvorledes mit Hjerter var til Mode, men få eller ingen kan begribe, at det muligt var, jeg ikke af den uformodentlige Ulykke kvaltes, eller og at mig ikke Sind og Sands betoges. Jeg kunde for Hylen og Gråd ingen Ord fremføre». Til Slutning oplæstes den Takkebøn, der var holdt i Kirkerne i Anledning af Opdagelsen af Ulfeldts Anslag, og i hvilken alt muligt ondt nedbades over ham. »Der alt var oplæst«, siger Leonora Christina, »beklagede jeg med Hjertens Suk og vemodige Tårer, at jeg den bedrøvede Dag skulde leve, bad dennem for Jesu Retfærdigheds Skyld, at jeg måtte se, hvorpå den hårde Dom var funderet. Grev Rantzau svarte: »Det kan I vel tænke, Madame, at der ere Dokumenter, hvorefter vi ere gåede; der sidder af Eders Venner i Rådet«. »Ja Gud bedre det!« sagde jeg; »måtte jeg få de Dokumenter at se, der beder jeg om for Guds Skyld«. Hun gjorde nu opmærksom på, at Skinnet ofte bedrager, og anførte som Exempel, hvorledes hendes Mand havde været arresteret i Malmø, fordi han mistænkte for at have korresponderet med Kongen af Danmark og hans Ministre, hvilket ingen bedre end de tilstedeværende vidste var usandt. Hun fremhævede

det usandsynlige i, at hendes Mand i sin nuværende Tilstand skulde have svigtet sin Pligt mod Kongen, da han dog på en Tid, da han havde næsten hele Magten i sine Hænder og ikke var bundet til nogen Herre — nemlig umiddelbart efter Christian IV.s Død — havde modstået de store Løfter, Hertugen af Holsten-Gottorp gjorde ham, og sat alt på at få Frederik III. valgt og kronet. »Det er nu hans Løn», sagde hun. »I gode Herrer, spejler Eder nu på mig, som haver før set mig udi Velstanden, og haver dog Medlidenhed med mig! Beder IIs. kgl. Majestæt sig at formilde og ikke så strengt at fortfare!» Peder Reedtz og Gabel bleve så bevægede ved hendes Tale, at de fik Tårer i Øjnene. Hun mindede fremdeles om, at hun, da Dommen blev afsagt, havde været i England, og at ingen havde været til Vederståelse på Ulfeldts Vegne. Rantzau spurgte hende, om hun da selv vilde tale på Dommen. Hun anså det for unyttigt og bad blot om, at man vilde tage Hensyn til, hvad hun havde sagt, samt lade hende se de Dokumenter, hvorpå Dommen var grundet. Rantzau nøjedes med at gentage, at der var sådanne Dokumenter til, og at hun havde Venner blandt Dommerne, og han tilføjede, at alle Dommerne havde været enige, ikke én havde haft noget at indvende. »Det, jeg tænkte», siger Leonora Christina, »turde jeg ikke sige. Jeg vidste vel, hvorledes i sådanne absolute Regeringer tilgår; der tør intet imod siges, det hedder: skriv under, Kongen vil det så have, og spørg ikke hvorfor, ellers est du udi lige Fordømmelse. Jeg tav og begræd min Ulykke, som var irremediable». »Denne hårde Besøgelse», fortsætter hun, »varede over 4 Timer. De ginge bort, efterladende mig udi Suk, Sorrow og Gråd, en højt bedrøvet, elendig, fangen Kvinde, af alle forladt, som så sig ingen

Redning imod Magt og Vold, som hvert Øjeblik frygtede, at Manden dennem udi Hænderne skulde komme, og at de deres Ondskab på hannem skulde øve. Gud gjorde den Dag et stort Mirakel og Jertegn, idet han sin Kraft udi mig svage beviste og min Hjerne fra Vildelse og min Tunge, at den ikke af Utålmodighed overløb, bevarte. Gud være tusinde Gange derfor æret! Din Lov vil jeg sjunge, så længe sig min Tunge kan røre, thi Du varst da og stedse altid min Værn, Klippe og Skjold». ²¹

Det er imidlertid ikke til at undres over, at den stærke Sindsbevægelse, hvori Leonora Christina ved denne Lejlighed var kommen, måtte virke nedbrydende på hendes Helbred, der i Forvejen var svækket dels af Opholdet i det uhumske og indelukkede Rum, dels deraf, at hun i al den Tid, hun havde været arresteret, ikke havde nydt synderlig andet end Øl og Citroner med Sukker. Om Natten efter Forhøret blev hun syg og var i de følgende Dage meget afkræftet. Imidlertid skulde snart de af hendes Lidelser, som hidrørte fra Opholdsstedet, lindres noget. Enten nu de Forestillinger, hun gennem Kommissærerne gjorde Kongen ²², havde virket, eller det overhovedet fra Begyndelsen af ikke havde været Hensigten, at hun skulde blive længe i »den mørke Kirke», nok er det, at man allerede nogle Dage i Forvejen havde begyndt at indrette et andet Fængsel til hende, og den 17de August blev hun overført hertil ²³. Forberedelserne til denne Flytning så meget truende ud og syntes at tyde paa alt andet end en Forbedring i hendes Kår. Om Morgenen på den nævnte Dag lukkede Slotsfogden senere op end sædvanligt, og efter at være kommen ind hviskede han noget til den tyske Kvinde Anna, som gjorde, at hun ikke, som hun plejede, gik hjem. Han gik så ud og

ind, og imens sagde Anna til Maren Bloks — der midlertidig havde overtaget Tjenesten efter den anden tyske Kvinde, Kathrine, som ikke havde kunnet tåle Opholdet i Fængslet —, at hun var så bange, at hun rystede, og at hun vilde ønske, at hun var nede. Om hendes Frygt var virkelig eller forstilt og i så Tilfælde beregnet på at indjage Leonora Christina Skræk, må vistnok henstå uafgjort. Maren selv så bedrøvet ud, men talte ikke, uden for så vidt at hun fik Lejlighed til at sige til Leonora Christina, at der vist kom nogen til hende. Ude på Trappen var der en stadig Løben op og ned, og hver Gang Anna hørte nogen komme, gyste hun og sagde: »Ich bäwe recht!» Henimod Kl. 11 kom Slotsfogden ind og sagde: »Leonora, Ihr sollet aufstehen und zu den Herren gehen!» »Gud véd», siger Leonora Christina, at jeg ilde kunde gå, og Anna forfærdede mig, sagde til Maren: »O, dat arme Mensch!» Marens Hænder rystede, der hun satte mig Tøflerne på. Jeg kunde ikke andet forstå, end at jeg skulde pines²⁴, trøstede mig ved intet andet, end at jeg håbedes, min Pine ej længe kunde vare, thi mit Legeme var så udmattet, at det syntes, ligesom hvert Øjeblik Ånden vilde udfare. Der Maren bandt Forklædet om min lange Kjortel, sagde jeg: »Nu, de forsynder sig højiligen på mig; Gud være min Styrke!» Slotsfogden hastede, og der jeg var færdig, tog han mig ved Armen og ledede mig. Jeg havde gjerne været hans Hjælp foruden, men jeg kunde ikke gå ene. Han ledede mig ind næst op til, der sad Grev Rantzau, Schack, Reedtz, Gabel og Krag om Bordet. De rejste sig alle op imod mig, der jeg kom ind, og jeg gjorde en Reverents, sådan som jeg kunde. Til mig blev sat en liden lav Stol midt for Bordet». Det viste

sig imidlertid, som allerede antydet, at alle di-se Forberedelser ikke betydede noget meget slemt. Der var ikke blot ingen Tale om Pinebænk eller lignende, men de Spørgsmål, der ved denne Lejlighed blev hende forelagte af Kommissærerne, angik kun temmelig uvæsentlige Ting. Der blev således spurgt, om hun ikke havde flere Breve end dem, man havde frataget hende i England, og der blev herved talt vidtløftigt frem og tilbage om det Brev, hun ved Anholdelsen i Dover havde revet itu og kastet i et Privet (se foran S. 139—40). En Del af Stykkerne vare nemlig, som tidligere omtalt, blevne samlede op, og Leonora Christina blev nu udspurgt om Brevets Indhold på de Steder, hvor der manglede noget. Hun fastholdt, at det meste var Skjemt, og så vidt man kan dømme af, hvad der endnu kjendes af Brevet, var dette også Tilfældet, om end Skjemten på enkelte Steder havde et meget bittert Præg, ikke mindst, som det synes, hvor der taltes om danske Forhold. Derefter blev hun udspurgt om sine Juveler, af hvilke hun sagde at have for længe siden solgt de kostbareste, medens enkelte vare blevne efterladte i Brügge. Tilsidst rettede Grev Rantzau et privat Spørgsmål til hende vedrørende en Søster til ham, — Enke efter den bekjendte Josias Rantzau, Marskal af Frankrig — som var i et Kloster i Paris, og hvem Leonora Christina under sit sidste Ophold der havde besøgt. Hermed vare Forhandlingerne til Ende, og efter at Leonora Christina igjen havde anbefalet sig til Kongens Nåde, forlod Kommissærerne hende for ikke oftere at komme igjen. Hun selv blev, hvor hun var, eller så omtrent. Slotsfogden kom nemlig ind og sagde, at et tilstødende Rum var bleven sat i Stand til hende, og efter at hendes Seng var bleven flyttet ind fra

«den mørke Kirke», tog hun strax sit nye Opholdssted i Besiddelse. Dette, som ved en Dobbeldør stod i umiddelbar Forbindelse med det Værelse, hvori hun havde givet Møde for Kommissærerne, beskrives af hende selv som et hvælvet Kammer, der var 7 Skridt langt og 6 Skridt bredt samt 9 Alen højt. Øverst oppe var anbragt et Vindue, en Alen stort i Kvadrat, med tykke Jernstænger for og desuden forsynet med et Jerngitter, som var så tæt, at man ikke kunde stikke sin Lillefinger igjennem det. Hun siger, at det var Grev Rantzau, som havde ladet dette Jerngitter gjøre for at forhindre, at en Due skulde bringe hende et Brev, således som han vel havde læst, at det var gået til i en eller anden Roman²⁵. Imidlertid var det naturligvis et stort Fortrin ved dette Rum fremfor ved det forrige, at man dog her kunde se Dagslyset. Kammeret var (eller blev) møbleret med to Senge, et Bord og to Stole og var, da Leonora Christina flyttede ind, nylig kalket og hvidtet. Gulvet havde man anset det for overflødigt at gjøre rent, og det var da også, som Leonora Christina siger, så tykt belagt med Skarn, at hun antog det for et Lergulv, skjønt det var lagt med Mursten. Først et Par År senere kom hun efter Sandheden, og da det Fruentimmer, der den Gang var hos hende, tog sig for at gjøre Gulvet rent, gjorde hun både sig selv og Leonora Christina syg ved Stanken af den Uhumskhed, som i en lang Årrække havde ophobet sig her. Leonora Christina forsikrer, at det Skarn, der ved denne Lejlighed blev brudt op af Gulvet, var så meget som et stort Bonde-Læs²⁶. Så længe det henlå urørt, mærkedes Ubehagelighederne derved dog ikke meget, og Forskjellen mellem det gamle og det nye Fangerum blev herved end mere iøjnefaldende.

I Begyndelsen havde Leonora Christina dog kun ringe Glæde af Forandringen. Hun var, som før omtalt, syg, og hun blev Dag for Dag svagere. Hun lå stille hen i sin Seng og næsten hverken talte eller spiste, ønskede, at Døden snart måtte befri hende fra hendes Elendighed. Med Overflytningen til det nye Fængsel var der iøvrigt også foregået en Forandring i hendes Betjening. Medens de Kvinder, som hidtil havde opvartet hende, kun havde været midlertidig ansatte og derfor også haft en vis Frihed til af og til at forlade hende, fik hun nu et Fruentimmer, som ikke havde anden Bestilling end at tage Vare på hende og aldrig forlod hende²⁷. Dette Fruentimmer, hvis Navn var Karen Olesdatter, havde måttet aflægge Ed for Slotsfogden på at berette ham alt, hvad der forefaldt, og Slotsfogden indberettede det da igjen til Dronningen, som hver Dag sendte Bud for at få at vide, hvad Leonora Christina sagde og gjorde. I den første Tid havde Karen dog ikke meget at fortælle på Grund af Leonora Christinas Sygdom. Da det tegnede til, at denne snart vilde føre til Døden, bad Leonora Christina (21de August) Slotsfogden skaffe sig en Præst, som kunde berette hende, og som Følge heraf indfandt Hofprædikanten Mag. Mathias Foss²⁸ sig hos hende. Også han søgte at bevæge hende til en Tilståelse, idet han foreholdt hende, at hun ikke måtte betynde sin Samvittighed med noget. »Jeg kunde«, siger hun, »for Gråd næppe Ordene udføre, sagde, at jeg vandt [o: vidnede] for Gud udi Himmelen, for hvilken intet er skjult, at mig om det Forræderi intet var vitterligt; jeg vidste vel, at jeg aldrig i mine Dage fik min Mand mere at se; jeg befalede hannem den Allerhøjeste, som vidste min Uskyldighed; bad eneste Gud om et saligt Endeligt og Skils-

misse fra denne onde Verden; begjærte intet af Præsten, uden at han mig udi sine Bønner til Gud vilde ihukomme, at Gud vilde ved Døden gjøre en Ende på min Jammer». Præsten lovede at gjøre, som hun bad ham, og derefter berettede han hende og forsøgte at trøste hende.

Endnu i 3 Dage til lå hun stille hen uden næsten at nyde noget. Slotsfogden synes at have været ganske venlig imod hende i denne Tid; han spurgte hende ofte, om hun forlangte noget at spise eller drikke, og om han skulde sige Kongen noget fra hende. Hun takkede, men afslog hans Tilbud. Imidlertid havde Kongen dog fået Nys om hendes Tilstand og havde befalet, at man skulde udlevere hende fra Kjøkkenet og Kjældereren, hvad hun selv måtte ønske. Da hun hørte det, udbrød hun: »Gud bevare Hs. Majestæt! han er en god Herre, måtte han være god for onde Mennesker». Slotsfogden sagde da: »Dronningen er også god«, men hertil svarede Leonora Christina intet, og Slotsfogden, som virkelig synes at have været Dronningen personlig hengiven, kom siden igjen tilbage til Sagen og sagde, at Dronningen beklagede, at hun således havde ladet sig forføre, men at hun ikke var vred på hende, men havde Medlidenhed med hende. Heller ikke herved lykkedes det ham dog at aflokke Leonora Christina nogen Indrømmelse med Hensyn til Dronningen; hun havde — og med Rette — en ganske modsat Opfattelse af dennes Følelser med Hensyn til hende.

Imidlertid begyndte efterhånden hendes Sygdom at fortage sig, hvad der var en Kilde til stor Sorg for hende. Hun havde med Utålmodighed ventet på at skulle dø, og i Virkeligheden syntes det Liv, der endnu forestod hende, kun at kunne blive en uafbrudt Kjæde af Jammer

og Elendighed. Hun beskriver selv på en rørende Måde, hvorledes hun »begyndte med Gud at disputere og vilde med hannem gå i Rette». Især om Nætterne, når hun havde Ro for det Fruentimmer, der opvartede hende, og hendes Tårer kunde strømme frit, »gik det an på en Rettergang». »Jeg opregnede», siger hun, »alt det, jeg uskyldeligen udi mine Dage havde lidt og udstået, holdt Gud fore: om jeg var vegen fra min Pligt? om jeg skulde have gjort mindre imod min Ægtefælle, end som jeg havde gjort? om det skulde være min Løn, at jeg hannem udi Modgangs Tid ikke vilde forlade? om jeg nu derfor skulde pines, plages og bespottes? om så mange udsigelige Ulykker, jeg med hannem havde udstået, ikke vare nok, at jeg endeligen til denne ulægelige store Ulykke skulde konserveres? Jeg vil ikke dølgge min Ufornuft. Jeg vil bekjende mine Synder. Jeg spurgte: om der endnu kunde være noget værre tilbage, hvorefter jeg skulde leve? om der og var nogen Jammer til i Verden, som ved min kunde lignedes? Bad Gud at gjøre derpå en Ende, thi han havde ingen Ære deraf mig således at lade leve og stedse plages; jeg var dog ikke af Jern og Stål, men af Kjød og Blod. Jeg bad, at mig måtte indskydes eller i Drømme forståendes, hvad jeg skulde gjøre, at jeg min Jammer kunde forkorte. Når jeg længe havde disputeret og trættet min Hjerne, mig og så forgrædt, at det syntes ej Tårer mere at være forhånden, faldt jeg i Søvn, men vågnede med Forskrækkelse, thi jeg udi Drømme havde uhørte gruelige Fantasier, så jeg gruede for at sove, begyndte så atter igjen min Elendighed at beklage. Endeligen så Gud til mig med sine Nåd-sens Øjne, så at jeg den 31te Augusti fik en rolig Søvn om Natten, og ret udi Dagningen vågnede jeg med efter-

følgende Ord udi Munden: »Mein Kind, verzage nicht, wann du von Gott gestrafet wirst, dann welchen der Herr lieb hat, den züchtiget er. Er steupet aber einen jeglichen Sohn, den er aufnimmt*). . . Lå så stille hen og besindede mig; kjendte og bekjendte min Dårlighed, at jeg, som ikkun var Muld og Jord, Støv og Aske, ja skændelig Møg, med den allerhøjeste ubegribelige Gud vilde gå i Rette, trætte med min Skabere og hans sluttede Råd, mestre og imodsige. Jeg faldt udi stor Gråd, bad inderligen og hjerteligen om Nåde og Forladelse. Havde jeg før gjort mig ren med David og stolet på min Uskyldighed, så bekjendte jeg da med hannem, at ingen findes retfærdig for Gud, ja ikke end én. Havde jeg med Job talt dårligen, sagde jeg og med hannem, at jeg havde gjort uviseligen og talt om Ting, som vare mig for høje og jeg ikke forstod. Jeg indflyede til Guds Nåde, forlod mig på hans store Barmhertighed, foreholdende hannem Mosen, Josua, David, Jeremia, Job, Jonas og andre, hvilke vare højt begavede Mænd og dog så skrøbelige, at de udi Nødens Tid imod Gud knurrede og murrede; bad, han mig, som det allerskrøbeligste Lerkar, af Nåde det vilde forlade, jeg kunde dog ikke anderledes være, end han mig havde gjort. Alle Ting vare udi hans Magt, det var hannem let at give mig Tålmodighed, såsom han mig tilforne Styrke og Mod havde given, så hårde Pust og Stød at udstå. Og bad jeg Gud, næst mine Synders Forladelse, om intet andet end om en god Tålmodighed min Forløsningstime til at afvarte. Gud bøn-

*) Til Forklaring af, at dette Udbrud var på tysk, må anføres, hvad Leon Chr. siger lige i Forvejen, at hun mest havde brugt at læse Bibelen paa tysk (Jvfr. 1ste Bd. S. 60):

hørte mig nådeligen, han tilgav mig ikke aleneste mine dårlige rasende Synder, men han gav mig endog det, jeg hannem om bad, thi daglig Dags tiltog min Tålmodighed. Sagde jeg stundum med David: »Vil da Gud forskyde evindeligen og ingen Nåde mere beté? Er det da slet ude med hans Nåde, og haver Løfterne en Ende? Haver da Gud forglemt at være nådig og sin Barmhertighed for Vrede tillukt?» så sagde jeg og videre med hannem: »Men dog, jeg må lide det altsammen, den Højestes Hånd kan alting ændre«. Jeg sagde af den 119de Psalme: »Det er mig gavnligt, Herre, at du ydmyger mig, på det at jeg kunde lære din Ret«. Guds Kraft gjorde udi mig sin Virkning. Mig randt udi Sinde mange trøstelige Sententser af den hellige Skrift, fornemmeligen disse: Såfremt vi lide med Christo, skulle vi og ærefuld gjøres med hannem. Item: Alle Ting skal tjene dennem til bedste, som frygter Gud. Item: Min Nåde er dig nok, thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed. I Synderlighed var ofte i mine Tanker Christi Ord hos Lucam: Skulde Gud ikke redde sine udvalgte, som råbe til hannem Dag og Nat, enddog han haver Tålmodighed derover? jeg siger Eder, han skal snart redde dennem»!

Jeg har gjengivet dette så udførligt, fordi det formentlig bedre end noget andet viser, hvad det især var, der hjalp Leonora Christina til i den lange Årrække, hun endnu skulde tilbringe i Fængslet, at bære dettes Kval med et frejdigt Mod, som stedse må fylde enhver med Beundring. Så stærk hun af Naturen var på Legeme og Sjæl, kan man vistnok have Lov til at tvivle om, hvor vidt hun ikke vilde være sunken sammen under den Byrde, der var lagt på hende, hvis hun ikke tillige i Religionen havde fundet en Støtte, som mægtigt bidrog

til at holde hende oppe. Også tidligere havde hun jævnlig søgt Religionens Trøst, men det var dog, så vidt man kan skjønne, først i den nys skildrede åndelige Krisis at den religiøse Følelse kom til et sådant afgjørende Gjennembrud hos hende, at den blev en i højere Forstand virksom Kraft i hendes Liv. Hvor alvorligt dette Gjennembrud i Virkeligheden var, sees deraf, at hun ikke blot fra nu af må betragtes som i det væsentlige forsonet med sin Skjæbne, men at hun åbenbart stiller en højere Fordring end nogensinde tidligere til sin egen åndelige Personlighed, som hun efter Ævne bestræber sig for at rense fra de Lidenskaber og den øvrige Skrøbelighed, som hidtil havde heftet ved den. Hendes Bestræbelser i så Henseende vare heller ikke uden Frugt, og skjønt hun var altfor fuldblodigt et Menneske til nogensinde helt at aflægge de menneskelige Svagheder, er det dog tydeligt, at hendes åndelige Fysiognomi i Fangenskabets undergår en ikke uvæsentlig Modifikation. Strax efter Sygdommen viste der sig en Forandring i hendes Forhold til sine Omgivelser. Hun begyndte at svare Slotsfogden, når han talte til hende, og hun indlod sig mere end hidtil med det nye Fruentimmer, hun havde fået til Opvartning, skjønt hun ingen god Tro havde til hende. At hun dog herved iagttog en vis Forsigtighed, er forståeligt og var vistnok også vel begrundet. Konen — Karen Olesdatter — gjorde sig imidlertid adskillig Umage for at indgyde Leonora Christina Tillid til sig. Fra Maren Bloks, som vedblev at vise sig Leonora Christina hengiven, bragte hun af og til denne ikke blot nogle beskedne Lækrierer som kandiseret Sukker og Citroner (der i sin Tid brugtes som Appelsiner nu), men også Underretning om, hvad nyt der passerede. Som

Mellemmand herved brugtes Slotsfogdens Kusk Per, der af og til forrettede Tjeneste for Slotsfogden. En Dag overbragte Karen en Hilsen fra Maren Bloks og opfordrede med det samme Leonora Christina til at skrive til sine Børn i Skåne, idet hun sagde, at der nu var en sikker Lejlighed. Leonora Christina svarede, at hendes Børn ikke vare i Skåne, men hvis hun kunde få Bud derover, havde hun en Ven der, som sikkert vilde lade hende vide, hvorledes Børnene havde det. Hun fik så et krøllet Stykke Papir og noget til at skrive med (formodentlig en Blyant), og skrev så en Billet til Fru Margrethe Rantzau, gitt med Ove Thott til Skabersø. Imidlertid hørte hun aldrig videre til dette Brev, og hun troede, at det hele kun var en Fælde, der var stillet for hende for at få at vide, hvem hun vilde skrive til, og hvad hun vilde skrive. Hun tilbragte iøvrigt endnu det meste af sin Tid i Sengen og vedblev dermed hele Vinteren, dels fordi hun frøs — thi først efter Nyttår blev der sat en Bilæggerovn op i Kamret —, og dels fordi hun ikke havde noget at sysle med. Det var strax da hun blev indsat i sit nye Fængsel bleven pålagt Slotsfogden at tage Vare på, at hun ikke havde nogen Slags skjærende eller stikkende Instrumenter hos sig, næppe for at hindre hende i at arbejde, men fordi man frygtede for, at hun skulde tage Livet af sig²⁹. Imidlertid havde hun, allerede medens hun opholdt sig i »den mørke Kirke», fundet en Synål i sin Sengedyne, og en Klud havde hun fået af en af de tyske Kvinder under Foregivende af, at hun havde en Skade på Benet. Hun bad nu flere Gange Karen Olesdatter om at skaffe sig lidt Silke- eller andet Garn hos Per, for at hun kunde sy lidt. Karen lovede at sige det, men gjorde det ikke, og siden kom der andre

Ting, som i nogen Tid betog Leonora Christina Lysten til at adsprede sig.

Som man let kan tænke sig, levede Leonora Christina, efter at være bleven bekendt med Dommen over sin Mand, stadig i dødelig Angst for, at han skulde falde i Regeringens Hænder, men hendes Frygt udstrakte sig iøvrigt til alle, der havde stået i venskabeligt Forhold til ham eller hende selv, da det kunde antages, at Regeringen ikke vilde handle blidt med deres Tilhængere. Heraf benyttede hendes Omgivelser i Fængslet sig gjentagne Gange til at forurolige hende. Allerede den fjerde Dag af hendes Fængenskab havde Slotsfogden, som da var vred på hende, snakket om, at Tjeneren Charles, som havde været hos hende og hendes Mand under hele deres Udenlandsrejse, og som var flygtet med Ulfeldt fra Brügge, var ført som Fange til Kjøbenhavn. Det var imidlertid kun et Påfund af ham selv. Siden gjorde den ovenfor omtalte Kusk Per sig en lignende Spas. Da nemlig Leonora Christina i de første Dage af September troede at kunne høre, at man satte et Fangerum, som lå ovenover hendes eget, og udenfor hvilket Pinebænken stod, i Stand til nogen, stak Per, som af Karen havde hørt tale om hendes Ængstelse, en Middag Hovedet ind ad Døren og sagde: »Casset!»! hvorved han naturligvis sigtede til den tidligere omtalte flanderske Adelsmand Cassetta, som vidstes at være den Ulfeldtske Familie meget hengiven og at have været arresteret med Leonora Christina i Dover. Hun, som ikke kunde tro, at Per havde taget Navnet af sig selv, blev yderst bevæget ved Tanken om, at en Mand, der havde vist hende og hendes Familie så meget Venskab, skulde være kommen i Ulykke for deres Skyld og måske endogså pinligt forhøres, og hun til-

bragte en sørgelig Dag og Nat, indtil det virkelig viste sig, at Per ved Nævnelser af Cassettas Navn kun havde villet gjøre sig en lille privat Fornøjelse.

Til Trods for den Resignation, Leonora Christina havde tilkæmpet sig, var det umuligt andet, end at der ofte måtte vækkes en vemodig Følelse i hendes Sind, når hun kom til at tænke på, hvorledes hun i sin Tid, strålende i Ungdommens og Magtens Glans, var bleven fejret som Landets første Dame på dette samme Slot, hvor hun nu delte Kår med de simpleste Forbrydere. Disse Erindringer bleve med særlig Styrke kaldte til Live ved de Festligheder, som den 10de Oktober holdtes på Kjøbenhavns Slot i Anledning af Kurprins Johan Georg af Sachsens Trolovelse med Frederik III.s ældste Datter Anna Sophie⁸⁰. Det var netop i de Dage 27 År siden, at Leonora Christina havde holdt Bryllup på det samme Sted, og Modsætningen mellem dengang og nu blev ligesom stærkere understreget ved den Kjendsgjerning, at hendes Brudekammer havde ligget op til hendes nuværende Fængsel. Men skjønt hun naturligvis ikke kunde undlade at anstille en Sammenligning, blev hun dog mindre nedslået derved, end hun selv synes at have ventet, og hun følte sig i Hjertet taknemlig ved at have vundet så megen Sindsstyrke. Ved en Begivenhed, som indtraf en Månedstid senere, skulde denne Sindsstyrke sættes på en endnu hårdere Prøve. Jeg sigter til den Exekution på hendes Mands Billede, som fandt Sted den 13de November. Som tidligere er meldt, foregik Exekutionen på Slotspladsen, og forinden var Billedet som et levende Menneske på en Skubkarre bleven ført til Blå-tårn og indsat der Natten over. Efter hvad Leonora Christina siger, var det Dronningens Ønske, at det skulde

hensættes i det Værelse, som lå foran hendes Fængsel, og hun vilde, at Leonora Christina skulde se Billedet³¹, men Kongen vilde ikke tillade det. Den Rystelse, hun herved undgik, søgte det Fruentimmer, der var hos hende, dog på anden Måde at skaffe hende. Dagen før Exekutionen stod hun ude på Trappen og talte med Kusken Per og kom derefter ind og sagde hurtigt og ligesom forskrækket: »O Jesus, Frue, der kommer de med Eders Mand!» Leonora Christina blev i Øjeblikket som lamslået; hun rejste sig op i Sengen og rakte sin Arm ud, men kunde ikke tage den til sig igjen, så at Kvinden selv blev bange for den Virkning, hendes Ord havde haft, og måtte frem med Sandheden, at der kun var Tale om Mandens Billede. Næste Dag, da Exekutionen fandt Sted, blev Leonora Christina bekendt med alle Enkelthederne ved den, idet Slotsfogden med høj Røst fortalte dem til Karen Olesdatter i Kamret udenfor og endog gjentog sin Fortælling flere Gange, for at Leonora Christina skulde høre den. Uden Tvivl var dette ham pålagt, for at man kunde få at vide, hvad Virkning det vilde gjøre på hende³², og om Aftenen kom også ganske rigtigt en kongelig Lakej for at tale med Slotsfogden. Leonora Christina gav dem imidlertid ikke megen Anledning til at fortælle noget om hende. Hun havde i Begyndelsen sagt et Par Ord, for at de ikke selv skulde opfinde noget om hende, men ellers forholdt hun sig både den Dag og mange Dage efter næsten ganske tavs. Begivenheden havde naturligvis gjort et stærkt Indtryk på hende, men mere dog fordi den gav den ængstelige Uro i hendes Sind med Hensyn til Mandens Skjæbne fornyet Næring, end fordi hun i og for sig brød sig synderligt om den Forhåelse, han havde måttet

lide ved denne Lejlighed; thi, som hun siger, der var så mange store Herrer, som havde lidt en lignende Medfart, og som dog siden vare komne til Ære og Værdighed igjen.

Den Frygt, hun nærede for, at hendes Mand skulde falde i den danske Regerings Hænder og således selv komme til at lide den Straf, man havde antydet på hans Billede, fik imidlertid inden lang Tids Forløb Ende ved Efterretningen om hans Død. Hun fortæller selv, hvorledes hun modtog denne Efterretning, og hvorledes hun bar den. »Udi Martii Måned», siger hun, »kom Slotsfogden ind og gjorde sig hel mild, sagde iblandt andet: »Nu seid Ihr Wittib, nu könnet Ihr wohl sagen aller Sachen Beschaffenheit». Jeg svarte med et Spørgsmål: »Können Wittiben aller Sachen Beschaffenheit sagen?» Han smel og sagde: »Ich meine es nicht so; ich meine diese Verrätherei». Jeg svarte: »Ihr könnet andre darnach fragen, die es wissen; ich weiss von keiner Verrätherei». Og som hannem syntes, at jeg ikke troede, min Mand var død, tog han en Avis frem og lod mig den læse, måske mest fordi min Mand stod ilde deri antegnet. Jeg sagde intet meget dertil andet end: »Die Avisenschreibers sagen nicht allezeit die Wahrheit». Det måtte han tage, så som han vilde. Jeg lå så hen i Håbet, at det så var, at min Herre ved Døden var sine Fjender undgået, og tænkte ved mig selv med største Forundring, at jeg skulde leve den Dag at ønske min Herre død; faldt atter igjen udi bedrøvede Tanker og gad intet talt. Kvinden mente, at jeg var bedrøvet, at min Herre var død, trøstede mig, og det hel fornuftig, men over hendes Trøst forøgede sig forbigangne Tidens Ihu-kommelse, så jeg kunde længe derefter ikke komme til

at stille Sindet i Rolighed». Ikke mindst bekymret var hun ved Tanken om, hvad der skulde blive af hendes Børn, som nu på en Måde havde mistet både Fader og Moder og levede under vanskelige Forhold i Udlandet. »Jeg sad hele Nætter over Ende i min Seng, thi jeg kunde ikke sove, og når jeg haver Hovedpine, så kan jeg ikke ligge ned i Pudsen med mit Hoved. Jeg bad Gud inderligen om en nådig Forløsning. Det haver ikke behaget Gud, men han gav mig Tålmodighed at bære mit tunge Kors».

Da den første Sorg havde fortaget sig, og hendes Sind igjen var kommet noget i Ro, begyndte en stærk Virksomhedstrang at røre sig i hende, men det havde sine store Vanskeligheder at skaffe denne Trang Tilfredsstillelse, da det jo, som før anført, var strengt forbudt at give hende nogen Slags skarpe Redskaber i Hænder. Hun fandt imidlertid på Råd. Hun havde til at begynde med en Klud og en Synål — den, hun havde fundet i sin Dyne —, og Garn skaffede hun sig ved at pille de lyserøde Silkebånd i sin Nattrøje op. Med Silken syede hun så Blomster på Kluden. Siden trak hun Tråde ud af sine Lagener, tvandt dem og syede med dem. En Dag gav Karen Olesdatter hende et Stykke af en Træske, og Leonora Christina bad hende da se efter i en Affaldsdyngge, som lå udenfor Fængselsdøren, om der ikke skulde findes et Glasskår i den. Der fandtes endog flere og desuden et Stykke af et Tinlåg, som havde siddet på et Krus. Det sidste bøjede hun således sammen, at hun senere kunde bruge det som Blækhus. Ved Hjælp af Glasskårene omdannede hun Skestumpen til en Pind med to Takker, som hun brugte til at lave Bånd på, idet hun også hertil tog Silken af sin Nattrøje. Megen Glæde

havde hun af en stor Knappenål, som Karen ved samme Tid gav hende. Det var ikke af Medfølelse med hendes Ulykke at dette Fruentimmer skaffede hende de nævnte og lignende Småting, men dels kjedede hun sig, og det adspredte hende at se, hvad Leonora Christina kunde få ud af det, hun gav hende, og dels var det hende magtpåliggende at stå sig nogenlunde godt med Leonora Christina, fordi hun var bange for hende. Blandt andet troede hun, ligesom flere andre, at Leonora Christina kunde hexe³³, og skjønt denne netop udmærkede sig ved en for sin Tid ualmindelig fordomsfri og fornuftig Opfattelse af det hele Trolddomsvæsen³⁴, bestred hun dog ikke Konens Tro, da hun derved mente at have et Middel til at holde hende i Ave. Den omtalte Knappenål brugte hun blandt andet til at kniple over, og da Konen engang havde skaffet hende nogle Nødder og et Stykke Kridt, ridsede hun med Nålen Tal i nogle af Nødderne, gned Kridt deri og lavede således et Slags Tærninger, som hun og Konen spillede med. Hun slog også Snore ved Hjælp af små Poser, fyldte med Sand, og forfærdigede sig på denne Måde et Bind, som hun brugte i Stedet for Snørliv. Med Kridtet tegnede hun på Bordet og på et Stykke Brædt, som hun havde, nedskrev også Psalmer³⁵ og andre Vers, som hun selv digtede, og kort sagt, hun brugte sin rige Opfindsomhed i alle Retninger for at få Has på Fangenskabets dræbende Ensformighed. Midt under alt dette indtraf en Begivenhed, som, om den end ikke fik nogen Indflydelse på hendes nuværende Tilstand, dog stod i så nøje Sammenhæng med hendes egen og hendes Mands Historie, at jeg må dvæle lidt både ved Begivenheden selv og det, der havde fremkaldt den. Jeg taler om Dr. Otto Sperlings Indsættelse i Blåtårn i Foråret 1664.

Der er ikke her berettet noget nærmere |om Sperlings Liv, siden han i Efteråret 1657 skiltes fra Ulfeldt og hans Hustru i Frederiksdode, noget misfornøjet med den Måde, hvorpå han var bleven behandlet af dem (1 Bd. S. 300). På den anden Side bleve Ulfeldt og Leonora Christina fornærmede over, at han forlod dem, og der herskede en Tid en vis Spænding på begge Sider³⁶, som dog efterhånden fortog sig. I Sommeren 1658 rejste Sperling til Holland i private Anliggender, men da han på Tilbagevejen ved et Tilfælde kom til Glückstadt, blev han her — den 19de August — anholdt på Feltmarskal Ebersteins Befaling, fordi det sagdes om ham, at han stod i den svenske Regerings Tjeneste. Skjønt Sperling bestemt nægtede dette, vilde Eberstein ikke slippe ham løs, før han havde indhentet Instruxer fra Kjøbenhavn, og da Frederik III. var meget forbitret på Sperling for hans Forhold til Ulfeldt, og særlig fordi han i sin Tid havde oversat dennes »Æresforsvar« på latin, samt fordi han Året i Forvejen var fulgt med ham og den svenske Hær ind i Landet — hvortil yderligere kom, at han ved den sidste Lejlighed sagdes at have talt ilde om Kongen — befalede han Eberstein vedblivende at holde ham fast i Glückstadt. Hans Fangenskab var nu ganske vist meget lemfældigt, så at han endog nogle Gange fik Tilladelse til at rejse til Hamborg for at besøge sin Praxis, men det hævdedes dog ikke før sidst i Marts 1659, og imod at han skriftligt forpligtede sig til ikke at indlade sig med Kongens Fjender eller foretage noget, som kunde være Danmark til Skade³⁷. I de følgende 2—3 År trådte han, på Grund af Ulfeldts og Leonora Christinas gjentagne Fangenskab, kun i løsere Forhold til Familien, men næppe havde hans fordums Patroner taget Ophold på Ellensborg,

før han atter knyttedes nærmere til dem dels ved at tage det Løsøre i Forvaring, som Børnene havde ført med fra Malmø³⁸, dels ved at tage den unge Leo Ulfeldt i Huset for at opdrage ham. Hvor mistænkeligt end allerede dette måtte synes i den danske Regerings Øjne, efter at den havde fået Underretning om Ulfeldts majestætsforbryderiske Planer, var det dog kun Småting imod, hvad Sperling senere gjorde i lignende Retning. Han vedblev således også efter Ulfeldts Domfældelse regelmæssigt at tilskrive ham — til Dels gennem Datteren Anne Kathrine —, og han udtrykte sig i sine Breve meget frit om den danske Regering og om Højesteretsdommen^{38a}. Han var Ulfeldts Mellemand ved Besørgelsen af hans Korrespondance på Sverig og andre Steder, og han lod hans Apologi afskrive — ved sin yngste Datter og Kjeld Friis, Ulfeldts forhenværende Sekretær, som nu boede i Hamborg — og hjalp til at gjøre den bekjendt. En af hans Sønner forfattede endog selv et Slags Forsvarsskrift for Ulfeldt, og Sperling sendte det til hans ældste Datter³⁹. Om alt dette og andet mere kom den danske Regering til Kundskab dels derved, at dens Agenter opsnappede flere af Ulfeldts og hans Børns Breve til Sperling, dels derved, at den spanske Regering i Nederlandene ved Anholdelsen af Ulfeldts Døtre i Brügge lagde Beslag på deres og Forældrenes Papirer — hvoriblandt også Breve fra Sperling — og siden udleverede dem til den danske Regering⁴⁰. Efter alt, hvad der således forelå, måtte denne i Virkeligheden antage, at Sperling var på det nøjeste indviet i Ulfeldts lyssky Planer, og det måtte være den i høj Grad magtpåliggende at få fat på ham både for at komme til Klarhed over disse Planer og for at afstraffe Manden selv. Da Sperling imidlertid

var hamburgsk Borger, havde Sagen sine store Vanskeligheder, og det overdroges en af Kongens Generaladjutanter, Oberstløjtnant Christoffer Hagedorn⁴¹, der måske selv var bosat i Hamborg eller Altona, at sætte den i Værk. Under Påskud af, at hans Kone var syg, fik så Hagedorn, der gav sig ud for en Adelsmand fra Bremens Stift, Sperling lokket ud i en Udkant af Staden, og da de derefter begge i Hagedorns Karet kørte fra den formentlige syge, lod Hagedorn først én Mand og siden en anden — den sidste var en Holstener ved Navn Johan Jæger — stige ind i Vognen. Efter at de havde kørt lidt, blev Gardinerne i Karet trukne ned, Sperling erklæredes for Fange, og trods hans Modstand og Nødråb blev han kørt til Altona og derfra til Pinneberg, hvor han blev fremstillet for Feltmarskal Eberstein. Dette foregik den 16de April. Fra Pinneberg blev han ført til Glückstadt, hvor han blev nogle Dage. Da han skulde bryde op herfra, blev der lagt en Jernlænke om hans højre Arm og Ben, og i dette Udstyr førtes han så over Rensborg til Kolding, derfra gennem Fyn og Sjælland til Kjøbenhavn, hvor han ankom den 30te April om Aftenen og under et stort Tilløb af Mennesker blev indsat i Blåtårn⁴². Der blev anvist ham et Fængsel under »den mørke Kirke», hvor der ikke var andet Lys, end hvad der gennem et lille Hul i Døren faldt ind fra det udenfor liggende Rum, som ligeledes var et Fængsel, og Slotsfogden, som fra ældre Tid var hans Uven, lod ham i de første Dage beholde sin Lænke på⁴³. Imidlertid blev der nedsat en Kommission til at undersøge hans Sag, og fra den 5te Maj af blev han nu underkastet en Række Forhør, som især gik ud på at udrede hans Forhold til Ulfeldt og dennes Familie både tidligere og især

i den senere Tid. Jeg har allerede ovenfor antydet nogle af de for ham mest graverende Kjendsgjæringer i dette Forhold. Hertil kan dog endnu bl. a. føjes, at det også lagdes ham stærkt til Last, at der i Brevene til ham fra Ulfeldts Børn forekom nogle meget voldsomme Udtryk om Kongen og Regeringen, hvilke Udtryk Sperling i det mindste til Dels havde gjort til sine, ligesom han heller ikke havde anmeldt, at der i disse Breve havde været Tale om Muligheden af at bestikke Slotsfogden og hans Familie for at udfri Leonora Christina af hendes Fængsel. Skjønt Sperling bestemt nægtede at vide noget som helst om Ulfeldts sidste Planer, var der dog også uden dette tilstrækkeligt imod ham til at stille hans Sag meget slet, og det så meget mere, da han ikke blot endnu betragtedes som dansk Undersåt — både fordi han havde faste Ejendomme i Danmark, og fordi Kongen gjorde Fordring på Overhøjheden over Hamborg, hvor han boede —, men endog måtte betragtes som stående i Kongens personlige Tjeneste, idet han i 1651 virkelig ikke var bleven formelt afskediget fra sin Stilling som Hoflæge⁴⁴. Mod det sidste protesterede Sperling rigtignok, og hvad Undersåtsforholdet i Almindelighed angik, påstod han, at da han var Vikar i det hamborgske Domkapitel, der stod under Sverigs Beskyttelse, hørte han selv under svensk Jurisdiktion. Han fulgte i dette Punkt nøje sin Velynder Ulfeldts Exempel, thi under Fangenskabets i Glückstadt 1658—59 havde han både overfor Frederik III. selv og mange andre højtideligt fralagt sig ethvert som helst Forhold til Sverig. Hans Påstand bar imidlertid ingen Frugt, uden for så vidt at den formodentlig yderligere opirrede Stemningen imod ham. Det sidste gjælder også om andre Ting, der forefaldt under Undersøgelsen, og

særlig kan anføres, at man under Henvisning til en mulig Formildelse i Dommen fik ham til at skrive til sine Børn i Hamborg om at udlevere det Løsøre af Ulfeldts, som henstod i hans Hus, men at Børnene vægrede sig derved, idet de — i det mindste efter hvad Sperling selv ytrer — sagde, at den svenske Resident havde forbudt dem det. Sperling mente selv, at Kongen aldrig tilgav ham dette Afslag. Med Hensyn til hine Sagers senere Skjæbne bemærker Sperling iøvrigt, at Ludvig Ulfeldt siden afhentede dem og delte dem mellem sig og sine to ældste Brødre, og inden kort Tids Forløb var det hele sat over Styr, uden at Søstrene havde fået det mindste deraf⁴⁵.

Da Undersøgelseskommissionen havde tilendbragt sit Hverv, blev Sperling i sin Egenskab af Hoflæge stævnet til at møde for Hofretten, og den 28de Juli afsagde denne sin Dom, som gik ud på, at han, som skyldig i Majestætsforbrydelse, havde forbrudt Ære, Liv og Gods. Han ventede nu i nogle Dage på Dødsdommens Fuldbrydelse, men det blev ikke til noget dermed, og et Forsøg, som gjordes på at aftvinge ham en fuldstændigere Tilståelse ved Trusel om Pinebænken, viste sig kun at være beregnet på at skræmme ham. Efter den 8de August kom han ikke oftere i Forhør, og han levede fra nu af temmelig uforstyrret i sit Fængsel⁴⁶. Det skal her kun berøres, at hans Anholdelse og Fængsling vakte en vis Bevægelse i Sverig, hvor man, som før nævnt, også ved denne Tid begyndte at tage sig af den Ulfeldtske Sag. Efter at den i Stokholm levende Christoffer Sleun på Børnenes Vegne havde indgivet et Bønskrift til den svenske Konge og deri henledet Opmærksomheden på Sperlings Forhold til det hamborgske Domkapitel, nedlagde den svenske Regering — allerede i Maj Måned — Protest imod hans

Fængsling og vedblev i den nærmest følgende Tid ivrigt at virke for ham, uden at det dog foranledigede den danske Regering til nogen som helst Eftergivenhed, undtagen mulig med Hensyn til Udførelsen af Dødsdommen⁴⁷. Hans Gods på Sjælland, beregnet til omtrent 161 Tdr. Hartkorn, blev af Kongen givet til Hagedorn⁴⁸. Hvad ellers angår Sperlings Vilkår i Fængslet, havde han det, så længe Jokum Waltpurger levede, kummerligt nok, og navnlig plagedes han meget af Stank og Kulde. Også Mørket var ham til meget Besvær, thi skjønt Kongen, som han selv siger, lod ham rigeligt forsyne med Lys⁴⁹, beholdt Slotsfogden dog de fleste af dem, så at han for det meste måtte nøjes med den Smule Dagslys, der fra det udenfor liggende Fængselsrum kunde falde gennem Åbningen på hans Dør. Om den Glæde, Jokum Waltpurger følte ved at have fået Sperling i sin Magt, taler både Sperling selv og Leonora Christina⁵⁰, og af begge Meddelelser sees det også, hvor bange Slotsfogden var for, at de skulde meddele sig til hinanden. Han forbad Sperling strax efter hans Indsættelse i Fængslet at synge, for at ikke Leonora Christina skulde høre det⁵¹, hvad der dog efter Sperlings Mening var umuligt. Senere fik de imidlertid Lejlighed til endog at skrive hinanden til, som det nedenfor nærmere skal omtales.

Endnu medens Undersøgelsen mod Sperling stod på, blev der indsat to nye Fanger på Slottet, som antoges at stå i nært Forhold til den Ulfeldtske Sag, ja hos hvem man endog en Tid troede at skulle finde Nøglen til den Sammensværgelse indenfor Landets egne Grænser, hvis formentlige Tilværelse havde voldet Kongehuset og Regeringen så megen Frygt. De pægjældende vare to Franskmænd, en ældre og en yngre. Den første førte det

højt klingende Navn David des Marryes, Sieur de La Roche Thudesquin Dornano, den anden hed mere beskeden Jacques Beranger, og også med Hensyn til det, der foranledigede Fængslingen, spillede han en så beskeden Rolle, at det er ret træffende, når Leonora Christina siger, at han blev arresteret »for Selskabs Skyld«. Med den Anklage, der rettedes mod La Roche, forholdt det sig i det væsentlige således. I August 1663 og netop samtidig med, at Hannibal Sehested hjemme fra modtog de første Efterretninger om Svogerens Anslag, fremstillede et fransk Fruentimmer, Marie Madeleine Langlois, sig for ham og underrettede ham om, at en Landsmand af hende — den ovenfor nævnte La Roche, der nogen Tid i Forvejen havde været Kommandant i Nakskov — gik svanger med en Plan til at spille nogle af det danske Riges Fæstninger i en fremmed Magts Hænder. Den samme Demoiselle Langlois var iøvrigt, skjønt hun førte et temmelig løsagtigt Liv, eller snarere netop derfor, en Person, der havde formående Forbindelser mellem Frankrigs Stormænd, ja hun sees endog at have haft en meget fri Adgang til Ludvig XIV. selv⁵². Hovedpunkterne i de Meddelelser, hun dels mundtlig dels skriftlig gjorde Hann. Sehested, samt i en Erklæring, hun siden afgav for Retten, vare: at La Roche Året i Forvejen havde gjort en Rejse fra Danmark til Paris for at tilbyde Ludvig XIV. at sætte ham i Besiddelse af visse danske Fæstninger — særlig fremhæves Kronborg, Nakskov og Glückstadt —, og at hun selv, Dem. Langlois, efter Ludvig XIV.s Befaling havde overværet en Samtale mellem ham og Statssekretæren Le Tellier, i hvilken La Roche havde fremsat sit Tilbud og fremstillet Sagen som meget let at gennemføre, da han stod i den nøjeste For-

bindelse med Kommandanterne og andre af Officererne i hine Fæstninger, og da den danske Konge havde skaffet sig mange Fjender i sit Land ved Regeringsforandringen; at hun siden personlig havde berettet Ludvig XIV. Indholdet af denne Samtale, men at Kongen havde befaleet hende at sige La Roche, at han ikke vilde have noget som helst at gjøre med ham; at La Roche, efter atter at være vendt tilbage til Danmark, havde sendt hende flere Breve om Sagen, samt desuden en Fortegnelse på henvend en Snes danske Officerer, der vare beredte til at slutte sig til ham ved første Vink, og at hun havde vist to af hans Breve til Ludvig XIV., der atter udtrykte sit Mishag med hans Hensigter; at La Roche for ganske nylig igjen havde været i Paris for at gjen tage sit Tilbud, men uden større Held end første Gang, og at han nu var rejst til Holland, hvor man ønskede at træffe en Overenskomst med ham, ligesom også Hertugen af Holsten-Gottorp skulde have gjort sig megen Umage for at drage ham til sig; at endelig La Roche havde vist hende Planer af Fæstningerne Kronborg, Glückstadt, Nakskov og Trondhjem, hvilke Planer han havde fået af en Person, der stod i høj Gunst hos Frederik III., og at han ligeledes havde vist hende Breve fra Kommandanten på Kronborg, der vare undertegnede »Holk« — han hed virkelig Ejler Holk —, og i hvilke Kommandanten, der var i særlig god Forståelse med ham, skulde have skrevet, at Officererne holdt fast ved deres Forsæt, men at det var nødvendigt, at Dem. Langlois sendte dem nogle Penge.

Det følger af sig selv, at Hannibal Sehested, efterhånden som Enkelthederne i denne overraskende Historie kom til hans Kundskab, skyndte sig at meddele Frederik III.

dem, ligesom også, at den Forskrækkelse, der var kommen over Regeringen ved Efterretningen om de Ulfeldtske Planer, men som allerede havde begyndt at sætte sig noget, ved disse nye Afsløringer vendte tilbage med fornyet Styrke. Hann. Sehested nøjedes dog ikke med at forholde sig passivt til Sagen, men tog kraftige Forholdsregler både for at trænge til Bunds i den og for at standse dens videre Udvikling. Ved at henvende sig direkte til Ludvig XIV. opnåede han bl. a. i Løbet af få Dage, at der blev udstedt Arrestordre så vel mod La Roche og den før nævnte Beranger — der i den senere Tid havde været La Roche's Ledsager, men iøvrigt ikke antoges at have og virkelig heller ikke havde nogen nærmere Del i hans Planer — som mod deres i Paris boende Hustruer; samt at Dem. Langlois fik Befaling til at afgive nærmere Forklaring for Retten, og at der blev anstillet Husundersøgelse i La Roche's Hjem. Af hvad der herved og på anden Måde kom frem, skal jeg, foruden hvad der allerede er omtalt i det foregående, kun nævne to Ting, nemlig at det oplystes, at La Roche for Tiden måtte antages sysselsat med at sælge en Del danske Kanoner, og at der i hans Hjem fandtes et Brev fra ham til hans Kone, som gjorde det utvivlsomt, at der virkelig eksisterede et forræderisk Komplot mellem ham og en Del danske Officerer⁵². Det varede iøvrigt heller ikke længe, før han selv blev pågrebet. Af Breve fra Brüssel fik Hann. Sehested at vide, at han og Beranger opholdt sig i denne By og agtede at blive der nogen Tid, og han sendte så en vis Saint Victor, som stod i hans Tjeneste, dertil for at arrestere dem, hvilket også skete den 6te September (vistnok ny Stil), efter at først den spanske Guvernør

Caracenas Samtykke var indhentet. For så vidt var alt gået vel, men da Hann. Sehested vilde forfølge Sagen videre, stødte han på Vanskeligheder. Rigtignok tillod Ludvig XIV. ham at lade Fangerne føre til den nærmeste franske Grænseby for at forhøres, men han vilde ikke tillade, at de bagefter førtes til Danmark, og på den anden Side vilde Marquis Caracena ikke engang give sit Minde til, at de førtes bort fra Brüssel, før han havde fået en udtrykkelig Ordre fra Hoffet i Madrid⁵³. Efter at der var gået nogen Tid, blev der dog virkelig givet Tilladelse til at føre Fangerne til Danmark, og den danske Regering blev opfordret til at lade dem afhente⁵⁴. Dette skete da også, om end noget sent, og den 19de Juni 1664 ankom de til Kjøbenhavn, hvor La Roche blev indsat i Blåtårn, medens Beranger fik Arrest andet Steds på Slottet⁵⁵. Som tidligere antydnet, betragtede man det her hjemme som afgjort, at La Roche's Planer stod i nøje Sammenhæng med Ulfeldts, og dette kom også til Udtryk i de Forhør, der afholdtes over ham⁵⁶. Imidlertid påstod han selv, at han ikke havde mindste Kjendskab til Ulfeldt eller vidste andet om hans Anslag, end hvad alle vidste, og der er ikke Grund til at tvivle om, at dette virkelig forholdt sig således, som da også hans første Henvendelse til Ludvig XIV. faldt på en Tid, da Ulfeldt endnu ikke havde forladt Danmark. Efter hvad Leonora Christina fortæller⁵⁷, havde han dog én Gang talt med hende, idet han nemlig en Dag, medens hun sad fangen på Dover Castle, tillige med Beranger kom og bad om at måtte få Adgang til hende, hvilket også skete. Da hun imidlertid netop sad og spillede Kort med nogle Damer, der vare komne for at besøge hende, fik han

ikke Lejlighed til at tale i Enrum med hende, og han indskrænkede sig til at tilbyde at låne hende en Bog, som hun ikke havde læst. Hun mener selv, at hans Besøg kunde være foranlediget ved, at han i London havde hørt noget om den engelske Regerings Hensigter med hende og ønskede at advare hende, og hun anser det endog for ikke usandsynligt, at han i den omtalte Bog — som hun aldrig modtog, og som hun derfor mente var falden i Hænderne på hendes Vogtere — kunde have nedskrevet en sådan Advarsel. Dette lod sig vistnok tænke. Men det er vel heller ikke umuligt, at han ved hin Lejlighed kan have haft i Sinde gennem hende at indlede en Forbindelse med Ulfeldt, om hvem han i al Fald måtte vide, at han var i højeste Grad uvillig stemt mod den danske Regering. Hvorom alting er: hvis man i Danmark har fået Nys om dette Besøg, hvad der ingenlunde er urimeligt, må det senere have bidraget stærkt til at befæste den Forestilling, man nærrede om Tilværelsen af en intimere Forbindelse mellem La Roche og Ulfeldt. Hvad iøvrigt angår Enkelthederne ved La Roche's forræderiske Anslag, kom man næppe dengang til fuldstændig Klarhed over dem, og endnu mindre vil dette selvfølgelig være muligt nu. At det virkelig var hans Agt at tilskynde Ludvig XIV. til at sætte sig i Besiddelse af en Del af det danske Rige, må efter alt, hvad der foreligger, betragtes som afgjort, og heller ikke kan der, som tidligere berørt, være Tvivl om, at nogle danske Officerer eller dog Officerer i dansk Tjeneste vare Medvidere i denne hans Plan. På den anden Side er der al Grund til at tro, at han i meget høj Grad har overdrevet disse sine Forbundsfællers Betydning, og ligeledes tør man antage, at

han og hans medskyldige meget mindre have interesseret sig for den politiske Side af Sagen end brugt denne som et Middel til at komme i Besiddelse af Penge. At La Roche's egen Misstemning mod den danske Regering for en stor Del havde sit Udspring i, at han ikke kunde få sit Tilgodehavende hos den udbetalt, tør sluttes af flere Antydninger i hans Breve, og at han for pekuniær Vindings Skyld kunde gjøre næsten hvad det skulde være, fremgår af en Sag, der sysselsatte ham samtidig med hans forræderiske Anslag, nemlig det før nævnte Salg af nogle danske Kanoner. Disse Kanoner, 20 i Tallet — og som i det mindste for største Delen vare mærkede med Christian IV.s Navnetræk — siges i 1658, da Svenskerne gjorde Landgang på Fyen, at være blevne nedgravede af de danske, fordi de vare for svære til at føres bort; men La Roche, som vidste Besked hermed, lod dem siden opgrave og skjule på et andet Sted, indtil han så Lejlighed til at sende dem ud af Landet⁵⁸. Han har næppe kunnet gjøre dette uden militær Medhjælp, og måske betegner således denne Forbrydelse også det første Tilknytningspunkt mellem ham og de Officerer, der deltog i hans forræderiske Plan. Hvem disse vare, blev aldrig opklaret, men det er ikke usandsynligt, at de mindre må søges mellem de indfødte danske Officerer end i den ikke ringe Kreds af fremmede Æventyrere, der ligesom La Roche selv gjorde Tjeneste i den danske Hær. At det særlig var uberettiget at fremhæve Ejler Holk som La Roche's medskyldige, — således som Demoiselle Langlois havde gjort —, synes at måtte sluttes deraf, at Holk ikke blot beholdt sin Stilling som Kommandant på Kronborg, men endog Året efter modtog et sådant Bevis på Kongens Nåde, som at denne, for-

modentlig som Fadder, var nærværende ved et af hans Børns Døb⁵⁹, og højst sandsynligt havde Demoiselle Langlois ikke læst andet af de Breve, som skulde være så kompromitterende for Holk, end netop Underskriften.

La Roche synes at have haft det meget hårdt i Blåtårn. Hans Fængsel var det så kaldte »Troidhul«, vistnok et af de allerusleste Rum i Tårnet, og han havde ingen anden Seng end en gammel Dyne, der var kastet ind på Gulvet til ham, så at han aldrig kom af sine Klæder⁶⁰. Iøvrigt varede hans Fangenskab ikke længe. Uden Tvivl ere han og Beranger blevne reklamerede af den franske Regering, og allerede i Slutningen af August førte den ovenfor nævnte Saint Victor dem til Paris, hvor de bleve indsatte i Bastillen⁶¹. Efter et kort Ophold her bleve de dog igjen løsladte, men indsattes påny, da Markus Giøe, som da var Danmarks Repræsentant i Paris, besværede sig over Løsladelsen. Imidlertid lod den franske Minister Lionne Giøe forstå, at hans Kolleger vare La Roche gunstigt stemte, ja Giøe havde endog hørt, at de franske Ministre havde forestillet Ludvig XIV., at eftersom La Roche ikke længere var i dansk Tjeneste, da han undfangede sine forræderiske Planer (?)⁶², var der ingen Grund til at straffe ham, og endnu mindre da Beranger. I Virkeligheden rådede også Lionne kort Tid efter Giøe til at ende Sagen i Mindelighed, og da Giøe havde Befaling til at føje sig efter Frankrigs Ønsker, udstedte han i Frederik III.s Navn en Benådningsakt for de to Mænd, hvormed så Sagen sluttedes⁶³.

Til hvad der i det foregående er berettet om ufrivillige Gjæster i Blåtårn, hvis Sag stod eller antoges at

stå i Forbindelse med Leonora Christinas egen, skal endnu kun føjes, at i Sommeren 1664 bleve også to Personer, som havde hørt til hendes Tjenerskab i Brügge, indsatte som Fanger på Slottet. Den ene af dem, Niels Kajberg eller Kojberg, havde været Taffeldækker hos hende, den anden, Frants Henriksen, var den Lakej, som havde fulgt hende til England. Der blev holdt Forhør over dem, men de vidste ikke noget, og efter kort Tids Forløb bleve de atter slupne løs⁶⁴. Af den Bevægelse, som disse forskjellige Arrestationer naturligvis hver Gang vakte hos Folk både i og udenfor Slottet, trængte også nogle Dønninger ind i Leonora Christinas Fangerum, og der kom herved altid nogen Afvexling, om end ikke af den mest velkomne Art, i hendes daglige Livs Ensformighed. Omvendt nåede Rygtet om de sindrige Midler, hvorved hun selv stræbte at bryde denne Ensformighed, ud over Fængselsmurene, og endog ved Hoffet blev man nysgjerrig efter at se Prøver af hendes Arbejde. En Dag sagde den Kone, som opvartede hende, at hendes Pige, der endnu stadig holdtes arresteret — rigtignok kun i Slotsfogdens Lejlighed — ønskede at se, hvad hun havde syet. Leonora Christina gav hende da den Klud, hun havde broderet, og Konen gav den igjen til Slotsfogden, som bragte den til Dronningen. Det synes, som om Kongen er bleven rørt ved Synet heraf, og han skal have sagt til Dronningen, at man måtte vel give hende noget at sysle med. Men Dronningen skal have svaret, at det ikke behøvedes: »Es ist ihr gut genug; sie hat es nicht besser haben wollen!» Imidlertid er Kongen formodentlig ved denne Lejlighed bleven stærkt mindet om hende, thi noget efter sagde Slotsfogden, at han havde befalet at lade hende få alt, hvad hun selv måtte ønske, fra Hoffets Køkken og Kjælder, ligesom der også fra nu af

blev givet hende Konfekt og »Strøsukker» to Gange om Ugen. Ikke længe efter lod Kongen hende fremdeles opfordre til at angive, hvad hun ønskede af Klæder og Linned, og det, hun således forlangte, fik hun virkelig, dog med Undtagelse af Snørliv, som Dronningen ikke vilde tillade hende at få. Endelig fik hun et Flaskefoder med forskellige Slags vellugtende og »hjertestyrkende» Vande. Dette sidste skal Dronningen også have været imod, men da hun så, at der på Låget af Flaskefoderet var et Billede, forestillende Herodias's Datter, som bar Johannes's Hoved på et Fad, skal hun have lét og sagt: »Das wird ihr eine Herzstärkung sein», og dermed givet sin Tilladelse. Til Bevillingen af det omtalte Strøsukker knyttede der sig iøvrigt en Omstændighed, som blev af særlig Betydning for Leonora Christina og måske også for os. Da nemlig Sukkeret altid var indsvøbt i rent Papir, fik hun herved noget at skrive på, og skjønt hun ikke just nævner, at hun på dette Papir gjorde Optegnelser om sit Fængselsliv, er det dog, efter hvad vi ellers vide om hendes Tilbøjelighed til selvbiografiske Optegnelser, ikke usandsynligt, at hun allerede nu til Støtte for sin Hukommelse begyndte at nedskrive et og andet, som siden tjente hende til Vejledning ved den udførlige Skildring af hendes Fangenskab, som vi her benytte. Man spørger måske, hvad hun havde at skrive med. I så Henseende hjalp hun sig selv. Hun lavede Blæk af Øl og Sod, som hun fik ved at holde en Ske ind i Flammen af Lyset. Pennen tog hun af en Fjederving, og hun skar den med et Glasskår, og et Blækhus dannede hun, som tidligere omtalt, af Tinlåget til et itubrudt Krus. I det hele fandt hun stadig på nye Måder til at sysselsætte sig. Da Slotsfogden i Pindsen satte grønne Grene ind i hendes Fængsel,

benyttede hun Lejligheden til at skaffe sig en formelig Væv til at lave Silkebånd på⁶⁵. Hun brød nogle små Kviste af, afbarkede og udblødte dem, pressede dem under et Brædt og dannede en Vævekam af dem. Per Kusk lod sig overtale til at skaffe hende noget groft Tråd til Søller og ligeledes et Stykke Træ, som blev brugt til Bom og fastgjort ved Kakkellovnen, medens den anden Bom blev bunden fast på hende selv. Silken, der skulde bruges, tog hun af sine Silkestrømper, og Konen, som var hos hende, drog Søllerne for hende. Det hele Apparat krævede ikke mere Plads, end at hun, når hun hørte nogen komme på Trappen, kunde stikke det altsammen i Lommen. Til andre Tider tog hun sig af Konens Opdragelse, lærte hende et og andet udenad efter en Bønnebog, som Maren Bloks allerede for længere Tid siden havde sendt hende, og tilbød endog at ville lære hende at læse, hvad der dog med Spot blev afslået. Hun malede på Fængselsmurene med en sort Farve, som hun selv tilberedte, og i Stedet for Pensler brugte hun Pærestilke⁶⁶. Hun forsøgte sig endog som plastisk Kunstner. Den Mand, der havde sat Bilæggerovnen op i hendes Kammer, havde i Rummet udenfor glemt noget Ler. Leonora Christina fik ved Konens Hjælp fat i det, udblødte det med Øl og modellerede forskellige Småting af det, blandt andet Billeder af Slotsfogden og af Konen, små Skåler og Kruse. Det faldt hende ind, at hun måske ad denne Vej kunde få Lejlighed til at sende Kongen og Dronningen et Par bønfoldende Ord. Hun formede så over den nederste Halvdel af det Krus, hvori hun fik Vin, et Bæger af Ler, afrundede det forneden og satte tre Knapper under det. På Siden anbragte hun Kongens og Dronningens Navn, og under Bunden af Bægeret skrev

hun på fransk nogle Ord, som vare stiledede til Dronningen. Det gjaldt nu om at få det besørget til sit Bestemmelsessted, men også dette lykkedes hende. Gjennem Konen fik hun Slotsfogdens Opmærksomhed henledet på, at hun arbejdede i Leret, og hun viste ham så Konens Billede, som han syntes meget godt om, og desuden en lille Krukke og tilsidst Bægeret. Han sagde strax, at han vilde tage det altsammen med og vise Kongen det, måske gav denne hende da Lov til at få noget at sysle med. Dagen efter kom han igjen og var lidt forknyt, thi Dronningen havde strax opdaget, at der var skrevet noget under Bægeret — hvilket Slotsfogden ikke havde lagt Mærke til —, og havde skjændt på ham, fordi han overbragte Supplikker fra Leonora Christina⁶⁷. Kongen derimod tog ham i Forsvar, og han skal have fundet så meget Behag i Leonora Christinas Arbejde, at han lod Bægeret indsætte i sit Kunstkammer, hvad han også siges at have gjort med Ribbenet af et Får, som hun havde taget af et Stykke Steg, og som hun brugte i Stedet for Kniv⁶⁸. Det kan tilføjes, at hun til at klippe med brugte Lysesaxen, og at hun endog vidste at hjælpe sig med den ved Tilskjæringen af temmelig store Stykker Tøj.

Som man måske allerede af et og andet Træk vil have lagt Mærke til, var der efterhånden foregået en betydelig Forandring til det bedre i Slotsfogdens Forhold til Leonora Christina. Måske virkede det noget på ham, at han så, at Kongen var hende mildere stemt, måske også, at han selv begyndte at blive svag og skrøbelig. Han blev høffig i sin Optræden og viste hende flere små Tjenester, navnlig ved at låne hende Bøger. Han lod hende således få en tysk Bibel, som var hende til megen Glæde, og siden tillige en anden tysk Bog med en Mængde kuriøse Historier

og Billeder: Conrad Lycosthenes's »Wunderwerk«. Ofte blev han siddende til langt ud på Aftenen og snakkede med hende. Alt dette ærgrede imidlertid Konen, som var hos hende, og hun fik sat i Per Kusk, at han skulde forestille Slotsfogden, at Leonora Christina, når han således sad hos hende, måske en Dag kunde falde på at gå ud i det yderste Rum og tage en Kniv, som lå der — og som Slotsfogden brugte, når han anrettede hendes Mad — og stikke ham ihjel med. Det lykkedes hende virkelig herved at gøre Slotsfogden bange, så at han en Tid lang ikke kom længere end til i Kamret udenfor, men efterhånden fortog hans Frygt sig dog igjen. Engang, da han skulde til Alters, kom han og blev stående udenfor Døren, tog sin Hue af og bad Leonora Christina om Forladelse for hvad han havde gjort hende imod, idet han undskyldte sig med, at han kun havde handlet efter Befaling. Også herover blev Konen, som formodentlig mente, at nu vilde Turen komme til hende at bede om Forladelse, heftigt forbitret, og efter at Slotsfogden var gået, gav hun sin Vrede Luft i Forbandelser og Grovheder. Ligesom det overhovedet er et af de interessanteste Punkter i Leonora Christinas Fængselshistorie at se, hvilken beundringsværdig Menneskekundskab og praktisk Takt hun stadig udfoldede ved Behandlingen af de Folk, som udgjorde hendes nærmeste Omgivelser i Fængslet, således er det særlig interessant at iagttage, hvorledes hun under de stormende Udbrud af Lidenskab, som oftere mødte hende fra disse halvrå Menneskers Side, altid med stor Sikkerhed forstod at lede Situationen således, at hun forblev Herre over den. Som oftest nåede hun Målet ad fredelig Vej, men en Gang imellem hændte det dog, at hun for at få Ro nødtes til at stille mindre venskabe-

lige Forholdsregler i Udsigt, og det var da et Held for hende, at hun i sin stærke Legemsbygning ejede en Faktor, som næppe indgjød de pågjældende mindre Respekt end hendes åndelige Egenskaber. Netop i det nys nævnte Tilfælde var det hende ikke muligt at tale Konen til Rette med det gode, og hun foreholdt hende da tilsidst, at hun skulde tage sig i Agt for at gjøre hende vred, thi da vilde det gå hende galt. »Hun [o: Konen] satte sig med en spodsk Mine og sagde: »Jeg tror nok, I er ikke god, når I bliver vred! I haver nok Ord derfor, at I udi gamle Dage ikke kunde tåle meget, men slog strax. Men —», dermed taug hun. »Hvad mere?« sagde Leonora Christina. »Mener I, at jeg nu ikke kunde gjøre ondt, om jeg vilde, så vel som da, om der gjorde mig nogen noget, som jeg ikke kunde lide? Nu langt bedre! De haver ikke Behov at nægte mig Kniv for den Skyld, at jeg ikke skulde myrde Eder; det kan jeg gjøre med mine bare Hænder. Jeg kan kvæle den stærkeste Karl med mine bare Hænder, om jeg uforvarendes fik fat på ham, og hvad kunde mig ske værre, end mig sker? Derfor farer ikkun i Mag!« Konen blev fuldstændig tam ved denne truende Udsigt. Men en anden Gang fandt Leonora Christina, at der virkelig kunde være Anledning til at give hende en håndgribelig Prøve på sin legemlige Overlegenhed. Konen havde nemlig den Vane, når hun drak sit Øl, at helde noget deraf på Jorden som et Offer til »de underjordiske«, og skjønt Leonora Christina havde forbudt hende det, blev hun dog ved dermed. Leonora Christina tog hende da om Hovedet og »kastede det med sine Hænder tilbage«, hvilket efter hendes eget Sigende skal give en Fornemmelse, som om Hovedet faldt af. »Det er en Forsmag«, sagde hun til Konen.

Slotsfogden blev imidlertid mere og mere venskabelig, men også mere og mere svag, og tilsidst mægtede han ikke længere at gå op ad Trappen. Til foreløbig at varetage hans Tjeneste antoges (formodentlig i Januar 1665⁶⁹) en Mand ved Navn Hans Balcke. Han var egentlig Hofsnedker, ligesom hans Fader, der havde spillet en vis Rolle under Forberedelserne til Arveregeringens Indførelse, havde været før ham. Balcke viste sig overordentlig elskværdig og hensynsfuld overfor Leonora Christina, lånte hende Bøger og gjorde i det hele alt, hvad han kunde, for at lette hende Fangenskabets. Mod Sperling, i hvis Hus han ofte var kommen som Dreng, viste han sig lige så forekommende, han lod ham få det reglementerede Antal Lys og skaffede ham en Fåreskindspels, som var ham til stort Gavn i det kolde Fangehul⁷⁰. Uheldigvis varede hans Tjeneste i Tårnet ikke længe, og der er al Grund til at tro, at det var hans venlige Optræden overfor Leonora Christina, som bevirkede, at han mistede den. Hvorom alting er, en Dag i Juni Måned kom han ind til hende med en Mand, hvem han forestillede som den nye Slotsfoged, og som ingen anden var end den før omtalte Johan Jæger, der havde hjulpet med til at fange Sperling (ovfr. S. 220). Da Jæger beklædte Posten som Slotsfoged i de 20 År, Leonora Christina endnu skulde tilbringe i Fængslet, turde han fortjene en noget nærmere Omtale. Skjønt han havde været Officer — han betegnes i sin Bestalling som forhenværende Kaptejn-løjtnant⁷¹ — gjorde han ved sin første Fremtræden et så tarveligt Indtryk, at Leonora Christina anså ham for en Slags underordnet Slotstjener. Han var, efter hendes Sigende, iført en forreven og fedtet Kjole, hvori der kun var få Knapper, som duede noget, havde en gammel Hat

på med en hængende Fjer, som engang havde været hvid, men hvis Farve nu næppe kunde kjendes for Smuds; på Benene havde han Lærredsstrømper og et Par forslidte Sko, sammenbundne med Seglgarn. I dette hans sjudskede og forsømte Ydre afspejlede sig strax fra Begyndelsen af hele hans Æmbedsførelse som Slotsfoged, der var så uordentlig og efterladende, som det vel var muligt. Mod Leonora Christina viste han sig i den første Tid tilbageholdende, men siden blev han meget meddelsom og fortalte hende da blandt andet flere Træk af sit Ungdomsliv, som f. Ex. hvorledes han, medens han endnu kun var Trommeslager, havde været en Slags Lystigmager hos hendes Svoger Grev Pentz, havde «for at vinde Penge og Gunst gjort sig til Hund og [var] krøben under Bordet» for at forskrække Gjæsterne, ja havde endog «for en Dukat bidtes med en [virkelig] Hund». Gjøglernaturen var endnu stadig meget stærkt fremtrædende hos ham, og når han var i godt Humør, fandt han til Underholdning for Leonora Christina og Konen på allehånde mere eller mindre plumpe Narrestreger. Det hændte herved af og til, at han blev temmelig nærgående mod Leonora Christina, men han blev da altid eftertrykkeligt vist tilbage. Iøvrigt var han for det meste, når han kom op til hende, halvt eller helt beruset, og ikke sjældent lå han da, medens hun spiste, på Konens Seng eller ude i det yderste Rum og sov, indtil han blev slæbt ned af sine undergivne. Den nærmeste Følge heraf og af hele hans forsømmelige Forhold var en betydelig Slappelse af Disciplinen i Tårnet, og i Virkeligheden varede det ikke længe, før den egentlige Myndighed dør for største Delen gik over i Hænderne på to ganske underordnede Personer, nemlig Tårngjemmeren Christen Mogensen og en Mand

ved Navn Christian. Det er højest betegnende, at denne Christian var en dødsdømt Forbryder, som kun havde beholdt Livet, fordi den Kone, hvis Mand han havde dræbt, ikke vilde bekoste hans Henrettelse. Han var, efterhånden som der kom nye Fanger ind i Tårnet, bleven flyttet fra et Fængsel til et andet, og da endelig alt var fuldt, fik han Lov til at gå frit omkring og gjorde Tjeneste på forskjellig Måde. Allerede i Jokum Waltpurgers sidste Tid havde der været ham så meget overladt, at man undertiden måtte søge Nøglerne til Tårnet hos ham, og under Johan Jæger blev Forholdet ikke bedre. En Tid lang var han ret venlig mod Leonora Christina og gjorde hende flere vigtige Tjenester, som siden skulle omtales, men rigtignok måtte hans Tjenstvillighed stadig betales, dels med Lys, Vin og Mad, dels med Penge⁷². Efterhånden steg dog hans Fordringer, og hans Adfærd antog samtidig et sådant Præg af Frækhed og Uforskammedhed, at han blev et sandt Huskors for Leonora Christina og den Kone, som opvartede hende. Dette var især Tilfældet, efter at Leonora Christina i Sommeren 1666 var bleven af med den ofte omtalte Karen Olesdatter — hvem hun betegner som »en utro, ugudelig, løgnagtig og uskikkelig Kvinde» — og i hendes Sted havde fået til Opvartning en anden Karen — Nielsdatter —, der var en fuldstændig Modsætning til hin, et yderst godmodigt Fruentimmer, hvem hun »omgikkes med som med et godt, enfoldigt Barn». Denne Kone var det en let Sag for Christian at skræmme, og i Virkeligheden bragte han hende ved den ustyrlige Vildhed, han lagde for Dagen, og de Trusler, han udstødte, når hans Fordringer med Hensyn til Mad og lignende ikke på det punktligste bleve opfyldte, ofte til den yderste Fortvivlelse, medens Leonora Christina

tog sig Sagen mindre nær. I Sommeren 1667 bleve de dog endelig befriede for denne Persons Plagerier, idet han i Anledning af Kronprinsens Formæling blev benådet.

Som allerede antydet, fik Leonora Christina, medens Forholdet til Christian endnu var godt, en hel Del udrettet gennem ham og Tårngjemmeren Christen, og blandt andet kom hun ad denne Vej i Besiddelse af Kniv og Sax, hun fik Silke og Hør samt en Håndtén til at spinde på, ja hun blev endog temmelig jævnlig forsynet med Aviser, det vil uden Tvivl sige, de af Henrik Gøde i Kjøbenhavn udgivne tyske Aviser⁷⁸. Ikke nok hermed fandt hun Lejlighed til endelig engang igjen at træde i skriftlig Forbindelse med Slægt og Venner. Begyndelsen gjordes med Dr. Sperling, og det var Christian selv, som, efter at have bragt Sperling Vin og Mad fra hendes Bord — thi han havde det nu ikke længere så godt som under Balckes Styrelse — opfordrede hende til at skrive til ham. Leonora Christina forholdt sig lige strax noget mistroisk til denne Opfordring og nøjedes med at give Christian fire Sukkermandler til Sperling, på hvilke hun med en Knappenål havde indridset disse Ord: »non ti fidar» (tro ham ikke!). Imidlertid fik hun noget efter gennem Christian en Billet fra Sperling, hvori han klagede sig stærkt og hentydede til, at det var Anne Kathrine Ulfeldt eller Cassetta, som var Skyld i hans Ulykke. Da Leonora Christina nu så, at der var Mulighed for en Korrespondance, og da hun ønskede at vide, hvad Sperling sigtede til, skrev hun igjen til ham, og det viste sig da, at han mente, at Anne Kathrine eller Cassetta havde ladet et af hans Breve ligge på et Bord, hvor Øvrigheden i Brügge havde fundet det, og at dette var

Årsagen til hans Fangenskab. Der blev vexlet flere Breve mellem dem om den Ting, og overhovedet stode de fra den Tid af i jævnlige skriftligt Samkvem med hinanden⁷⁴. Men Leonora Christinas Brevvexling kom tillige til at strække sig ud over Fængselsmurene, og også hertil gav Christian selv Anledning, idet han en Dag spurgte hende, om hun vilde have Bud til sine Børn i Skåne, thi i så Fald vilde han sende sin Kjæreste derover. Leonora Christina tog mod Tilbudet og fik virkelig også Svar tilbage både fra Børnene og fra Søsteren Hedvig, der synes at have følt Deltagelse med hendes ulykkelige Skjæbne, medens den anden Søster, Elisabeth Augusta, ikke viste Spor af noget sådant⁷⁵. Skjønt Leonora Christina, efter at være bleven Uvenner med Christian, afslog et fornyet Tilbud fra hans Side om at besørge Breve til Skåne, ser man dog af forskellige Udtalelser af Sperling — som selv regelmæssig skrev til og fik Svar fra sine Børn, og hvis Breve ofte gik igjennem Leonora Christinas Hænder —, at hun også senere, og da vel især ved Tårngjemmeren Christens Mellekomst, jævnlig korresponderede med Frøken Hedvig, og formodentlig da også med Børnene⁷⁶. Efter at man har hørt, at denne Brevvexling ikke blot fandt Sted, men at den til Dels endog besørgedes af selve Opsynet i Fængslet, vil det næppe overraske nogen at erfare, at Leonora Christina også på andre Punkter med stor Frejdighed overtrådte Fængselsreglementet, og at hun navnlig ved Hjælp af Konen ofte sendte noget af sin Mad og sin Vin ind til Fangerne i den mørke Kirke, hvis Indgang lå lige udenfor det yderste Fængselsrum. Slotsfogden så det ikke sjældent selv, når han besøgte Leonora Christina, men han sagde ikke noget dertil, hvorved det

dog efter den Tilstand, hvori han sædvanlig var, kan være tvivlsomt, om han bifaldt hendes Kjærlighedsgjerning, eller om han overhovedet var rigtig klar over, hvad der foregik⁷⁷. Det kan endnu nævnes i denne Sammenhæng, at Leonora Christina endog et Par Gange med egne Øjne fik et Glimt at se af den Verden, fra hvilken hun nu ellers var udestængt, men dette skete rigtignok uden at nogen anden end Konen vidste noget derom. Således fik hun en Gang at vide, at nogle Linedansere skulde gjøre deres Kunster på den indre Slotsplads, og Konen — dengang endnu Karen Olesdatter — ytrede megen Lyst til at se dem. Leonora Christina lod hende da først stille Sengestedet op på Enden under det højt siddende Vindue i Rummet, og ovenpå Sengen lod hun Nat-skrinet sætte. For at komme op på dette, anbragtes Bordet ved Siden af, og ovenpå Bordet blev der sat en Stol. Endelig blev der stillet en Stol ovenpå Nat-skrinet, og stående på den så først Konen og siden Leonora Christina på Kunsterne. Hun så ved samme Lejlighed både Kongen og Dronningen, der fra Slottets »lange Sal» betragtede Linedanserne, lige i Øjnene og undrede sig siden over, at de ikke havde lagt Mærke til hende. En anden Gang brugte hun det samme Stillads for at se Folk gå til og fra Slotskirken, der også vendte ud til den indre Slotsplads⁷⁸.

Jeg nævnedes ovenfor, at Leonora Christina skrev til sine Børn i Skåne. Det er allerede tidligere sagt (ovfr. S. 179), at to af hendes Sønner efter Faderens Død opholdt sig længere Tid i Sverig, og det sees endog, at en af Sønnerne fik en Ansættelse i den svenske Hær. De Børn, om hvilke der ved hin Lejlighed er Tale, vare dog uden Tvivl de to yngste Døtre, Ellen Christina og

Leonora Sophie, hvem vi sidst forlode i Brügge, hvor de havde fået Lov til at bo i Cassetas Hus. En Tid levede de temmelig uanfægtede, men i Eftersommeren 1664 indtrådte der en Forandring heri, de bleve stillede under Bevogtning Nat og Dag, og man lod dem endog forstå, at der kunde blive Tale om at udlevere dem til Danmark. Forskrækkede over alt dette tog de Flugten og sluttede sig vistnok til den ældre Søster Anne Kathrine i Basel. Imidlertid var Marchese Caracena bleven efterfulgt som Guvernør i de spanske Nederlande af Marchese Castel Rodrigo, hvis Fader i sin Tid havde vist Ulfeldt og Leonora Christina megen Venlighed (I, 144), og Sønnen trådte i Faderens Fodspor, idet han tilsagde Børnene den spanske Regerings Beskyttelse og tillod eller måske endog opfordrede dem til at komme tilbage til Brügge. Dette gjorde de da også, og ikke blot de yngste Døtre, men tillige Anne Kathrine (i Foråret 1665)⁷⁹. Måske var den nærmeste Årsag til deres Tilbagekomst den, at den danske Udsending Mikkell Skov samt Overamtmanden i Brügge efter Søstrenes Flugt havde truffet Anstalter til at lade deres og Forældrenes i Brügge beroende Løsøre bortsælge. Herimod protesterede nemlig Døtrene, og efter at være komne til Brügge anlagde de endog en Sag mod Skov, som efter et Par Års Forløb faldt ganske ud til deres Fordel. Skov selv var så uheldig, endnu medens Sagen stod på, at blive sat i Fængsel i Anledning af en Gjæld, han havde pådraget sig, og først efter ti Års Forløb kom han ud igjen⁸⁰. Medens Anne Kathrine under disse Begivenheder blev i Brügge, hvor hun senere giftede sig med den ofte omtalte Cassetta, som havde vist Familien så mange Tjenester og også gået Døtrene til

Hånde under Processen, oppebiede de to yngste Søstre ikke Processens Afslutning, men droge allerede i Sommeren 1666 til Skåne til deres Tante Frøken Hedvig⁸¹, som må antages at have boet på Mandens Gård Råbeløv, måske afvexlende med Ovesholm. Det var, som sagt, uden Tvivl til dem at Moderen skrev ved den tidligere omtalte Lejlighed, og i hvert Fald lidt senere — nemlig da hun afslog Christians fornyede Tilbud om at besøge Brev for hende til Skåne — omtaler hun Døtrenes Ophold hos Søsteren, medens hun dengang ikke vidste noget om, hvor Sønnerne vare⁸². Også vi kjende forholdsvis lidt til Sønnernes Skjæbne efter 1665. At en og anden af dem foruden ham, som var ansat i den svenske Hær, lejlighedsvis er kommen til Sverig, tør vel ansees for rimeligt efter den svenske Regerings venskabelige Holdning, men i hvert Fald kan dette ikke have fundet Sted længere end til ind i Året 1668, idet den danske Regering endelig dengang fik sat igjennem, at det blev Sønnerne forbudt at opholde sig i Sverig, hvorfor også den af dem, som tjente i Hæren, måtte opgive sin Stilling⁸³. Iøvrigt må Dronning Christina, der allerede var inter文eneret hos den spanske Regering for de i Brügge arresterede Dotre⁸⁴, også antages i betydelig Grad at have taget sig af Brødrene. I det mindste fra 1669 af, men rimeligvis endnu tidligere, var den ældste af dem, Christian, ansat som Kavaller hos hende, ligesom i Forvejen Korfits var det, og i det nævnte År fik han, rimeligvis ved hendes Indfyldelse, et Kanonikat ved Domkapitlet i Eichstädt (i Bayern)⁸⁵. Det hedder også, at hun skaffede ham et Kanonikat ved Peterskirken i Rom⁸⁶, hvad der dog måske beror på en Forvexling med en anden romersk Kirke. Thi i Gravskriften over ham nævnes han som Kannik

ved Kirken Sto Laurentio in Damaso, hvor han blev begravet⁸⁷. Påfaldende er det iøvrigt at se, hvorledes den ene efter den anden af Leonora Christinas Børn gik over til Katholicismen. Det gjælder foruden om Christian også om Leo, ganske vist også om Korfits⁸⁸ og desuden om Datteren Anne Kathrine, og efter hvad der siges, var det Christian, som i sin Iver for den katholske Lære bevægede de andre til at slutte sig til den.

Leonora Christinas Fængselsliv i det sidste Par År af Frederik III.s Regeringstid frembyder ikke, selv efter den Målestok, der overhovedet kan anlægges her, noget særlig mærkeligt. Hun vedligeholdt sin Forbindelse med Omverdenen, nærmest, som det synes, gennem Tårngjemmeren Christen, til Dels vistnok også gennem en hende meget venskabelig sindet Mand ved Navn Peder Jensen Tødsløf, som var Fuldmægtig hos Slotsfogden og undertiden forrettede hans Tjeneste, og hun havde på den Måde stadigt både Håndarbejde at sysle med og Bøger at læse i. Den Begivenhed, som uden Tvivl berørte hende stærkest i disse År, var hendes gamle Fjende Oberst Jørgen Walters Indsættelse som Fange i Blåtårn. Man vil erindre, at han kort efter Dina Vinhoffvers Hentrettelse var bleven udvist af Landet, men betegnende nok, var Dommen over Ulfeldt næppe fældet i 1663, før han, på Kurfyrstinde Magdalene Sibylla af Sachsens og hendes Søn Johan Georgs Forbøn, fik Tilladelse til at komme tilbage igjen, dog med det Forbehold, at han ikke indfandt sig ved Hove⁸⁹. Han vides imidlertid ikke at have gjort Brug af denne Tilladelse før i September 1668, da han på en Båd lod sig føre over fra Malmø til Kjøbenhavn. [Men da han dels indlogerede sig i Byen under et falsk Navn og dels, efter at være bleven gjen-

kjendt, lovede en Karl en stor Sum Penge for at skaffe ham bort igjen ved Nattetid, fattede man Mistanke om, at han pønsede på en eller anden slet Streg, og han blev så anholdt og indsat i Blåtårn⁹⁰. Han sad først arresteret i »Tårnstuen», men blev siden, da han kom i Klammeri med en Medfange, flyttet over i andre Fængsler, først i »Troidhullet», siden i »den mørke Kirke». Leonora Christina, som i sin Tid havde hørt af Ulrik Christian Gyldenløve, nemlig da hun i 1656 gjorde sin mislykkede Rejse ind i Danmark, at Kongen endnu bestandig ikke var kommen rigtig på det rene med Historien med Dina⁹¹, bad sin Skriftefader, den tyske Præst Hieronymus Buck, om at foranledige Gabel til påny at forhøre Walter om Sagen og til at konfrontere ham med hende, for at Sandheden endelig en Gang kunde komme for Dagen, og det synes virkelig, som om man et Øjeblik tænkte på at følge hendes Opfordring. Men det blev dog ikke til noget alligevel, efter hendes Mening fordi Dronningen forhindrede det⁹². Walters senere Skjæbne er fortalt i to Ord. Han synes at have haft et meget heftigt og opbrusende Sind, og langt fra at lægge nogen Dæmper på det under sine nuværende trykkede Forhold skjændtes han hver Dag med Tårngjemmeren Christen og skjældte ham ud både for Tyv og Røver. Følgen var, at Christen på alle Måder chikanerede ham og gav ham både lidt og dårlig Mad. En Dag hørte Leonora Christina ham råbe fra »den mørke Kirke» til Slotsfogden, at han skulde give ham et Stykke Steg, hvad Slotsfogden dog kun besvarede med en spottende Bemærkning, og skjønt Leonora Christina stadig betragtede ham som en af Hovedophavsmændene til al hendes

Ulykke, fattede hun dog Medlidenhed med ham og sendte ham ved Tårngjemmeren et Stykke Steg af sin egen Mad. Da Walter hørte, at det kom fra hende, græd han. Også senere sendte hun ham jævnlig Mad og særlig under en hård Sygdom, som påkom ham. Men han fik dengang ikke megen Glæde deraf, thi hans Sygdom ledsagedes af eller gik over til en fuldstændig Sindsvidelse, i hvilken han for det meste tilsølede Maden med alskens Skarn. Han led længe og stærkt og døde endelig i Fængslet i Slutningen af April 1670⁹⁹.

Ganske kort før dette Dødsfald fandt Sted, var der forefaldet et andet, som af mange antoges at ville blive Signalet til Leonora Christinas Løsgivelse af Fangenskabet. Jeg sigter til Frederik III.s Død, som indtraf den 9de Februar 1670. Det var ikke, fordi det vilde have været utænkeligt, at Kongen selv kunde have givet hende fri, hvis han havde måttet følge sin egen Drift. Havde han end ikke Syn for, at Frigivelsen vilde være en ligefrem Retfærdighedshandling, da der jo ikke blot ikke var overgået hende nogen Dom, men ikke engang fremkommet noget som helst, som beviste, at hun havde kjendt, end sige deltaget i sin Ægtefælles Anslag, måtte han i al Fald efter at Ulfeldt var død, og efter at den så meget frygtede Sammensværgelse indenfor Landets Grænser havde opløst sig i intet, have tabt al Frygt for Følgerne af en Løsladelse, og hertil kom, at han, som det vil kunne sluttet af et og andet Træk i det foregående, virkelig følte Medlidenhed med sin Halvsøsters tunge Lod og åbenbart var tilbøjelig til at vise sig mild imod hende. Men Kongens egne Ønsker vare i denne Henseende ikke det afgjørende. Hvorledes end hans Forhold på andre Punkter var til hans myndige Gemal-

inde, er det under alle Omstændigheder tydeligt, at han væsentlig overlod hende Afgjørelsen af Leonora Christinas Skjæbne, og Dronningens Had var så dybt rodfæstet, at der ikke var noget godt at vente for Fangen, så længe hun havde noget at sige. Når man altså af Frederik III.s Død mente at kunne tage gunstige Varsler for Leonora Christinas Fremtid, var dette ikke på Grund af Dødsfaldet i og for sig, men fordi man antog, at Dronningens Indflydelse nu i Hovedsagen vilde være til Ende. Det viste sig dog, at man forregnede sig heri. Det blev hurtigt klart, at den nye Konge, om han end personlig var endnu stærkere stemt for at mildne den ulykkelige Fanges Kår, end Faderen havde været, dog ikke bedre end denne vovede at modsætte sig Enkedronningens Vilje, og idet han endnu i 15 År lod sin Fæster henslæbe sit Liv i et almindeligt Forbryderfængsel, har han taget en ikke ringe Del af Ansvar for den Skjændsel, hendes lange, ugrundede Indespærring betegner, på sine Skuldre. På den anden Side gjør hans personlige Stemning mod Leonora Christina, at vi med så meget større Sikkerhed kunne lægge Hovedskylden for, hvad der vederfores denne, over på hans hævnjerrige Moder, og den iøjnefaldende Kjendsgjerning, at hendes fortsatte Uforsonlighed overfor Leonora Christina ikke kan have haft sit Udspring i noget politisk Hensyn, men kun i en lav Følelse af personligt Nag, gjør den Plet, som hendes Forhold til Leonora Christina i det hele sætter på hendes Minde, endnu mere uudslettelig.

Det kan nævnes, at der en Gang inden Frederik III.s Død ikke blot havde været Tale om Muligheden af Leonora Christinas Frigivelse, men at der var gjort bestemte Skridt i denne Retning. Da nemlig i Sommeren 1667 Formæ-

lingen mellem Prins Christian og Charlotte Amalie af Hessen skulde finde Sted, og man i Anledning af denne festlige Begivenhed som sædvanligt påtænkte at give nogle Fanger fri, havde Leonora Christinas Søn Korfits, som da var i Hamborg, benyttet Lejligheden til at lade overrække Bruden et Bønskrift for Moderen, og efter hvad denne selv siger, var Prinsessen virkelig, da hun kom til Nykjøbing, gået i Forbøn for hende, men til ingen Nytte⁹⁴. I 1670 blev imidlertid, som allerede antydet, Troen på hendes Løsgivelse almindelig, og skjønt Leonora Christina siger, at hun ikke selv delte den, ser man dog af et enkelt Træk, at hun ikke har været aldeles uden Håb. Hun ansøgte nemlig gennem Slotsfogden om, at hun måtte få en anden Sjælesørger i Stedet for Præsten ved Petri Kirke, Hieronymus Buck, som hidtil for det meste havde betjent hende, og skjønt hendes Ønske allerede var fuldt berettiget ved den Uvenlighed, Buck altid lagde for Dagen i sit Samkvem med hende, og ved den Forsømmelse, han viste ved Udførelsen af sine Tjenesteplichter, skjulte hun ikke for ham selv, at en af Grundene til hendes Anmodning var, at hun håbede, at hans Efterfølger vilde anbefale hendes Sag til Kongen. Dette blev nu virkelig også Tilfældet, men dog — eftersom det varede temmelig længe, inden hun fik en anden Sjælesørger — næppe før hun selv imod al Forventning havde haft Lejlighed til at tale sin Sag for den unge Dronning Charlotte Amalie under et Besøg, som denne aflagde hende i Fængslet. Førte nu end dette ikke til Friheden, var Besøget dog i sin Helhed betegnende for den Stemning, der var begyndt at råde ved Hoffet med Hensyn til Leonora Christina, og både af denne Grund og fordi hun selv har skildret det meget karakteristisk, vil jeg

her gjengive det, væsentlig med hendes egne Ord. En Eftermiddag altså sidst i April 1670 kom Slotsfogden ind til Leonora Christina og sagde, at der var nogle Hofdamer udenfor, som havde fået Lov til at tale med hende. Derefter trådte en Dame ind, som hun ikke kjendte, efter hende Hertuginde Augusta af Glücksborg (gift med Hertug Ernst Gynther af Sønderborg), derpå en Dame, som hun efter hendes Lighed med Frederik III. antog for Kurprinsesse Anna Sophie af Saxen, og endelig den unge danske Dronning, hvilken sidste Leonora Christina kjendte dels efter Beskrivelsen, dels på nogle Smykker, som hun bar på sig. Jeg må dog strax bemærke, at enten har Leonora Christina forvexlet Kurprinsessen af Saxen med en anden — det ligger nærmest at tænke på Søsteren Wilhelmine Ernestine —, eller også har hun husket nogle Måneder fejl af Tiden, da Besøget fandt Sted; thi Kurprinsessen kom først til Kjøbenhavn den 3die August⁹⁵. Jeg fortsætter med Leonora Christinas egne Ord: »Hds. Majestæt støttede sig til Slagbordet strax efter Hilsen, Frøken Augusta løb hid og did i hver Vrå, Kurfyrstinden [ø: Kurprinsessen] holdt sig ved Døren. Frøken Augusta sagde: »Fi, was ist hier ein hässlich Gemach! Hier könnnte ich nicht einen Tag in leben; mir wundert, dass Ihr habt es so lange können ausharren«. Jeg svarte: »Das Gemach ist nu so, als es Gott und Ihr. Majestät gefällt, und so lange Gott will, so werde ich's ausharren können«. Så gav hun sig i Snak med Slotsfogden, som var halv fuld, og talte med hannem om Balckes Giftermål, som effen havde Bryllup samme Dag med sin tredie Hustru; talte ilde om at gifte sig så tidt, og Slotsfogden svarte allehånde Galskab dertil. Hun spurgte mig, om jeg havde Lopper. Jeg svarte at ville levere hende et Regiment Lopper, om

hun vilde have dem. Hun svarte hastig med en Ed og svor, hun begjærte dem ikke. Jeg blev noget spodsk over hendes Spørgsmål og fortræden over den Glæde, hun viste i min elendige Tilstand, hvorfor, der hun spurgte mig, om jeg og havde »Filz-oder Wandläuse«, svarte jeg hende med et Spørgsmål og spurgte hende, »ob mein Schwager Hannibal Sehested noch lebte«.*) Det Spørgsmål gjorde hende lidt tavs, thi derpå formærkte hun, at jeg kjendte hende. Hun svarte intet. Kurfyrstinden, som vel havde hørt om de Intriger med min Svoger og Frøken Augusta, gik i det samme strax til Bordet (der lå den Bog, som Karen læste udi, og hun da havde ført ind med sig), tog Bogen, slog den op og spurgte, om det var min Bog. Jeg svarte, at det var Kvindens, som jeg havde lært at læse, og som jeg gav Kurfyrstinden sin tilbørlige Titel af Duchlauchtigkeit, sagde Frøken Augusta: »Ihr irret, Ihr verdenkt Euch! Sie ist nicht die, Ihr meint«. Jeg svarte: »Ich irre nicht«. Derefter gjorde hun ingen videre Tale, gav mig Hånd foruden at sige et Ord. Den nådige Dronning så immerfort sømodig [ø: vemodig] ud, talte intet. Der Hds. Majestæt bød mig Hånden, kyssede jeg hendes Hånd og holdt den fast, bad Hds. Majestæt intercedere for mig, i det ringeste for nogen Lindring i mit Fængsel. Hds. Majestæt svarte ikke med Ord, men med grædende Tårer. Ligeså gjorde og den dydige Kurfyrstinde; hun

*) Han var allerede død i September 1666. Leonora Christinas Spørgsmål og senere Bemærkning om samme Sag synes nærmest at hentyde til en Kjærlighedsforståelse mellem de to nævnte Personer, og heri har man da måske Nøglen til den fjendtlige Stemning, som Hertug Ernst Gynther i det mindste til en Tid nærede mod Hannibal Sehested; se Becker's Saml. I, 51.

græd meget vemodelig. Og der de kom i det andet Rum, og min Dør var lukket, sagde både Dronningen og Kurfyrstinden: »Das ist Sünde so mit ihr zu handeln«. Enhver drog deres Skuldre og sagde: »Gott gebe, dass es bei mir stünde! sie sollte dar nicht sitzen«. Frøken Augusta hastede på dem at gå og siden klagede dem for Enkedronningen, som sagde, at jeg havde mig det selv at takke; jeg havde fortjent værre at handles med end som så⁹⁶.

Om et Besøg af ganske lignende Art, som Leonora Christina modtog i Fængslet Året efter — nemlig i Efteråret 1671⁹⁷ — kan berettes med det samme. Det var denne Gang Dronningens Moder, Landgrevinden af Hessen, som aflagde hende en Visit tillige med sin vordende Svigerdatter, Prinsesse Marie Amalie af Kurland, og et Par Hofdamer. Hun kyssede Leonora Christina, da hun kom ind, men gav sig iøvrigt først til Kjende, da hun mærkede, at Leonora Christina vidste, hvem hun var. Hun bevidnede hende gjentagne Gange sin Medfølelse og lovede ved Bortgangen at gjøre for hende, hvad der stod i hendes Magt. Dette var ikke tomme Ord, og blandt andet tog hun, efter Leonora Christinas Sigende, det Løfte af Kongen »med Hånd og Mund«, at han vilde sætte hende på fri Fod, dersom Dronningen, hvis Nedkomst forestod, fødte en Søn. Da det nu virkelig blev en Søn, udtalte Landgrevinden, som var til Stede, sin Glæde derover på Leonora Christinas Vegne. Men så snart Enkedronningen, som også var nærværende, hørte, hvorom Talen var, blev hun så forbitret, at hun vilde hjem strax uden at overvære den nyfødtes Døb, og for at formilde hende måtte Kongen love hende med Ed, at Leonora Christina ikke skulde komme løs. Herover blev

Landgrevinden, som rimeligt er, i høj Grad fortrydelig, og det kom til en temmelig heftig Scene mellem hende og Enkedronningen. Hun vides iøvrigt også på andre Måder at have lagt sin Deltagelse for Leonora Christina for Dagen, og for ikke at tale om, at hun sendte hende et dengang højt skattet, tysk Opbyggelsesskrift — Heindr. Müller's Geistliche Erquickstunden — og siden skrev et Par venlige, trøstende Ord i Bogen⁹⁸, tog hun sig med Varme af Leonora Christinas næstældste Datter, Ellen Christina, som netop dengang var i Kjøbenhavn. Som tidligere omtalt, havde denne Datter tillige med sin yngre Søster fra 1666 af opholdt sig hos Frøken Hedvig i Skåne⁹⁹, men de gunstigere Udsigter efter Christian V.s Tronbestigelse indgav hende den Beslutning at rejse til Kjøbenhavn for at virke for Moderen. Hun søgte Christian V. om Tilladelse hertil¹⁰⁰, men før hun havde fået noget Svar på sin Ansøgning, var det lykkedes hende — i April 1671 — at spille et Bønskrift, skrevet som et Bindebrev på et blåt Silkebånd, i Hænderne på Kongen, der dog, skjønt han fandt »Maneren galant», ikke tog videre Notits deraf¹⁰¹. Om hun nogensinde fik Svar på sin Ansøgning, må betvivles, men ikke desto mindre tog hun virkelig i Efteråret 1671 over til Kjøbenhavn og henvendte sig på Moderens Vegne til forskjellige af Landets Stormænd. At hun i disse sine Bestræbelser understøttedes af Landgrevinden, siges udtrykkeligt¹⁰², men denne var da også næppe draget bort, før Enkedronningen fik udvirket en Befaling til, at Ellen Christina Ulfeldt skulde forlade Landet¹⁰³, hvorved det dog også hedder, at en fra hendes egen Side udvist Ubehændighed ved Ovrerrækningen af et Bønskrift til Enkedronningen eller til Kongen var den nærmere Anledning til Udvisningen¹⁰⁴.

Hun rejste så, stadig med Moderens Sag for Øje, til Tyskland og opholdt sig først hos Landgrevinden og siden hos Hertuginde af Sachsen-Jena til i Året 1676, da hun drog til Søsteren Anne Kathrine i Brügge, og hos hende døde hun den 11te December 1677¹⁰⁵.

Man kan sige sig selv, at idet Stemningen således blandt den overvejende Del af Kongehusets egne Medlemmer snarere var afgjort for end imod Leonora Christina, fik også andre, som nærrede Medlidenhed med hende — og det gjorde nu uden Tvivl de allerfleste — Mod til at vedkjende sig det og til efter Ævne at virke for hende. Blandt de mere fremragende Personer, om hvilke dette særlig gjælder, kan nævnes Kongens Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve og ganske sikkert også Statholder Grev Frederik Ahlefeldt, medens derimod Griffenfeldt, om han end måske nok ønskede at lette Leonora Christina Fangenskab, dog ikke synes at have været stemt for hendes Frigivelse¹⁰⁶. Da det imidlertid ikke havde nogen Virkning, at endog Kongens egen Tilbøjelighed nærmest må antages at være gået i Retning af en Løsladelse, har det i og for sig mindre Betydning, hvorledes andre stillede sig til Sagen. Det må dog anføres, at det ikke blot var enkelte Personer, som lejlighedsvis optrådte til Gunst for Leonora Christina, men at også flere fremmede Regeringer nedlagde Forbøn for hende. Dette vides under alle Omstændigheder at have været Tilfældet både med den kejserlige og med den engelske Regering i Begyndelsen af Christian V.s Tid¹⁰⁷, og efter den Måde, hvorpå den franske Regering senere stillede sig til den samme Sag, er det ikke usandsynligt, at også den allerede nu har gjort Skridt til Fordel for hende. Bragte nu end alle disse Bestræbelser, private så vel som offentlige,

ikke andet Resultat, bleve de dog uden Tvivl af Betydning ved at bestyrke Kongen i hans naturlige Tilbøjelighed til indenfor den éngang fastsatte Grænse at vise sig så mild mod Leonora Christina som muligt, og i Virkeligheden opnåede hun efterhånden en Række ikke ubetydelige Begunstigelser. Således fik hun i Sommeren 1671 Tilladelse til at tage det Værelse, som lå udenfor hendes Fængsel, i Brug tillige med dette, hvad hun naturligtvis satte megen Pris på, og til denne Forbedring af hendes Opholdssted sluttede sig — om end først nogle År senere — en anden, idet Vinduet i hendes inderste Rum, som ved hendes Indsættelse i Tårnet var bleven gjort meget mindre, igjen fik sin oprindelige Størrelse¹⁰⁸. Af endnu større Betydning for hende end disse Nædesbevisninger var dog den, at der fra Begyndelsen af 1672 udbetaltes hende en efter Omstændighederne ikke ganske ringe Sum til Anskaffelse af Klæder, Bøger, og hvad hun ellers kunde have Lyst til. Første Gang fik hun 250 Rdl., derefter et Par Gange 200 Rdl., som synes at have skullet være det normale, indtil Kongen ved Befaling af 12te November 1673 én Gang for alle tilstod hende 250 Rdl. årlig, hvilken Sum virkelig også udbetaltes hende i al den Tid, hun endnu hensad i Blåtårn¹⁰⁹. Ved denne Understøttelse fik Leonora Christinas Liv i Fængslet, som man vel kan forstå, i mange Punkter et væsentlig forandret Udseende. Summen var stor nok til ikke blot at afhjælpe hendes mere påtrængende Fornødenheder, men til at tillade hende at anskaffe sig ikke så lidt ud over disse til sin Fornøjelse og Behagelighed. Særlig kunde hun nu ganske efter eget Tykke tilfredsstille sin stærkt udprægede Tilbøjelighed til literære Sysler, og hun gjorde det også efter en temmelig ud-

strakt Målestok. Blandt andet købte hun efterhånden en hel Del Bøger, og deriblandt navnlig flere spanske, italienske, franske og tyske historiske Forfattere, som hun ikke blot læste, men til Dels udskrev i et bestemt Øjemed, der siden nærmere skal omtales. Iøvrigt taler hun ikke selv meget om, hvad Anvendelse hun gjorde af sine Penge, men Hovedsagen er da også, at hun kunde få omtrent, hvad hun vilde. Man ved dog, at hun købte sig et Klavikordium, som hun så af og til spillede på, og skjønt Enkedronningen, da hun fik Nys derom, gjorde sig Umage for at få hende det frataget, imponerede hun ved sin Modstand Slotsfogden så meget, at han lod hende beholde det¹¹⁰. Hun anskaffede sig også en lille Hund, ja hun fik et Fuglebur hængt op i sit yderste Rum, men meget betegnende havde hun i Buret ikke en Fugl, men en stumphalet Rotte, som Slotsfogden på hendes Anmodning havde skaffet hende. Samme Rotte fik hun gjort meget tam, og hun morede sig med at fodre den, indtil engang det Skarn af en Kone, som på den Tid opvartede hende, brændte den ihjel med et Lys¹¹¹.

Idet jeg ovenfor hentydede til Leonora Christinas literære Sysler, nævnede jeg med det samme en meget væsentlig Side af det, der i den tilbagestående Del af hendes Fangenskab udfyldte hendes Tid og hjalp hende til at bevare sin Åndskraft usvækket. Hun læste meget, og hun skrev måske endnu mere. Der foreligger fra dette Afsnit af hendes Liv flere højst interessante skriftlige Udarbejdelser, som jeg agter at dvæle lidt længere ved, idet jeg tillige benytter Lejligheden til at kaste et Blik på hendes tidligere Virksomhed i lignende Retning. Leonora Christina, som af Naturen var så ypperligt udrustet i flere Henseender, havde blandt andet også et

afgjort literært Talent. Hun førte Pennen ikke blot med Lyst, men med en for hendes Tid ualmindelig Dygtighed, hvorom allerede de af hende forfattede Indlæg i den Malmøske Proces — uanset deres saglige Værdi — ville have kunnet give Læseren en tydelig Forestilling. Hendes Forfattervirksomhed gik i forskellige Retninger, og blandt andet haves der også en ikke ganske ringe Mængde Digte af hende, men de af hendes Skrifter, som uden Sammenligning ere de interessanteste, ikke blot ved deres Indhold, men rent literært betragtede, ere en Række Udarbejdelser, som have hende selv til Gjenstand. Ligesom det positive i hendes Ånd og hendes levende Virkelighedssands særlig gjorde historisk-biografisk Læsning tiltrækkende for hende, således fik hun allerede tidligt — ganske vist også under Indflydelse af sin stærkt udprægede Selvbevidsthed — Øje for, at hendes egen mærkelige Historie fuldt så vel som nogen anden indeholdt Momenter, som fortjente at fastholdes og mindes, og hendes literære Produktion fik således efterhånden en bestemt Retning mod den autobiografiske Skildring. Vi kjende dels af Omtale dels af Selvsyn ikke få Udarbejdelser af denne Art fra hendes Hånd, og måske har der dog været endnu flere. Allerede i 1ste Bind af dette Skrift har man gjort Bekjendtskab med en af dem, en livlig Beretning om hendes uheldige Rejse herind i Landet i Året 1656¹¹². Hun vides fremdeles at have ført en fuldstændig Dagbog over, hvad der hændtes hende og hendes Mand under deres Fangenskab i Malmø 1659—60, men dette Arbejde kjendes desværre kun af Omtale¹¹³, og det samme er Tilfældet med en udførlig Beretning, som hun nedskrev om sit og Mandens Fangenskab på Bornholm i 1660—1661¹¹⁴. Ved hvilke tarvelige Midler

hun i Begyndelsen af sit Fangenskab i Blåtårn tilfreds-
stillede sin Skrivelyst, er lejlighedsvis berørt i det fore-
gående, men jeg har med det samme udtalt, at den Op-
mærksomhed, hun altid henvendte på sit eget Livs Til-
dragelser, gjør det ikke usandsynligt, at hun allerede på
et tidligt Tidspunkt kan have fattet den Tanke også at
beskrive dette Fangenskab, og at hun derfor, så snart
hun overhovedet kom i Besiddelse af Skrivematerialier,
kan have begyndt, til Støtte for sin Hukommelse, at op-
tegne et og andet herhen hørende. Men hvorledes nu
end dette forholder sig, skulde hun i hvert Fald under
selve Fangenskabet endog to Gange komme til at give
sammenhængende Skildringer af sine Oplevelser i Blå-
tårn, den ene Gang som Del af en Beretning om hele
hendes Liv, den anden Gang under en selvstændigere Form.
Det første af de pågjældende Arbejder var iøvrigt frem-
kaldt ved en Opfordring udenfra, udgået fra den yngre
Otto Sperling, Søn af den i nærværende Skrift ofte om-
talte Læge af samme Navn. Denne unge lærde, som må
have været Leonora Christina bekendt allerede deraf, at
han i sin Tid læste med hendes Søn Leo, medens denne
opholdt sig i Faderens Hus, havde egentlig hjemme i
Hamborg, men havde efter Frederik III.s Død tilbragt
nogle År i Kjøbenhavn, som han dog igjen forlod i Maj
1673 for at drage tilbage til Hamborg¹¹⁵. Inden sin
Afrejse henvendte han, som havde mange literære Fore-
tagender for og blandt andet samlede til et stort Værk
om »lærde Kvinder», sig til nogle danske Damer med
Anmodning om Oplysninger vedrørende deres eget Liv,
og blandt disse også til Leonora Christina¹¹⁶. Hun efter-
kom Opfordringen og nedskrev i Begyndelsen af 1673 til
hans Brug en hel Selvbiografi, hvori hun — på fransk

— skildrede sit bevægede Livs afvexlende Hændelser lige fra sin Fødsel og til henimod det nævnte År¹¹⁷. Dette Arbejde, som endnu er bevaret i Afskrifter, er i flere Henseender meget mærkeligt. Skjønt det på mange Punkter kun er let skitseret, giver det dog en Fylde af Oplysninger til Leonora Christinas Historie, som ikke haves andet Steds, og især er det vigtigt for Kjendskabet til hendes Barndoms- og Ungdomshistorie. Slutningen af det er øjensynligt flygtigst behandlet, hvortil efter hendes egne Antydninger Grunden må søges deri, at hun i Anledning af den yngre Sperlings forestående Afrejse fra Kjøbenhavn skyndte sig at blive færdig¹¹⁸. Men hvor interessant end Skriftet er, overgæes det dog i denne Henseende langt af det andet selvbiografiske Arbejde, som er bleven til under Leonora Christinas Fangenskab, og som har dette selv til udelukkende Gjenstand — det så kaldte »Jammers-Minde». Udarbejdelsen af dette Værk, der nu er kjendt af alle som en af vor ældre Literaturs Prydelser, er påbegyndt noget over et Åar efter Afslutningen af den egentlige Selvbiografi, nemlig i Sommeren 1674, og tilendebragt umiddelbart efter Forfatterindens Frigivelse af Fangenskabet. Værkets Bestemmelse var en ganske anden end Selvbiografiens. Medens nemlig denne var skrevet for en fremmed, for at han af de mærkeligste Hændelser i Leonora Christinas Liv kunde gjøre et Uddrag, som kunde forelægges Verden, er »Jammers-Mindet», efter hvad der ikke blot gjentagne Gange udhæves af Forfatterinden, men også fremlyser af Skriftet selv, udelukkende beregnet på at læses af hendes egne Børn og tjene dem til en Erindring om deres Moder, fra hvem de i så mange År havde været adskilte, og som de måske aldrig mere skulde få at se. I Overensstemmelse hermed

har Skriftet helt igjennem en fuldstændig privat Karakter¹¹⁹, og jeg tænker herved ikke blot på den Uforbeholdenhed, hvormed Leonora Christina på flere Steder udtaler sig om højtstående Personer, særlig Dronning Sophie Amalie, og som kunde blive meget mislig for hende selv, hvis Skriftet blev kjendt af andre end hendes nærmeste, men jeg tænker tillige på det, der udgjør Skildringens væsentlige Indhold: hendes egne små Oplevelser i Fængslet fra Dag til Dag, hendes personlige Sorger og Betragtninger. Om Forhold udenfor Fængslet taler hun ikke meget, og selv om sin Ægtefælles Liv og Handlinger giver hun kun få Oplysninger, hvad der ganske vist for en stor Del hidrører fra, at Børnene vidste omtrent lige så meget som hun selv om disse Ting. Men om end således det Område, hvorpå Skildringen bevæger sig, er temmelig snævert, bliver Skriftet os derfor ikke mindre værdifuldt. Selv de mindste Ting, hvorom Leonora Christina fortæller, vinde Interesse under hendes Pen. Hendes Iagttagelse er så fin og gennemtrængende, hendes Fremstilling, trods sin Jævnhed, så levende og anskuelig, at man ligesom ser alt, hvad hun skildrer, foregå for sine Øjne. De plumpe og rå Personer, der færdedes om hende i Fængslet, som på én Gang vare hendes Kval og hendes Adspredelse, men blandt hvilke der ikke findes en eneste, som i og for sig fortjente mindste Opmærksomhed, blive under hendes Behandling til en Række interessante, ofte med stort Lune udførte Karakterbilleder af den mest slående Natursandhed, og de små Hændelser, hun oplevede, blive betydningsfulde, fordi vi se dem i Sammenhæng med hendes Fornødenheder og Bekymringer. Sin største Tiltrækning får dog Skriftet uden Tvivl ved det Lys, det kaster over hendes egen højt

ualmindelige åndelige Personlighed. Det lader enhver af hendes Ånds og Sjæls store Egenskaber og lige så vel enhver af hendes Skrøbeligheder træde frem for Beskueren med en Klarhed og Styrke, som ikke kan ønskes større. Det viser os hendes høje Mod i Ulykken og hendes kraftige Vilje, hendes ypperlige Forstand og hendes trofaste Kjærlighed, men ikke mindre hendes vidt drevne Selvfølelse og hendes heftige Sind, som hun dog stadig vinder mere Magt over, og af alle Enkeltheder former der sig tilsidst et fyldigt og smukt Billede af et meget stort anlagt og meget hårdt prøvet Menneske, som har Krav på alles Beundring og Sympathi. Et Spørgsmål, der naturligt fremkaldes ved Læsningen af »Jammers-Mindet«, og hvis Besvarelse for en ikke ringe Del betinger den Værdi, der kan tillægges Skriftet, er Spørgsmålet om, hvor vidt Forfatterinden virkelig altid har kunnet huske de i Bogen omtalte Begivenheder, der jo til Dels ere nedskrevne flere År efter, at de fandt Sted, med en sådan Nøjagtighed, som den detaillerede Udmaling af dem vil give det Udseende af. Jeg tvivler ikke om, at dette i alle væsentlige Punkter er Tilfældet. Man har fra tidligere Tider talrige Vidnesbyrd om, at Hukommelsen var en af de Ævner, som vare allerstærkest udviklede hos Leonora Christina, og skjønt hun i sin Selvbiografi siger, at den nu ikke længere er så god som før¹²⁰, vil det dog ganske sikkert være urigtigt at lægge for megen Vægt på denne Ytring. Dertil kommer, at da hun uden Tvivl lige fra Fangenskabets Begyndelse af har været betænkt på at nedskrive en Beretning om sine Oplevelser i Fængslet, må hun også antages fra Begyndelsen af at have givet nøje Agt på, hvad der foregik om og med hende, og om det end varede en Tid, inden

hun fik Skrivematerialier til sin Rådighed, forstår man dog let, at Fængslets Ensomhed atter og atter må have ført hendes Tanker tilbage til de vigtigere af hine Begivenheder, indtil de stode indprægede i hendes Erindring med uudslettelige Træk. At der alligevel i et Værk, som indeholder så mange Enkeltheder, og det ofte Enkeltheder, som Forfatterinden ikke umiddelbart kunde kontrollere, må findes Fejltagelser og Unøjagtigheder, er noget, som følger af sig selv. De forekomme endog i et ikke ganske ringe Antal og særlig — hvad der er betegnende for Forfatterindens Kjøen — i Tal- og Tidsangivelser. Man kan også sige sig selv, at det ikke er tænkeligt, at hun på alle de Steder, hvor hun lader Personerne optræde i direkte Tale, virkelig skulde have gjengivet Replikkerne Ord for Ord, som de ere faldne. På den anden Side gjør dels den Erfaring, vi andet Steds fra have om hendes Hukommelses Styrke, dels den Kontrol, vi på overmåde mange Steder ere i Stand til at øve på hendes Skildring, os det muligt at udtale med temmelig stor Sikkerhed, at Unøjagtighederne i hendes Fremstilling ere små og forsvindende i Forhold til Mængden af det, der er korrekt overleveret, og selv med Hensyn til hine direkte gjengivne Samtaler tør det antages, at hun ikke blot i det hele har formået at erindre det væsentlige i deres Gang og Indhold, men også lejlighedsvis har kunnet huske selve Ordlyden af en og anden af de faldne Udtalelser.

Medens Leonora Christina i »Jammers-Mindet» slet ikke nævner enten dette Værk selv eller Selvbiografien, skjønt dog især det første må have sysselsat hende ofte og længe, omtaler hun derimod flere Gange et tredje Skrift, som hun udarbejdede i Fængslet, og til hvilket der fra hendes Side åbenbart knyttede sig en vis literær

Prætension. Skriftet skulde handle om fremragende og udmærkede Kvinder, og som det er øjensynligt, at hun følte sig hendraget til dette Stof ved det beslægtede i sin egen Natur, således er det betegnende, at hun med Udarbejdelsen synes at have forbundet den Hensigt gennem en Række historiske Exempler at hævde Kvindens Ligestilling med Manden på alle åndelige Områder¹²¹. Hun havde næppe i 1672 fået sin første Nådepenge udbetalt, før hun tog fat på Forarbejderne til dette Værk¹²². Hun købte, som tidligere omtalt, en Del historiske Skrifter på fremmede Sprog — thi i Begyndelsen tænkte hun ikke på at tage danske Kvinder med¹²³ — og udskrev og oversatte af dem både andre Ting, men især hvad der vedrørte det nævnte Æmne. Også i den følgende Tid må hun antages at være vedblevet med at skaffe sig Bøger til det samme Formål, dels gennem Kjøb, dels gennem Lån, og så vidt man kan skjønne, har hun i begge Henseender haft god Hjælp af den yngre Sperling, hvem hun så til Gjengjæld meddelte af sin Læsning, hvad hun antog, at han kunde bruge til sit Skrift om »lærde Kvinder»¹²⁴. Da hendes Samlinger imidlertid havde nået et vist Omfang, så hun, at der ikke var nogen rigtig Plan i dem, og hun besluttede da at udsondre af dem, hvad der angik sådanne Kvinder, som i snævrere Forstand kunde kaldes »Heltinder». Heraf dannede hun da et Værk, delt i tre Afdelinger og med Titelen: »Heltinders Pryd». I den første Afdeling handledes der om »stridbare» Heltinder, i den anden om trofaste og kyske, i den tredie om standhaftige. Til hver Afdeling var der et Appendix. De andre Kvinder, til hvis Historie hun havde Samlinger, agtede hun siden at behandle for sig, men ligeledes i særskilte Afdelinger:

forstandige, lærde, gudfrygtige osv. Hovedværket »Heltinders Pryd» blev efter hendes eget Sigende »fuldendt» 1684, den 12te August¹²⁵, men som hendes Udtryk om dette Arbejde i det hele ikke ere ganske klare, således turde hin »Fuldendelse» måske snarere være at forstå som en Tilendebringelse af det foreløbige Udkast til Værket end som en egentlig afsluttende Bearbejdelse. Under alle Omstændigheder vide vi, at hun i senere År tog sig for at bearbejde Værket på ny efter en formindsket Målestok, og efter hvad den yngre Sperling siger¹²⁶, var Årsagen hertil den ringe Udsigt, hun på Grund af sin høje Alder havde til at se Værket færdigt efter den oprindelige Plan. Man har endnu den første Afdeling af en af Redaktionerne af Leonora Christinas Værk. Da der imidlertid er Grund til at antage, at det er et Stykke af den senere Redaktion, som er os bevaret, opsætter jeg også en nærmere Omtale af Skriftets Indhold og Form til et senere Tidspunkt.

Til Afslutning af disse Bemærkninger om Leonora Christinas literære Virksomhed i Fængslet må jeg endnu tilføje et Par Ord om hendes Poesier. Hun skrev ikke få Digte under Fangenskabets, enkelte på tysk, de fleste på dansk, og nogle af et ikke ganske ringe Omfang. Deres Indhold er fortrinsvis religiøst eller moralsk, og Forfatterindens Gudhengivenhed og Resignation finder ikke sjældent i dem et kraftigt og smukt Udtryk. I det hele stå de dog i Interesse tilbage for de fleste andre af hendes literære Arbejder, og selv hvor de gjengive hendes personlige Stemninger og Følelser, lære de os sjældent noget, som vi ikke lige så fyldigt ad andre Veje ere blevne bekendte med. For at man dog også kan danne sig en Forestilling om denne Side af Leonora

Christinas Forfattervirksomhed, aftrykker jeg her det efter min Mening ejendommeligste og også i formel Henseende bedst lykkede af Digtene (nedskrevet i Sommeren 1682)¹²⁷:

»Hvad er vores Levned-Id
Andet end som daglig Strid?
Hvad er vores Arbejd' dog,
Som fremtrælles under Åg?
Er det andet end omsonst?
Hvortil Videnskab og Kunst?
Alt forsvinder som en Dunst.

Hvorfor da bekymre sig
For det, som er Skygge, Svig,
Og så kjækt forfægte vill'
Det, os ikke hører til?
Er og nogen i den Stand,
At den Lånet holde kan,
Når påæsker Ejermand?

Nøgen jeg til Verden kom,
Nøgen fra — det er min Dom.
Herren gav, og Herren tog,
Herren lægte, da han slog;
Lovet være Herrens Navn,
Som alt føjer til mit Gavn!
Hannem falder jeg i Favn.

Gud, vilt du mig Nåden té,
Jeg dit Hus igjen må se,
Der Takoffer bære frem
Som et martlet Christi Lem,
Sjunge Lov din Guddoms Magt,
Som langt overgår den Agt,
Mennesket har forelagt?

Siger du og så til mig:
 Jeg ej haver Lyst til dig,
 Jeg vil, du skalt blive kvær!
 — Se, min Frelser, jeg er her,
 Dine Domme ej forstår,
 Men jeg ved, ihvor det går,
 Godt Tål ej ond Ende får. •

Fra det Tidspunkt af, da Leonora Christina fik sin årlige Nådepenge, og derved i det hele en stor Forandring i hendes Vilkår indtrådte, blive hendes egne Meddelelser om sit Liv knappere, og skjønt den Tid, hun endnu skulde tilbringe i Fængslet, var meget længere end den, hun alt havde tilbragt der, indtager hendes Beretning om den en forholdsvis ringe Plads. En Del af Skildringen går nu som før ud på at beskrive de Mennesker, hun levede sammen med i Fængslet, særlig Kvinderne. Jeg selv agter dog ikke at dvæle ved disse Personer, men skal kun i Almindelighed udtale, at da den Bestilling, Kvinderne havde, ikke var synderlig tillokkende, søgtes den ofte af Udskud, der ellers vanskeligt kunde få noget Erhverv, og som, når de vare komne i Leonora Christinas Tjeneste, satte hendes Tålmodighed på en hård Prøve. Hun ytrer sig selv i Indledningen til »Jammers-Mindet» på en meget betegnende Måde om nogle af sine Fængselsomgivelser og sit Forhold til dem, og skjønt de Fruentimmer, hun der nævner ved Navn, tilhøre en Tid, som lå noget forud for den omtalte Forandring i hendes Kår, var der dog også blandt dem, hun fik senere, flere, som hendes Ord fuldstændigt passe på. Efter at have sagt om sig selv, at hun ikke bærer nogen Sky for at fortælle sine Svagheder, at hun »er et Menneske og fuld af menneskelige Skrøbeligheder», at

»de første Bevægelser står ikke udi vores Magt, man overiles stundum, førend man sig kan besinde«, tilføjer hun: »Gud véd, at jeg ofte haver gjort mig både døv og blind for ikke til Vrede at opirres. Jeg skammer mig ved Slotsfogdens Johan Jægers, Christen Mogensen Tårngjemmers, Karen Olesdatters og Katharina Wolffs utugtige Ord, skidne Snak og grove Plumpheder at indføre og opregne; det vilde for meget lædere høvlige Øren. Det kan jeg Eder forsikre, at det overgår alt det, som uterligt, skident, tølpersk og usømmeligt kan være; thi grove Ord og ful Tale var deres Venligheds og Mildheds Tegn, og blodige Eder deres Usandfærdigheders Smykke og Beprydelse, så at deres Omgængelse var mig meget uangenem»¹²⁸. Det er ikke noget tomt Ord, at hun bestræbte sig for at beherske sin Vrede, som på mange Måder udæskedes af disse Folk, og det lykkedes hende også for det meste. Men hun var, som hun siger, et Menneske, oven i Kjøbet et meget fuldblodigt Menneske, og én Gang løb Vreden virkelig af med hende. Hun havde dengang — i Begyndelsen af Christian V.s Regeringstid — til Opvartning et Fruentimmer ved Navn Inger, som ved sin Falskhed og Frækhed stadig mindede hende om Dina Vinhoffvers, og som på alle mulige Måder tirrede hende. En Dag, da hun på Trods gjorde noget, som Leonora Christina gjentagne Gange havde forbudt hende, gav denne hende et Par sådanne Ørefigner, at »Blodet stod ud af Næse og Mund, og hun faldt imod sin Slagbænk og stødte sit Skinneben Huden af. Hun begyndte at bruge Mund og sige, at hun aldrig fik sådanne Ørefigner i sine Dage«. Leonora Christina svarede: »Holder Kjæften, ellers I skal få flere af dem! Jeg er endnu ikkun lidt vred, men gjør I mig ret vred, jeg skal

lemlæste Eder!» Konen taug så for den Gang, men »gjorde al den små Fortræd, hun kunde¹²⁹». Jeg anfører dette, fordi den Oprigtighed, hvormed Leonora Christina taler om den Slags Ting, giver os Sikkerhed for, at det var det eneste Tilfælde, i hvilket hun under sit lange Fangenskab lod sig henrive til at tage sin Tilflugt til den fysiske Magt for at holde Styr på sine rå Omgivelser, og fordi det, således som Forholdene vare, er langt mindre forbavsende, at hun denne Gang gjorde det, end at hun ikke gjorde det meget hyppigere. Når hun iøvrigt blandt dem, hvis Selskab var hende ubehageligt, også nævner Slotsfogden Johan Jæger, vil det, der forhen er fortalt om denne Mand, sikkert gjøre hendes Antipathi let forståelig. Men det må dog tilføjes, at han i senere År blev skikkeligere både i den ene og anden Henseende, og at han navnlig ikke drak så meget som tidligere. Han kom dog nu kun sjældent selv op, men lod sin Tjeneste besørge af den før omtalte Peder Jensen Tødslof, der stod på en meget fortrolig og venskabelig Fod med Leonora Christina og gjorde hende alle de Tjenester, han formåede. Med Disciplinen og Tilsynet i Tårnet stod det iøvrigt fuldt så slet til som nogensinde. Leonora Christina fortæller blandt andet, at Døren til hendes yderste Rum undertiden stod åben i lang Tid, uden at nogen var til Stede, og at hun og Konen en Dag, da der var Ildløs i Byen, benyttede Lejligheden til at løbe op i Tårnet under det der anbragte Ur for at se, hvor det brændte. Hun sagde bagefter til Slotsfogden — og der er al Grund til at tro, at det var sandt —, at hun for længe siden kunde have flygtet, hvis hun havde villet, men at hun ikke ønskede at forlade Fængslet uden med Kongens Tilladelse¹³⁰.

Efter hvad der er meddelt i det foregående, må det være klart for enhver, at Leonora Christinas forskjelligartede literære Sysler lagde Beslag på en meget stor Del af hendes Tid i de senere År af Fangenskabets. Ikke desto mindre fandt hun dog Tid til også at arbejde på mange andre Ting, og det er betegnende for hendes Virksomhedstrang og Lærelyst, at hun benyttede enhver Lejlighed, der frembød sig, til at lære noget nyt. Da hun således engang fik en Kone til Opvartning, som var Datter af en Bogbinder, lærte hun at indbinde Bøger af hende, og man har bl. a. i Sammenheftningen af Håndskriftet til »Jammers-Mindet», som ganske sikkert er besørget af hende selv, et Vidnesbyrd om, at hun i det mindste tilegnede sig Elementerne af Håndværket¹³¹. Man véd fremdeles, at hun ønskede at kunne dreje, og for at opnå dette, lod hun først Tødslof lære det, og siden lærte hun det af ham¹³². Hun syslede også med Tegning og Maling, det sidste dog, så vidt man kan skønne, kun under den Form, at hun belagde Kobberstik med Oliefarve¹³³. Megen Tid anvendte hun endelig på det almindeligere Håndarbejde: Syning, Broderi, Knytning osv., og bl. a. omtaler hun selv, hvorledes hun i Årene 1678—84 arbejdede på sit Ligtøj: Lagen, Pude og Øjenklæde. På de to sidste Stykker indsyede hun nogle af hende selv forfattede Vers, som siden er bleven almindelig kjendte¹³⁴. At Leonora Christina var en Mester uden Lige i al Slags kvindeligt Håndarbejde, særlig Arbejde med Nålen, derom foreligger der flere sagkyndige Vidnesbyrd, men det er ganske interessant at se, at endog Dronningen ikke tog i Betænkning at føre sig denne hendes Dygtighed til Nytte. Hun sendte hende således engang

noget Silke og Sølvs med Anmodning om deraf at sy en Blomst, hvortil Tegningen var gjort på Pergament. Arbejdet skulde udføres på en særegen Måde — Leonora Christina kalder det »det gyldne Arbejde« —, og skjønt hun ikke havde prøvet den Slags før, skilte hun sig så godt ved sit Hverv, at Dronningen var overordentlig fornøjet dermed. Hun udførte senere af egen Drift et større Arbejde af lignende Art, som hun ligeledes lod overrække Dronningen¹⁵⁵. Når denne sidste lod Leonora Christina arbejde for sig, lå deri naturligvis også en Venlighed fra hendes Side, og hun viste hende da også på forskellige andre Måder sit venskabelige Sindelag. Således sendte hun hende et Par Gange nogle Silkeorme, for at hun kunde more sig med at se dem spinde, og fra Tid til anden lod hun hende give Citroner, Pomerantser og lidt underholdende Lektüre. Dronningens Exempel fulgtes af hendes Hofdamer, af hvilke nogle af og til sendte Leonora Christina Frugt o. lign. En Gang blev der i Dronningens Navn overdraget hende et Hverv, som hun også påtog sig, skjønt hun ikke var meget glad ved det. Det bestod i at pleje en gammel Hund, som tilhørte Dronningen, og som denne havde holdt meget af, men som nu var bleven værkbrudnen og affældig. Leonora Christina mente selv, at det var Hofdamerne som havde sendt hende den for selv at være af med den¹⁵⁶.

En Begivenhed, som indtraf i disse År, og som uden Tvivl må have gjort Indtryk på hende, var hendes gamle Ven og Lidelsesfælle Dr. Sperlings Død. Han havde ligesom hun selv til sine Tider haft det slemt nok i Fængslet, men til andre Tider igjen ret tåleligt. I hele den lange Tid, han havde siddet fangen, havde hans Børn, og særlig Sønnen Otto, uophørligt anstrengt sig for at udvirke

hans Løsgivelse og ved enhver Lejlighed indsendt Bønskrifter til Kongen, den kongelige Familie og forskjellige af Landets Stormænd, men uden Resultat. Dog var der især efter Christian V.s Tronbestigelse indtrådt en gjen-nemgående Forandring til det bedre i hans Kår, ja den nævnte Søn Otto og en af hans Døtre havde endog engang fået Lov til at besøge ham i Fængslet. Han syslede ligesom Leonora Christina meget med literære Arbejder og navnlig nedskrev han en omfangsrig Skildring af sit eget Liv, med et Tillæg om sin Fængslings- og Fangenskabshistorie, et Værk, som danner en påfaldende Parallel til Leonora Christinas Selvbiografi og »Jammers-Minde». Fraregnet et heftigt Sygdomsanfald i Året 1670 synes han, i Forhold til sin høje Alder, i det hele at have båret Fangenskabets Gjenvordigheder ganske vel, men han var dog, inden Døden indtraf, igjen i længere Tid sygelig, skjønt ikke sengeliggende. Han døde Juledags Morgen 1681, næsten 79 Åar gammel¹³⁷.

Leonora Christina, som var en Snes År yngre end Sperleng og af en meget kraftig Konstitution, synes endnu bedre end han at have modstået det usunde Rums og det stillesiddende Livs skadelige Indflydelser. I Forhold til den lange Tid, hun hensad i Fængslet, var hun kun sjældent syg, og når undtages det stærke Anfald lige i Begyndelsen af hendes Fangenskab, vare hendes Sygdomme næppe af alvorlig Betydning og varede heller ikke længe¹³⁸. Iøvrigt frygtede hun ikke for Døden. Tværtimod længtes hun stadig efter den, men hun vilde naturligvis helst dø i Frihed, og efter hvad hun selv siger, må man også antage, at Håbet herom aldrig ganske forlod hende¹³⁹. Hun forsømte da heller ikke af og til at bringe sig i Erindring, navnlig hos Dronningen, hvor-

til de Arbejder, hun udførte for og til denne, gav passende Anledning. Men så længe Enkedronningen levede, var der intet at udrette. Leonora Christina siger endog, at Kongen nogle Gange gennem sine Ministre lod nedlægge Forbøn for hende hos Enkedronningen, men denne kaldte dem da Forrædere o. lign. og viste dem Døren¹⁴⁰. At iøvrigt den Frygt, som i en Del År havde bragt hendes Landsmænd til at sky alt, hvad der stod i Forbindelse med hendes Mand og hende selv, var stærkt i Færd med at fortage sig, derom vidne bl. a. nogle Efterretninger, som ere os bevarede om hendes yngste Søn Leos Ophold i Nederlandene i 1676—77 og Forhold til forskjellige derværende danske. Han var kommen dertil fra London, hvor han sagdes at have opholdt sig nogle År, og han optrådte som Kammerjunker hos Kongen af England, fra hvem han havde Anbefalingsbreve til Prinsen af Oranien. Det skal have været hans Hensigt at erhverve Christian V.s Tilladelse til at opholde sig i Danmark — idet han beråbte sig på, at han ved Faderens Død var så ung, at der ikke kunde falde nogen Mistanke på ham —, og ligesom han antoges at have Tilsagn af den tyske Kejser samt Kongerne af England og Frankrig om at støtte hans Sag hos Christian V., således udtalte han selv, at han tilsigtede at få de til Fredsforhandlingerne i Nimwegen afsendte Ambassadører til at nedlægge Forbøn for ham og mulig også for hans fangne Moder. Det var uden Tvivl også med disse Planer for Øje at han meget ivrigt søgte Omgang med forskellige danske Afsendinge, som dengang opholdt sig i Nederlandene, og det lykkedes ham navnlig derved, at hans eget Søkendebarn, Christian Lindenov — en Søn af Frøken Elisabeth Augusta — der rejste gennem Hol-

land til Spanien som Gesandt, med stor Venlighed tog sig af ham og indførte ham hos den danske Gesandt i Haag, Meyercrone, og den danske Afsending til Fredsforhandlingerne i Nimwegen, Just Høg, der dengang endnu opholdt sig dels i Haag, dels i Amsterdam. Skjønt de to sidst nævnte i Begyndelsen vare lidt tilbageholdne og udbad sig Instruxer hjemme fra om, hvorledes de skulde forholde sig, synes den unge Ulfeldt dog efterhånden at være kommen på en meget fortrolig Fod med dem og endnu mere da med deres Hustruer. Også hos andre danske Familier blev han modtaget med stor Venlighed, særlig hos den danske Kommissær i Amsterdam Frants Møller, og der var endog meget stærk Tale om et Giftermål mellem ham og en Dame af halvdansk Familie, en Frøken v. Ahlefeldt, Datter af den nogle År i Forvejen afdøde Feltmarskal Klaus v. Ahlefeldt. Det skal kun i forbigående bemærkes, at Leo Ulfeldts Forhold til Just Høg og Meyercrone et Øjeblik så ud til at skulle få betænkelige Følger for disse, idet den danske Generalkommissær i Nederlandene Gabriel Milan gjorde Indberetning derom til Enkedronningen og herved både fremstillede de nævnte Afsendingers Optræden og Leo Ulfeldts Hensigter i et så hadefuldt Lys som muligt. I Følge Kongens Befaling måtte de afgive Erklæringer om deres Forhold, men videre synes dog Sagen heller ikke at være kommen for deres Vedkommende. Leo Ulfeldt fik imidlertid heller ikke noget Udbytte af sine Bestræbelser, og i Slutningen af 1677 eller Begyndelsen af 1678 synes han at have forladt Nederlandene for at søge Tjeneste under den tyske Kejser¹⁴¹.

Leonora Christinas Befrielsestid skulde dog endelig engang slå. Den 20de Februar 1685 døde Enkedron-

ningen, og hermed var, som man vil have forstået af det foregående, den eneste væsentlige Hindring for hendes Løsgivelse bortfaldet. Man begyndte da også strax at tale om den, og Folkene i Tårnet vare ikke synderlig glade, da de hver på sin Vis havde ikke ubetydelige Fordele af hendes Fangenskab¹⁴². Der gik dog et Par Måneder hen, uden at der skete noget, og Leonora Christina besluttede sig da til selv at bringe sig i Erindring hos Kongen. Hun havde et lille Kobberstik af Christian IV., som hun selv havde koloreret, og hvorom hun havde ladet sætte en Ramme. Bag på Billedet skrev hun nogle rimede Linier, hvori hun lod Christian IV. opfordre sin Sønesøn til at være hende nådig, og gjennem Peder Jensen Tødsløf lod hun så den 21. April Gyldenløve tilstille Billedet med Anmodning om, at han vilde overrække Kongen det og selv tale for hende. Gyldenløve var i de Dage upasselig, men lod en anden udføre Ærindet for sig¹⁴³. Ved samme Tid omtrent må Ludvig XIV. have nedlagt Forbøn for Leonora Christina, og efter hvad der i det mindste sagdes, var denne Intercession af afgjørende Betydning¹⁴⁴. Først et Stykke hen i Maj Måned blev det dog til Alvor med Sagen. Kongen skulde gjøre en Rejse til Norge, på hvilken Gyldenløve skulde med, og de, der havde Interesse af, om Leonora Christina kom ud eller ikke, antog, at denne Rejse på den ene eller anden Måde måtte bringe en Afgjørelse. Således blev det også. Dagen før sin Bortrejse underskrev Kongen Befalingen til Løsgivelsen, og den næste Morgen — den 19de Maj — kom Tødsløf op og fortalte Leonora Christina — som iøvrigt allerede da vidste, at hendes Løsgivelse forestod —, at Storkantsleren Grev Frederik Ahlefeldt havde sendt Slots-

fogden den kongelige Ordre. Han spurgte hende, om hun vilde, at han skulde lukke for hende, når han gik, eftersom hun jo nu allerede var fri. Hun svarede imidlertid: »Så længe jeg er inden Fængselsdørene, så er jeg ikke fri, vil og ud med Manér»; og hun bød ham altså lukke som sædvanligt, men tillige dog gå hen til hendes Søsterdatter Anne Kathrine Lindenov — Søsteren selv var allerede død 1677 — og spørge, om Gyldenløve ikke efter Løfte havde sendt denne en Underretning, før han drog bort¹⁴⁵.

Der er i det Svar, som Leonora Christina således giver Tødsløf, noget, som er i høj Grad betegnende for hende og tillige, når man overvejer de Omstændigheder, hvorunder det gives, noget meget imponerende. Thi er det ikke et Vidnesbyrd om en beundringsværdig Kraft og Selvbeherskelse, at hun, som i næsten 22 lange År har smægtet efter atter at indånde Frihedens Luft, dog, da det tilbydes hende, foretrækker at nægte sig det, indtil også de udvortes Hensyn, som hun mener skyldes hende, ere fyldestgjorte? Og hvorfor holder hun så stærkt herpå? Ganske afgjort ikke af nogen Slags Forfængelighed. Det er ikke den højbårne Dame, men den ubilligt medhandlede Kvinde, der stiller hin Fordring. Hun vil ud med Maner, det vil sige, hun vil ikke snige sig bort som en løsgiven Forbryder, der, taknemlig over sin Benådning, søger at få Fængslets Døre bag sin Ryg snarest muligt. Som hun til det sidste bevarer en stolt Bevidsthed om at have lidt uskyldigt, således føler hun Trang til også gennem et synligt Tegn at udtrykke dette, og den Fordring, hun stiller, må på én Gang betragtes som en Æreserklæring, hun giver sig selv, og en Protest mod Regeringens Behandling af hende

i alle de forløbne År. Når man nærmere vil vide, hvad det var, hun egentlig havde tænkt på i Retning af en mere formfuld Bortgang, erfarer man både af hende selv og af samtidige Beretninger, at hun, foruden at ville afhentes af en af sine Slægtninge på standsmæssig Måde, ønskede at få Lejlighed til at sige Dronningen Farvel. Hun siger selv, at hun gennem en god Ven — formodentlig Tødsløf — lod Dronningen anmode derom, men denne svarede, at hun ikke turde tale med hende¹⁴⁶. Hermed stemmer det iøvrigt også, at den kongelige Befaling om hendes Løsgivelse gik ud på, at denne først skulde finde Sted, efter at Kongen var rejst bort. Det er tydeligt, at han vilde undgå hendes personlige Taksigelse, og man forstår så godt Grunden, hvorfor han ikke ønskede at modtage denne.

Imidlertid havde Tødsløf været hos Frøken Lindenov, hvem Gyldenløve i Forvejen havde underrettet om, at hun godt, hvis hun vilde, kunde afhente Leonora Christina. Hun lovede da at komme om Aftenen, og Klokkeren hen imod 10 lukkede Slotsfogden Fængselsdøren op for hende. Slotsfogden selv havde Leonora Christina dengang ikke set i hele to År. I Betragtning både heraf og af de 20 År, han havde haft hende under sin Varetægt, var deres gjensidige Afsked kuriøs nok. Han sagde blot: »Nu, sköllen wi uns nu scheden»? »Ja», svarede Leonora Christina», nu is de Tid gekomen». Derpå bød han hende Hånden og sagde: »Ade!» Hun »svarte med samme Ord, og Søsterdatter lo hjerteligen». Det var næsten mærkt, da Leonora Christina forlod Tårnet, og for ikke at vække Opsigt havde hun ydermere taget et sort Slør for Ansigtet. Imidlertid havde Rygtet om, hvad der skulde ske, og Nysgjerrighed efter at opfange et Glimt af den

berømte Fange samlet en stor Menneskemasse på Slotspladsen »langs ned ad Broen» og udenfor, så at hun og hendes Søsterdatter næppe kunde trænge sig frem til Karetten, der ventede på dem. Selv Dronningen havde ikke kunnet modstå Lysten til at se hende drage bort, og hun havde i denne Hensigt taget Plads på en af Slottets Balkoner¹⁴⁷.

Leonora Christina havde ikke nogen lang Vej at kjøre, da hun forlod Fængslet, thi hun tog ind hos Søsterdatteren, der boede ved Holmens Kanal, tæt op imod Kongens Nytorv¹⁴⁸. Hun blev imidlertid kun nogle Dage her, da hun i høj Grad besværedes af Folks Nysgjerrighed; »den hele Stad stormede til at se hende», siger Holberg¹⁴⁹. Blandt de mange, som besøgte hende, var også hendes og hendes Ægtefælles gamle bekendt og Ven Terlon¹⁵⁰, som igjen opholdt sig i Kjøbenhavn som fransk Afsending, og der er opbevaret nogle Udtalelser af ham om det Indtryk, hun gjorde på ham, Udtalelser, som ganske bekræfte, hvad vi også andet Steds fra vide, at Fængslets Gjenvordigheder kun havde efterladt sig meget svage Spor på hendes Legeme og hendes Ånd. Terlon »kunde ikke noksom bevidne, hvilken Presence d'Esprit og god Manér hun udviste i al sin Tale, Væsen og Optræden under sin Samtale med ham, så at det ikke kunde sees, at hun i så lang Tid havde været afskåret fra Folks Konversation og Omgang, ikke heller, at den ensomme og bedrøvelige Tilstand, hun havde været i, havde gjort nogen stor Forandring på hende, skjønt hun dog nu var i sit 72de [skal være 64de] År». Noget magrere sagde han dog, at hun var bleven¹⁵¹.

Som ovenfor sagt, blev Leonora Christina kun få Dage i Søsterdatterens Hus. Efter hvad der fortælles,

var det ikke blot de mange Besøg i og for sig, som besværede hende, men hun, hvem Ulykken havde gjort forsigtig, frygtede for, at disse Besøg på en eller anden Måde kunde afføde en Mistanke mod hende, som kunde skade hende¹⁵². Hun besluttede derfor at ombytte Byen med Landet, og den 25de Maj rejste hun ud til Landsbyen Husum, en Mils Vej fra Kjøbenhavn, hvor hun foreløbig tog Ophold¹⁵³.

IV.

1685 – 1698.

Medens der om flere Perioder af Leonora Christinas Liv foreligger en efter vore Forhold ualmindelig fyldig historisk Overlevering, kan dette ikke siges at være Tilfældet med hendes Livs sidste Afsnit, til hvilket Kilderne flyde temmelig sparsomt. Dette hænger igjen utvivlsomt sammen med, at de 13 År, som lå imellem hendes Løsgivelse af Fængslet og hendes Død, forløb i stor Stilhed og uden at udmærke sig ved nogen Slags mærkelige ydre Hændelser. På den anden Side er det som bekjendt ikke altid de på Begivenheder fattigste Tilværelser, som ere de ulykkeligste, og dette gjælder til Dels også her. Vistnok var Lykken i egentlig Forstand uigjenkaldelig tabt for Leonora Christina ved hendes Ægtefælles Død, og også afsét herfra var hendes Liv i hine År ikke ganske frit for forskjellige Savn og Bekymringer. Men til Trods for alt, hvad der tyngede på hende, frembyde hendes sidste Leveår dog tillige så mange Lyspunkter, at man langtfra kan betragte dem som ligefrem ulykkelige. Først og fremmest kastede Frihedens Sol sit Skjær over dem, hvad der i og for sig må have været hende en uudtømmelig Kilde til Glæde efter de 22 Års Fangenskab, og en

næppe mindre dyb Tilfredsstillelse har hun sikkert følt derved, at det tillodes hende uantastet at nyde den Ro, som hun efter sit stormfulde Liv så hårdt trængte til. Der var så langt fra Tale om nogen Slags ny Forfølgelse eller Fortrædigelse fra Regeringens Side, at der tværtimod er flere Tegn på det modsatte, og navnlig får man et bestemt Indtryk af, at Christian V. greb enhver Løjlighed, der tilbød sig, til — så vidt han mente at kunne forene det med sine egne Interesser — at gavne og glæde sin alderstegne Slægtning, som om han derved vilde bøde på den Uret, hans Forældre og han selv havde tilføjet hende. Men Kongens Forhold var igjen åbenbart kun Udtryk for en almindeligere Stemning. Thi det er tydeligt, at der i det hele var foregået et Omslag til Gunst for Leonora Christina i den offentlige Mening, så at flere og flere havde fået Øjnene op for, at hendes Lidelser stode i et altfor skrigende Misforhold til hendes Brøde — hvis der overhovedet var Tale om Brøde —, og det, at Leonora Christina selv for en Del oplevede dette Omslag og på mere en én Måde fik det at føle, har uden Tvivl været hende en Erstatning for meget, ligesom det bidrager til at forhøje det Indtryk af Fred og Forsoning, som Betragtningen af hendes sidste Leveår i det hele gjør på Beskueren. Jeg skal nu forsøge mere i det enkelte at give en Forestilling om disse Års Indhold, men må i Forvejen bemærke, at der herved mindre bliver Tale om en sammenhængende Skildring end om en Sammenstilling af de spredte, undertiden temmelig udvortes Træk, hvorom Kilderne, mere eller mindre tilfældigt, have bevaret Erindringen.

Skjønt der ikke haves nogen ligefrem Efterretning om, hvor i Husum det var at Leonora Christina tog ind

efter at have forladt Kjøbenhavn, kan der dog næppe finde nogen Tvivl Sted i så Henseende. Der fandtes kun én Gård i Husum, som var noget mere end en almindelig Bondegård, og denne, som i samtidige Aktstykker særlig betegnes som »Gården i Husum» eller »Husumgård¹», var, et År tid før Leonora Christina fik sin Frihed, bleven forpagtet af en af hendes Mands Søsterdøtre, Jomfru Sophie Friis. En Broderdatter af Korfits Ulfeldt, Jomfru Anne Sophie Ulfeldt², havde allerede i nogen Tid boet hos Sophie Friis, og det kan antages for afgjort, at det var disse to Damer, der viste Leonora Christina Gjæstfrihed. Opholdet i Husum var dog kun midlertidigt, og det har fra Begyndelsen af næppe været anderledes ment. Slutningen af »Jammers-Mindet» er dateret fra Husum, og idet Leonora Christina nedskriver dette Navn, tilføjer hun: »hvorhelst jeg forventer Kongelig Majestæts Hjemkomst fra Norge»³. Det synes at fremgå af disse Ord, at hun ventede, at når Kongen kom tilbage, vilde den endelige Bestemmelse om hendes fremtidige Opholdssted blive taget, og således skete det også. Kongen kom til Kjøbenhavn igjen den 24de Juli, og tre Uger efter udstedtes den første Befaling, som har Hensyn til Leonora Christinas Overflytning til Maribo Kloster.

På Maribo Kloster tilbragte Leonora Christina hele Resten af sit Liv, og da hendes Navn som Følge heraf for bestandig er knyttet til dette Sted, må der her være Plads for nogle Bemærkninger om Klosters tidligere Historie og om dets Tilstand på den Tid, Leonora Christina boede det. Det var grundlagt i Begyndelsen af det 15de Århundrede til Ære for den hellige Birgitte og havde som alle Klostre, der vare hendes Regel undergivne,

været indrettet til Bolig både for Munke og Nonner. På den nordlige Del af dets Grund lå den af fire Fløje bestående Gård, som tjente Nonnerne til Opholdssted. Mod Syd havde Munkene deres Boliger. Kirken, der senere blev Maribo Bys Sognekirke, og som nu er Lålands og Falsters Stiftskirke, lå i Grænselinien mellem Munke- og Nonneklostrets Grund, men rykket noget mod øst. Klostret havde, som rimeligt er, sin egentlige Blomstringstid i det 15de Århundrede, og skjønt man ikke ved ret meget om, hvilke særlige Skjæbner det fristede i Kirkefornyelsens Storme, er det i hvert Fald vist, at det ikke mange År efter Reformationens Gjennemførelse ophørte at være Munkekloster. Nonnerne derimod bleve foreløbig, hvor de vare, men selvfølgelig ikke uden at der blev gjort Forsøg på at skaffe Reformationen Indgang iblandt dem. Dette havde dog længe sine store Vanskeligheder, og der blev oftere Anledning til at rejse Klage over deres Vedhængen ved den gamle Lære. Dertil kom, at Kloster-tugten efterhånden forfaldt mere og mere. Der gik stor Usædelighed i Svang mellem Jomfruerne, der var stadig Splid og Ufred mellem dem, og de kongelige Anordninger for Klostret bleve i det hele yderst slet overholdte. Enden på det hele blev da, at Christian IV. i Året 1621 nedlagde Klostret. Det lagdes så under det adelige Akademi i Sorø, og da dette ophævedes 1665, kom Klostret under Kronen og henlagdes til Dronning Sophie Amalies Livgædning. Klostrets almindelige Historie afspejler sig i dets Bygningers Historie. Allerede i det 16de Århundrede omtales disses skrøbelige Tilstand, og næppe er Klostret nedlagt, før Forstanderen for Sorø Skole får Befaling til at nedbryde Bygningerne og sælge Materialierne. Det synes ved denne Lejlighed nærmest at være gået ud over

Nonneklostret, men dette medtoges også så ilde, at da der — sagtens omkring ved Året 1670 — blev taget en Tegning af det til Peder Resen, var kun en Del af den ene Fløj under Tag, medens det øvrige henlå som fuldstændig Ruin. At Munkeklostrets Bygninger, i det mindste til Dels, bleve skånede, skjønnes deraf, at ikke blot andre vides at have beboet dem i det 17de Århundredes anden Halvdel, men at det aldeles utvivlsomt også var i dem at Leonora Christina fik sin Bolig, skjønt man hidtil har ment anderledes⁴.

Den ovenfor nævnte kongelige Befaling angående Leonora Christinas Indflytning på Klostret⁵ går ikke nærmere ind på Enkeltheder, men af en senere Skrivelse i samme Sag ser man, at Amtsskriveren for Maribo Amt, Henrik Sørensen Rye, hidtil havde haft Bolig på Klostret, og at det fra Begyndelsen af kun var Mening, at han skulde afgive en Del af sin Lejlighed til Leonora Christina, men iøvrigt selv blive på Klostret ligesom før⁶. Mod denne Ordning nedlagde imidlertid Leonora Christina Indsigelse, og hun havde da også næppe givet sin Mening til Kjende, før man traf Anstalter til at føje sig efter hende. Amtsskriveren fik Befaling til at flytte andet Steds hen og stille det hele til Leonora Christinas Rådighed. Et andet Vidnesbyrd om, at Kongen gjerne bidrog sit til at gøre Leonora Christina Opholdet på Maribo Kloster så behageligt som muligt, kan passende anføres i denne Sammenhæng. Der lå ved Klostret to større Haver, af hvilke den ene i sin Tid havde tilhørt Munkene, den anden Nonnerne. De havde deraf deres Navne: Brødrehaven og Søstrehaven. Disse Haver ønskede Leonora Christina at få Brugsret over, og da i Året 1686 Maribo Ladegårds Marker skulde bortforpagtes til Maribo Borgerskab, tilføjedes der i den

kongelige Resolution, hvorved Forpagtningen bevilgedes, en udtrykkelig Bestemmelse om, at disse Haver skulde forbeholdes Leonora Christina⁷. Den, der kjender disse Havers Beliggenhed — på den smukke Søs frugtbare Bred —, har dobbelt let ved at forestille sig, hvilken Pris Leonora Christina måtte sætte på at få Rådighed over dem, og man synes ligesom at skimte et Gjenskin af den Glæde, som de utvivlsomt ofte have beredt hende, når man nogle År senere hører Datteren Anne Kathrine, som dengang var flyttet sammen med Moderen, med Stoltthed omtale sin »prægtige Urtegård» og de smukke Blomster, hun har deri⁸.

Med alt det havde Leonora Christinas nye Opholdssted sine Skyggesider, som det var umuligt at overse for den, der skulde dvæle der længere Tid. Først må nævnes Bygningernes Brøstfældighed. Denne var ganske vist større, end Leonora Christina fra Begyndelsen af troede. Kort før hun rejste til Maribo — hvad der skal være sket ved Mikkelsdags Tid 1685⁹ —, skrev hun nemlig til den yngre Otto Sperling, at Klostret, efter hvad man forsikrede hende, »ikke skal være meget forfalden»¹⁰. Men at dette alligevel har været Tilfældet, må blandt andet slutes af en Synsforretning, som er bevaret over Klosters Bygninger, og som nok er nogle År yngre end hint Brev, men dog endnu fra Leonora Christinas Levetid¹¹. Thi her siges udtrykkelig »Vånhuset» at være »meget forfalden på Murværket og Tag». Man har også senere Breve fra Leonora Christina, af hvilke det fremgår, at Bygningernes mådelige Tilstand voldte hende ikke ubetydelige Ulæmper. Således skriver hun i Februar 1697 til Datteren Leonora Sophia, der ønskede at besøge hende: »Jeg kan og ikke heller, så længe Kulden varer,

tage imod dig og dine Børn, thi der kan ingen Steds oppe eller nere på Kammersen gjøres Ild for Farligheds Skyld. I Stuen må gjøres varlig Ild, ellers kommer Brand i Skorstenen, som nogle Gange er sket, dog til Lykke om Dagen. Jeg holder Sengen til Middag for Kulde»¹². — 'Til de Ulæmper, der hidrørte fra Bygningernes Tilstand, knyttede sig andre, som fulgte med Stedets Beliggenhed. Den sparsomt befolkede, afsides liggende lille Provinsby, som Leonora Christina nærmest var henvist til, når hun trådte i Forhold til Omverdenen, kunde næppe enten byde hende ret megen passende Omgang eller overhovedet efter en større Målestok afhjælpe hendes Fornødenheder, ja det kunde endog ikke sjældent falde vanskeligt at opdrive de første Nødvendighedsartikler der. Man får et Indblik i disse Småkjøbstats-Forhold gennem følgende Sted i et af Leonora Christinas Breve fra 1689¹³: »Sandelig, det er her så knap for Levnedsmidler, at det er ikke trolig. Udi næsten 8—9 Uger blev her ikke slagtet et Nød, Høns eller Æg er ikke så til Års at få her, så her er et magert Sted. Fiskeren fra Nykjøbing kommer og ikke, og må jeg sige, at om han end kom hid at fiske, så havde jeg ingen Gavn deraf, thi forgangen År var der den, som forvendte det». Om der ved den sidste Bemærkning antydes, at der var indtrådt en Standsning i den Ydelse af Fisk, som efter en samtidigs Meddelelse var hende tilstået af Regeringen, tør jeg ikke afgjøre; men i hvert Fald vides det, at der af og til indløb Uregelmæssigheder med den hende tilståede Levering af Vildt¹⁴, og under sådanne Omstændigheder måtte Byens slette Forsyning blive så meget føleligere. Der er dog Grund til at tro, at Leonora Christina hverken tog sig de her berørte eller andre Ulæmper ved hendes Opholdssted

synderlig nær. Hun var næppe af Naturen tilbøjelig til at lægge megen Vægt på ydre Velvære, men hvis hun nogensinde havde gjort det, havde ganske sikkert hendes omflakkende Rejselivs mange Besværligheder og især hendes lange Fangenskab forlængst lært hende at finde sig til Rette og endog være fornøjet med endnu langt ringere Vilkår end dem, hun nu var kommen til at leve under.

For ret at kunne dømme om Beskaffenheden af disse Vilkår er det dog nødvendigt, foruden til selve Boligen, også at tage Hensyn til de andre Ydelser, hvorved Regeringen bidrog til hendes Underhold, og som jeg nu skal nævne. For det første fik hun en fast årlig Understøttelse i Penge. I Begyndelsen, det vil sige, lige som hun var kommen ud af Fængslet, var Summen kun 500 Rdr.¹⁵, men så snart det var bleven afgjort, at hun skulde bo på Maribo Kloster, forhøjedes den til det dobbelte, så at den ialt blev 1000 Rdr.¹⁶. Det viste sig imidlertid snart, at selv denne Sum ikke forslog til de Udgifter, som Leonora Christinas nye Husholdning medførte, og efter at hun først — i Året 1686 — var bleven fritaget for at betale Konsumtion af de Varer, som brugtes i hendes Hus¹⁷, fik hun endelig 1689 et Tillæg til sin Årpenge på 200 Rdr., så at hun altså fra den Tid af i alt havde 1200 Rdr. om Året¹⁸, hvilken Sum hun beholdt uforandret til sin Død¹⁹. Og foruden disse Penge modtog hun af Regeringen forskellige Ydelser in natura. Jomfru Dorthea Sophie Urne — en Dame, som i flere År forestod Leonora Christinas Husholdning på Maribo Kloster, og hvem vi skyldte nogle Meddelelser om hende, som oftere ville blive benyttede i det følgende²⁰ — angiver disse Ydelser således, at Leonora Christina fik frit Brændsel, der kunde

beløbe sig til 100 Læs om Året, desuden 4 Heste af Kongens Stald, et Par Gange om Året Fisk af Søen, der lå ved Klostret, og endelig i Jagttiden Vildt af de kongelige Skove, nemlig hver anden Måned et Dådyr og hver anden Måned et Krondyr²¹. Lægger man alt dette sammen, vil man næppe kunne nægte, at der var sørget ikke blot anstændigt, men endog ganske rundeligt for hende, og skjønt hendes Husstand var temmelig betydelig — den synes til daglig at have udgjort en 14—15 Personer²² — har det dog sikkert ikke, i det mindste efter de første Års Forløb, kunnet falde hende vanskeligt at slå sig igjennem. Man vil måske bedre kunne dømme om Størrelsen af Leonora Christinas samlede Indkomster, når man hører, at alene hvad hun fik i rede Penge om Året, var lige så meget, som hvad en så højt stående Æmbetsmand som Oversekretæren i det danske Kancelli havde i Gage.

Mellem de Gunstbevisninger, som Leonora Christina nød af Regeringen, medens hun boede på Maribo Kloster, var der en, som må nævnes for sig, fordi den beredte hende en Glæde af højere Art end nogen af hine, som kun havde Hensyn til hendes ydre Underhold. Jeg sigter til, at det tillodes hende at se sine Børn hos sig. Hvad dette betydede for hende, fatter enhver, der véd — særlig af »Jammers-Mindet» —, i hvor høj Grad Moderkærligheden var udviklet hos hende, og som mindes, at hun, da hun kom ud af Fængslet, havde været skilt fra Børnene i to Trediedele af en Menneskealder. Iøvrigt må Gjensynets Glæde for så vidt have været temmelig smerteblandet, som hun af syv Sønner og Døtre, der vare i Live, da hun betrådte Fængslet, kun fik de tre at se, nemlig Anne Kathrine, Leonora Sophie og Leo. De

andre Børn vare enten døde, medens hun hensad i Blå-tårn, eller døde i de første År af hendes Ophold på Maribo Kloster²³, men uden at opnå at få Moderen at se. Thi Tilladelsen hertil synes en Tid lang kun at have gjældt Døtrene, og først i 1691 fik Leo Lov til at aflægge hende et Besøg. Da iøvrigt den Måde, hvorpå de nævnte tre Børn atter trådte i Forhold til Moderen, og derved også den Rølle, de kom til at spille i hendes Liv, var temmelig forskjellig, skal jeg dvæle lidt ved hvert enkelt af dem.

Størst Betydning for Leonora Christina fik Gjensynet med Datteren Anne Kathrine, thi af dette udviklede der sig et Samliv, som varede mindst 9—10 År og først ophørte med Moderens Død. Som tidligere omtalt havde Anne Kathrine ægtet den flanderske Adelsmand Cassetta, men nu var både han og de med ham avlede Børn døde, og det var da intet Under, at den stakkels Kvinde, ene som hun stod i det fremmede Land, greb den Lejlighed, der tilbød sig, til atter at finde et Hjem i Fædrelandet og et Menneske, hvem hun kunde ofre sin Kjærlighed. Hun vendte altså tilbage til Danmark, uvist når, men senest vistnok 1688²⁴, og man forestiller sig let, hvilken Kilde til Glæde og Trøst hendes Selskab har været for den gamle Moder, thi Anne Kathrine var ikke blot den af Leonora Christinas Døtre, som i Følge sine Ævner og sin Karakter var mest skikket til at være hende til Støtte, men hun var også, som det af Børnene, der havde taget mest direkte Del i Forældrenes Trængsler, mere end noget af de andre knyttet til Moderen ved fælles Erindringer. Den yngre Sperling, der af og til besøgte Leonora Christina på Maribo Kloster, taler om, hvor smukt Moder og Datter levede sammen, og fremhæver

den Virksomhedsånd, der besjælede dem begge, og som fandt Udtryk dels i literær Syssel dels i Håndgjerning af forskellig Art²⁵. — Det kan strax anføres, at da Leonora Christina var død, og Datteren således igjen stod ene, rejste hun tilbage til Flandern, men på Broderens Tilskyndelse opgav hun dog sin oprindelige Beslutning om at tage fast Bopæl her²⁶ og flyttede i det Sted til Wien, hvor Broderen levede. De sidste År af sit Liv skal hun have tilbragt i Kloster²⁷.

Leo Ulfeldt — der allerede før Moderens Løsgivelse af Fængslet omtales som Ritmester i kejserlig Tjeneste og i denne Egenskab ved sin Tapperhed og Dygtighed havde vundet sig et Navn²⁸ — var, som tidligere antydet, vistnok det af Børnene, hvem det sidst forundtes at se Moderen, og så måtte der endda første Gang (1691) en så tvingende Grund til for at udvirke den fornødne Tilladelse, som at Leonora Christina dengang antoges at ligge på sit Dødsleje²⁹. Alligevel gaves Tilladelsen kun med betydelige Indskrænkninger. Han måtte således kun blive tre Dage hos Moderen, og han skulde komme »inkognito, ligesom han var en af hendes Datters Stifønner», det vil sige en af Sønnerne af Cassetas første Ægteskab. Det fremgår heraf, at Regeringen endnu stadig nærrede nogen Mistro mod Ulfeldts mandlige Afkom, og det er ikke umuligt, at denne Mistro særlig for Leos Vedkommende øste Næring af et tidligere omtalt Brev, som vistnok var i dens Værge, og hvori Leonora Christina (1663) havde udtalt det Håb, at hvis hun ikke selv fik Lejlighed til at hævne sig på sine Fjender, vilde Leo engang i Tiden gjøre det (se ovfr. S. 158). Ligesom det inidlertid tør antages for fuldkommen afgjort, at Leo Ulfeldt, hvem det tidligere synes at have været meget magtpåliggende

at få Lov til at bosætte sig i sit Fædreland³⁰, ikke i nogen Henseende pønsede på noget ondt, således tør man med Sikkerhed påstå, at om end Leonora Christina selv endnu huskede den anførte Ytring — hvad hun dog efter al Sandsynlighed ikke gjorde —, vare dog i hvert Fald de Følelser, der havde fremkaldt den, i Årenes Løb blevne hende fuldstændigt fremmede, og der er ikke den fjerneste Grund til at tvivle om, at da hun i 1691 kalder Sønnen til, hvad hun vistnok også selv anser for sit Dødsleje, er det ikke for at overdrage ham Fuldbyrnelsen af nogen Hævn, men for at han, som hun siger i sit Bønskrift til Kongen, kan »annamme det af mig, som jeg kan give hannem, som er min Velsignelse». — To År efter hint første Besøg kom Leo Ulfeldt igjen til Maribo. Regeringen må nu have begyndt at indse, at der ingen Grund var til at frygte ham, og måske har den også ment, at den skyldte hans Stilling visse Hensyn, thi ikke blot får han denne Gang Tilladelse til at blive fjorten Dage hos Moderen, men han optræder under sit eget Navn og bærer sine Ærestegn til Skue — han var dengang kejserlig Kammerherre og bar efter Dorthea Urnes Angivelse både Nøglen og Kejserens Portræt —, og han modtager Besøg af Egnens Adelsmænd og Æmbetsmænd, deriblandt også af Amtmænd³¹. Ved denne Lejlighed så han sin Moder for sidste Gang. Da han fem År efter endnu en Gang kom til Maribo, var Leonora Christina allerede for nogle Måneder siden død, og han dvæler der kun så længe, til hans ældste Søster bliver færdig til at drage med ham derfra³².

Skjønt Leonora Sophie Ulfeldt både var ældre end Leo og rimeligvis, som allerede sagt, fik Lov til at komme til Moderen før ham, har jeg opsat til sidst at tale om

hende og hendes Besøg på Maribo Kloster, fordi de fleste af disse Besøg, så vidt man skjønner, stode i bestemt Forbindelse med nogle Anliggender, som kræve en lidt udførligere Redegjørelse. Jeg har allerede tidligere fortalt, at Leonora Sophie, der var berømt for sin ualmindelige Skjønhed, i Året 1676⁸³, altså medens Moderen endnu hensad i Blåtårn, havde ægtet den skånske Adelsmand Lave Beck til Andrarum. Skjønt dette Ægteskab var grundet på en gjensidig Tilbøjelighed, der heller ikke nogensinde synes at være udslukt, må det dog for så vidt siges at have været mindre heldigt, som Mandens yderst uheldige økonomiske Forfatning var både ham selv og hans Hustru en stadig Kilde til de pinligste Bekymringer. Forklaringen til Lave Becks stedse voxende Pengeød må fra først af søges hos hans Fader, Jokum Beck, der en Tid havde været en af Danmarks rigeste Adelsmænd, men som havde ødelagt sig fuldstændig ved den uheldige Drift af en Industri, han havde sat i Gang på en af sine Ejendomme. Det var nemlig ham, der begyndte den Aluntilvirkning, som endnu den Dag i Dag finder Sted på Andrarum, og som til sine Tider har givet et meget betydeligt Udbytte. Jokum Beck havde selv fundet Alunskiferen og havde fået Privilegium på at oprette en Fabrik til dens Tilvirkning, men de Summer, som først Værkets Anlæg og siden dets Drift udkrævede, vare så uhyre store, at han for at skaffe dem til Veje efterhånden nødtes til at sælge eller pantsætte næsten alle sine Godser, og da han desuagtet vedblev at synke dybere og dybere i Gjæld, så han sig tvungen til at optage en Del af sine Kreditorer som Medinteressenter i Driften, hvorved han åbnede en vid Mark for den ublueste Udplyndring, der også fortsattes efter hans Død lige overfor hans Arvinger.

Som et Vidnesbyrd om, hvor medtaget hans engang så store Formue var, da han døde (1682), kan anføres, at hans Lig i to År måtte henstå ubegravet, fordi man savnede Penge til at lade det komme i Jorden på standsmæssig Måde. Blandt hans Børn overtog nærmest Lave den Opgave at bringe Familiens Sager på Fode igjen, men det mislykkedes ham fuldstændigt. I Virkeligheden var hans Liv, der også forbitredes ved Stridigheder med hans Moder og Søsken, en fortsat men stedse mere og mere håbløs Kamp med hans Kreditorer, hvis Antal stadig forøgedes, og tilsidst arbejdede han sig ind i fuldstændig Ruin³⁴.

Det vil let indsees, at disse uheldige Forhold ikke kunde andet end berøre Leonora Christina temmelig pinligt. Desværre er det kun små Brudstykker, vi have tilbage af hendes Brevvexling fra Maribo Kloster, men hvad der er levnet er tilstrækkeligt til at vise, at Datterens og Svingersønnens Sager beskjæftigede hende meget og voldte hende en Del Bekymring³⁵. For at gjøre alt så galt som muligt, føjede der sig til Lave Becks endeløse Ejendomsstridigheder også af og til Processer, fremkaldte ved personlige Fornærmelser, som han, der i det hele gjør Indtrykket af at have været en meget ubesindig Natur, havde tilføjet en og anden af de ganske vist ikke altid meget hæderlige Mænd, med hvem hans forviklede Forhold bragte ham i Berøring^{35a}. At der dog hverken i den ene eller den anden Henseende var noget at udrette for Leonora Christina, indså hun selv tydeligt, og hun afholdt sig derfor også fra enhver Indblanding. Men lige så bestemt krævede hun samme Ret for sig, hvad der blandt andet viste sig ved en Lejlighed, da Lave Beck for at ophjælpe sine egne Sager gjorde et Forsøg på at

tiltage sig en Myndighed i Svigermoderens Anliggender, som denne ikke kunde indrømme ham. Hermed forholdt det sig således. Som det ofte nok er bleven sagt i det foregående, vare Ulfeldts svenske Godser efter hans Flugt fra Malmø blevne lagte under Beslag, fordi han ikke havde opfyldt den i Benådningsakten stillede Betingelse at give Garantier for, at han og hans Familie ikke for Fremtiden vilde foretage noget fjendtligt mod Sverig. På den anden Side havde faktisk hverken hans eller Familiens Forhold senere givet den svenske Regering Grund til Klage, og herpå som også på den Omstændighed, at de beslaglagte Ejendomme ikke ved nogen ligefrem Dom vare erklærede for forbrudte, grundede nu Familien et Håb om, at disse Ejendomme — det vil dog naturligvis kun sige dem, der vare erhvervede for Ulfeldts egne Midler — kunde blive givne den tilbage. De vare: Store Torup, Bosøkloster³⁶ samt nogle Gårde i Malmø. Allerede 1678 gjorde Lave Beck på sin Hustrus Vegne et Forsøg på at opnå en Restitution af disse Ejendomme, men uheldige Omstændigheder bevirkede, at dette Forsøg ikke kom ud over sin Begyndelse³⁷. Næppe var imidlertid Leonora Christina kommen til Ro på Maribo Kloster, før hun selv tog Sagen i sin Hånd, og den kom nu efterhånden virkelig i god Gang. Hun henvendte sig selv gjentagne Gange med Bønskrifter til Karl XI., første Gang 1686 — ved hvilken Lejlighed Lave Beck tjente som Mellemand — og derefter igjen 1693 og 1694³⁸. På det andet af disse Bønskrifter svarede Kongen, at hun skulde fremlægge de Bevismidler, som hun mente kunde komme i Betragtning ved en mulig Tilbagegivelse af Godserne, og efter at hun virkelig havde fyldestgjort denne Fordring, befalede Kongen (under 20de April 1695)

Kancellikollegiet og Reduktionskommissionen at træde sammen for at undersøge den hele Sag³⁹. Idet nu denne således syntes at være en Afslutning nær, blev den af største Betydning for Lave Beck. Hvis nemlig Godserne blev givne tilbage, var der på Grund af Leonora Christinas høje Alder Udsigt til, at en Del af dem inden lang Tid vilde tilfalde hans Hustru, og under alle Omstændigheder vilde det næppe frembyde betydelige Vanskeligheder at rejse et større Lån på den tilkommende Arv. Efter at han altså i længere Tid synes at have forholdt sig temmelig lunken i dette Anliggende⁴⁰, bliver han nu på en Gang meget ivrig, ja han går så vidt, at han gennem sin Hustru gjentagne Gange og meget indtrængende søger at bevæge Svigermoderen til at overlade ham en almindelig Fuldmagt, som kan berettige ham til at gjøre og lade i Sagen, ganske som han selv finder for godt⁴¹. Leonora Sophie gjør endog i den Anledning en Rejse til Maribo i den strenge Vintertid (Begyndelsen af 1697). Men hun opnår ikke sin Hensigt. Leonora Christina havde allerede tidligere afvist hin Fordring om en Fuldmagt, og hun gjør det nu igjen med endnu større Eftertryk. Der er os levnet et meget interessant Aktstykke, som har Hensyn hertil, nemlig en Memorial, som Leonora Christina opsatte for Datteren, da denne ikke tiltroede sig efter Hukommelsen at kunne gjengive en Samtale for sin Mand, som hun havde haft med Moderen i den nævnte Anledning⁴². Denne Memorial er ikke blot mærkelig ved den Klarhed, hvormed Leonora Christina fremsætter Sagen, og den Skarphed, hvormed hun argumenterer, men også ved den Myndighed, hvormed hun optræder lige overfor Datteren, der ganske vist ikke har været uden Ævner, men som dog i det hele synes at have været

dannet af et meget lettere Stof end Moderen. · Det er dog især Svigersønnen, som det går ud over ved denne Lejlighed, idet Leonora Christina viser, hvor liden Grund der er til at antage, at hendes Sager skulde være tjente med at komme i hans Hænder. Så længe Gud under hende Forstandens Brug, skal det heller ikke ske. »Bed hannem tage Vare på sit eget Dont, at han kunde svare enhver Lige og Ret. Kan hans egne Sager gå vel, så skal det være mig en Hjertens Glæde at fornemme; det haver været mig hidtildags for din Skyld en Hjerte-Sorrig at høre, hvor ilde det tilstod». Efter denne skrappe Afvisning tør det vistnok ansees for givet, at Lave Beck ikke har gjort noget videre Forsøg på at opkaste sig til Leder af Restitutionssagen, før Leonora Christinas et Års Tid efter påfølgende Død gav det hele i hans Hænder.

Det er næppe tilfældigt, at den eneste Gang, vi med Sikkerhed vide, at Leonora Sophie har besøgt Moderen foruden ved den nys omtalte Lejlighed, nemlig i Efteråret 1692, fyldes Moderens Breve igjen med hendes og hendes Mands Anliggender⁴³. Man tør vistnok antage om de allerfleste af Leonora Sophies Rejser til Maribo, at om de end ikke udelukkende have været foranledigede ved Lave Becks Pengesorger og andre Bryderier, have disse dog altid spillet en meget fremtrædende Rolle under Sammenkomsterne med Moderen. Det er derfor ikke så underligt, om man ligesom synes at kunne spore, at Leonora Christina ikke har haft fuldt så megen Glæde af at se denne Datter hos sig som sine andre Børn. Det er ganske vist ikke, fordi der ingen personlig Tilbøjelighed fandt Sted mellem Moder og Datter. Flere Udtryk i Leonora Christinas Breve, selv i sådanne, hvor hun ytrer sin Misfornøjelse med Datterens Forhold i en eller anden

Henseende, vidne om stor Kjærlighed til hende, og omvendt er der ingen Grund til at tvivle om, at Leonora Sophie også har holdt af Moderen, om hun end åbenbart tillige har været lidt bange for hende.

Det er ovenfor antydet, at Leonora Christinas skånske Fordringer ikke gik igjennem i hendes Levetid. Først 1735 lykkedes det hendes Dattersønner — Lave Becks Sønner — at bringe Sagen til en Afgjørelse, men denne var da også særdeles gunstig, idet både Torup og Bosøkloster blev givne tilbage til Familien⁴⁴. Hermed var i Virkeligheden opnået alt, hvad Leonora Christina havde villet; thi om hun end stod fast på at styre sine Anliggender selv, er det sikkert nok, at hvad hun gjorde for Gjenerhvervelsen af Godserne, gjorde hun for Børnenes og Slægtens Skyld, og ikke for sin egen⁴⁵. Der er heller ikke Tvivl om, at det heldige Udfald for en meget væsentlig Del skyldes hende på Grund af den Om-sigt og Kraft, hvormed hun i sin Levetid styrede Sagen. Men lige så vist som dette skal anerkjendes, lige så bestemt må man afvise en på flere Steder fremsat Antydning af, at også hendes Forhold i andre Henseender, og navnlig hendes i Året 1659 for Manden førte Forsvar, skulde have været et medvirkende Motiv til, at Tilbagegivelsen af Godserne fandt Sted⁴⁶. Denne Historie er i Virkeligheden grebet helt ud af Luften og står fuldstændig i Strid med selve Tilbagegivelsesaktens Indhold.

De skånske Ejendomme vare iøvrigt ikke de eneste, på hvilke Leonora Christina rejste Krav. Det samme var Tilfældet med nogle Ejendomme i det egentlige Danmark, nemlig Hellerup i Fyn og en ikke nærmere betegnet Ø. Med Hellerup var Sammenhængen i Korthed

denne. Gården havde i sin Tid tilhørt en af Korfits Ulfeldts Brødre, Knud, som igjen den 10de Maj 1646, det vil sige kort før sin Død, havde skjænket den i Morgengave til sin Hustru i 2det Ægteskab, Fru Kirstine Lützwow, »hendes Livstid at nyde«. Efter hendes Død skulde Gården, som rimeligt er, gå over til Mandens Slægt, hvad der i Tidens Løb blev enstydigt med, at den skulde tilfalde Korfits Ulfeldt, som efterhånden havde udkjøbt sine Medarvinger. Ved Højesteretsdommen af 1663 hjemfaldt imidlertid Korfits Ulfeldts Arveret til Kronen, der igjen ved Skjøde af 20de Juli 1667 overdrog den til Rigmarskal Johan Christoph v. Kørbitz⁴⁷, som siden 7de Oktober 1649 havde været gift med Fru Kirstine Lützwow⁴⁸. Kørbitz døde 1682 uden at efterlade sig Børn, men ved et mellem ham og hans Hustru oprettet Testamente var det bestemt, at Hellerup efter Fru Kirstine Lützwows Død skulde gå over til Kørbitz's Slægt, nemlig først til hans Søstersøn J. C. v. Lützelburg, og hvis denne døde uden Livsarvinger, til Kørbitz's Broder Johan Caspar v. Kørbitz. Da imidlertid Fru Kirstine ønskede, at Mandens Bestemmelse angående Gården skulde træde i Kraft, endnu medens hun levede, overdrog hun allerede 1683 Hellerup til Joh. Caspar v. Kørbitz⁴⁹ — Lützelburg var i Forvejen død —, og fra ham gik den så igjen i Arv til hans Søn.

Det var uden Tvivl Fru Kirstine Lützwows Død (16/10 1693), der gav Leonora Christina Anledning til at fremkomme med sine Fordringer på Hellerup⁵⁰, men det er iøvrigt ikke nærmere kjendt, på hvad Måde hun forfulgte Sagen. Så meget er dog vist, at hverken Hellerup eller den ovenfor omtalte Ø — som ligeledes havde tilhørt Rigmarskal Kørbitz — kom i hendes Eje. I det

hele kunde således det Udbytte, som de af hende rejste Ejendomskrav indbragte hende, synes mådeligt nok, og det kunde ligge nær at mene, at hun havde gjort rettest i at spare sig selv for de dermed forbundne Besværligheder og Skuffelser. Men selv afset fra, at hendes Bestræbelser dog i det mindste til Dels bare Frugt for en kommende Slægt, medførte de også ét ubestrideligt Gode for hende selv: de bleve et Middel til stadigere Samkvem mellem hende og Omverdenen, og idet de herfra tilførte hende et betydningsfuldere Stof til Sysselsættelse, som hun ellers vilde have savnet, bidroge de ganske sikkert ikke lidet til Vedligeholdelsen af den Åndens Rørlighed, på hvilken hun giver Beviser så langt ned i Tiden, som vi overhovedet ere i Stand til at følge hende.

Man må dog ikke forstå dette således, som om Leonora Christinas daglige Liv på Maribo Kloster ikke var et endog meget virksomt Liv. Man har set, hvilken overordentlig Opfindsomhed hun lagde for Dagen for at skaffe sig Arbejde, medens hun hensad i Fængslet, og selv uden andre Vidnesbyrd end »Jammers-Mindets» vilde man kunne sige sig selv, at hun heller ikke nu, i Friheden, har ladet ret mange Øjeblikke gå hen uden at søge Sysselsættelse enten for sin Ånd eller sine Hænder. Imidlertid er det indlysende, at den stadige Dvælen på det samme Sted og væsentlig i de samme personlige Omgivelser måtte, i Forening med Fraværelsen af de fleste større Krav, som Virkeligheden plejer at stille til Menneskene, fra Begyndelsen af begrænse hendes Virksomhed til et forholdsvis snævert Område og derved efterhånden give hendes Liv en vis Ensformighed, som let kunde have virket sløvende, og som gjorde en kraftigere Impuls fra Verden udenfor meget ønskelig til sine Tider

selv om en sådan skulde kjøbes for en Pris, der i Øjeblikket kunde synes noget dyr. Således som Forholdene føjede sig, kom dog hint bevægende Moment ikke til at gribe mere forstyrrende ind i Leonora Christinas Tilværelse, end at den fredelige Ro, som hun selv satte så megen Pris på, lige fuldt altid er det mest fremtrædende ydre Karaktermærke ved hendes daglige Liv. Jeg skal i det følgende nærmere omtale et og andet af det, som udgjorde hendes daglige Syssel. Vistnok ere Efterretningerne også på dette Punkt temmelig mangelfulde; dog give navnlig Dorthea Sophie Urnes Meddelelser enkelte ganske gode Vink. Men før jeg begynder derpå, er der én Ting, som jeg må bede om, at man ikke taber af Syne, nemlig at det, der i dybere Forstand udgjorde det egentlige Grundlag for Leonora Christinas Liv i hint Tidsrum, kun meget ufuldstændigt kommer til Udtryk i, hvad vi kjende af hendes ydre Gjærning. Dorthea Urne berører en væsentlig Side af dette fundamentale, når det hos hende med en iøvrigt temmelig kejtet Betegnelse hedder, at Leonora Christinas »fornemmeste Okkupation» på Maribo Kloster var Guds frygt. I samme Retning går et Udsagn af den ovenfor nævnte Jomfru Anne Sophie Ulfeldt: at »man mærkede fra den Tid, hun kom på fri Fod, til hendes Dødsdag intet uden det, som var helligt og opbyggeligt»⁵¹. En dyb Religiositet må i Virkeligheden antages at have udgjort et af Hovedtrækkene i Leonora Christinas åndelige Fysiognomi på hin Tid. Den lyser os i Møde på mange af de Steder, hvor vi træde i nærmere Forhold til hendes Personlighed, således i hendes Breve, i hendes Digte og i det Værk, som er den betydeligste Frugt af hendes literære Virksomhed i hine År, og som vi siden nærmere skulle omtale. Men til denne

Hovedfaktor i Leonora Christinas Liv sluttede sig en anden, som lige så lidt bør oversees, nemlig Erindringen. Ved Erindringen formåede hun at gøre sig Fortiden nærværende igjen, hin Tid, som havde set hendes betydningsfulde og begivenhedsrige Liv i Verden, og som frem for alt glemte alle Vidnesbyrdene om hendes jordiske Lykke. Hvem kan da tvivle om, at den med særlig Magt måtte gøre sig gjældende hos hende under de nu så ganske forandrede Livsvilkår? Af begge Faktorer i Forening, Religiositeten og Erindringen, fremgik Leonora Christinas Dom over og Forhold til den Virkelighed, som omgav hende. Man kan let forestille sig, af hvad Art dette Forhold var. Hun gik den Vej, hun havde at gå, med løftet Pande, virksom til det yderste og samvittighedsfuldt udførende den Gjerning, Livet pålagde hende, medfølelse for andres Sorger og end ikke uimodtagelig for Øjeblikkets flygtige Glæde, men dog i sit inderste «kjed af Verden», som hun selv udtrykker sig, og tørstende efter Forløsning. Ved Døden, således var det hendes faste Håb, vilde hun finde Lykken igjen, og hendes Tilværelse var hende kun en Pilegrimsgang fra den Lykke, hun havde mistet, til den langt større, hun ventede. Men idet således det, der dybest bevægede hende og stærkest fyldte hendes Sjæl, for en væsentlig Del faldt udenfor Livet selv, kan man heller ikke vente, at det skulde have efterladt sig meget tydelige Spor i hendes daglige Gjerning, og endnu mindre, at der skulde være levnet os mere i det enkelte gående Efterretninger om det. Selv i hendes Brevskriver- og Forfattervirksomhed kommer det mest kun tilfældigt og lejlighedsvis frem, og en Skildring af Leonora Christinas daglige Liv i hint Tidsrum må, kort sagt, i højere Grad end det for

mange andre Menneskers Vedkommende vilde være Tilfældet, indskrænke sig til at blive en Skildring af hendes Livs Yderside.

I Følge en Meddelelse af Dorthea Urne synes Leonora Christina at have begyndt sin Dag med en Andagtsøvelse, i hvilken hele hendes Husstand deltog, idet Tjenestefolkene vare samlede i en Stue udenfor hendes Sovekammer. »Derpå», siger Dorthea Urne, »forblev hun i sit Sengekammer den ganske Formiddag, som hun anvendte på Læsen og Skriven». At der jævnlig har fundet et Vexelforhold Sted mellem disse to Virksomheder, navnlig således, at adskillige af hendes Studier foretoges i en bestemt literær Produktions Tjeneste, skjønnes særlig af et Brudstykke af et større literært Arbejde, som er os levnet fra hendes Hånd, og som vistnok først på Maribo Kloster fik den Form, hvori vi nu alene kjende det. Dette Brudstykke danner den første Afdeling af det tidligere omtalte Værk om fremragende Kvinder »Heltinders Pryd» (se ovfr. S. 263—64), på hvis Udarbejdelse hun allerede havde anvendt så megen Tid i Fængslet, men som hun, efter at være kommen til Maribo, tog sig for at bearbejde efter en formindsket Målestok⁵². Da Leonora Christina selv åbenbart satte en ikke ringe Pris på dette Skrift, må det være mig tilladt at dvæle lidt ved det, skjønt det iøvrigt for os langtfra frembyder samme Interesse som flere andre af hendes skriftlige Udarbejdelser.

Noget af det mærkeligste ved det Brudstykke, der er os bevaret, er uden Tvivl Indlædningen, for så vidt Leonora Christina i den nedlægger en Protest mod den almindelige Opfattelse af hendes Kjøen og dettes Rettigheder. Hun dadler den Betragtning, der sætter Kvinden

lavere end Manden på Grund af hendes legemlige Svag-
hed, og som ikke husker på, at begge i lige Grad have
en »fornuftig Ånd». »Der er ingen Årsage», siger hun,
»hvorfor Kjønnets skulde gjøre et Menneske udygtig, når
Dyden og Fortjenesten gjør den værdig. Sjælen anser
ingen Kjønn og bliver ikke forandret ved udvortes Gestalt
og Skikkelse». Og fremdeles: »De svare ikke alle til
Mands Navn i Gjærningen, som bære Titel af Mands
Navn, men ofte svare Kvinder til Helters Navn i Gjer-
ningen og bære dog ikkun Kvinders Navn. Hvor ofte
ser man kvindagtige Hjerter i Mænds Legemer og der-
imod igjen mandelige Kræfter i svage Kar. Det er ubil-
ligt, at man måler Gjærningen efter Personen og skatter
ikke Personen efter Gjærningen». Man tager næppe fejl,
når man betragter ikke blot den nu kjendte første Afde-
ling af Leonora Christinas Værk men det hele Værk
som en indirekte Indsigelse mod denne Ubillighed, og det
er betegnende og interessant, at Indsigelsen kommer fra
en Kvinde som hende, der selv var så god en »Heltinde»
som de fleste af dem, hun gjorde til Gjenstand for sin
Skildring. Men iøvrigt var hun langt fra den første, der
enten overhovedet bragte Tanken om Kvindens åndelige
Ligeberettigelse med Manden frem eller endog søgte at
demonstrere den på denne Måde. Thi mere eller mindre
bevidst tør den samme Tanke og den samme Hensigt vist siges
at have ligget til Grund for de allerfleste af de Skrifter
i fremmede Literaturer, som før Leonora Christinas sam-
menstillede Levnedsskildringer eller Karakteristiker af
Kvinder, der i en eller anden Henseende ragede ud over
det almindelige, og det lige op til Plutarks Skrift om
Kvindedyder (»de mulierum virtutibus») ⁵⁸.

Det er, som sagt, kun den første Afdeling af Leonora

Christinas Skrift, som vi for Tiden kjende, og denne Afdeling omfatter kun en enkelt Gruppe af de Kvinder, som det var hendes Agt at skildre, nemlig hvad hun selv kalder de »fornuftige, stridbare regerende Heltinder»⁵⁴. Under denne Betegnelse opføres og behandles så følgende Kvinder: Deborah, Dronning Margrete, Tyre Danebod, Elisabeth af England, Tomyris, Isabella af Kastilien, Zenobia, Johanna af Montfort, Artemisia, Svanhvita, Lagertha, Berenguela af Kastilien, Hetha, Margrete af Parma, Semiramis, Amage, Victorina, Voadā, Olafa, Camilla, samt Amazonerne Marpesia, Lampedo, Antiope, Orithyia, Penthesilea og Thalestris. Som man ser, tilhøre de fleste af disse Kvinder ikke Historien, men Sagnet. Det vilde dog være ubilligt at gå i Rette med Leonora Christina derfor, som også for den Mangel på Kritik, hvormed det historiske Stof er benyttet. Hun står i begge Henseender så temmelig på sin Tids Standpunkt, og det var desuden ikke kritiske Levnedsskildringer, hun vilde give. Hendes Opgave må nærmest siges at have været, på Grundlag af den givne historiske Overlevering at tegne en Række Kvindebilleder, i hvilke de pågjældendes åndelige Egenskaber, og særlig de to Egenskaber — Visdom og Tapperhed —, som betegne Fællesmærket for hele den første Gruppe, trådte frem med størst mulig Bestemthed og Anskuelighed. Man vilde ikke på Forhånd kunne sige, at en sådan Opgave ikke lå for Leonora Christina; tvært imod omfattede hendes Forfatterpersonlighed flere Egenskaber, som måtte vække en vis Forventning om en heldig Løsning i det mindste af nogle Sider af Opgaven. Alligevel er det forholdsvis sjældent, at Udførelsen af det enkelte Billede som sådant ret er lykkedes hende. I flere af de

længere Skildringer overvældes hun øjensynligt af det biografiske Stofs Mængde, i andre brede hendes egne Reflexioner sig for meget. På den anden Side bestå så nogle af de kortere Skildringer kun af et Par løst sammenknyttede Citater. Betragter man Skriftet fra et mere almindelig literært Synspunkt, altså uden Hensyn til den speciellere Opgave, Forfatteren har sat sig, vil man vistnok i det hele finde noget mere at anerkjende. Man vil således i Bedømmelsen af Begivenheder og Forhold jævnlig finde Vidnesbyrd om en ganske fin Iagttagelse og Opfattelse, og de mere almindelige Betragtninger, som Leonora Christina hyppigt indflætter i sin Bog, røbe gennemgående et sundt Omdømme og en i Verdens Skole modnet Erfaring. Fremstillingen som sådan må, skjønt den for det meste er noget bred, i det hele kaldes forholdsviis god, især i den ligefrem fortællende Stil. Hvor mere abstrakte Gjenstande føres på Tale, falder den tungere, men når man betænker, hvor lidet Sproget endnu dengang var bearbejdet, og at Leonora Christinas Skrift var det første Forsøg i sin Art på dansk, må man erkjende, at hun ofte ikke uden Held kæmper med de sproglige Vanskeligheder. Skriftet vidner om megen Læsning, og når denne Læsning vistnok gjør Indtrykket af at have været temmelig tilfældig — hvorved også må fremhæves, at flere af de citerede Forfattere uden Tvivl kun ere benyttede på anden Hånd⁵⁵ — kunde dette ikke godt være anderledes, når man ser hen til de i denne Henseende lidet gunstige lokale Forhold, hvorunder hun arbejdede⁵⁶. I det hele tåler dog Skriftet, som allerede antydet, næppe nogen Jævnførelse med flere andre skriftlige Udarbejdelser, som vi have fra Leonora Christinas Hånd, men det bør anføres, at både Samtiden og den nærmeste

Eftertid dømte ikke lidet gunstigere om det, end vor Tid vistnok vil gjøre. Lige fra den yngre Sperling og til langt ned i det 18de Århundrede have få af de Mænd, der omtale Leonora Christina, undladt at fremhæve »Heltinders Pryd» som et betydeligt Vidnesbyrd om dets Forfatters Lærdom og Ånd, og enkelte Gange giver Aerkjendelsen sig endog Luft i de stærkeste Udtryk.

Skjønt Udarbejdelsen af »Heltinders Pryd» ganske sikkert optog en meget stor Del af den Tid, som Leonora Christina efter Dorthea Urnes Udsagn anvendte på »Læsen og Skriven», bar hendes Ophold på Maribo Kloster også andre literære Frugter. Vi vide således, at hun i denne Tid både skrev forskjellige Digte og endog et Skuespil. Et af Digtene har en lille Historie, som den yngre Sperling har opbevaret os⁵⁷. Så snart Leonora Christina havde fået Bolig på Klostret, begyndte hun, i taknemlig Ihukommelse af sin Frigivelse af Fangenskab, at arbejde på et Alterklæde til Kirken i Maribo, og på dette Klæde anbragte hun nogle Vers, i hvilke hun udtalte sin Tak til Gud og sin Hengivelse under hans Vilje, samtidig med at hun hentydede til de vigtigste Punkter i sin egen og sin Mands Historie. Det er i dette Digt, at følgende Linier forekomme, som passe så godt på Forfatterinden selv, og som alle kjende:

Ej noget synes tungt for Ægte-Kjærlighed,

Trofashed er den Dyd, man ej tør blues ved.

Alterklædet selv var af »gyldent Tobin»⁵⁸, og Versene vare skrevne eller prentede med stor Sirlighed på et Stykke hvidt Silketøj, der var syet på Klædet. De ledsagedes af Randbemærkninger, der oplyste de historiske Hentydninger i dem⁵⁹. Kirken modtog Leonora Christinas Gave 1687. Da imidlertid Digtet blev urigtigt opfattet

af nogle, og Leonora Christina af Erfaring vidste, at selv de uskyldigste Ting under visse Omstændigheder kunne blive en Kilde til store Fortrædeligheder, besluttede hun sig til at tage Versene af Klædet igjen. Selve Alterklædet lod hun blive, hvor det var, og det bevarede ved Kirken — tillige med en ligeledes af hende skjænket Alterdug⁶⁰ — til et Stykke ned i det 18de Århundrede⁶¹.

Det af hende forfattede Skuespil kjende vi kun af Omtale. Vi vide, at det var skrevet på danske Vers og udarbejdet med særligt Hensyn til, at det skulde opføres af hendes Tyende. Opførelsen fandt virkelig også Sted den 27de Februar 1688, og den yngre Sperling fortæller, at det hele løb heldigt af⁶². Man kan kun beklage, at man ikke kjender dette Leonora Christinas Åndsfoster nærmere. Hendes skarpe psykologiske Blik, hendes ualmindelige Ævne til at lade de forskjelligste Personer træde talende og handlende frem med Bevarelse af hele deres individuelle Ejendommelighed, endelig hendes Kjendskab til Udlandets Scener synes at give Sikkerhed for, at et Skuespil fra hendes Hånd måtte frembyde mere end almindelig Interesse, hvortil også kommer, at det omhandlede Arbejdes ganske ejendommelige Bestemmelse må antages at have bragt både Personer og Handling adskilligt nærmere til Virkeligheden, end Tilfældet var med de allerfleste danske Skuespil på hin Tid⁶³.

Efter hvad Dorthea Urne siger, vare Leonora Christinas literære Sysler — hvortil endnu hendes private og Forretningsbrevvexling må henregnes — nærmest henlagte til Formiddagstimerne, og Resten af hendes Dag må vi altså tænke os udfyldt med Beskjæftigelser af anden Art.

Så vidt man kan skjønne, vare disse Beskjæftigelser for en væsentlig Del de samme, som overhovedet dengang vare almindelige blandt Damer af Stand. Frem for alt anvendte hun megen Tid på Håndarbejde med Nålen — Syning, Brodering o. lign. —, hvori hun, som tidligere berørt, var en fuldendt Mester. Hun drejede også — »udi Rav og Elfenben»⁶⁴ —, og den Beundring, Dorthea Urne i meget stærke Ord ytrer for hendes Arbejder med Nålen, synes hun også at udstrække til hendes Drejerarbejder. At der iøvrigt både i den ene og den anden af de nævnte Sysler i højere Grad, end det sædvanlig er Tilfældet, har gjort sig et vist kunstnerisk Element gjældende, synes at turde sluttes dels af ligefremme Meddelelser, der ere os bevarede, dels af det, vi overhovedet vide om Leonora Christinas kunstneriske Anlæg og dettes Uddannelse. Som oftest er nu vistnok dette Anlæg trådt i tjenende Forhold til andre Virksomheder, men der haves dog også Vidnesbyrd om, at Leonora Christina har udfoldet nogen mere selvstændig kunstnerisk Produktion. Jeg tænker ikke herved på de Småting, hun forfærdigede i Fængslet, hvor de Midler, hun havde at virke med, vare så overordentlig tarvelige, men fra andre Perioder i hendes Liv haves der Efterretninger om forskellige kunstneriske Arbejder af hende, særlig malede og tegnede Portræter⁶⁵, og skjønt vistnok de fleste af disse skrive sig fra Tiden før hendes Fangenskab, er der dog et Par, som med nogen større Sandsynlighed kunne henføres til hendes Ophold i Maribo, nemlig to Portræter af hende selv og hendes Ægtefælle, udførte »au crayon»⁶⁶. Et Arbejde, som med Bestemthed vides at tilhøre denne Tid, og som, om det end for en Del er et Flidsværk, dog også har en kunstnerisk Side, kan nævnes i denne Sam-

menhæng. Jeg tænker på et stort Brystbillede af Christian V., som hun udførte i Broderi, og som nu opbevares i Samlingen på Rosenborg⁶⁷. Dette Billede er syet med Silke i forskellige Farver, og den meget svære og pragtfulde Ramme er dannet af guldbelagte Silketråde. Foroven i Rammen er den kongelige Krone anbragt, ved Siden Sceptret og Sværdet, forneden Rigsæblet. På Rammens indvendige Kant er indsyet et Vers til Christian V.s Pris. Det hele er et Vidnesbyrd om en uendelig Tålmodighed og en ualmindelig Dygtighed, og når man ser det, finder man ikke noget usandsynligt i en Beretning, som går ud på, at det var dette Billede, som foranledigede Christian V. til i Året 1689 at forhøje Leonora Christinas Årpenge med 200 Rdl⁶⁸. — Til hvad der foran er sagt om Leonora Christinas daglige Sysler, kan endnu føjes, at hun ganske vist også efter Lejlighed har dyrket Musikens skønne Kunst⁶⁹. Den Interesse, hun endnu i sit Fangenskabs senere År viste for Musiken ved at købe et Klavikordium, kan ikke antages at være udslykt med Erhvervelsen af hendes Frihed, og at hendes Færdighed i Kunstens Udøvelse snarere må være bleven forøget end forringet efter Anskaffelsen af hint Instrument, er en Selvfølge.

En vigtig Faktor i Leonora Christinas daglige Liv udgjorde naturligvis hendes personlige Omgivelser på Klostret, og da især de af disse, som ved deres Byrd eller Dannelse nærmest vare kaldede til at være hende til Selskab. Man måtte imidlertid kjende mere til de pægjældende, end vi gjøre, for at have nogen sikker Mening om, hvorledes Samlivet mellem dem og Leonora Christina formede sig, og selv for Datteren Anne Kathrines Vedkommende må vi lade det blive ved en temmelig

almindelig Forestilling. - For dog intet at forsømme skal jeg i det mindste nævne Navnene på de vigtigste af dem, der — toruden Datteren — for længere Tid vare Leonora Christinas Husfæller. Da hun drog til Maribo, ledsagede den før nævnte Jomfru Anne Sophie Ulfeldt, der hidtil havde boet på Husumgård, hende derover og blev så hos hende et Års Tid. Den anden af Damerne fra Husumgård, Jomfru Sophie Friis, kom ligeledes til Maribo Kloster, vistnok efter at hendes Forpagtning (1. Maj 1686) var udløbet, og blev der i to År⁷⁰. En ikke uvigtig Person i Leonora Christinas Husstand var den allerede oftere nævnte Jomfru Dorteia Sophie Urne — Datter af Knud Urne til Axelvold —, der allerede i 1686 kom til Leonora Christina og blev hos hende til hendes Død. Hun forestod den økonomiske Side af Husvæsenet og gjorde dette, i det mindste efter eget Sigende, til sin Madmoders Tilfredshed. Endelig kan nævnes, at Leonora Christina til forskjellige Tider havde to Børn af sin egen og sin Mands Slægt hos sig for flere År ad Gangen, nemlig først sin egen Datterdatter Elisabeth Beck, og siden en Søsterdatters Datter af Korfits Ulfeldt, Elsebeth Ulfeldt. Den sidste var hos hende i det mindste fra 1692 eller 93 af og blev på Maribo Kloster til hendes Død⁷¹.

Når man betænker, at Leonora Christina boede på Klostret i over 12 År, og at af de ovenfor nævnte kvindelige Personer de to sidste vare Børn, medens de to førstes Ophold på Klostret til Dels vistnok faldt før den Tid, da Datteren Anne Kathrine kom dertil, vil det let skjønnes, at Antallet af dem, hvis Selskab kunde være Leonora Christina til virkelig Opmuntring, til daglig var temmelig indskrænket. Nogen Afvexling tilvejebragtes vel under-

tiden ved en og anden Gjæst, som kom tilrejsende på kortere Tid, men dette hørte dog næppe til de hyppigere Tilfælde. Byens og Omegnens Beboere have vistnok i det hele ikke stået i noget synderlig livligt Samkvem med dem på Klostret. En Undtagelse herfra gjør dog rimeligvis Sognepræsten i Maribo⁷², til dels måske også Amtmanden; Georg Ernst v. Reichau⁷³, og endelig den med Korfits Ulfeldt beslægtede Familie Holk på Orebygård⁷⁴, der dog ikke boede i den nærmeste Nærhed. Ved ganske særlige Lejligheder, nemlig når der holdtes Landemode i Maribo, så Leonora Christina Stiftamtmanden⁷⁵ og Biskoppen i sit Hus. Den sidste var ingen anden end Thomas Kingo, og da man fra en tidligere Tid har Vidnesbyrd om, at Leonora Christina satte megen Pris på den store Digter⁷⁶, kan man ikke tvivle om, at hans Besøg har været hende særlig kjærkomment. Det samme var Tilfældet med en Søster til den bekjendte Karen Brahe, Anne Brahe, som nogle Gange sees at have været hendes Gjæst, og hvem hun synes at have holdt meget af⁷⁷. I 1691 vides Elsebeth Friis, en Søster til den før omtalte Sophie Friis, at have været på Maribo Kloster⁷⁸. Men af alle dem, der kom til Leonora Christina, var der dog — fraregnet hendes to i Udlandet levende Børn, hvis Besøg hos Moderen jeg tidligere har omtalt — ganske vist ingen, hvem det glædede hende mere at se end Sperling og Peder Jensen Tødslof, der begge vare knyttede til hende ved den varmeste Hengivenhed, og af hvilke navnlig den sidste havde givet hende mange Beviser på det oprigtigste Venskab, dengang da hun mest trængte dertil, og da de fleste andre svigtede hende. Sperling kom til Maribo Kloster af og til og blev der en otte Dages Tid ad Gangen; en ugift Søster, Eleonora Margrete,

som ellers boede i Hamborg, fulgte en Gang med ham⁷⁹. Tødsløf var en temmelig hyppig Gjæst på Klostret, især dog, som det hedder, ved Jule- og Nytårstider, og man behøver da ikke Dorthea Urnes udtrykkelige Vidnesbyrd om, at Samtalen ved sådanne Lejligheder ikke sjældent drejede sig om hin bitre Tid, hvis Minde Leonora Christina endog bevarede i sin daglige Morgenbøn på Klostret ved følgende Ord: »Gud hjælpe alle Fanger og trøste de skyldige og redde de uskyldige!»⁸⁰ .

Når Leonora Christina på Grund af sin Alder og sin hele Sindsretning ganske sikkert har følt sig bedst tjent med den fredelige Ro; som i Almindelighed herskede på Klostret, måtte hun dog sige sig selv, at hendes Omgivelser ikke kunde føle ganske som hun på dette Punkt, men af og til måtte trænge til nogen Adspredelse. For at tilfredsstille denne Trang arrangerede hun da undertiden små Festligheder, i hvilke både hendes Husstand og fremmede toge Del, og skjønt de som sagt væsentlig vare bestemte for andre, var hendes egen sjælelige Organisation altfor sund, til at hun ikke ved sådanne Lejligheder skulde have ladet sig smitte af den almindelige Glæde. Af denne Slags Lystigheder har jeg allerede i det foregående omtalt det Skuespil, som hun 1688 lod indøve og opføre af sit Hustyende. Der fortælles også, at hun plejede at højtideligholde Kongens Fødselsdag med en lille Fest, ved hvilken Bønderpigerne i Eggen fik sig en Svingom til Musik af Landsbyspillemand⁸¹. Endelig er der i et Brev fra Datteren Leonora Sophie⁸² bevaret en Meddelelse om nogle Fastelavnsløjer, som i Året 1697 holdtes på Klostret, og ved hvilke Deltagerne optrådte i Karakterdragter. Dorthea Urne var således forklædt som Kaptejn »Døgenicht», Elisabeth Beck som hans Kone,

en af Pagerne som et Svøbelsebarn, der blev båret på Armen osv. Det siges udtrykkeligt, at Leonora Christina morede sig meget, navnlig over Svøbelsebarnet, og det samme har vistnok været Tilfældet med de andre, dog med Undtagelse af hende, som skrev Brevet: hun »var så kjed deraf, at hun næsten sov». Sagen var, at netop i hine Dage blev Begjæringen om Fuldmagten for Lave Beck forhandlet, og det, at Leonora Christina ikke viste sig tilbøjelig til at gå ind på denne Begjæring, lå Datteren »i Maven» ved hin Lejlighed.

Det var netop et År før Leonora Christinas Død at de omtalte Fastelavnsløjer fandt Sted, og fra samme Tid skriver sig hin mærkelige Memorial, som hun opsatte for Datteren i Anledning af sin Samtale med hende om Fuldmagten og de skånske Fordringer. Det ene som det andet afgiver talende Vidnesbyrd om, at Leonora Christina i sin høje Alderdom bevarede sin Sjæls Friskhed og den fuldeste Brug af sine åndelige Ævner, og det har så meget mere at sige, når vi erfare dette netop fra denne Tid, da hun ganske kort i Forvejen havde været meget heftigt syg. »Fru Moder», skriver Leonora Sophie i det samme Brev, hvori hun omtaler Fastelavnsløjerne, »har været til Døden syg, men det må inte så hedde; hun vingler end på sine Ben, er dog oppe». I det hele sporede Tidens Indflydelse i meget højere Grad på Leonora Christinas Legeme end på hendes Ånd. Hun havde af Naturen et ualmindelig stærkt Legeme, hvad der bl. a. sees af den Lethed, hvormed hun så ofte i sit bevægede Liv udholdt de største Anstrengelser og Besværligheder. Men det lange Ophold i Fængslet synes til en vis Grad at have undergravet hendes Helbred, og vi høre flere Gange efter hendes Løsgivelse Tale om, at hun har været

underkastet heftige Sygdomsanfald. Allerede kort før hun rejser til Maribo, skriver hun i et Brev: »Jeg er svag og nu nyligen sluppen en Gulsot; min Mave er ganske forhutlet, den Forandring forårsager det»⁸³. Og en 5—6 År efter høre vi igjen, at hun har været meget syg, og det i den Grad, at man tvivler om, at hun kommer sig, og at der allerede tages Forholdsregler med Hensyn til hendes Begravelse⁸⁴. Der var således Varsler nok, som måtte minde hende om at berede sig til Døden, hvis ellers en sådan Påmindelse var nødvendig. Men vi vide, at den ikke var det. Allerede i Fængslet havde hun, som tidligere omtalt, gjort sit Jordetøj færdigt, og på Maribo Kloster var Døden hendes stadige Tanke og kjæreste Håb. Den 16de Marts 1698 fuldbyrdedes endelig, hvad hun så længe havde sukket efter⁸⁵. Om de nærmere Omstændigheder ved hendes Død er os intet bekjendt. Dorthea Urne, som dog ganske sikkert var til Stede tillige med Datteren Anne Kathrine, melder ikke noget derom. Derimod har hun opbevaret et lille Træk, der står i Forbindelse med Leonora Christinas Død, og som er et nyt Vidnesbyrd om, hvorledes hendes Sind efterhånden havde vendt sig fra Verden og de Ting, den lægger Vægt på. Det hedder nemlig, at Kongen havde befalet, at når hun døde, skulde det strax meldes, for at hun kunde blive begravet i Overensstemmelse med sin Stand, men da Leonora Christina erfarede dette, tilskrev hun Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve — der stadig var hendes trofaste Beskytter — og anmodede ham om på hendes Vegne at takke Kongen for den hende tiltænkte Nåde, men tillige bede om, at hun måtte blive begravet »i al Stilhed og uden Ceremonier«. Således som hun ønskede det, skete det også. Vistnok stod hun

Lig under en »Himmel«, noget der hørte til de højeste Rangklassers Forrettigheder, men selve Kisten var, efter hvad Dorthea Urne siger, kun »overtrukken med sort Læder uden nogen Bogstaver eller Beslag«. For ret at vurdere denne Tarvelighed i Udstyrelsen, der ikke engang nåede op til, hvad der var de laveste Rangklasser eller den almindelige Adel tilladt⁸⁶, må man kjende den næsten vanvittige Forfængelighed, som var Tidens Særkjende, og som drev Folk til også ved Begravelser at udfolde en Pragt, som gik til de yderste Grænser af, hvad de gjældende Bestemmelser vilde indrømme dem. Også den egentlige Ligbegængelse var så lidt opsigtvækkende som muligt. Af fremmede, som fulgte, nævnes kun to Grever Holk fra Orebygård⁸⁷. Liget blev nedsat i Maribo Kirke, hvor Leonora Christina i mange År havde haft sin egen lukkede Stol⁸⁸, og hvor hun 1696 havde ladet indrette en muret Begravelse⁸⁹. Tre af hendes Sønner, som vare døde i en spæd Alder⁹⁰, vare allerede tidligere flyttede hertil, og selv blev hun nedsat i Begravelsen tre Uger efter sin Død, nemlig den 6te April, om Aftenen⁹¹. Over Graven blev lagt en Sten med følgende Indskrift:

HERRE
 HAFDE DIT ORD ICKE WÆRRET
 MIN TRØST
 DA HAFDE IEG FORGAAET
 I MIN ELENDIGHED
 DETTE BEGRAFWEL-
 SIS-STED TILHØRER
 HENDIS HØYBAARNE
 NAADE GREFWINNE
Leonora Christina
 HVORHELST TRENDE
 AF HENDERS SØNNER

ÆRRE NEDERSATTE
OC
SIELF HVILER HVN HER
SIDEN DEN 6 Aprilis A^o 1698
DA HVN HAFDE LEFVET
76 AAR 8 MAANEDER
OC 8 DAGE⁹²

Så stille og lidet ænsede som Leonora Christinas sidste Leveår henrandt, skulde man næppe have ventet, at der vilde komme Tider, da hendes Personlighed og Historie atter vilde samle alle hendes Landsmænds Opmærksomhed om sig. Alligevel er dette sket. Hendes Ry er steget op af hendes Grav og har efterhånden nået en sådan Højde, at hun ubestridelig er bleven vort Fædrelands navnkundigste og populæreste Kvindeskikkelse. Man tør dog ikke påstå, at denne hendes Berømmelse efter Døden har støttet sig til en meget indtrængende Kundskab til hendes Historie, og det er derfor heller ikke til at undres over, at det Billede, der har dannet sig af hende i den almindelige Forestilling, på nogle Punkter har fået et Præg, som ikke ganske stemmer med Virkeligheden. Idet man i Følge en naturlig Reaktion mod den Uretfærdighed, der var vist hende i levende Live, væsentlig kun havde Øje for hendes store og gode Egenskaber, svandt Skyggerne i Billedet efterhånden så meget bort, at dette næsten mistede de menneskelige Træk og kom til at stå med en Helgenindes Glorie om sig. Det er dog næppe nødvendigt at sige dem, der have læst nærværende Skildring, at Helgenglansen slet ikke passer for Leonora Christina. Hun var et Menneske, der hævede sig langt over det almindelige Gjennemsnitsmål, og hos hvem

særlig de for hende mest betegnende Egenskaber: Modet, Kraften og — i det mindste i et enkelt Forhold — Kjærligheden fremtræde under så ualmindelig storladne Former, som vi kun meget sjældent se det, men med alt det var hun et helt og fuldt Menneske, med store Skrøbeligheder ved Siden af store Dyder. Som jeg er mig bevidst i min Skildring at have tilstræbt at give et Billede af hende, i hvilket intet Træk, som kunde bidrage til at karakterisere hende, med Forsæt var udeladt eller forvansket, således er det min Overbevisning, at denne betydelige Kvinde, hvis fremragende personlige Egenskaber få et forhøjet Relief ved hendes på engang så mærkelige og sympathivækkende Sjæbne, ikke behøver at sees i andet Lys end Historiens eget for også i Fremtiden at hævde den Plads i sine Landsmænds Hjerter og Tanke, som hun allerede forlængst har vundet.

Anmærkninger.

I.

1) Paludan-Müller i Historisk Årbog 1879 S. 72.

2) Jvfr. Paludan-Müller a. St.

3) Da det strax efter omtalte Brev, som må antages at være skrevet ganske kort efter Ankomsten, er dateret 28. Juli, måtte det ligge nær at antage, at Fangerne denne Dag vare komne til Bornholm. I en Optegnelse af Leon. Chr. selv, som knytter sig til et af hende den 27. Juli 1661 forfattet Digt, der nedenfor nærmere skal omtales, angives dog den 27. Juli som Ankomstdagen. Måske ere de ankomne den 27. om Aftenen.

4) Origin. i Ulf. Sager Fasc. 16; jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 384—85. Den anden Officer var en Oberst Kruse (Fuchs's Indberetning til Kongen af ³⁰/₇ 1660 i Ny kgl. Saml. Nr. 2141 d, 4to, jvfr. Årsberetn. fra Geh. Ark. VI, 254). Det kan her bemærkes én Gang for alle, at der i Nyt hist. Tidsskr. IV, 369—441 haves en udførlig Skildring af Ulfeldts og Leon. Chr.s Tilstand under Fangenskabet på Bornholm, ved C. Molbech, en Skildring, i hvilken allerede de fleste tilgængelige Kilder ere benyttede, men som jeg netop af den Grund ikke uden al for stort Spild af Plads kan citere på alle de Steder, hvor min Fremstilling væsentlig falder sammen med dens. En højst vigtig Kilde til dette Fangenskabs Historie, som omtales af Leon. Chr., er desværre endnu ikke kommen for Lyset, nemlig en af hende selv forfattet udførlig Beskrivelse af Fangenskabet; se »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 5—6; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 179 Anm. 3. At denne Beskrivelse var nedskrevet samtidig med Begivenheden, sees af D. Saml. a. St. S. 187.

5) »Pour l'amour de V.M.« — Dette Udtryk må — sammenholdt med den strax efter følgende Ytring om hans Uskyldighed — vel nærmest opfattes således, at han havde været

fængslet på Grund af en uretfærdig Mistanke, som man nærede om en Forbindelse mellem ham og Kongen; jvfr. iøvrigt nærv. Skr. 1 Bd. S. 441.

⁶⁾ D. Saml. 2 R. I, 180—81.

⁷⁾ D. Saml. a. St. S. 181; Fuchs's Rapport til Kongen af ^{30/7} 1660 (Ny kgl. Saml. 2141 d, 4to).

⁸⁾ »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 6. Sønnen, Christian U., kalder ham endog selv »en Bonde og en Skrædder af Håndtering« (jvfr. Journ. f. Polit. 1816, II, 93—94).

⁹⁾ Becker's Saml. I, 178.

¹⁰⁾ Hans Bestalling som Guvernør af 21. Juli 1659 i Af-skrift i Geh. Ark. »Bornholm« Fasc. 6. Om hans tidligere Virksomhed se bl. a. Vaupell: Den danske Hærs Hist. II, 650 og Bircherod's Dagbøger ved Molbech S. 24 og 26.

¹¹⁾ Orig. af 30. Juli i Ny kgl. Saml. (kgl. Bibl.) Nr. 2141 d, 4to.

¹²⁾ I den i forr. Anm. nævnte Indberetning af 30. Juli.

¹³⁾ P. Hauberg: Bornholm i Billeder og Text. 1879. S. 25.

¹⁴⁾ Se bl. a. Grundtegningen og Beskrivelsen hos Hauberg a. St. S. 28.

¹⁵⁾ Jvfr. D. Saml. IV, 325—26. At det Rum, Fangerne beboede, ikke kan have ligget ovenover Kirken (som det bl. a. antages i Amtmand Urnes Synsforretning over Hammershus fra 1756, D. Saml. a. St. S. 334, samt af Hauberg a. St. S. 29), fremgår af Fuchs's strax nedenfor anførte Ytring om, at der lå Folk både ovenover og nedenunder Rummet, samt af gjentagne Hentydninger i hans Rapporter til, at der i Rummet underneden Fangernes Værelse opbevaredes store Forråd af Krudt.

¹⁶⁾ Af Undersøgelserne i Anledning af Flugtforsøget i April 1661 sees nemlig, at der dengang ingen sådan Vagt var hos dem.

¹⁷⁾ Se de af Ulfeldt ^{6/10} 1661 besvarede Interrogatorier under Punkt 10 og Fuchs's Modbemærkninger af ^{30/10} 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 231). At i det mindste Ulfeldt og Tjeneren sov i det store Værelse, er utvivlsomt; og skjønt jeg ikke bestemt vil nægte Muligheden af, at Leon. Chr. kan have haft sin Seng stående i det mindre Rum, er jeg dog ikke tilbøjelig til at tro det.

¹⁸⁾ D. Saml. 2 R. I, 181, 183 og 185; de af Leon. Chr. ^{5/10} 1661 besvarede Interrogatorier, under Punkt 1 (Ulf. Sager Fasc. 17;.

¹⁹⁾ Fuchs's Rapport af ^{30/7} 1660.

²⁰⁾ Om Grunden hertil se D. Saml. a. St. S. 216—17.

²¹⁾ Fuchs's Rapport af ^{30/7} 1660; jvfr. hans Indberetning til Kongen af ^{10/9} 1660 (Ulf. Sager Fasc. 29).

22) Om denne Sag se Fuchs's Rapport af ³⁰/₇ 1660; Forhørene over Hans Mejer og hans Hustru af ⁴/₁₀ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 199—200 og 208); de af Leon. Chr. og Ulfeldt ⁵/₁₀ og ⁶/₁₀ 1661 besvarede Interrogatorier under Punkt 1 (sstds.); D. Saml. 2 R. I, 181. Med Hensyn til Spørgsmålet om, hvem der først begyndte at tale om Flugten, Vagtmesterens Kone eller Leon. Chr., stå Fuchs's og Konens Udsagn imod Leon. Chr.s og Ulfeldts. Men ligesom det i og for sig er lidet rimeligt, at Leon. Chr. så hurtigt vilde have henvendt sig om en så vigtig Sag til en hende ganske ubekjendt Person, når ikke denne havde givet hende Anledning dertil, således stemmer også Antagelsen af, at det var Konen, der begyndte, bedst overens med den Holdning, Fuchs i andre Henseender vedkjendte sig at have indskærpet hende. Også kan fremhæves, at Ulfeldts og Leon. Chr.s Vidnesbyrd afgaves på en Tid, da begge længe havde været skilte fra hinanden og således ikke kunde konferere om Sagen.

23) Se Forhøret af ⁴/₁₀ 1661 over Hans Mejer og Fuchs's Modbemærkninger af ³⁰/₁₀ 1661 til Ulfeldts Udsagn (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 208 og 228).

24) Se de af Leon. Chr. ⁵/₁₀ 1661 besvarede Interrogatorier under Punkt 1 og hendes Selvbiografi i D. Saml. 2 R. I, 181; jvfr. Christian Ulfeldts Missive i Journ. f. Polit. 1816, II, 92. Hvis Leon. Chr. har Ret i, hvad hun siger på det først nævnte Sted, at dette »så vidt hun mindes« foregik den 1. August, har Fuchs ikke, som det først var hans Hensigt, afventet Skibets Tilbagekomst fra Kjøbenhavn.

25) Besvarede Interrogatorier af ⁵/₁₀ 1661, under Punkt 1.

26) Molbech i Nyt histor. Tidsskr. IV, 388.

27) Den i næstforr. Anm. nævnte Kilde; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 181.

28) Se især et Brev fra Fuchs til Gabel af 25. (o: 4.) Marts 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17) og et Brev fra samme til Kongen af samme Dato (4. Marts) smstds.

29) Om disse Forhandlinger se især de af Leon. Chr. og Ulfeldt ⁵/₁₀ og ⁶/₁₀ 1661 besvarede Interrogatorier under Punkt 1; D. Saml. 2 R. I, 181—82; Fuchs's Rapport til Kongen af ¹⁰/₉ 1660 (Ulf. Sager Fasc. 29). Jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 388 fig.

30) Årsber. fra Geh. Ark. VI, 254.

31) D. Saml. 2 R. I, 183; de af Leon. Chr. besvarede Interrogatorier, under Punkt 2; jvfr. Brev fra Ulfeldt til Henrik Bjelke af ¹⁵/₁₂ 1662. (Ulf. Sager Fasc. 17). Det siges udtrykkelig, at Lagnerne vare sendte fra Kjøbenhavn, men kom fra hendes Børn.

³²⁾ Befalinger af 13., 14. og 15. August samt senere til Kommissærerne Jens Rodsten og Jokum Frederik Vind, som skulde foretage Registrering af Sagerne, til Speckhan og til Slotsfogden Jokum Waltpurger, som skulde modtage Løsøret (Sjæll. Tegn. og Ulf. Sager Fasc. 17, jvfr. Nyt hist. Tidsskr. IV, 383). Flere Gange fik Kommissærerne Ordre til alvorligt at opfordre Speckhan og især hans Hustru til at udlevere alt og ikke skjule noget. Alligevel kom Sagerne først frem Stykke for Stykke. Først ind i September synes man at være kommen på Spor efter de værdifuldeste Ting (se Befaling af $\frac{9}{9}$, Sjæll. Tegn.), hvad der utvivlsomt hænger sammen med Fuchs's Opbrydelse af Ulfeldts Skrin, idet der i dette fandtes en Fortegnelse over Indholdet af et hos Birgitte Speckhans deponeret Skrin, hvori Hovedmassen af U.'s Obligationer lå (se Fuchs's Hustrus Udsagn i Brügge i de i Anl. af hendes Mands Mord afholdte Forhør, Thott's Saml. 1138 Fol., samt Journ. f. Polit. 1816, III, 139), og det udtrykkelig hedder, at det var Fundet af hin Fortegnelse, som gav Anledning til Opdagelsen af Skrinet hos Birgitte. Endnu i en Ordre af $\frac{15}{9}$ til Speckhan tales om en Kuffert og andet Tøj, der står hos ham. — At der iøvrigt også på andre Steder i Byen henstod Sager af Ulfeldts, fremgår af en Ordre til Kommissærerne af $\frac{15}{8}$, hvori det omtales, at Birgitte Sp. har givet Oplysning om forskjellige sådanne Sager og lovet at skaffe dem til Stede.

³³⁾ Jvfr. Leon. Chr.s Fremstilling i hendes Besvarelse af Interrogatorierne af $\frac{5}{10}$ 1661 og i Selybiografien (D. Saml. 2 R. I, 181—82) med hvad der er sagt i forrige Anm.

³⁴⁾ Fuchs's Breve til Kongen og Gabel af $\frac{4}{3}$ og $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17). Om Tiden for Skrinets Åbning se næstforr. Anm.

³⁵⁾ I Besvarelsen af Interrogatorierne af $\frac{5}{10}$ 1661 fremstiller Leon. Chr. Sagen således »seines (o: Fuchs's) eigenen Sagens nach«. I sin Rapport til Kongen af $\frac{10}{9}$ 1660 antyder Fuchs selv, at han har åbnet Skrinet.

³⁶⁾ I Følge Leon. Chr.s Selvbiografi (D. Saml. 2 R. I, 182) må man antage, at Bankbrevet virkelig ikke eksisterede. Derimod siger hun, at hendes Mand nok havde en »Billet« hos sig, som kunde have ydet Fuchs Sikkerhed, men de anså det ikke for rådeligt at tale til ham derom.

³⁷⁾ De af Leon. Chr. besvarede Interrogatoria under Punkt 1; jvfr. Fuchs's Breve til Kongen og Gabel af $\frac{4}{3}$ og $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661.

³⁸⁾ Fuchs's i forr. Anm. nævnte Brev til Gabel; jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 396.

³⁹⁾ De af Leon. Chr. $\frac{5}{10}$ 1661 besvarede Interrogatoria, under Punkt 1; D. Saml. 2 R. I, 182.

⁴⁰⁾ De $\frac{5}{10}$ 1661 besvarede Interrogatoria.

⁴¹⁾ D. Saml. 2 R. I, 182—83.

⁴²⁾ Fuchs's Gjensvar af $\frac{30}{10}$ 1661 til Ulfeldts Udsagn (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 234); Fuchs's Brev til Gabel af $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661 (sstds.).

⁴³⁾ D. Saml. 2 R. I, 183; jvfr. de af Leon. Chr. besvarede Interrogatoria, under Punkt 13; Forhør af $\frac{4}{10}$ 1661 over Peter Pflügge (Journ. f. Polit. 1816, I, 210); Christian Ulfeldts Mis-sive (a. St. II, 92).

⁴⁴⁾ I det mindste på et senere Tidspunkt omtaler hun selv, at hun havde vundet fire af Soldaterne for sig, se D. Saml. a. St. S. 189.

⁴⁵⁾ Se Brev fra Fuchs til Gabel af $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661 i Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Nyt hist. Tidsskr. IV, 412 Anm. 34 og 35. Mulig er det dette Skrift, som Leon. Chr. tænker på, idet hun (D. Saml. a. St. S. 182) omtaler Ulfeldts Svar på et Brev, som Hann. Sehested og de andre Arvinger efter Fru Kirsten Munk havde sendt ham, og hvori de lod ham vide, at de ikke kunde vente længere med Afslutningen af Skiftet, og bad sig underrettede om, hvilke Papirer han var i Besiddelse af, som kunde have Betydning for dette. Ulf. siges nemlig i sit Svar at have angrebet Fuchs stærkt, fordi han havde taget hans Papirer fra ham, og til dette Lighedspunkt mellem Svaret og det omtalte »Verantwortungsschrift« kan endnu føjes, at Leon. Chr. lader hint være Anledningen til en heftigt bevæget Scene, der i Virkeligheden er identisk med det nedenfor skildrede Optrin af 2. Marts. Jvfr. iøvrigt nedenfor Anm. 49.

⁴⁶⁾ Fuchs's Brev til Gabel af $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661.

⁴⁷⁾ Se Ordre til Fuchs og Oberst Michael Eckstein af $\frac{17}{1}$ 1661 (Sjæll. Tegnelser). Kongen tilkjendegiver også her, at han har befalet Henning Powisch og Christian Christopher Holk at varetage Ulfeldts Interesser ved Skiftet, men at hvis Ulfeldt selv ønsker andre til dette Hverv, kan det tilstedes (i Stedet for Chr. Holk sees i Virkeligheden siden Niels Friis til Ørbækklunde at være trådt til; se Brev til H. Powisch og N. Friis af $\frac{9}{6}$ 1661 i Fynske Tegn.). Befalingen kom Fuchs temmelig sent i Hænde, nemlig den 28. Februar (Fuchs's Brev til Kongen af $\frac{4}{3}$ 1661) og meddeltes først Ulfeldt den 2. Marts (se Fuchs's Brève til Kongen og Gabel af $\frac{4}{3}$ og $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661 samt en kgl. Befaling til Kirsten Munks Arvinger af 6. eller 7. April 1661 om at møde i Kjøbenhavn for at forenes om Skiftet (Sjæll. Tegnelser).

48) Fuchs's Brev til Kongen af $\frac{4}{3}$ 1661. Oberst Eckstein, som skulde have overbragt Ordren sammen med Fuchs, forklaredes nemlig af Fuchs at være upasselig. Om Fuchs's Til-sidesættelse af denne Officer se iøvrigt Journ. f. Polit. 1816, IV, 81. Jvfr. om ham D. Saml. 2 R. I, 193.

49) Forhør over Major Krantz af $\frac{31}{10}$ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, II, 44). — Jeg skal med det samme nævne Kilderne til det i det følgende skildrede Optrin. De ere fornemlig: Fuchs's Breve til Kongen og Gabel af $\frac{4}{3}$ og $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661; de af Ulfeldt $\frac{6}{10}$ 1661 besvarede Interrogatoria, under Punkt 11; Fuchs's Modbemærkninger hertil af $\frac{31}{10}$ 1661 (jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 232); Forhørene over de andre Øjenvidner, hvoraf Gjengivelser i Journ. f. Polit. 1816, se især I, 202, 207—10 og II, 45—45 og 47; Brev fra Ulfeldt til Henrik Bjelke af $\frac{15}{12}$ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 17); Christian Ulfeldts Missive (Journ. f. Polit. 1816, II, 93). Den Scene, som Leon. Chr. skildrer i SelvbioGRAFIE (D. Saml. 2 R. I, 182—83), er i Virkeligheden, skjønt hun henlægger den til 1660, Optrinet af 2. Marts 1661, hvad der fremgår umiskjendeligt af forskjellige Kriterier. Trods de mange Vidnesbyrd er det dog på flere Steder vanskeligt nok at få noget helt ud af dem, ligesom også Gangen i Optrinet ikke med Sikkerhed lader sig bestemme.

50) Fuchs og hans Ledsagere — der dog ikke kunne kaldes ganske uvildige Vidner — nægtede, at dette var bleven sagt. Men ligesom Parallelen til Fuchs's eget Forhold til Skrinet først bliver fuldstændig under denne Forudsætning, således synes Ulfeldts og hans Tjeners Forklaring (Tjeneren havde på den Tid, den blev afgivet, længe været skilt fra Ulfeldt) også af den Grund at måtte stå til Troende, fordi den rasende Forbitrelse, Ulfeldt altid siden nærrede mod Fuchs på Grund af denne Beskyldning, ellers vilde blive uforklarlig.

51) Brev til Gabel af $\frac{25}{3}$ (o: $\frac{4}{3}$) 1661.

51b) D. Saml. 2 R. I, 183.

52) Major Krantz, som et halvt År efter aflagde Vidnesbyrd om dette Punkt, men som iøvrigt ikke går meget i Detail, nævner ikke Fuchs's Optræden overfor Leon. Chr., men siger, at Ulfeldt ytrede, at Fuchs behandlede dem slet, men at han havde Børn, som ikke vilde lade det uhævnnet, og at Fuchs da slog på sin Kårde og sagde, at han endnu havde denne ved Siden samt et Par Pistoler, som vare for alle dem, der ikke tjente Kongen tro (Journ. f. Polit. 1816, II, 47). Christian Ulfeldts Udsagn stemmer dog med Moderens både deri, at det

var overfor hende, at Fuchs appellerede til Våbnene (a. St. S. 93), og at hun svarede ham ved at trække Hårnålen frem.

⁵³⁾ Brev til Kongen af $\frac{4}{3}$ 1661.

⁵⁴⁾ Et andet Sted i Brevet til Kongen siger han med Hensyn til Specifikationens af Skrinets Indhold, at Ulfeldts »itzige verwirrete Gedanken solches alles nicht so eigentlich nachsinnen können«; og i Brevet til Gabel siger han på lignende Måde, at U. allerede har »einen Schlag von der Windmühle«, og at han venter, at han bliver »gar toll«.

⁵⁵⁾ Det i forrige Anm. nævnte Brev.

⁵⁶⁾ Det oftere omtalte Brev af $\frac{4}{3}$ 1661.

⁵⁷⁾ At Ulfeldts ved denne Lejlighed indgivne Klage (der altså må have været af 3. Marts), er noget andet end det tidligere omtalte Klageskrift, som nævnes i Brevet til Gabel, synes at måtte sluttes deraf, at i Følge Fuchs's Beretning til Kongen om Sammenkomsten med Fangerne den 2. Marts var Klageskriftet allerede på den nævnte Dag Gjenstand for Diskussion. Iøvrigt kan mærkes, at i et Kongebrev af 6. eller 7. April 1661 til Kirsten Munks Arvinger (Sjæll. Tegn.) hedder det, at Ulfeldts Svar paa Kongens Befaling til at anmelde sine Fordringer er af 9. Marts. Mulig er dette dog en Skrivfejl i Kopien.

⁵⁸⁾ Afskrift i Ny kgl. Saml. 2142 b, 4to; jvfr. Hist. Tidsskr. III, 469—70. Obligationernes Værdi ansættes til 16,350 Rdr. Dog er det øjensynligt, at Leon. Chr., som hun iøvrigt selv antyder i Aktstykket, har husket fejl med Hensyn til flere af Obligationerne, idet det siden viste sig, at de ikke vare nedlagte i dette Skrin, men i et, som Birgitte Speckhans havde haft i Forvaring.

⁵⁹⁾ Nøjagtigt: 22,285 Rdr. Afskrifter af Fortegnelsen i Ny kgl. Saml. 2142, 4to, og i Ulf. Sager Fasc. 50; jvfr. Hist. Tidsskr. III, 466.

⁶⁰⁾ Dette Brev (Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17) er dateret den 25. Marts, men må i Virkeligheden være skrevet samme Dag som Brevet til Kongen, nemlig den 4. Marts. Dette fremgår på det umiskjendeligste deraf, at Fuchs, idet han også her omtaler et Sammenstød »i Forgårs« med Fangerne, betegner dette som identisk med Optrinnet den 2. Marts både ved forskjellige andre Enkeltheder og derved, at han omtaler det som foregået i Landsdommerens og Major Otto Krantz's Nærværelse, da Fuchs »lod ham (Ulfeldt) tilkjendegive den kgl. Kommission om Skiftet af Fru Kirsten Munks Gods«. Også synes Datoen senere tilsat i Brevet.

⁶¹⁾ Jfr. også Nyt histor. Tidsskr. IV, 396.

62) I Reverserne af 14. og 21. December afstår U. udtrykkelig Indholdet af Skrinet til Kongen (D. Mag. 4 R. IV, 266 og 270), med Undtagelse af Obligationerne og Brevene. At Kongen skjænkede Fuchs Juvelerne, siges udtrykkelig af hans egen Hustru i de i Anledning af Mandens Mord i Brügge optagne Forhør (Thott's Saml. Nr. 1138 Fol.); jvfr. Journ. f. Polit. 1816, III, 139.

63) Journ. f. Polit. anf. St.

64) Jvfr. ovenfor Anm. 31.

65) Kilderne ere: en Indberetning fra Fuchs til Kongen af $22/3$ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17; overs. i Journ. f. Politik 1816, I, 71 flg.); Leon. Chr.s Selybiografi (D. Saml. 2 R. I, 183 flg.); de af hende og Ulfeldt $5/10$ og $6/10$ 1661 besvarede Interrogatoria (Ulf. Sager Fasc. 17); Forhør over Tjeneren, Peter Pflügge, over Major Krantz samt forskjellige andre Vidner (smstds.; oversat i Journ. f. Politik 1816, I, 198 flg. og II, 42 flg.); Fuchs's Gjensvar af $30/10$ 1661 til Ulfeldt's Udsagn (smstds.; oversat i Journ. f. Polit. 1816, I, 227 flg.). At henvise ved ethvert enkelt Træk i Fremstillingen til den Kilde, hvorfra det er lånt, vilde medføre alt for stort Papirspild, og det må være nok at sige, at ikke det mindste Træk er anført, for hvilket der ikke haves bestemt Hjemmel i en af de angivne Kilder.

66) Journ. f. Politik 1816, I, 211 og 212.

67) Efter Leon. Chr.s Udsagn (i Besvarelsen af Interrogat. af $5/10$ 1661), hvormed Tjenerens stemmer godt (Journ. f. Polit. 1816, I, 211), gik de fra Tårnet, hvor de vare fængslede, til »Rondelen ved Kvægstalden«, og her blev de hejsede over Fæstningsmuren.

68) Indberetning til Kongen af $22/3$ 1661; Leon. Chr.s Udsagn i D. Saml. 2 R. I, 185.

69) Tjeneren udsagde i det Forhør, der holdtes over ham $4/10$ 1661, at de vare komne ned »bei dem Bluhmthurm« (o: Blommetårnet; mangler i Journ. f. Polit. 1816, I, 211).

70) Fuchs's Indberetning til Kongen af $22/3$ 1661.

71) D. Saml. a. St. S. 186—87; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 203.

72) Indberetning til Kongen af $22/3$ 1661 (Journ. f. Polit. 1816, I, 78); om Værelsets Tilstand se også de Forhør, som Fangerne og forskjellige Vidner underkastedes i Oktober 1661, samt Fuchs's Gjensvar af 30. Oktober 1661 til Ulfeldts Udsagn.

73) D. Saml. a. St. S. 187; om Fuchs's Ankomst Journ. f. Polit. 1816, I, 203.

74) Journ. f. Polit. 1816, I, 204.

75) Journ. f. Polit. a. St. S. 205; jvfr. 1816, II, 43 o. fl. a. St.

⁷⁶⁾ Kaptejn Hermann Bolts Vidnesbyrd af ⁵/₁₀ 1661 (Ulf. Sager 17, jvfr. Journ. f. Polit. 1816, II, 43).

⁷⁷⁾ D. Saml. a. St. S. 187; jvfr. ovenfor Anm. 4.

⁷⁸⁾ D. Saml. a. St.; Tjenerens Udsagn i Ulf. Sager 17 (jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 406 Anm. 31 og Journ. f. Polit. 1816, I, 214).

⁷⁹⁾ Samtidig Kopi i Ulf. Sager Fasc. 17; oversat i Journ. f. Polit. 1816, I, 71—78.

⁸⁰⁾ Se Vidneforklaringerne i Ulf. Sager Fasc. 17; jfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 200, 201, 202.

⁸¹⁾ Se de af Ulfeldt ⁶/₁₀ 1661 besvarede Interrogatorier, under Punkt 11 (Ulf. Sager Fasc. 17).

⁸²⁾ Ulfeldt anfører også på det i forr. Anm. omtalte Sted, at de på Bordet havde henlagt nogle Sager, som man havde lånt dem, nemlig to Sølvskeer og en Fløjte (? »Pfeife«) af Ibentræ beslæet med Sølv, for at man strax, når man kom ind i Værelset, kunde finde dem. — Om Seddelen fra Rønne, som Tjeneren havde skrevet, og om den forseglede Kuffert taler også Leonora Christina i Besvarelsen af de hende forelagte Interrogatoria under Punkt 11.

⁸³⁾ Se de af hende ⁵/₁₀ 1661 besvarede Interrogatoria (Ulf. Sager Fasc. 17) under Punkt 11.

⁸⁴⁾ På de i forrige og næstforrige Anm. omtalte Steder. Når Ulfeldt også fremhæver, at Slottets Brand netop vilde have hindret deres Flugt, da den vilde have bragt alle Folk i Omegnen på Benene, kan jeg ikke betragte dette som noget Argument af Betydning, navnlig fordi Branden jo først kunde være brudt ud på en Tid, da Fangerne allerede havde gjort Regning på at være borte fra Øen.

⁸⁵⁾ De besvarede Interrogatoria, under Punkt 9. Hvor stærkt hun tidligere havde benægtet det, sees af Journ. f. Politik 1816, II, 43.

⁸⁶⁾ Journ. f. Politik 1816, I, 212.

⁸⁷⁾ Se Ulfeldts og Leon. Chr.s Udsagn i de af dem besvarede Interrogatoria, under Punkt 9. Jvfr. Tjenerens Udsagn i Journ. f. Polit. 1816, I, 212.

⁸⁸⁾ Se hans Gjensvar af ³⁰/₁₀ 1661 til Ulfeldts Udsagn (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 229).

⁸⁹⁾ Besvarede Interrogatoria, under Punkt 10.

⁹⁰⁾ Der blev også fundet Træstykker, tildryppede med Tælle, ovenpå Ulfeldts egen Seng (Journ. f. Polit. 1816, I, 199).

⁹¹⁾ Jvfr. de af Ulfeldt og Leon. Chr. besvarede Interrogatoria, under Punkt 10, samt Journ. f. Polit. 1816, I, 212.

⁹²⁾ Se Skrivelse fra Kongen til Fuchs af $\frac{4}{4}$ 1661 (samtidig Afskrift i Rentekammerarkivet, Afskrifter af kgl. Befalinger, Div. Dok. II C; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 187 Anm. 3). Kongen gjør blot en lidt spydig Hentydning til, at Flugten var Fuchs's »vorigen uns gethanen Versicherungungen ganz zuwider« og anbefaler ham for Fremtiden at passe bedre på.

⁹³⁾ Se den i forrige Anm. omtalte Skrivelse.

⁹⁴⁾ Se Fuchs's Skrivelse til Kongen af $\frac{25}{6}$ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 196).

⁹⁵⁾ D. Saml. 2 R. I, 188 og Ulfeldts håndskrevne Apologi (Afskrift i Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to).

⁹⁶⁾ Den i Anm. 94 nævnte Skrivelse.

⁹⁷⁾ Se Kaptejn Bolts $\frac{1}{11}$ 1661 afgivne Forklaring (Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, II, 46). Der hentydes også til denne Scene i et Brev fra Ulfeldt til Henrik Bjelke af $\frac{15}{12}$ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 17).

⁹⁸⁾ Selvbiografien i D. Saml. 2 R. I, 188.

⁹⁹⁾ Fuchs's Skrivelse til Kongen af $\frac{25}{6}$ 1661.

¹⁰⁰⁾ D. Saml. a. St.

¹⁰¹⁾ Den i Anm. 99 nævnte Skrivelse.

¹⁰²⁾ Samme Steds; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 194.

¹⁰³⁾ Jvfr. Leonora Christinas ganske ligeartede Udtalelser i »Jammers-Mindet« (2 Udg. S. 56; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 209) samt Sperling's Selvbiografi (Gl. kgl. Saml. 3094, 4to) S. 328. At U. virkelig tilsidst, efter at det havde vist sig umuligt for ham at gennemføre de Planer, han vistnok selv nærrede (smlg. 1. Bd. af dette Skrift S. 177), kan have bestemt sig til at støtte Hertug Frederiks Valg, er vel hverken umuligt eller usandsynligt, men han har da uden Tvivl taget sin Revanche ved Redaktionen af Håndfæstningen.

¹⁰⁴⁾ Allerede Molbech (Nyt hist. Tidsskr. IV, 418—19) har haft en lignende Tanke.

^{104b)} Danske Saml. 2 R. I, 189.

¹⁰⁵⁾ Anf. Sted og »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 6. Ligeledes Ulfeldt i hans Apologi (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to) og Christian Ulf. i hans Missive (Journ. f. Polit. 1816, II, 94—95).

¹⁰⁶⁾ Se hans Apologi (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to).

¹⁰⁷⁾ D. Saml. 2 R. I, 189 og Ulfeldts Apologi.

¹⁰⁸⁾ Om disse Ting se alle de i Anm. 105 nævnte Kilder samt Fuchs's Indberetning til Kongen af $\frac{25}{6}$ 1661 (Journ. f. Polit. 1816, I, 194) og en Indberetning til samme fra Grev Christian Rantzau af $\frac{3}{10}$ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17); jvfr. Becker's Saml. til Fr. III.s Hist. I, 271—72.

109) I en Instrux, som den svenske Regering $\frac{2}{8}$ 1660 gav den til Resident i Danmark udnævnte Gustav Mac Duval (Afskr. i Allen's Papirer Nr. 22), hedder det bl. a. om Ulfeldt, at han ved sin Flugt ikke alene gjør sig skyldig i det, han er anklaget for, men også viser Verden, at den Sygdom, han har foregivet, kun har været Forstillelse og Bedrageri for Gud og Mennesker.

110) Grev Stenbock havde hørt, at U. fra Kjøbenhavn var gået om Bord på et hollandsk Skib, og mente, at han vilde søge til den kejserlige Armé for at ophidse Kejseren mod Sverig. På hans Forespørgsel om, hvorledes han skulde forholde sig med hans Gods og Børn, svarede Formynderregeringen 4. August 1660, at han skulde lade alt »blive in suspenso«, til der kom nærmere Underretning om, hvad han foretog sig (Afskrift af Skrivelsen i Børringe Klosters Arkiv); jvfr. Weibull's Saml. till Skånes Historia I, 74; Svenskt biograf. Lexikon XIX, 43.

111) Weibull's Saml. a. St.; Svenskt biograf. Lexikon a. St.; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 189—90.

112) Så tvungent dette måske ved første Øjekast kunde synes, ser jeg ikke rettere, end at den svenske Regering ikke har haft noget bedre Argument at støtte sig til, da den i 1664 udtalte, at den strax havde betragtet Ulfeldts Arrestation som stridende mod »Pagterne« og »Traktaten« (se Weibull's Saml. VI, 1877, S. 65; jvfr. 1. Bd. af dette Skrift S. 418, Lin. 1—6). Selve Ordlyden af den Aftale, der havde fundet Sted om Ulfeldt, kunde være af Betydning i denne Henseende, og hvis man f. Ex. havde knyttet en Aftale om hans Restitution i Danmark ikke så meget til hans »Benådning« i Sverig som til Tilendebbringelsen af hans Proces — hvilket Udtryk bruges af Pufendorf (De rebus a Carolo Gust. gestis p. 623) —, forstår man allerede bedre, at Sverig kunde hævde, at Restitutionen måtte være en nødvendig Følge af Udstedelsen af Benådningsakten.

113) Se Conr. Hesse's Svar af $\frac{8}{1}$ 1661 i Ulf. Sager Fasc. 30; H. Blome's Svar af $\frac{11}{4}$ 1661 i Ulf. Sager Fasc. 29 og Peder Reedtz's Svar af $\frac{7}{6}$ 1661 (smstds.); jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 414—16 og Thrige's Histor. Årbog 1879, S. 74—76. Brevet til Peder Lassen, hvis Indhold foran gjengives, tilhørte tidligere Cand. mag. K. Theisen (se dette Skrifs 1. Bd. S. CIX Anm. 91), men er nu afgivet til Geh. Ark. (Ulf. Sager Fasc. 16). Brevet er skrevet på tysk.

114) Se forr. Anm. Peder Reedtz's Svar er på dansk, de andres på tysk. Skjondt vi ikke kjende Reinkingk's Svar,

synes man af nogle Antydninger i Hesse's Skrivelse at kunne slutte, at det i Hovedsagen er gået ud på det samme som denne.

¹¹⁵) For det Tilfælde, siger han dog, at Sverig og de mæglende Magter ikke ville antage sig Ulfeldt, men betragte Roskildefredens Art. 24 som ophævet, kan Kongen uden Fare lade anlægge en kriminel Sag mod ham. Men af stor Vigtighed bliver det da, at der ved Affattelsen af den eventuelle Domsakt tages Hensyn ikke blot til, hvad der ligger forud for Roskildefreden, men også til et og andet, som ligger efter den, f. Ex. at Ulfeldt og Leon. Chr., efter at have brudt den Malmoske Arrest ere komne uden Lejde til Kjøbenhavn og have gjort sig mistænkte for Oprørsanslag ved »hemmelige natlige Conventicula« osv. Om der ligger noget som helst faktisk til Grund for denne sidste Bemærkning, vides ikke, men Fr. III. glemte ikke ved en senere Lejlighed at tage den til Indtægt (se således nogle »extraktvis forfattede Momenta« til Svar på den svenske Regerings Skrivelse om Ulfeldt af ¹³/₇ 1664, Ulf. Sager 35).

¹¹⁶) På den anden Side kunde man måske i Følge denne Reedtz's særlige Stilling til Traktaten tillægge det en vis Betydning, at han uden nogen som helst Indvending akcepterer Kongens Fremstilling af Meningen med Udeladelsen af Roskildefredens Art. 24 i den kjøbenhavnske Traktat. Jeg tror dog ikke, at man heri nødvendig behøver at se et ubestrideligt Bevis for hin Fremstillings Rigtighed, men i det højeste et Vidnesbyrd for, at det var den Opfattelse, man i det hele onskede gjort gjældende fra dansk Side.

¹¹⁷) Hvis der er noget sandt i, hvad der sagdes (Becker's Saml. I, 246—47), at Kongen af England nedlagde Forbøn for Ulfeldt, lader det sig endnu bedre forstå, at Fr. III. bestemte sig til læmpeligere Forholdsregler overfor ham; jvfr. dog D. Mag. 3 R. II, 72 Anm. 2.

¹¹⁸) Se Årsberetn. fra det kgl. Gehejmearchiv II, 125 fg.

¹¹⁹) Den er trykt hos Thura: Beskriv. over Bornholm S. 252—56.

¹²⁰) Klagen, af 19. Juli, er trykt i Journ. f. Polit. 1816, IV, 76 fg. Allerede i 1ste Halvdel af August taltes der om, at Grev Rantzau skulde rejse til Bornholm i Anledning af denne Sag; se Becker's Saml. I, 256. Peder Jensens Ed som Ridefoged og Skriver på Bornholm, af ⁴/₁ 1659, findes i Geh. Ark. »Bornholm« Fasc. 6. I Fuchs's Bestalling (smstds.) var det udtrykkelig indskærpet ham at omgås »fein glimpflich« med Bornholmerne.

¹²¹⁾ Vi kjende ikke Grev Rantzaus Instruktioner, hverken med Hensyn til disse eller de andre ham overdragne Hverv, men hans Optræden på Bornholm og det lidet, der er bevaret af hans Korrespondance, lade ikke Tvivl tilbage om Beskaffenheden af dem.

¹²²⁾ Om Grev Rantzaus Rejse se Becker's Saml. I, 259; Danske Mag. I. 127 og V, 137; jvfr. Brev fra Rantzau til Gabel, Svaneke ^{21/9} (Ulf. Sager Fasc. 29). De originale Hyltingsakter i Geh. Ark. («Bornholm» Fasc. 6).

¹²³⁾ D. Saml. 2 R. I, 189—90.

¹²⁴⁾ Hertil kan føjes, at under ^{20/7} 1661 fik Axel Urup og Henning Powisch Brev, at da Kongen mente, at det let kunde hænde sig, at Ulfeldts Børn efter den 1. August vilde søge Ophold i Danmark, skulde de nævnte Mænd advare dem om, at dette for velgrundede Årsagers Skyld ikke kunde tilstedes dem (Sjæll. Tegn., jvfr. D. Saml. 2 R. I, 189 Anm. 3).

¹²⁵⁾ Det er egentlig kun Efterskriften af et Brev, der er bevaret (Ulf. Sager Fasc. 17).

¹²⁶⁾ D. Saml. 2 R. I, 194; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, III, 139. Anderledes dog Becker's Saml. I, 268. Der gik i December 1661 Rygter om, at Fuchs skulde stilles for en Krigsret (Becker's Saml. a. St. S. 273).

¹²⁷⁾ Brev fra Rantzau til Gabel af ^{21/9} 1661 (Ulf. Sager Fasc. 29).

¹²⁸⁾ Ulfeldts Apologi (Ny kgl. Saml. Nr. 2139 b, 4to); jvfr. Chr. Ulfeldts Missive (Journ. f. Polit. 1816, II, 93).

¹²⁹⁾ I sin Apologi.

¹³⁰⁾ D. Saml. 2 R. I, 190; jvfr. Efterskrift til et Brev fra Rantzau til Kongen af ^{1/10} 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17).

¹³¹⁾ Næmlig den tidligere omtalte Efterskrift til en Skrivelse af ^{1/10} 1661. Denne og en lignende Efterskrift til en Skrivelse af ^{3/10} 1661 er desværre det eneste, der hidtil kjendes af Grev Rantzaus Indberetninger.

¹³²⁾ Jvfr. også D. Saml. 2 R. I, 192. Leon. Chr. siger derimod om sig selv på det anførte Sted, at hun holdt gode Miner med Fuchs.

¹³³⁾ Hans Fornavn var Otto; se D. Mag. V, 183 og 187.

¹³⁴⁾ Det er uden mindste Tvivl dette Digt, hvoraf Hr. Overlærer J. Kinch i Ribe i sin Tid har sendt mig en Afskrift, taget af en af Peder Terpagers i Kristiania Universitetsbibliothek opbevarede Excerpt- og Notitsbøger. En anden Afskrift haves i Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to. Digtet er iøvrigt trykt hos Hofman: Danske Adelsmænd II, 337—38. I Terpagers Afskrift af Digtet står under det hele: »Leonora Christina,

Kongel. daatter af Danemarck, H. (G.?) Z. S. H. — Skreffuit med Rust [i den anden ovenfor nævnte Afskrift står: Ross, hos Hofman: Ras], huilcke[t] icke let nogen fange kand fattis, paa Jammers huus, den 27 Julii Anno 1661, som er Aarsdagen, vi fordtis fangen hid. Gud sig naadelig offuer os forbarme«, osv. — Ovenover Digtet står Datoen 1662 d. 2. Januar, hvilket vel betegner, at Leon. Chr. den Dag optegnede det på Papir efter Hukommelsen.

¹³⁵⁾ Se Efterskrift til hans Skrivelse til Kongen af $\frac{3}{10}$ 1661 (Ulf. Sager Fasc. 17). Han siger her udtrykkelig, at han til Dato ikke har talt til U. om sin Instruktion, men at han først, når der kommer Skib fra Kjøbenhavn, eller hans Postbreve komme gennem Skåne, vil sige til U., at hans Instruktion er ankommen med Brevene, og da fremdeles handle og tale i Overensstemmelse med den. Jeg forstår ikke, hvorledes Paludan-Müller (Histor. Årbog 1879 S. 78) lige overfor disse og andre Ytringer i Skrivelsen har kunnet sige, at det ikke sees tydeligt, om han havde en Instrux, ikke blot en Til-ladelse, til at handle med U.

¹³⁶⁾ Ulfeldts Apologi.

¹³⁷⁾ Den før omtalte Efterskrift til Skrivelse af $\frac{3}{10}$ 1661.

¹³⁸⁾ At Rantzau dog allerede tidligere havde talt med hende om disse Ting, sees både af Leon. Chr.s Selvbiografi (D. Saml. 2 R. I, 190—91) og Rantzaus Efterskrift af $\frac{3}{10}$ 1661.

¹³⁹⁾ Efter Ulfeldts Ytringer i Apologien må det nemlig antages, at dette Udkast i alt væsentligt var den samme Skrivelse, som senere er bleven bekjendt under Navn af U.'s »Depre-kation«. Det kan med det samme bemærkes én Gang for alle, at Ulfeldts Apologi for Tiden er den eneste Kilde til Kundskab om Forhandlingerne mellem ham og Rantzau efter den 3. Oktober. Skjønt naturligvis i flere Punkter meget ensidig, giver Apologien dog uden Tvivl i Hovedtrækkene det væsentlige af Sandheden.

^{139b)} Herved må dog rigtignok bemærkes, at da det, der haves af Rantzau's Skrivelse af 3. Oktober, kun er et Postskriptum og ikke Hovedskrivelsen selv, kan man ikke aldeles bestemt benægte, at der ikke allerede i denne kan have været Tale om, at U. indvilligede i at give Afkald på Godserne m. m. Sandsynligheden er dog afgjort derimod, både fordi Postskriptum'et i det hele synes at give et Resumé af U.s Indrømmelser på hint Tidspunkt, og fordi man ikke vilde kunne forstå, at Hensynet til Underkastelsens Form skulde have kunnet forhale Udfærdigelsen af Deprekationen i over 3 Uger efter, at alle de materielle Indrømmelser vare gjorte.

¹⁴⁰⁾ Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17. Deprekationen er første Gang fuldstændigt udgivet af mig i D. Mag. 4 R. IV, 259—61; derefter af Prof. Paludan-Müller (med nyere Retskrivning) i Histor. Årbog 1879 S. 79—82. Ikke længe efter dens Udfærdigelse lod Regeringen den iøvrigt, men i en meget beskåret Skikkelse, udkomme i Trykken både på dansk og på flere andre Sprog (tysk, latin, italiensk, spansk og måske flere). Efter denne Udgave er den trykt hos Holberg: Danm. Riges Historie III, 561—63; Paus: Corf. Uhlefeldt II, 208—9 o. fl. St. — At Aktstykket ikke er afskrevet aldeles ordret efter Rantzaus Konzept, derom vidner bl. a. Bemærkningen om Ulfeldts 7 Born.

¹⁴¹⁾ Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17. Dokumentet er udgivet af mig i D. Mag. 4 R. IV, 262.

¹⁴²⁾ D. Saml. 2 R. I, 191. Rigtignok er der i den her refererede Samtale enkelte Ting, som kunde synes at tyde på, at Samtalen forefaldt på et senere Tidspunkt og stod i Forbindelse med Forhandlinger, der gik forud for Udfærdigelsen af — ikke Deprekationen, men den Bornholmske Revers. For så vidt dette også har været Leon. Chr.s Tanke, tror jeg imidlertid, at det beror på en Hukommelsesfejl fra hendes Side; jvfr. Anm. 147.

¹⁴³⁾ Alle de til Undersøgelsen hørende Aktstykker findes — til Dels i originali — i Ulf. Sager Fasc. 17. Med Undtagelse af Leon. Chr.s og Ulfeldts Vidnesbyrd ere de alle oversatte og udgivne i Journ. f. Polit. 1816, I, 198—214 og 227—35, samt II, 42—47.

¹⁴⁴⁾ D. Saml. 2 R. I, 190—91.

¹⁴⁵⁾ Ulfeldts Apologi.

¹⁴⁶⁾ Becker's Saml. I, 268.

¹⁴⁷⁾ Hvad der taler imod, at Rantzau har forhandlet med Fangerne om selve de Betingelser for Løsgivelsen, der siden opstilledes i de bekendte Reverser (at Rygtet vilde vide det, har næppe noget at sige, se Becker's Saml. I, 267), er dels den Forskrækkelse, der greb Ulfeldt, da han blev bekendt med Indholdet af den første Revers, dels den Omstændighed, at han, som i sin Apologi giver en udførlig Fremstilling af Deprekationens og Reversernes Tilblivelseshistorie, slet ikke omtaler, at Rantzau forhandlede med ham om de sidstes Indhold. Heller ikke behøvedes de Forhandlinger mellem U. og Leon. Chr., som fandt Sted i Anledning af Reversen, hvis Sagen allerede i Forvejen havde været væsentligt afgjort. — En Antydning fra R.'s Side om at være forberedt på hårdere Betingelser end dem, der forelå i Deprekationen, forekom iøvrigt allerede i Forhandlingerne om denne (se ovenfor S. 72.)

- ¹⁴⁸) Becker's Saml. I, 268.
- ¹⁴⁹) D. Saml. 2 R. I, 192 Anm. 2.
- ¹⁵⁰) D. Saml. a. St. S. 192—93; Ulfeldts Apologi på flere Steder.
- ¹⁵¹) Underkastelsedokumentet, den såkaldte bornholmske Revers, er trykt af mig i D. Mag. 4 R. IV, 264—67; jvfr. Histor. Årbog 1879 S. 83 fig. Jeg burde måske også have nævnet i Texten, at der tillige forlangtes, at Leonora Christina og Christian Ulfeldt skulde opgive de Fordringer, de kunde have på Hørsholm og Munkeliv Kloster. — Frederik III.s Skrivelse til Lützens, hvormed Koncepten til Dokumentet fulgte, er trykt ved mig i D. Mag. 4 R. IV, 263; jvfr. Nyt histor. Tidsskr. IV, 436.
- ¹⁵²) Hele den følgende Skildring af, hvorledes det gik til med Ulfeldts og Leon. Chr.'s Udfærdigelse af den første Revers er, hvor det ikke udtrykkelig siges anderledes, taget af Ulfeldts håndskrevne Apologi.
- ¹⁵³) Jvfr. også hans i Anm. 151 omtalte Ordre af 7. December.
- ¹⁵⁴) Se Ulfeldts Brev til Henrik Bjelke af ¹⁵/₁₂ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 17), jvfr. Journ. f. Polit. 1816, II, 95. I hvilken Grad Betingelserne om Fuchs nagede U., sees af D. Saml. 2 R. I, 193.
- ¹⁵⁵) Jvfr. også Ordren af 7. December.
- ¹⁵⁶) Se, foruden Ulfeldts Apologi, D. Saml. a. St.
- ¹⁵⁷) De to første Vers ere et af Martials Epigrammer, som dog har »angustus« i Stedet for »adversis« og »vitam« i Stedet for »mortem«. — Det sidste Vers er af nyere Opfindelse.
- ¹⁵⁸) Ulfeldts Apologi og D. Saml. a. St. S. 194.
- ¹⁵⁹) Kongens Ordre til Lützens af ⁷/₁₂ 1661 (D. Mag. 4 R. IV, 263); jvfr. Ulfeldts Apologi.
- ¹⁶⁰) Kongens i forr. Anm. omtalte Ordre.
- ¹⁶¹) Becker's Saml. I, 272; Journ. f. Polit. 1816, III, 136; D. Saml. a. St. S. 194 Anm. 1. Jvfr. D. Mag. 4 R. IV, 259 Anm. 2. Grev Rantzau havde kjøbt denne Gård af Universitetet og havde fået Skjøde på den ⁸/₅ 1661 (Sjæll. Register; jvfr. Bircherod's Dagbøger S. 69). Om Gården se nu også R. Mejborg: Borgerlige Huse, særlig Kjøbenhavns Professor-Residentser S. 83.
- ¹⁶²) I sin Apologi.
- ¹⁶³) Journ. f. Polit. a. St.
- ¹⁶⁴) Meddelelserne om Rantzaus Forhandlinger med Fangerne om den nye Revers samt — senere — om Aflæggelsen

af Troskabseden bero udelukkende på Ulfeldts Fremstilling i hans Apologi.

¹⁶⁵) Den kjøbenhavnske Revers er første Gang fuldstændigt trykt af mig i D. Mag. 4 R. IV, 267—70 efter Orig. Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Histor. Årbog 1879 S. 84—88.

¹⁶⁶) Denne Udgave er, ligesom den af Ulfeldts »Depre- kation«, meget lemlæstet. Aftryk af den haves hos Paus: Corf. Uhlefeldt II, 211—14, o. fl. St. Om Fortolkningen af Datoen 23. December s. D. Saml. 2 R. I, 193 Anm. 1 og D. Mag. 4 R. IV, 258—59; jvfr. Fridericia i Histor. Tidsskr. 4 R. II, 880—81. Et den 22. December dateret Underkastelsesdoku- ment, som er trykt hos Holberg Dks. R. Hist. III, 563—64 o. fl. St., anser Paludan-Müller for uægte (Histor. Årbog 1879 S. 89 Anm. 2), og det lader sig vel også vanskeligt forklare tilfredsstillende på anden Måde. At P.-M. i hvert Fald har Ret i, at de af mig i D. Mag. a. St. S. 259 Anm. 3 fremhævede Udtryk af Ulfeldts Apologi gå på den skriftlige Udfærdigelse af Troskabs- eden og ikke på noget andet Dokument, er uomtvisteligt.

¹⁶⁷) Trykt af mig i D. Mag. 4 R. IV, 271.

¹⁶⁸) Om alt dette se Ulfeldts Apologi.

¹⁶⁹) D. Mag. a. St. S. 270, hvor også Edsformularen er aftrykt; jvfr. Journ. f. Polit. 1816, III, 136.

¹⁷⁰) Ulfeldts Apologi.

¹⁷¹) Journ. f. Polit. 1816, III, 138; jvfr. næste Afsnit Anm. 10.

¹⁷²) Orig. i Geh. Ark. »Kjøbenhavns Gårde og Huse«.

¹⁷³) Journ. f. Polit. 1816, III, 137.

¹⁷⁴) Becker's Saml. I, 273.

¹⁷⁵) »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 169.

¹⁷⁶) Becker's Saml. a. St.

¹⁷⁷) D. Saml. 2 R. I, 194—95.

¹⁷⁸) Orig. af ²⁶/₁₁ 1662 i Ulf. Sager Fasc. 17.

¹⁷⁹) Trykt af mig tillige med Projektet i D. Mag. 4 R. IV, 271—73.

¹⁸⁰) Journ. f. Polit. 1816, III, 136; Becker's Saml. a. St.

¹⁸¹) Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 74.

II.

¹⁾ Journ. f. Polit. 1816, III, 137. — Ved Brev af $\frac{2}{1}$ 1662 fik Henning Powisch Ordre til at udlevere til Ulfeldt Ellensborg Gård og Gods, samt hvad der ellers var tilfaldet ham på Skiftet efter Kirsten Munk, og som han ikke havde afstået til Kongen (Fynske Tegnelser).

²⁾ Se Ulf.s håndskrevne Apologi. I en Fortegnelse, som Leon. Chr. har opsat over, hvad de mistede 1661 (Afskrifter i Ny kgl. Saml. 2142, 4to, og i Geh. Ark. Ulf. Sager Fasc. 50), ansættes Værdierne noget mindre. Løsøre, rede Penge og Kostbarheder ansættes således til 219,894 $\frac{1}{2}$ Rdlr. 1 $\frac{1}{2}$ 12 β ; Jordegods og Bygninger til 236,500 Rdlr. (nemlig Saltø til 86,000, Lellinge til 48,000, Bavelse til 42,000, Strøgods i Sjælland til 8,000, Ternen og Sørum i Norge til 12,000, Strøgods i Jylland til 20,500, Gården i Kjøbenhavn til 20,000). Totalsum med den til Kongen afgivne Obligation (der sættes til 72,000 Rdlr.) og Værdien af 8 Kanoner (2,000 Rdlr.) 530,394 $\frac{1}{2}$ Rdlr. 1 $\frac{1}{2}$ 12 β . Hertil kom dog endnu Indtægterne af Lensgodset, der sættes til 5,000 Rdlr. årlig (nemlig Hørsholm til 3,000 og Munkeliv til 2,000).

³⁾ Jvfr. Paludan-Müller i Histor. Årbog 1879 S. 91 flg.

⁴⁾ Brevet til Henrik Bjelke — som de andre til denne Mand på fransk — i Ulf. Sager Fasc. 17. Det er udateret, men af Udtrykkene i det synes at måtte sluttes, at det er ældre end noget af de andre Breve i denne Samling, blandt hvilke der bl. a. findes et Brev fra 24. Januar 1662. Brevet til Dronningen omtales i Brevet til Bjelke og var bestemt til at læses af ham og Chr. Rantzau, før det overrakte Dronningen.

⁵⁾ Bircherods Dagbøger S. 74.

⁶⁾ Jvfr. et Brev fra hende til Leon. Chr. af $\frac{4}{7}$ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 33).

⁷⁾ Se Brev fra Ulfeldt til Henrik Bjelke af $\frac{20}{3}$ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 17), jvfr. Brev til samme fra Leon. Chr. af $\frac{10}{3}$ 1662 (smstds.). Om Oluf Brokkenhus er nu det vigtigste

samlet i Histor. Tidsskr. 4 R. IV, 448—52 og V, 216; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 204 og 231; »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 32.

⁸⁾ Se et Brev fra den ældre Sperling til Sønnen Otto af 24/8 1661 (Gl. kgl. Saml. 3092, III, 4to). Han opfordrer Sønnen til, når han kommer til London, at opsøge Christian Ulfeldt og sige ham, at Anne Kathrine nylig har været i Hamborg, og efter at være rejst til Holland agter at slutte sig til Broderen i England. Jvfr. D. Mag. 3 R. II, 72 Anm. 2.

⁹⁾ Bircherods Dagbøger S. 74—75.

¹⁰⁾ Journ. f. Polit. 1816, III, 138—39. Hovedmassen af Obligationerne, nemlig de, der vare fundne i et hos Birgitte Spekhans opbevaret Skrin, må antages at være ham udleverede allerede i anden Halydel af Januar Måned ved Renteskriver Peder Jensen Randers; se et Dokument i Geh.-Ark. (»Kommissionsforretn. over Ulfeldts Gods«), som er omtalt i I. Bind af dette Værk S. LXI Anm. 203 (ved en Fejlskrift i Aktstykket, som er en Kopi, står 19. Januar 1660 i Stedet for 1662), samt et lignende Dokument i det kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 2142, 4to); jvfr. Hefman: Danske Adelsm. II, 301 Anm. a, og mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 132.

¹¹⁾ Hvad der fandtes af Løsøre i Gården i Malmø — fra-regnet Bibliotheket — havde dog Børnene fået Lov til at tage med sig (Svenskt biograf. Lexikon XIX, 43), men det kostbareste deraf var dog uden Tvivl allerede ved Forældrenes Flugt ført derfra. Når Sperling senere udtalte, at der stod nogle af U.'s Kister hos ham (1 var dog sendt til Ulfeldt i Amsterdam), som vare komne fra Lybek, da Børnene brød op herfra for at begive sig til Ellensborg (se bl. a. T. A. Becker: To Fortællinger fra Enevældens Barndom S. 139—40, jvfr. Journ. f. Polit. 1815, IV, 276), var det ganske sikkert væsentlig Løsoret fra Malmø, som indeholdtes i disse Kister (jvfr. Suhm's Nye Saml. III, 256).

¹²⁾ I Geh. Ark. (»Kommissionsforretn. over Ulf.s Gods«) haves en Bog, hvori Kommissærerne i Boet have opgjort Status, og her findes også en Fortegnelse over det Gods, U. ejede ved sin Død. Som de største Poster kunne anføres, at han på Sjælland ejede omtrent 102 Tdr. Hartkorn (beregnet til 50 Rdlr. Tønden) samt Gods, som var udlagt ham i Følge hans Fordringer på Jørgen Sefeldt, til et Beløb af c. 2,474 Rdlr., og i Jylland det halve af Ørs Hovedgård, ansat til henved 490 Tdr. Hartkorn, foruden at han havde temmelig betydeligt Tilgodehavende i forskjelligt andet Gods, således i Basnæs 11,600 Rd. (Pantebrev af 23/4 1662 i Thott's Saml. 1138, Fol.), i Elisabeth Augustas Gods c. 12,825 Rdlr., i Frøken Hedvigs Gods

(Størrelsen ikke angivet) osv. Denne Opgjørelse giver dog ikke nogen tydelig Forestilling om, hvad han ejede af Jordegods, efter at være kommen fra Bornholm, da en Del af det ganske sikkert er erhvervet efter dette Tidspunkt.

¹³⁾ Se bl. a. Brev fra ham til Henrik Bjelke af ²⁴/₁ 1662 (Ulf. Sager 17); jvfr. to Breve til Karl v. Mander i Nye d. Mag. IV, 74 fig.

¹⁴⁾ Exempelvis kan henvises til det i forr. Anm. nævnte Brev til Henrik Bjelke samt til Breve til Ulf. fra Ove Bjelke af ⁴/₈ 1662 og fra Jørgen Kruse af ⁹/₁₁ 1662 (begge i Ulf. Sager 38); Brev til Leon. Chr. fra Margrete Rantzau af ³⁰/₁₁ 1662 (Ulf. Sager 48; trykt i D. Saml. VI, 236—37); Breve fra Ulf. til Carsten Lauritzen (et utrykt af ¹⁵/₆ 1662 i Geh. Ark. »Kommissionsforretn. over U.'s Gods«, tre trykte i D. Saml. a. St. S. 238—43), o. fl.

¹⁵⁾ I Geh. Ark. »Topografisk Samling«, Frisenborg, findes et Dokument, udstedt af Skatkamret ¹¹/₉ 1663, hvoraf sees, at Generalkrigskommissær Otto Pogwisch (Oluf Parsbergs Svigersøn) havde afhændet Palstrup til Ulfeldt. Der er næppe Tvivl om, at denne overtog Gården som Vederlag for den ikke ubetydelige Pengesum, som han havde til gode hos Oluf Parsberg; jvfr. Danske Atlas IV, 501 og »Danske Herregårde« 11. Bd. under Palstrup. I en Obligation til et Tyende, som havde tjent U. og Leon. Chr. — udstedt på Ellensborg ²⁶/₆ 1662 — kaldes Ulfeldt mærkeligt nok Leon. Chr. Frue til Ellensborg og Palsgård. Dette er dog kun en Skriv- eller Hukommelsesfejl. I Ulf. Sager 38 haves et Brev til U. fra Otto Pogwisch af ²⁶/₁ 1663, vedrørende Godsets Sager.

¹⁶⁾ Se Kommissærernes Statusoversigt (ovfr. Anm. 12).

¹⁷⁾ Karl v. Mander krævede ham således ved denne Tid for en gammel Gjæld; se Ulf.'s Breve til ham i Nye d. Mag. IV, 74 fig. Når Ulf. i de nævnte Breve ytrer, at han vil sælge nogle Malerier for at betale Gjælden, må dette naturligvis ikke forståes således, som om han ikke kunde klare for sig uden et sådant Salg — men for Resten blev K. v. M. ikke betalt, hvad der fremgår af, at Regningen senere blev indgivet til Kommissærerne i hans Bo (se »Kommissionsforretn. over U.'s Gods« i Geh. Ark., hvor der også findes en Del andre ældre ubetalte Regninger af U.s; jvfr. 1. Bd. af dette Skrift S. XLVI Anm. 79). — Det kan iøvrigt her bemærkes, at U., ligesom enhver af de andre Arvinger efter Kirsten Munk, ved Skiftet efter denne havde overtaget en Gjæld af c. 24,000 Rdlr., uden Tvivl nærmest hidrørende fra, at Skiftet efter Valdemar Christian — ligesom også efter Frøken Sophie Elisabeth — var

inddraget derunder (se et Dokument i »Kommissionsforretn. over U.'s Gods«. Samme Steds ansættes det Gods, der tilfaldt enhver af Arvingerne, til c. 1890 Tdr. Hartkorn; se også den kgl. Stadfæstelse på Skiftehandlingen, af ²⁷/₉ 1664, i Sjæll. Registre).

¹⁸) Bircherods Dagbøger S. 23; Svenskt biograf. Lexikon XIX, 67; Rothe: Brave danske Mænds Efterm. II, 113. Det kan måske her indskydes, at Ebbe Ulfeldt efter Dronning Christinas Abdikation havde tilbudt Frederik III. sin Tjeneste igjen på det Vilkår, at denne gjengav ham den Stilling og de Indtægter, han havde haft under Chr. IV., samt betalte, hvad han havde forstrakt Kronen med (se hans Skrivelse af ¹/₈ 1654 i Danske Selskabs Ulfeldtiana, Geh. Ark). Kongen svarede, at han allerførst skulde tilbørlig erklære sig om, hvorfor han hemmelig og ubeskyldt havde forladt Danmark (smstds.).

¹⁹) F. C. Lund: Beskrivelse over Thorseng S. 18.

²⁰) Se to Breve fra Ulf. til Karl v. Mander i Nye d. Mag. IV, 74 flg. (det sidste af disse Breve er ved en Trykfejl dateret 1663 i Stedet for 1662); jvfr. Lund: Thorseng a. St. Om Ebbe Ulfeldt også to Breve fra Korf. U. til Henrik Müller af ⁸/₃ 1662 og ¹⁶/₃ 1662 (Ulf. Sager 38).

²¹) Se bl. a. Brev fra Oluf Brokkenhus til Ulf. af ²⁰/₃ 1663 (Ulf. Sager 48), jvfr. det i næste Anm. nævnte Brev fra Frøken Hedvig til Leon. Chr.

²²) Se bl. a. Brev fra Fr. Hedvig til Leon. Chr. af ¹¹/₆ 1662 (Ulf. Sager 44); jvfr. Brev fra Leon. Chr. til Henrik Bjelke af ¹⁰/₃ 1662 (Ulf. Sager 17), og Brev fra Bjelke til Ulfeldt af ²⁹/₃ 1662 (Børringe Klosters Arkiv).

²³) Lund: Thorseng a. St.; jvfr. »Kommissionsforretn. over Ulf. Gods« (Geh. Ark.) og Skrivelser fra Fr. III. til Kammerkollegiet fra Juni og Juli 1665, særlig 15. Juli (Sjæll. Tegnelser).

²⁴) Lund: Thorseng a. St.

²⁵) Brev fra Ulf. til Henr. Bjelke af Brügge ¹⁵/₆ 1663 (Ulf. Sager 17).

²⁶) Jvfr. Becker's Saml. I, 222.

²⁷) Brev til Henrik Bjelke af ⁵/₃ 1662 (Ulf. Sager 17).

²⁸) Brev til samme af ¹¹/₃ 1662 og ²⁶/₁₁ 1662 (smstds.).

²⁹) Se det i næstforrige Anm. nævnte Brev.

³⁰) Se de i Anm. 28 nævnte Breve.

³¹) Om Jørgen Sefeldt og hans Bibliothek må jeg i det væsentlige henvise til Werlauff's Afhdlng. i Nyt histor. Tidsskr. VI, 204 flg. og 557, hvor også de vigtigste Kilder ere nævnte. Originalerne til de to Breve til Bjelke (af hvilke W. iøvrigt kun kjender det ene), findes i Ulf. Sager 17. Oluf Brokkenhus's Vidnesbyrd om Bibl. er trykt i Nytt Förråd af äldre och

nyare Handl. rör. Nordiska Historien 4 St. S. 198—200. Også fra Otte Krag på Egeskov havde U. iøvrigt ved samme Lejlighed røvet en Del Bøger, og hin havde tillige med Sefeldt fået Lov til at tage hans Gods i Arrest. I en Fortegnelse af 18/9 1660 over U.'s Mobilia i hans Gård i Malmø (mellem de Ulfeldtske Sager i det svenske Rigsarkiv) nævnes bl. a.: »På Bibliothekloftet, et stort Parti med Bøger, største Delen skal have tilhørt Jørgen Sefeldt, en Del Otte Krag og en Del Ulfeldt sely«. — I Følge den af Kommissærerne over Ulfeldts Gods afgivne Statusoversigt (Geh. Ark. »Kommissionsforretn.«) var der ved U.'s Død udlagt denne Jordegods for 2474½ Rdlr. 10 ß efter Sefeldt. Hvad iøvrigt Grunden til U.'s Had til denne angår, sees det af en Skrivelse fra U. til Sefeldt af 20/1 1655 (Thott's Saml. 748, Fol.), at det i det mindste til Dels hidrørte fra, at Sefeldt var en af de Rigsråder, som havde været med til at tilråde Sekvestreringen af hans Gods, samt at han, skjønt opfordret af U. til at betale sin Gjæld, nægtede det i Henhold til det af Kongen udstedte Forbud.

³²⁾ Leon. Chr. må antages i Udlandet selv at have angivet Frygten i denne Henseende som et væsentligt Motiv til, at de atter forlod Danmark, se Sorbière: Relation d'un voyage en Angleterre. Cologne. 1666. Pag. 152—53.

³³⁾ Breve til Henrik Bjelke af 11/3 og 20/3 1662 (Ulf. Sager 17).

³⁴⁾ Se U.'s Brev til H. Bjelke af 20/3 1662; Becker's Saml. I, 283. Af Brevet til Bjelke sees, at denne mente, at Gabel havde tilskrevet U. om Kongens Resolution, men U. svarede, at Gabel ikke i 8 Uger havde skrevet ham til. At Rejsetilladelsen væsentlig skulde skyldes Gabel, siges i D. Mag. 3 R. I, 286, en dog ikke meget pålidelig Kilde. At Gabel imidlertid ved denne Tid virkelig betragtedes som venskabelig sindet mod U., sees bl. a. af et Brev fra Oluf Brokkenhus til Leon. Chr. af 27/12 1662 (Ulf. Sager 38). — Medens dette er under Trykning, bliver jeg bekendt med et Brev til Ulfeldt fra Henrik Bjelke af 29/3 1662 (Orig. i Børringe Klosters Arkiv), hvori der også handles om denne Sag. Bjelke siger, at han har talt med Kongen og bl. a. ladet ham forstå, at der endnu ikke var tilstillet Ulfeldt »nogen Forlov at rejse; hvorpå Hans Majt. med Forundring nådigst svarede og bad, jeg herom skulde tale med Hans Ex. Greven [c: Grev Rantzau] og Rentemester Gabel«. Dette gjorde B. også, men Rantzau »bad, at jeg som han aldeles intet vilde tale herom til Majt., førend Hr. Hannibal [Sehested] var bortrejst«. Herefter vil B. rette sig, »i Formodning, at slig Forhaling sker af god Intention«. At

Tilladelsen dog ganske kort efter blev U. kommuniceret, må sluttes af det ovenfor anførte Sted i Becker's Saml.

³⁵⁾ Således siger ikke blot U. selv (i sin Apologi) og Leon. Chr. (i Selvbiografien, D. Saml. 2 R. I, 195), men også den svenske Resident Duvall (Becker's Saml. I, 283) samt en i det hele meget vel underrettet »Kort og sandfærdig Beretning om den uhorlige Sag, hvorpå Anno 1663 . . . blev Dom afsagt over Corfits« osv. (Thott's Saml. 1137, Fol.). Andet Steds siges dog 6 Måneder; se D. Mag. 3 R. I, 286. Rejsens Mål angives forskjelligt, nemlig snart som Tyskland, snart som Frankrig (Duvall og Leon. Chr. anf. St.), eller speciellere som Spaa (Sorbière a. St. S. 153), eller Aachen (D. Mag. a. St.); Kongen selv angiver det endog engang som Provence (Urkunden u. Akt. z. Gesch. d. Kurfürsten Friedr. Willh. v. Brandenburg IX, 724), men i de fleste Regeringsskrivelser, hvor denne Sag omtales, nævnes ikke noget bestemt Sted, men omtales kun »de varme Både« eller lign.

³⁶⁾ Brev til Henrik Bjelke af ²⁰/₃ 1662 (Ulf. Sager 17).

³⁷⁾ Man har Fortegnelser over dette Toj, som Leon. Chr. selv har opsat den 2. og 7. Juni 1662 (Afskrift i Geh. Ark. »Kommissionsforretn. over U.'s Gods«). Det hele vurderedes senere til omtrent 1736 Rdlr. (Kommissærernes Statusoversigt, smstds.).

³⁸⁾ Paludan-Müller i Histor. Årbog 1879 S. 94; jvfr. D. Mag. 3 R. I, 290—91.

³⁹⁾ Ikke alt det i Brügge forefundne Løsure var iøvrigt ført over med fra Ellensborg; jvfr. ovenfor Anm. 11.

⁴⁰⁾ Se Sperling's Selvbiografi (Gl. kgl. Saml. 3094, 4to; D. Saml. VI, 230 Anm. 2) samt Breve fra ham af ⁶/₁₆ Juni 1662 og ¹⁴/₁ 1663 til Sonnen Otto og Broderen Poul (Gl. kgl. Saml. 3092, III, 4to og 1110, Fol.). Hvis Stephani's Udsagn er rigtigt (Paus II, 244), at 3 af Ulfeldts Sønner vare i Amsterdam i Juli 1662, må Christian U. altså være kommen tilbage fra Paris.

⁴¹⁾ Kommissionsforretn. over U.'s Gods (Geh. Ark.).

⁴²⁾ D. Saml. 2 R. I, 195; jvfr. Brev fra Elsebe Ulfeldt til Leon. Chr. af ⁴/₇ 1662 (Ulf. Sager Fasc. 38), hvor der tales om deres Afrejse, som allerede har fundet Sted for nogle Dage siden.

⁴³⁾ D. Saml. a. St.; af Elsebe Ulfeldts i forr. Anm. omtalte Brev sees, at de først tog til Odense.

⁴⁴⁾ D. Mag. 3 R. I, 286; jvfr. Biographie nation. de Belgique I, 356 flg. Bernard d'Aranda, som atter var kommen til Danmark og havde sluttet sig til Ulfeldt, da denne 1657 fulgte Karl Gustav ind i Landet (se 1. Bd. af dette Skrift S. 300) var, så

vidt man kan se i Begyndelsen af December 1657, død i Kolding (se et udateret Brev fra Sperling til Leon. Chr. i Gl. kgl. Saml. 1110, Fol. Brevet besvarer et fra Leon. Chr. af 12/12 1657). — I D. Mag. a. St. og andre Steder omtales særlig som den Ulfeldtske Families Ven Francesco d'Aranda, der undertiden kaldes Borgermester (således også i et 1664 afholdt Forhør over Ulfeldts Tjener Niels Kojberg eller Kajberg i Thott's Saml. 1138, Fol.). Af A. Sander's *Flandria illustrata* II (1735), 34, sees vel, at denne Mand tidligere havde været Borgermester, men allerede i længere Tid før 1662 anføres han ikke som sådan. En Broder til Fr. d'A., ligeledes i Brügge, omtales også som stående i venskabeligt Forhold til Ulfelderne (D. Mag. a. St.: »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 31). Også en Søster nævnes (Forhørene i Anl. af Fuchs's Mord, Thott's Saml. 1138, Fol.).

⁴⁵⁾ D. Saml. a. St. Af stedlige Kilder fremgår det, at Ulfeldt lejede et Hus på »Meulennmersch«, som tilhørte Enken Romains (Geh. Ark. »Nederlandene« 51 og 52; J. J. E. Proost, *Le comte d'Ulfeld*. Gand. 1880. p. 19). I det mindste i anden Halvdel af 1663 må dog han og hans Familie antages at have boet hos Francesco d'Aranda (Journ. f. Polit. 1815, IV, 279; Paus II, 286).

⁴⁶⁾ D. Saml. a. St. Om Ellen Christinas Sygdom også Paus II, 244. Den 25. Juli så Ole Borck Leon. Chr. i Theatret i Amsterdam tillige med hendes Sønnér og en af Dotrene, se Chr. Bruun: Curt Sivertsen Adelaer S. 126 Anm.

⁴⁷⁾ Se om alt dette Stephani's edelige Erklæring af 27/8 1663 (Orig. i Ulf. Sager 17; dansk Oversættelse hos Paus II, 244—47).

⁴⁸⁾ Weibull's Samlingar VI, 1877, S. 46—47.

⁴⁹⁾ Jammers-Mindet 2 Udg. S. 29—30; D. Saml. a. St. S. 195—96 og 203. Efter en Skrivelse fra Ludvig XIV. til Ulfeldt, som gjengives i Hofman's D. Adelsmænd II, 302, skulde man tro, at U.s Rejse til Paris var fremkaldt ved, at Kongen — i Gjensvar på en Skrivelse fra Ulf., hvori denne havde ytret, at han havde noget at meddele Kongen, som vilde være fordelagtigt for ham — havde opfordret ham til personlig at komme til sig. Kongens Skrivelse er hos Hofman dateret 1. Juli 1662 (hvilket, da man i Frankrig dengang brugte »ny Stil«, vilde svare til 21. Juni gl. St.), og Ulfeldt måtte altså have tilskrevet ham allerede fra Ellensborg. Jeg har imidlertid ikke taget Hensyn til disse Skrivelser i Texten, fordi jeg har en Mistanke om, at den angivne Datering af Ludv. XIV.s Brev er urigtig. For det første vilde det allerede være temmelig lidet sandsynligt, at Ulf., efter at have modtaget en sådan Skrivelse, skulde have givet sig så god Tid med Rejsen til Paris, som han

gjorde. Og dernæst synes den Hemmeligholdelse af Skrivelsen, som Kongen selv efter hans Sekretærs Udsagn fandt tilrådelig, at tyde på, at der i Ulfeldts Skrivelse har været peget hen på vigtigere og farligere Projekter end dem, han notorisk i Året 1662 fremsatte for Kongen. Uden bestemt at ville afgjøre noget må jeg dog udtale, at Kongens (og følgelig også Ulfeldts) Skrivelse synes meget bedre at passe til Året 1663 end til 1662 (jvfr. foran S. 134).

⁵⁰⁾ Brev fra Ulfeldt til Henrik Bjelke af $^{26}/_{11}$ 1662 (Ulf. Sager 17), Skandinav. Literaturselsk. Skrifter 1808 S. 158.

⁵¹⁾ Afskrift i Ulf. Sager 36. Forslaget er indsendt fra Paris.

⁵²⁾ Afskrift af Ulf.s Forsvar med tilhørende Brev af $^{2}/_{2}$ 1663 i Ulf. Sager 36. Ludvig XIV.s (udaterede) Svar på det oprindelige Forslag i Lettres de Louis XIV, par Morelly. T. 1. Paris & Francf. 1755. p. 140—43.

⁵³⁾ Afskrift i Ulf. Sager 36. Det Brev, der ledsagede Forslaget, er dateret $^{4}/_{5}$ 1663. — Brugen af stemplet Papir indførtes først i Frankrig en halv Sned År senere, se Coquelin et Guillaumin: Dictionnaire de l'économie politique. T. 2 (1853), p. 736.

⁵⁴⁾ Om Formålet for og Udførelsen af Sehesteds Ambassade se Moldenhaver's Afhandling i det skandinav. Literaturselsk. Skrifter 1806, S. 170 flg. og 1808, S. 157 flg. En Samling Depescher o. lign. vedrørende hans første Underhandlinger haves i Thott's Saml. 858, Fol. Af en Skrivelse fra Sehested til Fr. III. af Paris $^{12}/_{22}$ Septbr. 1662 sees, at han Dagen i Forvejen var kommen til Paris, men inkognito.

⁵⁵⁾ Af $^{26}/_{11}$ 1662 (Ulf. Sager 17).

⁵⁶⁾ Se Hann. Sehesteds Breve til Gabel og til Fr. III. af $^{21}/_{9}$ 1663 (ny St.) i Ny kgl. Saml. 651 Fol.; jvfr. Skandinav. Literaturs. Skr. 1806, S. 193. Sehested havde det både fra Ludvig XIV. selv og fra Ministeren Lionne.

⁵⁷⁾ Hans Bestalling var udfærdiget $^{2}/_{7}$ 1662; se en Skrivelse fra hans Hustru af $^{12}/_{4}$ 1664, vedlagt »Regnskab over Bornholms Land« for 1661—62 (Rentek. Ark.); jvfr. D. Saml. 2 R. I, 192 Anm. 2. Mon det var aldeles tilfældigt, at han igjen blev hensat i Ulfeldts nærmeste Nabolag?

⁵⁸⁾ En latinsk Oversættelse af disse Forhør, der afholdtes den 16. og 17. November ny Stil (som også af nogle senere Forhør i Anl. af et Brev, som Peter Pflügge tilskrev Fuchs's Enke, og hvori han krævede hende for nogle Obligationer, som Fuchs havde frataget ham på Bornholm), findes i Thott's Saml. 1138, Fol. I Ulf. Sager 24 findes en Skrivelse af $^{26}/_{1}$ 1663 fra Fuchs's Enke til Fr. III, vedrørende Mandens Mord. En

tidligere Skrivelse fra hende til Kongen, hvori hun nærmere har beskrevet Mordet, kjendes nu ikke.

⁵⁹⁾ Han kaldes i Forhørene (og ligeså i Koncepten til nogle Interrogatoria, hvorefter Krigsfiskal Matthias Johansen skulde lede en Undersøgelse i Brügge, vedrørende Ulfeldts Forhold, Ulf. Sager 34) Antonio Tacquet og horte ligesom de andre ved denne Lejlighed optrædende Mænd til Brügges mest ansete Slægter; jvfr. bl. a. A. Sander's *Flandria illustrata* II, 190. Også Navnene på de to Mænd, som overlode Christian Ulf. og Tacquet deres Heste, nævnes; den ene af dem, Christian van Caloen, blev ikke længe efter Borgermester i Brügges »Frihed« (Frankonat). Peter Pflügge, den ene af Christian Ulf.'s Hjælpere ved Mordet, bosatte sig siden i Hamborg og tænkte på atter at vende tilbage til Danmark, men både Sperling og Ulfeldt frarådede ham det, se Sperling's Svar på de ham i Forhøret ^{5/5} 1664 forelagte Spørgsmål (Ny kgl. Saml. 2140 d, 4to) og Journ. f. Polit. 1816, I, 125.

⁶⁰⁾ Afskrifter og Oversættelser af dette Aktstykke, som oprindelig var affattet på fransk, findes mange Steder, f. Ex. i Thott's Saml. 1138, Fol., Additam. 335, 4to (Univ. Bibl.) m. fl.; en dansk Oversættelse er trykt i Journ. f. Polit. 1816, II, 90—96. Missiven er på sidste Sted, som i flere af Afskrifterne, dateret Calais 3. Febr. 1662, hvad der i det mindste for Tidsangivelsens Vedkommende naturligtvis er galt. Efter Afskriften i Thott's Saml. 1138, Fol., som udtrykkelig refererer sig til Originalen, må det antages, at denne har været dateret 3. December 1662. Men da Chr. U. vides den 5. Decbr. at have været i Liège (se et Brev til Moderen i D. Saml. VI, 232), synes et af to at måtte antages: enten at Stedsangivelsen Calais er urigtig, hvad der meget vel kunde være forsæligt, eller at Tidsangivelsen i Missiven er ny Stil, hvad der også let lod sig tænke.

⁶¹⁾ Brevet, der er dateret Liège ^{5/12} 1662, er trykt i D. Saml. a. St. S. 232—33.

⁶²⁾ Brevet er lidt uklart, idet det må forstås noget forskjelligt, eftersom man antager, at det er det første Brev, der vexledes mellem Sønnen og Forældrene efter Mordet, eller at det er Svar på et Brev, som Moderen eller Faderen i Forvejen havde tilskrevet ham om Sagen. I sidste Tilfælde må Brevet forstås således, som om Leon. Chr. ligefrem har tilkjendegivet ham sit Bifald med hans Handling, i hvert Fald hvad Realiteten angår. I et Brev, som Ulfeldt skrev til Henrik Bjelke ^{15/12} 1662 (Ulf. Sager 17), omtaler han et åbenbart udførligere Brev, som Sønnen havde tilskrevet ham om Sagen, og det er rimeligt nok, at dette sidste er tidligere end det andet, men bestemt

kan det dog ikke afgjøres. — Om Leon. Chr.'s Hævntanker se iøvrigt nogle mærkelige Ytringer af hende selv i et Brev til Sperling af $27\frac{1}{4}$ 1663 (D. Saml. VI, 230).

⁶³⁾ Se Christian U.s Missive (Journ. f. Polit. a. St.).

⁶⁴⁾ Brevet omtales i et Brev fra Ulf. til Henrik Bjelke af $15\frac{1}{12}$ 1662 (Ulf. Sager 17).

⁶⁵⁾ Se et Brev fra Oluf Brokkenhus til Leon. Chr. af $29\frac{1}{12}$ 1662 (Ulf. Sager 38); jvfr. D. Mag. 3 R. I, 286—87.

⁶⁶⁾ Brevet til Rantzau — af 17. Novbr. — omtales i Rantzaus Svar af $11\frac{1}{2}$ 1663 (trykt hos Paus II, 217—18). At han skrev til Kongen, omtales i D. Mag. 3 R. I, 281, jvfr. Corfitz Ulfeldts listige Practicker B. 7. Brevet selv har jeg ikke fundet. Brevet til Bjelke, af $15\frac{1}{12}$ 1662, findes i Ulf. Sager 17. Han fremhæver her bl. a., at hverken han selv eller Leon. Chr. havde vidst, at Fuchs var i Landet, end sige i Byen, før de hørte, at han var dræbt; at Sønnen, efter hvad han senere havde skrevet til ham, først en Time før Gjerningen havde hørt tale om Fuchs's Nærværelse i Byen, samt at Sønnen ikke havde villet meddele Forældrene sit Forsæt af Frygt for, at de skulde afholde ham fra Udførelsen deraf. Alt dette stemmer meget godt med, hvad vi ellers vide om Sagen. Når han derimod også siger, at det, der egentlig bevægede Sønnen til at dræbe Fuchs, var, at han havde hørt, at denne også i Brügge havde omtalt den Ulfeldtske Familie ilde og endog udstødte heftige Trusler imod den, da passer dette ikke ret vel ind i de ved Forhørene fremkomne Oplysninger og synes ligefrem at modsiges derved, at Christian U. ikke med et Ord omtaler det i sin Missive, hvorimod han nok som Motiv til sin Gjerning nævner de Bagvaskelser og Trusler, Fuchs havde fremført mod Forældrene tidligere, d. e. på Bornholm.

⁶⁷⁾ D. Mag. 3 R. I, 286.

⁶⁸⁾ D. Mag. a. St. S. 281.

⁶⁹⁾ Depesche af $30\frac{1}{3}$ 1663 i Thott's Saml. 858, Fol.

⁷⁰⁾ Han ankom der den 3. Februar 1663 (D. Saml. VI, 234).

⁷¹⁾ Om Kardinalens Forhold til Ulfeldt og hans Familie se D. Saml. a. St. samt Archenholtz: Mémoires conc. Christine, Reine de S. II, 65 og III, 230. Om Dronningens foruden de anførte Steder også Archenholtz II, 63 Anm. og III, 463 og 469.

⁷²⁾ D. Saml. a. St., hvor dog Navnet ikke nævnes. At Korfits en Del af Sommeren (og Foråret?) 1663 var i Paris, sees af et Brev fra Faderen til La Peyrère af $27\frac{1}{7}$ 1663 (Ny kgl. Saml. 2139b, 4to), jævnført med Breve fra Korfits den yngre selv til samme af $10\frac{1}{6}$ og $15\frac{1}{6}$ 1664 (smstds.). Det må altså være om ham, at Hann. Sehested skriver i Breve til Gabel af

²¹/₉ 1663 og til Fr. III. af ¹⁴/₉ 1663 (Ny kgl. Saml. 651, Fol.), at han var i d'Hrr. Bernardi's og Carbonelle's Akademi, men at han forlod Paris i Slutn. af August 1663. Ved samme Lejlighed taler Sehested om to andre Sønner af Ulfeldt, som sagdes nylig at være komne fra Rom, og heraf synes at måtte sluttes, at det var Ludvig U., som var i Rom, da Christian kom der.

⁷³) Brev fra Christoffer Sleun til den yngre Otto Sperling af ⁹/₄ 1664 (Ulf. Sager 19). Herefter bliver altså den i 1ste Bd. af dette Skrift S. 116 antydede Rækkefølge af Børnene at berigtige.

⁷⁴) Archenholtz a. St. III, 230.

⁷⁵) Når det i Urkunden u. Akt. z. Gesch. d. Kurf. Friedrich Wilhelm von Brandenburg IX, 720 Anm. 1 henstilles som uvist, om den anførte Dato og overhovedet Datoerne i Kurfyrstens Skrivelser fra denne Tid skulle regnes efter gammel eller ny »Stil«, kan som Bidrag til dette Spørgsmåls Afgjørelse anføres, at et a. St. S. 855 aftrykt Brev af ⁴/₅ 1663 er dateret efter den Gregorianske Kalender, hvilket sees ved at sammenligne det med Detlev v. Ahlefeldts Journal (Ulf. Sager 17) under 24. April. Der foreligger også andre Kjendsgjerninger, som gjøre det sandsynligt, at Kurfyrstens Breve i det hele ere daterede efter »ny Stil«.

⁷⁶) Om disse Ting se Stephanis edelige Erklæring af ²⁷/₈ 1663, Detlev v. Ahlefeldts Indberetning til Fr. III. af ²³/₅ 1663 og hans Journal over hans Ophold i Königsberg (alle i Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Paus II, 246 og 231; Histor. Årbog 1879 S. 105 flg.), samt Urkunden u. Akt. z. Gesch. Friedr. Wilh. v. Brandenburg IX, 720 (om Spaen særskilt det sidst anf. Værk V, passim). Det må være en påfaldende, at der både i Ahlefeldts Indberetning til Kongen og i hans Journal forekommer et og andet, som dels er vitterlig urigtigt, dels efter al Sandsynlighed er det, idet det ikke stemmer med de autentiske Aktstykker, vi ellers have til denne Sags Historie, og skjønt det for en Del er Småting, det drejer sig om, berøres dog også et for Ulfeldts Stilling til Sagen mere betydeligt Spørgsmål deraf, nemlig Spørgsmålet om, hvor vidt han i Mellemtiden mellem Samtalerne med Stephani og Spaen havde talt med en tredje Mand om det Brandenburgske Anliggende og endog gennem denne opfordret Kurfyrsten til at sende en Mand til ham, som han kunde betro sin Hemmelighed. Jeg tror ikke, at dette har været Tilfældet, men Ahlefeldt fortæller det efter Kurfyrstens egne Ytringer både i Journalen og i Indberetningen, om end rigtignok begge Steder på forskjellig Måde. I

Indberetningen siger han, at efter at der »*unterschiedliche Malen*« var sendt Opfordringer fra U. gennem Stephani om at sende en af Kurfyrstens betroede Mænd til ham (allerede dette strider absolut mod Stephanis egen Beretning), og efter at dette to Gange var berettet Kurfyrsten af Schwerin, sendte Kurf. en af sine Folk, som efter hvad A. huskede betegnedes som Kurf.s Sekretær, til Ulfeldt; først efter at denne havde afvist den pågjældende og forlangt en Person »af Kvalitet«, blev Spaen sendt af Sted. I Journalen hedder det blot, at der var kommet Opfordring fra Ulfeldt først gennem Stephani og siden gennem en anden Mand, hvilke begge havde været hos ham i Brabant (!), til at sende en af Kurfyrstens betroede Mænd til ham, og efter at Schwerin havde notificeret Kurfyrsten dette, havde denne sendt Spaen til Ulfeldt. Da Indberetningen først er skrevet en Måned efter Opholdet i Königsberg, medens Journalen rimeligvis er ført samtidig, må den sidste antages at gjengive Kurfyrstens Udtalelser nøjagtigst, men deraf følger ingeniunde, at Meddelelsen i sig selv er rigtig; thi det vilde i og for sig være lidet sandsynligt, om Kurfyrsten efter så lang Tids Forløb skulde kunne huske og i en Samtale efter Taflet gjengive alle Enkelthederne rigtigt i en Sag, som ikke havde nogen overdreven stor Betydning for ham. Og ligesom det efter en Udtalelse af Schwerin (se Paus II, 247—48) må antages for næsten afgjort, at ingen anden Mand end Spaen har været sendt fra Kurfyrsten til Ulfeldt, således tror jeg heller ikke, at Ulfeldt overhovedet har henvendt sig til Kurfyrsten gennem andre end Spaen (og Stephani), og det ikke mindst af den Grund, at vedkommende da ufejlbarligt vilde være kommen til at afgive sit Vidnesbyrd i Sagen ligesom Stephani og Spaen; men noget sådant er ikke sket. Det forekommer mig temmelig utvivlsomt, at hvis ikke Ahlefeldt har misforstået Kurfyrsten, hvad let lader sig tænke, har denne af Stephanis to Samtaler med Ulfeldt — hvortil måske også er kommet to Udtalelser om Sagen af Schwerin, der dengang opholdt sig i Berlin — ved en Fejlhuskning lavet to Personer. (Jeg mener derfor også, at den »Bedienter« af Kurfyrstens, som omtales i et Brev fra denne til Ulfeldt af ³¹/₁₀ 1662 — trykt i Urkunden etc. z. Gesch. Friedr. Wilh. IX, 720—21 — er Stephani).

⁷⁷⁾ Urk. u. Aktenst. z. Gesch. Friedr. Wilh. IX, 721.

⁷⁸⁾ A. St. S. 720—21.

⁷⁹⁾ Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; et noget forkortet Aftryk i Urk. u. Aktenst. z. Gesch. Fr. Wilh. IX, 722; en dansk, ikke ganske korrekt Oversættelse hos Paus II, 221—23 og andre Steder; jvfr. Histor. Årbog 1879 S. 103—4.

⁸⁰⁾ Ahlefeldts Journal (Ulf. Sager Fasc. 17); jvfr. Histor. Årbog 1879 S. 106.

⁸¹⁾ Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; Oversættelse hos Paus II, 225—26; jvfr. Histor. Årbog 1879 S. 104—5.

⁸²⁾ Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; Oversættelse hos Paus II, 226—27.

⁸³⁾ Se Ahlefeldts Journal over hans Ophold i Königsberg samt hans Indberetning til Kongen derom (begge i Ulf. Sager Fasc. 17, den første i en Afskrift ved Gabel, den sidste in orig.). En ikke ganske korrekt Oversættelse af Indberetningen haves hos Paus II, 229—35; et Uddrag af Journalen i Histor. Årbog 1879 S. 105 flg. Også i Fremstillingen af de ovenfor berørte Fakta afvige Journalen og Indberetningen (jvfr. ovfr. Anm. 76) i flere Punkter fra hinanden.

⁸⁴⁾ Når han kom til Kjøbenhavn, vides ikke, men i Følge hans Journal afrejste han fra Danzig den 29. April.

⁸⁵⁾ Ahlefeldts Journal; jvfr. Indberetningen (Paus II, 232—34).

⁸⁶⁾ Becker's Saml. II, 4, 6—7, 8, 287—88.

⁸⁷⁾ Ahlefeldts Skrivelse siges at være af 26. Maj (ny Stil?), se Urk. u. Aktenst. z. Gesch. Friedr. Wilh. IX, 722 Anm.

⁸⁸⁾ Kurfyrsten havde nemlig allerede 22. Maj (vistnok ny Stil) opfordret Spaen til, når Landdagsforhandlingerne vare sluttede, at opsøge U. igjen (Urk. etc. z. Gesch. Fr. Wilh. IX, 723).

⁸⁹⁾ Ahlefeldts Journal; efter Indberetningen var det Kurfyrsten selv (Paus II, 235).

⁹⁰⁾ Brevet til Gyldenløve, af 16. Juni, i Ulf. Sager Fasc. 17 (Koncepten i Ulf. Sager Fasc. 20). Kongen omtaler heri, at han vedlagt sender et Brev om Sagen til Kongen af Spanien, og et til hans Førsteminister.

⁹¹⁾ D. Mag. 3 R. II, 74—75.

⁹²⁾ Se en Skrivelse fra Hann. Sehested til Fred. III. af 21/9 1663, ny Stil (Ny kgl. Saml. 651 Fol.; jvfr. Skandinav. Literaturselsk. Skrifter 1806, S. 193—94). At Kongen sigtede til Brevet af 4. Maj, og kun til dette, fremgår aldeles afgjort af de Udtryk, han brugte. Man kan iøvrigt ikke undlade at blive opmærksom på, at en tidligere omtalt Skrivelse fra Ludv. XIV. til Ulfeldt (ovfr. Anm. 49) vilde passe fortræffeligt i denne Sammenhæng.

⁹³⁾ Se D. Mag. 3 R. II, 55—57 og 60; jvfr. Jammers-Mindet 2 Udg. S. 7; D. Saml. 2 R. I, 199.

⁹⁴⁾ D. Mag. a. St. S. 72 Anm. 2. — Rejsens Forhistorie efter Leon. Chr.s Selvbiografi (D. Saml. 2 R. I, 196—97); jvfr. Jammers-Mindet a. St.

⁹⁵) I sin Selvbiografi siger hun den 24. Maj (D. Saml. a. St. S. 197), et andet Sted den 13. Maj (Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 137).

⁹⁶) D. Saml. a. St. S. 197 og VI, 231; Jammers-Mindet 2 Udg. S. 7—8 og 30—31; D. Mag. 3 R. II, 58. Cassetta (Jan Marcus) omtales gjentagne Gange som Kaptejn i et Forhør over Niels Kojberg eller Kajberg, som var Kjældersvend og Taffeldækker hos Ulfeldt i Brügge (Thott's Saml. Nr. 1138 Fol.).

⁹⁷) D. Mag. a. St. S. 66 flg.

⁹⁸) D. Mag. a. St. S. 58—59.

⁹⁹) D. Mag. a. St. S. 60; D. Saml. a. St. S. 197.

¹⁰⁰) Også senere, nemlig 4. Juli, skrev Fr. III. og endnu mere indtrængende til Karl II. om denne Sag (D. Mag. a. St. S. 75). Karl II.s Svar, som først fulgte efter Leonora Christinas Udlevering, er trykt i D. Mag. a. St. S. 76.

¹⁰¹) D. Saml. a. St. S. 197 og VI, 223—24 (Brev fra Ulfeldt til Leon. Chr. af 7/7 1663).

¹⁰²) D. Mag. a. St. S. 61; D. Saml. 2 R. I, 197—98. Et originalt Brev fra Bennet til Leon. Chr. af 7. Juli, hvori han råder hende til at overgive sine Papirer til en Mand i London, findes i Ulf. Sager Fasc. 17.

¹⁰³) Hun siger selv et Sted: den 9de (Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 137), men Fr. III. siger: den 10de (Skrivelse fra ham til Kurfyrsten af Brandenburg af 21/7 1663, hvoraf en Koncept i Ulf. Sager Fasc. 20, et Uddrag under Datoen 20/7 i Urkunden etc. z. Gesch. Fr. Wilh. IX, 723—24). At der her er Tale om gammel Stil, fremgår dels af de nævnte Kilder, dels deraf, at Leon. Chr., der den 28de Juli gl. St. afsejlede fra Dover til Kjøbenhavn, selv siger (D. Saml. a. St. S. 200), at hun sad arresteret 17 Dage i Dover. Man må da også slutte, at de i D. Mag. 3 R. II, 58 flg. og i den nedenfor nævnte Kilde »Calendar of State Papers« aftrykte Skrivelser vedrørende de her skildrede Begivenheder væsentlig ere daterede efter gammel Stil, og dette kan bestemt bevises m. H. til en på sidst nævnte Sted aftrykt Skrivelse fra Bennet af 1. August. En Undtagelse gjør dog i hvert Fald en Skrivelse fra Leon. Chr. af 1. August (D. Mag. a. St. S. 66), som må være dateret efter ny Stil.

¹⁰⁴) D. Saml. a. St. S. 198, jvfr. S. 220—21; D. Mag. a. St. S. 62. — Den her nævnte Braten betegnes i samtidige Skrivelser fra Leon. Chr. (D. Mag. a. St. S. 65 og D. Saml. VI, 231—32) som Kaptejn. I senere År omtalte hun ham dog kun som Løjtnant (Jammers-Mindet 2 Udg. S. 8; D. Saml. 2 R. I, 198), og at dette var hans virkelige Charge, synes at fremgå

af en Skrivelse fra Bennet af 1. August i Calendar of State Papers (D. Saml. a. St. S. 221).

¹⁰⁵⁾ Se Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles II. 1663—64. London. 1862. Pag. 197 (D. Saml. a. St. S. 220—22).

¹⁰⁶⁾ Om ham, der egentlig var Rektor ved Vordingborg Skole, se især D. Mag. a. St. S. 78. Foruden det der anførte Vidnesbyrd for, at han var Sekretær hos Petkum, se også Calendar of State Papers a. St. S. 431 (D. Saml. a. St. S. 222).

¹⁰⁷⁾ D. Saml. a. St. S. 198—99; Jammers-Mindet 2 Udg. S. 20—21.

¹⁰⁸⁾ Stumperne af Brevet ere af J. A. Fridericia udgivne efter en dechifreret Afskrift i D. Saml. VI, 223—27. Jvfr. D. Mag. a. St. S. 62; Jammers-Mindet 2 Udg. S. 64—67; D. Saml. 2 R. I, 211.

¹⁰⁹⁾ D. Mag. a. St. S. 63—65; jvfr. D. Saml. VI, 231.

¹¹⁰⁾ Se Calendar of State Papers a. St. S. 224—25 (D. Saml. 2 R. I, 221—22), D. Mag. 3 R. II, 62—63, 65—66, 77—78, samt Urkunden etc. z. Gesch. Friedr. Willh. IX, 723 Anm. 3. Meget talende er bl. a. et Brev af 1. August (altså efter Planens Iværksættelse) fra Bennet til Kommandanten på Dover Castle, Kaptejn Strode, hvoraf et Uddrag haves på det først nævnte Sted: »The King is satisfied with his account of the Lady's escape and his own behaviour; continue the same mask of publishing His Majesty's displeasure against all who contributed to it, especially his lieutenant, and this more particularly in presence of M. Cassett, lest he may suspect connivance«, etc. Også et Brev fra Petkum til Bennet af 17. Juli (D. Mag. a. St. S. 65) er meget interessant. Han taler om, at »our plot is well laid«, og at han derfor imorgen selv vil rejse til Dover. Han beder nu Bennet give ham den lovede Ordre til Guvernøren om at udlevere ham de Leon. Chr. fragne Papirer samt at stå ham bi i hans Forehavende, »as much as possible he can, so His Majesty be not seen in it«.

¹¹¹⁾ Calendar of State Papers .a. St. S. 225 (D. Saml. a. St. S. 222).

^{111a)} Hendes egen Tjener havde man ikke ladet følge med, da man var bange for, at han skulde gjøre Modstand; Braten lod, som om han ikke kunde finde ham, da man skulde bort (D. S. a. St. S. 200).

¹¹²⁾ Om alt dette se især D. S. a. St. S. 199—201 og 222; jvfr. Jammers-Mindet 2 Udg. S. 8, D. Mag. a. St. S. 62—63, 76—77. Den danske Regering sendte iøvrigt selv en Galliot

til England for at føre Leon. Chr. til Kjøbenhavn, men den kom for sent, se D. Mag. a. St. og Løvenskiold: Efterretn. om den kgl. Livgarde til Fods S. 23. — I denne Sammenhæng kan måske nævnes, at Leon. Chr. under Fangenskab i Dover havde modtaget Besøg af en Franskmand Sorbière, som i et Året efter udgivet Skrift («Relation d'un voyage en Angleterre») ikke blot omtalte Leon. Chr.'s Arrest, men benyttede Lejligheden til — ganske vist væsentlig efter Leon. Chr.'s Meddelelser — at give en kort Skildring af hendes og Ulfeldts Liv samt til at udtrykke sin varmeste Beundring for dem begge. Skriftet blev dels af denne Grund, dels på Grund af nogle Udtalelser om engelske Forhold, forbudt i Frankrig; se bl. a. Paus II, 289 flg.

¹¹³⁾ Se et Brev fra Ulfeldt til Bjelke af ¹⁵/₆ 1663 (Ulf. Sager Fasc. 17).

¹¹⁴⁾ Både Brevet og Forslaget (der begge fulgte med det i forr. Anm. nævnte Brev til Henrik Bjelke), findes i Ulf. Sager Fasc. 17. Forslaget består iøvrigt kun af 2 Punkter: 1) at alle de i Rettergange og Processer brugte Ark bør stemples, medens nu højst de tre første blive det; 2) at også Missiver eller Sendebreve skulle skrives på stemplet Papir.

¹¹⁵⁾ Fr. III. havde allerede anmodet derom i et Brev af 16. Maj (Koncept i Ulf. Sager Fasc. 20; trykt Uddrag i Urkunden etc. z. Gesch. d. Kurf. Friedr. Wilh. IX, 722—23) og havde med et Brev af 19. Maj (Koncept i Ulf. Sager Fasc. 20) oversendt Kurfyrsten Oversættelser af Ulfeldts Deprektion og Revers. Kurfyrsten havde svaret ved et Brev af 19. Juni (Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; Overs. hos Paus II, 236, hvor der dog, som før bemærket, i Stedet for »Skrivelser af 1. Hujus« skal stå »Skrivelser af 16. og 19. Maj») og med Brevet oversendt Spaens orig. Indberetning.

¹¹⁶⁾ Se en Skrivelse fra Kongen til Chr. Rantzau af 22. Juli i Urkunden etc. z. Gesch. d. Kurf. Fr. Wilh. IX, 724—25; Højesterets Fællesbetænkning tillige med to særskilte Vota af Axel Urup og Theodor Lente, der på Grund af Upasselighed ikke overværede det samlede Møde, men dog underskreve Fællesbetænkningen, in orig. i Ulf. Sager Fasc. 17. Dommen selv i 3 originale Exemplarer samme Steds. Dommen udkom også særskilt, men i en noget forkortet Udgave, som også oversattes på flere fremmede Sprog. I denne Skikkelse er den aftrykt hos Paus II, 249 flg. o. fl. St. En Gjengivelse af Dommen in extenso haves i Histor. Årb. 1879 (S. 118 flg.), hvor også Axel Urups og Theod. Lentes særskilte Vota ere aftrykte.

¹¹⁷⁾ Se J. A. Fridericia i »Det nittende Århundrede« Maj-Heftet 1877 S. 115 og 107; jvfr. Paludan-Müller i Histor. Årbog 1879 S. 117. Theod. Lentès separate Votum henviser iøvrigt allerede udtrykkeligt til Lex Julia Majestatis, til Karl V.s pei-liche Halsgerichtsordnung og Karl IV.s gyldne Bulle.

¹¹⁸⁾ Jvfr. Theod. Lentès nys omtalte Votum.

¹¹⁹⁾ Stephani's skriftlige og beedigede Fremstilling er dateret 27. August 1663 (Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; jvfr. Paus II, 247). Spaens edelige Erklæring er dateret ²/₁₂ September (Orig. smstds.; jvfr. Paus II, 242).

¹²⁰⁾ Se Anm. 88.

¹²¹⁾ Denne omtales i Spaens anden Indberetning.

¹²²⁾ Den er dateret Calkar den 31. Juli. Orig. i Ulf. Sager Fasc. 17; en ikke ganske korrekt Oversættelse hos Paus II, 237 . 40 o. fl. St.

¹²³⁾ Skjønt vi ikke kjende aldeles bestemte Udtalelser om, at Niels Trolle ikke var vel anskrevet ved Hoffet, må dog både hans Optræden under Rigsdagen 1660 og flere andre Omstændigheder gjøre det ret sandsynligt (jvfr. Becker's Saml. I, 204—6, 278—79, 310). Det ligger heller ikke fjernt at antage, at skjønt han sejrede i den mod ham af Jørgen Løvenklau anlagte Sag, har denne dog ikke været ubetinget heldig for hans Ry, og at hans Fjernelse fra Statholderskabet i Norge kan have stået i Forbindelse hermed.

¹²⁴⁾ I en Forsvarsskrivelse, som Ulfeldt selv ikke længe efter sendte ud i Verden, angav han Værdien af sine Godser i Danmark til over 200,000 Rdlr. (Skandinav. Litteraturselskabs Skrifter 1806, II, 204). Den tilsyneladende Forskjel mellem de to Angivelser betyder i Virkeligheden intet, dels fordi der på det sidste Sted kun er Tale om Godserne, dels fordi Ulfeldt, der altid var tilbøjelig til at tage Munden temmelig fuld, let forstås at have følt en større Fristelse i denne Henseende i en Samtale med en enkelt Mand end i en Skrivelse, der sendtes ud i Verden og således vilde blive underkastet Kritik af kyndige. Iøvrigt anslag man virkelig i Danmark strax efter hans Domfældelse Størrelsen af hans samlede Formue til 3 Tønder Guld (Becker's Saml. II, 10).

¹²⁵⁾ Det kan måske her omtales, at der gik et Rygte om, at U. under sit Ophold i Paris havde sagt til den brandenburgske Minister, at han ikke kunde undlade at revanchere sig på Danmark for den Tort, man havde gjort ham (Suhm's Nye Saml. III, 248). I og for sig vilde nu en sådan Ytring, hvis den virkelig var faldet, ikke være Vidnesbyrd om andet end den Stemning hos U., som man i Forvejen kjendte. Men

der er desuden ikke megen Sandsynlighed for, at U. virkelig har udtalt sig således, da det rimeligvis så vilde være bleven fremdraget under Sagen. U. påstod da også selv overfor Sperling, at om han end skulde dø, vidste han ikke engang, at der dengang var nogen brandenburgsk Minister i Paris (Journ. f. Polit. 1816, I, 126).

¹²⁶⁾ Jammers-Mindet 2 Udg. S. 44; D. Saml. 2 R. I, 208.

¹²⁷⁾ Om U.'s stadige Sygelighed i disse År se bl.a. Paus II. 218—19; Jammers-Mindet 2 Udg. S. 45; Ulfeldts Apologi (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to); hans Brev til La Peyrère af ^{25/6} 1663 (smstds.); hans lille Forsvarsskrivelse fra 1663 (Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1806, II, 203—4); T. A. Becker: To Fortællinger S. 135.

¹²⁸⁾ Se således hans Breve fra denne Tid, især to til La Peyrère af ^{25/6} og ^{27/7} 1663 (Afskr. i Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to). Vistnok ere disse Breve i og for sig alt andet end sorgløse; de ere netop fulde af Bitterhed og Misfornøjelse. Men hans Misfornøjelse hidrører åbenbart ikke fra nogen urolig Forventning eller Bekymring med Hensyn til Fremtiden, men tværtimod fra en Antagelse af, at hans Rolle i Verden er udspillet. Det er Tanken om at være, som han selv siger, en »kasseret Skuespiller i Verdens Færce«, »et udskudt Spillekort«, der nager ham, skjønt han vil give det Udseende af, at han har resigneret og intet hellere ønsker end at tilbringe Resten af sit Liv i Ro og se de andre spille Komædie for sig.

¹²⁹⁾ Jvfr. Holberg: Danm. Riges Hist. III, 567 og Histor. Årbog 1879 S. 104.

¹³⁰⁾ Histor. Årbog 1879 S. 125.

¹³¹⁾ Jvfr. også D. Mag. 3 R. I, 286, en iøvrigt ikke meget pålidelig Kilde.

¹³²⁾ Jammers-Mindet 2 Udg. S. 44.

¹³³⁾ Brevet er allerede tidligere trykt i D. Saml. VI, 227—30; Orig. i Ulf. Sager Fasc. 19.

¹³⁴⁾ Paus II, 233.

¹³⁵⁾ Om en Plan, som synes at have angået Anlæggelsen af Bagerier efter en større Målestok, se D. Saml. VI, 234—36. En Antydning af, at U. måske også har givet sig af med alkymistiske Experimenter, findes i The life of Count Ulfeld Great Master of Denmark. London. 1695. Pag. 125—26 (jvfr. D. Saml. a. St.).

¹³⁶⁾ Nogenlunde jævnsides med Jammers-Mindet kan dog i denne Henseende også stilles hendes Selybiografi (D. Saml. 2 R. I, 142 fig.), men som Bevismiddel for hendes Uskyldighed

egner den sig mindre, da den er skrevet til en fremmed (den yngre Sperling).

¹³⁷⁾ Se f. Ex. Jammers-Mindet 2 Udg. S. 3.

¹³⁸⁾ At Leon. Chr. ikke selv var til Stede ved denne Samtale, bevidnes udtrykkelig — efter en Forespørgsel fra den danske Regering — af Spaen selv. Se et Brev fra O. Schwerin til Chr. Rantzau af ^{15/10} 1663 (Ulf. Sager Fasc. 17). Da den anden Sammenkomst med Spaen fandt Sted, havde hun jo længe været i England.

¹³⁹⁾ Se bl. a. Paus II, 255 fig. og 275—76.

¹⁴⁰⁾ Becker's Saml. II, 9—10 og Anm.

¹⁴¹⁾ Et Brev til Generalstaterne er trykt hos Paus II, 276—78. Koncepter til nogle af Skrivelserne og mange af Svarene haves i Ulf. Sager Fasc. 34.

¹⁴²⁾ D. Mag. 3 R. I, 283; jvfr. Paus II, 278—82.

¹⁴³⁾ Paus II, 283 og 286 samt D. Mag. 3 R. I, 283, 288 og II, 75 Anm. I Ulf. Sager Fasc. 34 findes Koncepter på tysk og latin til en Række Spørgsmål, som af Matthias Johansen skulde forelægges Folk, der i Brügge havde omgædes Ulfeldt; ligeledes Koncept til en Skrivelse fra Kongen til Marquis Caracena (af ^{28/7} 1663), hvilken sidste også skulde have Interrogatorierne meddelte, men iøvrigt have nærmere mundtlig Oplysning af Krigsfiskalen.

¹⁴⁴⁾ Om Mikkel Skovs Sendelse se Paus II, 278 fig. og D. Mag. 3 R. I, 282 fig. Selve Aktstykkerne findes i Geh. Ark. (Nederlandene Nr. 51—53). For at han bedre skulde kunne udføre sit Hverv, var der medgivet ham en Afdeling Soldater (se Løvenskiold: Efterretn. om den kgl. Livgarde til Fods S. 23—24).

¹⁴⁵⁾ Koncept til Kongens Brev til Kurfyrsten af ^{21/7} 1663 i Ulf. Sager Fasc. 20 (et Uddrag, som er trykt i Urkunden etc. z. Gesch. Fr. Wilh. IX, 723—24, har Datoen 20. Juli). Koncepten til et lignende Brev af samme Dato, uden Tvivl til Fyrsten af Anhalt, samme Steds. Kurfyrstens Svarskrivelse af ^{13/8} 1663, hvormed fulgte Spaens anden Beretning, i Ulf. Sager Fasc. 17. Kongen havde iøvrigt ved denne Lejlighed sendt Godske v. Buchwald til Brandenburg, og det var uden Tvivl ham, der bragte Svaret tilbage, se Urkunden etc. z. Gesch. Fr. Wilh. IX, 725 Anm.; Forhøret over Sperling ^{5/5} 1664 (T. A. Becker: To Fortællinger fra Enevældens Barndom S. 147—48) og Brev fra Sperling til Ulfeldt af ^{15/9} 1663 n. St. (Ny kgl. Saml. 637, Fol.).

¹⁴⁶⁾ Se hans Brev til Th. Lente af ^{7/9} 1663 n. St. i Ny kgl. Saml. 651, Fol. Dette Håndskrift, som indeholder en ved

ham selv foranstaltet Afskrift af hans politiske Korrespondance i Efteråret 1663, er i det hele en Hovedkilde til Kundskab om ham og hans Virksomhed i denne Periode. Moldenhavers Fremstilling af denne Virksomhed i Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1806, II, 188—220 og 1808, 157—93, er udelukkende bygget herpå.

¹⁴⁷⁾ Han måtte så meget mere forundre sig herover, da Frederik III. allerede i et Brev af 21. Juli havde lovet ham umiddelbart efter at skulle få nærmere Oplysninger (Koncept i Ulf. Sager Fasc. 20).

¹⁴⁸⁾ Hans Breve, af ¹⁴/₉ 1663 n. St., i Ny kgl. Saml. 651 Fol.

¹⁴⁹⁾ Se hans Breve af ²¹/₉ til Gabel og af ¹⁴/₉ til Kongen (smstds.). Den Søn, som var i Paris — at det var Korfits, sees af de Anm. 72 nævnte Kilder — »estois icy en l'Academie des nommez Bernardi et Carbonelle«. Man havde vist Sehesteds Portner et Brev fra Ulfeldt, dateret Brügge den 26. August, og som var adresseret til en Skrædder i Paris, der skulde udbetale den nævnte Søn en Sum Penge. Sehested troede, at Brevet med Forsæt var dateret galt for at lede Folk på Vildspor, men når man går ud fra, at Dateringen var efter ny Stil, er der ingen Grund til at antage dette.

¹⁵⁰⁾ I Følge Brev fra Sehested til Lente af 21. September n. St. ankom den officielle Skrivelse den 17. September n. St. Til Sehesteds store Forundring viste det sig imidlertid, at denne Skrivelse var dateret 25. Juli, og han var ikke lidet misfornøjet dermed, da det nu kunde se ud, som om det var ham selv, der havde forhalet Afleveringen (se hans Brev til Lente af ²⁸/₉ 1663 n. St. (smstds.)). Afskrifter både af Fr. III.s Skrivelser til Ludv. XIV. og af dennes Svar (af ²⁸/₉ n. St.) haves i det omtalte Håndskrift i Ny kgl. Saml. samt i Ulf. Sager Fasc. 34.

¹⁵¹⁾ Se det anf. Hdskr. på flere Steder; jvfr. Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1806, II, 194—95.

¹⁵²⁾ Både af Ulfeldts og Sehesteds Skrift haves Afskrifter i Ny kgl. Saml. Nr. 651, Fol.; en Afskrift af Ulfeldts Skrift, ved Christoffer Sleun, findes i det svenske Rigsarkiv. En Oversættelse af begge Skrifter er trykt i Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1806, II, 198 flg. Når Ulfeldts Forsvarsskrift er dateret Brügge den 3. September, må i det mindste Stedangivelsen antages at være urigtig.

¹⁵³⁾ D. Mag. 3 R. I, 282.

¹⁵⁴⁾ D. Mag. a. St. S. 287; jvfr. Paus II, 286. I den på først nævnte Sted gjengivne Kilde, som ganske sikkert væsentlig støtter sig til Skovs egne Udtalelser, men dog i flere Henseender viser sig at være temmelig upålidelig, siges det

ligefrem, at det var Gabel, som havde givet den Skipper, der førte Skov over, Befaling til at forhale Rejsen, for at Ulfeldt kunde få Lejlighed til at flygte, ja det hedder endog, at Gabel skrev til Ulfeldt selv for at advare ham.

¹⁵⁵) D. Mag. a. St. S. 288; jvfr. også Brev fra Saint Victor til Hann. Sehested fra Brüssel af 7/9 1663 (Ny kgl. Saml. 651, Fol.).

¹⁵⁶) Forhøret over ham på Kjøbenhavns Slot haves i Thott's Saml. Nr. 1138, Fol. Han omtales også i Jammers-Mindet 2 Udg. S. 80.

¹⁵⁷) Denne Tjener, hvis Efternavn var Prouin eller Provin (D. Saml. VI, 241 og Brev fra Anne Kathrine Ulfeldt til Sperling af 9/4 1664 n. St. i Danske Selskabs Ulfeldtiana i Geh. Ark.), omtales oftere i Ulfeldts Historie (Jammers-Mindet 2 Udg. S. 51; Journ. f. Polit. 1815, IV, 275 flg.).

¹⁵⁸) Det må altså antages, at Ulfeldt ikke havde fået de Breve, som Leon. Chr. havde skrevet til ham fra Dover (D. Saml. VI, 230—32), hvad der også i og for sig måtte være det sandsynligste, da man naturligvis måtte have Interesse af at holde dem tilbage. At det på det anførte Sted trykte Brev af 18. Juli af Leon. Chr. selv var beregnet på at læses af hendes Vogtere, har jeg allerede tidligere udtalt (D. Saml. 2 R. I, 199, Anm. 1).

¹⁵⁹) At Sperling stadig vexlede Breve med ham om Sagerne Stilling i Danmark, og det både før og efter hans Flugt, sees især af to Breve fra ham til Ulf. af 15/9 og 13/10 1663 ny Stil (Ny kgl. Saml. 637, Fol.); jvfr. Journ. f. Polit. 1815, IV, 271 (hvor der dog i Stedet for »ti Breve« skal stå »to Breve«) samt Suhm's Nye Saml. III, 244 og 246. Det var derfor også usandt, når Sperling i Forhørene i Blåtårn sagde, at han ikke havde vexlet Breve med Ulf. efter dennes Flugt før sidst i December (se bl. a. T. A. Becker: To Fortællinger S. 134). Både skrev han jævnlig selv, om end under Anne Kathrines Adresse, og modtog Breve fra Ulf. før dette Tidspunkt. I et Brev til La Peyrère af 28/5 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to) siger den yngre Korfits Ulfeldt, at Faderen blev advaret af »en af sine Venner«. Dette kan dog naturligvis godt forståes om en af Vennerne i Brügge, måske særlig om en af d'Arandaerne.

¹⁶⁰) Niels Kajberg sagde, at Øvrigheden kom i Huset to Dage efter Ulfeldts Flugt (Thott's Saml. Nr. 1138, Fol.). Den spanske Ambassadør i Paris fortalte Hann. Sehested, at Flugten havde fundet Sted kun 3 Timer før Øvrigheden indfandt sig (Skriv. fra Sehested til Fr. III. af 12/10 1663 i Ny kgl. Saml. 651, Fol.).

¹⁶¹⁾ Forhøret over Niels Kajberg.

¹⁶²⁾ Efter Meddelelse af den spanske Ambassadør i Paris til Hann. Sehested (se den i næstforr. Anm. omtalte Skrivelse).

¹⁶³⁾ Journ. f. Polit. 1816, I, 125. Samme Steds findes Oversættelser af nogle andre Breve, som Ulf. skrev til Sperling i Slutningen af sit Liv. Afskrifter af disse Breve, som ere på italiensk, haves flere Steder, således i Danske Selskabs Ulfeldtiana (Geh. Ark.), Additam. Nr. 335, 4to, i Universitets-Bibl. osv. I Sperlings Breve til Ulfeldt af ¹⁵/₉ og ¹³/₁₀ 1663 n. St. (Ny kgl. Saml. 637, Fol.) omtaler Sperling at have modtaget flere Breve fra Ulfeldt, der ikke kunne være de i Journ. f. Polit. meddelte.

¹⁶⁴⁾ Det kunde synes rimeligt nok, da ikke blot Christian Ulfeldt i sin Tid synes at have fundet et Tilflugtssted i Lüttich (D. Saml. VI, 232—33), men også Korfits den yngre sagdes at ville rejse til denne By fra Paris for at søge Oplysning om Faderen (foran S. 166).

¹⁶⁵⁾ Paus II, 317 fig.; Sperlings Forhør (se bl. a. T. A. Becker: To Fortællinger S. 134); Suhm's Nye Saml. III, 244; et Brev fra Korfits Ulf. den yngre til La Peyrère af ²⁸/₅ 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to), hvor han siger, at Faderen, før han tog på Landet i Basels Omegn, havde opholdt sig nogle Måneder i Basel selv.

¹⁶⁶⁾ T. A. Becker: To Fortællinger S. 135; Denkwürdigkeiten der Gräfin Leonora Christina, d. J. Ziegler S. 290.

¹⁶⁷⁾ Brev til La Peyrère af ²⁷/₇ 1663 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to). I dette Brev vender også den Forestilling om Verden som en Farce, som vi allerede møde hos ham i hans tidligste Ungdom (se 1. Bind af dette Skrift S. XLVI) gjentagne Gange tilbage (jvfr. ovenfor Anm. 128). Det er derfor også betegnende, at den samme Devise, som på det nævnte Sted er anført fra Året 1625, atter forekommer skrevet af ham i en Bog 1662 (se Høst's Politik og Historie I, 54; J. A. Fridericia: Danmarks ydre polit. Historie 1635—1645 S. 190 Anm.).

¹⁶⁸⁾ Se de i dette Tidsrum skrevne Breve til Sperling.

¹⁶⁹⁾ Jvfr. Journ. f. Polit. 1816, I, 126 og 129, hvor dog Oversættelsen af Brevene er lidt anderledes.

^{169a)} Se især et Brev fra Sperling til Ulf. af ¹³/₁₀ 1663 n. St. (Ny kgl. Saml. 637, Fol.), hvor han bestemt fraråder at prøve derpå; jvfr. T. A. Becker: To Fortællinger S. 138—39 og Suhm's Nye Saml. III, 249—50. I et Brev fra en af Sønerne (Christian?) til den yngre Otto Sperling af ⁵/₁₅ Novbr. 1664 (Ulf. Sager Fasc. 19) synes der også at hentydes til en Plan i denne Retning.

¹⁷⁰⁾ Se Brev fra Ulfeldt til Hofråd P. J. Coyet af $18/5$ 1663 (Nytt Förråd af äldre och nyare Handl. rör. Nordiska Historien 4 St. S. 208—9).

¹⁷¹⁾ Journ. f. Polit. 1816, I, 124, 126 og 133. Måske var herimellem hans Forsvarsskrift af 3. September, af hvilket der, som før omtalt, findes en Afskrift med Sleuns Hånd i det svenske Rigsarkiv. Efter al Sandsynlighed ere dog nogle af Brevene til Sperling (særlig de, der ere oversatte i Journ. f. Polit. anf. St.) med de vedlagte Sendelser til Sleun ikke komne til deres Bestemmelsessted, men opsnappede af den danske Regering. Mere herom nedenfor. — Sleun indgav iøvrigt, som det synes på egen Hånd, i Efteråret 1663 en Memorial til den svenske Regering vedrørende Ulfeldt, men denne angår ikke hans Domfældelse i Danmark. Den er trykt i Weibull's Samlinger VI, 1877, S. 47 flg.

^{171a)} Se Brev fra Sperling til Ulf. af $15/9$ 1663 n. St. (Ny kgl. Saml. 637, Fol.) og Journ. f. Polit. 1816, I, 125, nederst. Sperling nægtede senere direkte at have opfordret ham dertil (Becker: To Fortællinger S. 141), og i Virkeligheden siger han også kun i det anførte Brev, at »de fleste desiderere og vente en Apologi af Eders Excellence selv«.

¹⁷²⁾ Om disse Forhold se bl. a. Journ. f. Polit. 1815, IV, 277; 1816, I, 127—28 og 130—33; T. A. Becker: To Fortællinger S. 140—41; Suhm's Nye Saml. III, 244 og 246 flg.; en Fremstilling af Apologiens Historie ved J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr. 4 R. II, 872 flg. I de mellem Ulfeldts Børn, den yngre Otto Sperling. Sleun, Plettenberg o. fl. til Dels efter Ulfeldts Død vevlede Breve, af hvilke mange findes i Ulf. Sager Fasc. 19, omtales Apologien ofte. Plettenberg, der ikke vilde have Ulfeldt selv til Wien (Becker: To Fortællinger S. 141), men som derimod anbefalede at sende en af Sønnenne dertil (Brev af $11/2$ 1664 i Ulf. Sager Fasc. 19), gjorde sig Umage for at få Apologien trykt og mente virkelig engang at have fundet en Bogtrykker (se bl. a. hans Brev af $13/3$ 1664; jvfr. et af $7/4$ 1664 o. fl.). Det blev dog ikke til noget. I Frankrig fik La Peyrère en Kopi af den, dog først efter Ulfeldts Død; se en Række Breve fra den yngre Korfits Ulf. til ham af $28/5$ 1664 og flg. (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to). La Peyrère lovede at virke for, at Børnene fik et Fristed i Frankrig. Ulfeldt ønskede, at Sperling skulde lade Apologien oversætte på tysk, hvad Sperling dog senere nægtede at have gjort (Becker: To Fortællinger S. 140—41; det kan også her bemærkes, at det Brev, hvori Ulfeldt udtaler dette Ønske, vistnok blev, ligesom andre af U.'s Breve til Sperling om denne

Sag, opsnappet af den danske Regering, før det kom til sin Adresse; mere herom siden). Imidlertid findes i det svenske Rigsarkiv virkelig en tysk Oversættelse, men skrevet med Chr. Sleuns Hånd, og uden Tvivl er det da denne selv, der har besørget Oversættelsen (jvfr. et udateret Brudstykke af et Brev fra Sleun til den yngre Otto Sperling i Ulf. Sager Fasc. 19). — At Apologien iøvrigt også af Sleun blev indsendt til den svenske Konge selv (ikke blot til Rigsrådet), sees af Weibull's Samlinger VI, 1877, S. 55, og da Ludvig og Leo Ulfeldt i 1664 kom til Sverig, medbragte de Afskrifter af den (Fryxell: Handl. rör. Sverges Historia I, 119).

¹⁷³⁾ Endnu udførligere og bestemtere er alt dette fremsat i en under Ulfeldts Navn til den svenske Konge indgiven Skrivelse af ¹⁷/₄ 1664 (Weibull's Samlinger VI, 1877, S. 54 fig.), som er forfattet af Sleun (det er åbenbart til den Sleun sigter i det i forr. Anm. omtalte Brudstykke af et Brev til den yngre Otto Sperling, og som han betegner som et Ud-drag af Apologien), men som har det Uheld at være dateret efter Ulfeldts Død. I denne Skrivelse optager Forfatteren delvis som sine de Argumenter, som den svenske Regering under Processen i Malmö brugte mod Ulfeldt.

¹⁷⁴⁾ Afskrift i Ny kgl. Saml. Nr. 2139 b, 4to.

¹⁷⁵⁾ Se hans Ytringer herom til Sperling i Journ. f. Polit. 1816, I, 127—28. At iøvrigt Datteren Anne Kathrine, efter at Skriftet var færdigt, ikke fandt sig ganske beroliget i denne Henseende, sees af et Brev fra hende til Sperling (Journ. f. Polit. 1815, IV, 277).

¹⁷⁶⁾ Se Paus II, 317 fig. I Koncepten til en Skrivelse til Basel fra første Halvdel af 1664 angående Christian Ulfeldts Udlevering til Danmark (Ulf. Sager Fasc. 24; jvfr. nedenfor Anm. 190) omtales Chr. U. som immatrikuleret ved Universitetet i Basel, og at dette også har været Tilfældet med de andre Brødre, må sluttes af en Skrivelse fra den yngre Korfits Ulfeldt til La Peyrère af Basel ²⁸/₅ 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to), hvori han siger, at han og Brødrene stå under Statens og det herværende Universitets Beskyttelse.

¹⁷⁷⁾ Se et Brev fra Ulfeldt, hvori han besvarer et fra Sperling af ²⁶/₁ 1664 (ny Stil?) i Journ. f. Polit. 1816, I, 133—34. Anne Kathrine var da endnu ikke kommen til ham. Når derfor den yngre Korfits Ulf. i et Brev til La Peyrère af ²⁸/₅ 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to) siger, at Ulfeldt allerede havde levet nogle Måneder i Basel med sine 4 Børn, før han flyttede til Riehen, må dette ikke tages altfor bogstaveligt.

¹⁷⁸) Se herom D. Mag. 3 R. I, 289—92 og 294; J. J. E. Proost: Le comte d'Ulfeld. Gand. 1880 p. 21—23 (der dog intet nyt indeholder); Journ. f. Polit. 1815, IV, 279; Brev fra den yngre Korfits Ulf. til La Peyrère af ²⁸/₅ 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to).

¹⁷⁹) Se Forhøret over Niels Kajberg (Thott's Saml. 1138, Fol.).

¹⁸⁰) Se Journ. f. Polit. 1816, I, 133—34). I det her meddelte Aftryk af et Brev fra Ulf. til Sperling siges, at hun for nogen Tid siden har været »til Rhein«. I en Afskrift af Brevet i Additam. 335, 4to (Univ. Bibl.), står »til Rhein«, hvilket, hvis det kunde forstås som »Rheims«, vilde give bedre Mening. Den 24. December 1663 var hun i Dinant i Lüttich Stift, tæt ved den franske Grænse (Journ. f. Polit. 1815, IV, 280).

¹⁸¹) Se om disse Ting Paus II, 318 flg.; det i Anm. 178 omtalte Brev fra den yngre Korfits Ulf. til La Peyrère af ²⁸/₅ 1664; Brev fra Chr. Sleun til den yngre Otto Sperling af ⁹/₄ 1664 (Ulf. Sager Fasc. 19).

¹⁸²) Om alt dette se de i forr. Anm. anførte Kilder og desuden et Brev fra Christian Ulfeldt til Sperling af ⁸/₃ 1664 (Afskrifter bl. a. i Univ. Bibl. Additam. 335, 4to, Danske Selskabs Ulfeldtiana i Geh. Ark., Ny kgl. Saml. 2141 b, 4to; Oversættelse i Journ. f. Polit. 1816, I, 135 flg.); et Brev fra Anne Kathrine Ulfeldt til samme af ⁹/₄ 1664 n. St. (Journ. f. Polit. 1815, IV, 274 flg.); 2 Breve fra Regeringsråd G. G. Balcke i Heitersheim til Kantsler Didrik Reinkingk, af Heitersheim ²²/₃ og ²⁵/₄ 1664 (sikkert ny Stil), samt to Skrivelser fra Reinkingk til Fr. III. af ²⁹/₃ og ²/₅ 1664 (alle i Ulf. Sager Fasc. 24). — Om Ulfeldts Dødsdag siger Sønnen Christian i det anførte Brev, at den var den 27. Februar gammel Stil. Da imidlertid en enkelt af Beretningerne om Dødsfaldet er dateret 23. Februar (Paus II, 317), medens en anden grunder sig paa Breve fra den 24de, og da fremdeles Sønerne vare i Basel den 8. Marts, medens den yngre Korfits U. i sit før omtalte Brev til La Peyrère siger, at de på det langt fra Basel fjernede Sted, hvor de opholdt sig, først fik Underretning om Dødsfaldet 11 Dage efter, at det havde fundet Sted — må hin Dato være urigtig. En af de hos Paus trykte Beretninger ansætter Dødsfaldet til den 20. Februar (II, 320), og da det ret vel lader sig tænke, at Efterretningen er bleven forebragt Sønerne således, at de kunne have forvexlet den Lørdag, da Dødsfaldet fandt Sted, med den næstfølgende Lørdag, det vil sige den 20. Februar med den 27., bliver hin Dato vel den sandsynligste (jvfr. Jammers-Mindet 2 Udgave S. 89 Anm.). — I det ovenanførte Brev fra Balcke til Reinkingk af ²⁵/₄ 1664 hedder det, at Sønerne,

efter at have fået Liget udleveret, atter førte det ind på Basels Territorium og begravede det; hvor, vidste man ikke, men blandt de forskellige Versioner syntes den troligst, at de havde begravet det under et Træ i det nærliggende Schwarzwald. I en Optegnelse i Thott's Saml. Nr. 525, 8vo, som siges at hidrøre fra »Mag. Simons [o: sagtens Simon Hennings'] Søstersøn«, og på hvilken Bibliotheksassistent C. F. Bricka har gjort mig opmærksom, hedder det, at Ulfeldt blev »begravet til Basel i en Kjælder udi en Gevelb, som han (?) købte af sin Vært for 1000 Dlr.« At hans Støv, da Sønnen Leo kom til Ære og Værdighed ved det østerrigske Hof, kunde være bleven ført til de Ulfeldtske Besiddelser i Kejserstaten, synes vel ikke urimeligt. Mon det ikke kunde søges i den Kiste, som Grev Waldstein omtaler i sit Forord til den tyske Oversættelse af »Jammers-Mindet« S. V—VI?

¹⁸³⁾ Se Paus II, 294—95; Becker's Saml. II, 291; Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 93; Jammers-Mindet 2 Udg. S. 86—87; D. Saml. 2 R. I, 213 Anm. 1; Løvenskiold: Efterretn. om den kgl. Livgarde til Fods S. 24.

¹⁸⁴⁾ Som det blandt andet fremgik af Forhørene over Sperling (se bl. a. T. A. Becker: To Fortællinger S. 136); jvfr. Becker's Saml. II, 25 og 43. Jens Juel indberettede endnu i September 1664 til Fr. III. et Rygte om, at Ulfeldt var ankommen til Skåne (Fryxell: Handl. rör. Sverges Hist. I, 130). At iøvrigt Magistraten i Basel ikke længe efter Dødsfaldet underrettede Kongen derom, sees af Becker's Saml. II, 24.

¹⁸⁵⁾ Således bl. a. La Peyrère, se den yngre Korfits U.'s Brev til ham af Basel d. 8 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to).

¹⁸⁶⁾ Begge Skrivelser omtales i den svenske Regerings strax efter nævnte »Nabovenlig Forklaring«, som er trykt i Weibull's Samlingar VI, 1877, S. 62 fig., og hvoraf desuden haves en samtidig dansk Oversættelse i Ulf. Sager Fasc. 35. Når Datoen på den danske Regerings Skrivelse på sidst nævnte Sted angives som 22. April, må dette bero på en Fejlskrivning. Jvfr. iøvrigt også Fryxell: Handl. rör. Sverges Hist. I, 107—8.

¹⁸⁷⁾ Afskrift i Allen's Papirer Nr. 22; samtidig dansk Oversættelse i Ulf. Sager Fasc. 35. Om begge Skrivelser og deres Modtagelse se Becker's Saml. II, 36—37.

¹⁸⁸⁾ Der siges: få Dage efter Sperlings Bortførelse derfra; se den yngre Korfits U.'s Brev til La Peyrère af ²⁸/₅ 1664 (Ny kgl. Saml. 2139 b, 4to). Magistraten i Hamborg havde modsat sig Udleveringen.

¹⁸⁹⁾ Se et Brev fra Chr. Sleun til den yngre Otto Sperling af ¹⁸/₆ 1664 i Ulf. Sager Fasc. 19. Samme Steds findes

en Del Breve fra Ludvig Ulfeldt til Otto Sperling d.y., skrevne i Sverig 1664 og 1665: ligeledes fra Sleun til samme, til Dels vedrørende de unge Ulfelder og deres Sag. At en af Sønerne endog blev ansat i den svenske Hær, sees af Fryxell: Handl. rör. Sverges Hist. I, 176—77.

¹⁹⁰⁾ At disse også bl. a. vare rettede mod Christian Ulf., foreligger der flere Vidnesbyrd om, og det var endog berettet Christian U. selv, at Hagedorn, som med Vold bortførte Sperling fra Hamborg (hvorom mere siden), havde i Sinde at gjøre det samme med ham i Basel, i hvilken Anledning Chr. U. tog sine Forholdsregler (se et Brev fra ham til den yngre Otto Sperling af ²⁴/₅ 1664 samt en i det indlagt Skrivelse til den første Borgermester i Hamborg (Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to). I Ulf. Sager Fasc. 24 haves en Koncept til en officiel Skrivelse til Basel om at udlevere Chr. Ulf. (fra første Halvdel af 1664), men det kan måske være tvivlsomt, om en sådan Skrivelse virkelig er bleven udfærdiget og afsendt.

III.

1) Jeg bemærker en Gang for alle, at jeg, netop fordi »Jammers-Mindet« er en så afgjort Hovedkilde for Skildringen af Leon. Chr.s Liv i Fængslet, ikke finder Anledning til i det følgende at citere dette Skrift uden undtagelsesvis, og at jeg ved Citeringen mere følger et subjektivt Skjøn end en bestemt Plan. Også Leon. Chr.s Selvbiografi (udg. af mig i D. Saml. 2 R. I, 142 fig.), som for et større Afsnits Vedkommende giver omtrent det samme som »J.-M.«, om end flygtigere skitseret, agter jeg kun sparsomt at citere.

2) Om de fleste af de her og i det følgende nævnte Personer må jeg, for så vidt der om dem findes nærmere biografiske Oplysninger i mine Udgaver af »Jammers-Mindet«, i det hele nøjes med at henvise hertil. En Gang imellem forbeholder jeg mig dog at gjøre en Undtagelse fra denne Regel, og navnlig når jeg om en og anden Person ser mig i Stand til at give nye Oplysninger.

3) Leon. Chr. kalder ham Bendix A., men der er næppe Tvivl om, at det er den samme Benedictus v. A., om hvem Overhofmarskal Løvenskiold har meddelt mig, at han 1663 kommanderede 7de Kompagni af Kongens Livregiment til Fods. 1675 blev han Major ved Regimentet.

4) Jvfr. Selvbiografien (D. Saml. 2 R. I, 201).

5) Hun var født ⁹/₁₁ 1614 og blev 1630 gift med Otte Krafse til Egholm, men løb siden bort fra ham. Om hende se, foruden det i »J.-M.« 2 Udg. S. 25 Anm. 2 anførte, D. Saml. 2 R. II, 326 fig. og 1ste Bind af nærværende Skrift S. 443.

6) Om Leon. Chr.s Ankomst til Kjøbenhavn og Indsættelse i Blåtårn samt om Begyndelsen af hendes Ophold der kan også jævnføres et samtidig trykt Flyveblad af 11. August (optrykt i D. Mag. 3 R. II, 73); se desuden Becker's Saml. II, 11 og 289; Bircherod's Dagbøger, ved Molbech, S. 89.

7) Den svenske Resident Lilliecrona opgiver Navnene på dem, der forhørte Leon. Chr. ved denne Lejlighed, således: Rantzau, Reedtz, Rentemester Hondorph og Dr. Ernst (Becker's

Saml. II, 11). At Leon. Chr.'s Angivelse dog er den rette, fremgår, hvis der ellers behøvedes noget nyt Vidnesbyrd herfor, af det ovenfor omtalte Flyveblad, som nævner: Rantzau, Reedtz og Erik Krag.

⁸⁾ Angående de enkelte Uoverensstemmelser, der findes mellem Leon. Chr.'s egne Beretninger i »J.-M.« og i Selvbiografien både om dette og de følgende Forhør, nøjes jeg med at henviser til D. Saml. 2 R. I, 136—37, 203 Anm. 2, 205 Anm. 2 og 3 samt 208—9.

⁹⁾ Uden Tvivl var også den sidst nævnte, om hvem jeg ikke før har kunnet give nogen Oplysning, en Adelsmand fra Brügge. I A. Sander's *Flandria illustrata* II, 189—90 nævnes en Marcus Albertus d'Ognate i Tiden før 1660 flere Gange som Borgermester i det Brügge'ske Frankonat. Måske er det netop denne Mand, Leon. Chr. taler om.

¹⁰⁾ Maria Elisabeth v. Haxthausen, født v. Geispitzheim. Hun var født 1602 i Kaiserslautern og blev 1647 gift med Heinrich v. Haxthausen, Herre til Thienenhausen. 1657 blev hun ansat som Hovmesterinde hos Dronningen, † 1665.

¹¹⁾ Abel Kathrine Mesing, gift med Proviantskriver på Kjøbenhavns Slot og Inspektør over Dronningens Gods på Lolland og Falster, Hans Hansen Osten. Om denne Kvinde, Stifterinden af de så kaldte Abel Kathrines Boder, må jeg henviser til »J.-M.« 2 Udg. S. 34 Anm. 2.

¹²⁾ I Selvbiografien er det Hovmesterinden, der taler først.

¹³⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 63.

¹⁴⁾ Hendes Navn var Edel Ulfeldt.

¹⁵⁾ I det før omtalte Flyveblad af 11. August (D. Mag. 3 R. II, 73) omtales, at man ved Visitationen af Leon. Chr. strax efter hendes Indsættelse i Fængslet havde fundet »eine schöne kleine Büchse«, som var bleven overgivet til Dr. Bulche, og som viste sig at indeholde Gift, idet en Katkilling, som han havde ladet æde noget af dens Indhold, var død deraf. Det ligger nær at antage, at denne Historie udelukkende må henføres til Opdagelsen af Leon. Chr.'s vistnok meget uskyldige »Balsambøsse«.

¹⁶⁾ Den Mistro, man senere fattede til Ulfeldts Forbindelser med Gottorp (T. A. Becker: *To Fortællinger* S. 145—46), var på det omhandlede Tidspunkt næppe endnu opstået.

¹⁷⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 48. Om disse Rygter jvfr. også Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1808, S. 162; Becker's Saml. II, 9 Anm. 2 og 289; A. Bording's Poet. Skrifter S. 84 fg.

¹⁸⁾ I Selvbiografien hedder det: endnu samme Eftermiddag, som Forhøret havde fundet Sted om Formiddagen.

¹⁹⁾ Jvfr. D. Saml. 2 R. I. 207.

²⁰⁾ I Selvbiografien (D. Saml. a. St. S. 208) taler Leon. Chr. om Protester fra Universitetet og Københavns borgerlige Øvrighed, i »J.-M.« om Protester fra den sidste og fra Gejstligheden. At det må have været Universitetets Protest, der blev oplæst ved hin Lejlighed, fremgår af, at denne er dateret den 7. August, medens den københavnske Gejstligheds Protest først er dateret den 19. August, og den øvrige Gejstligheds, der indsendtes stiftsvis, meget senere, i September og Oktober (Originalerne til alle disse Aktstykker, ligesom også til Adelens Protest og til en fra Sorø Akademi, haves i Ulf. Sager Fasc. 18; Adelens, den københavnske Gejstligheds og Universitetets Protester udkom strax i Trykken og ere optrykte hos Paus II, 263 fig. o. a. St.) Om nogen Protest fra Borgmestre og Råd i København (vel sagtens på hele det københavnske Borgerskabs Vegne) forlyder ellers intet. Men det er i høj Grad sandsynligt, at også en sådan er bleven afgivet, og der kan i al Fald næppe være Tale om en Forvexling med Adelens Protest, der måske heller ikke er afgivet før den 14de August (i Orig. findes ingen Dato, men den trykte latinske Oversættelse er dateret den 14de August, medens den danske Udgave først er dateret den 20de).

²¹⁾ Her kan måske anføres, at den følgende Dag, den 14de August, fik Peter Bulche og Dr. Henrik Ernst Befaling til at forhøre Leon. Chr.s Pige, som var bleven arresteret samtidigt med hende, om hvad hun vidste om hendes og Ulfeldts Sager (Sjæll. Tegnelser; D. Saml. 2 R. I, 211 Anm. 2).

²²⁾ Den svenske Resident i København, der dog i det hele ikke viser sig meget vel underrettet om disse Sager, siger, at det var som Følge af en Ansøgning, hun havde indgivet til Dronningen, at hun fik et nyt Fængsel (Becker's Saml. II, 12).

²³⁾ Den nævnte svenske Resident siger (Becker's Saml. a. St.), at hun den 12te fik et andet og bedre Fængsel. Overfor Leon. Chr.s eget Udsagn om, at hun først overflyttedes til det andet Fængsel den 17de — et Udsagn, som på forskellige Måder gjentages både i »J.-M.« og i Selvbiografien (se således »J.-M.« 2 Udg. S. 188; Danske Saml. a. St. S. 211 og 212) — kan hin Ytring dog i det højeste forståes således, at man på den nævnte Dag tilstod hende et andet Fængsel, og i Virkeligheden omtaler Leon. Chr. netop under den 12te August og i de følgende Dage, at hun hørte, hvorledes Murerne arbejdede på at sætte det Kammer i Stand, som hun siden kom til at bebo (se »J.-M.« 2 Udg. S. 52; jvfr. S. 62). Hvis der kunde være nogen som helst Tvivl om, at Leon. Chr. ikke huskede

en for hende så vigtig Dato — hvad jeg ikke tror, at der kan være —, må i hvert Fald hendes Angivelse bestyrkes ved, at der netop Dagen efter den Dag, hun selv opgiver som Overflytningdagen, gaves Slotsfogden en Instrux om, hvorledes han skulde forholde sig overfor hende i det nye Fængsel (se D. Saml. 2 R. I, 212 Anm. 1) Også i en på enkelte Punkter meget vel underrettet Kilde fra Christian V.s Tid (Journ. f. Polit. 1815, 4, 282; udførligere i Univ. Bibl. Additam. Nr. 335, 4to) hedder det, at Leon. Chr. tilbragte 9 Dage i »den mørke Kirke«. Det er også derfor kun for Fuldstændigheds Skyld, at jeg nævner, at der i det før omtalte Flyveblad af 11. August (D. Mag. 3 R. II, 73) — om hvilket det dog næppe er aldeles afgjort, at det just er skrevet på denne Dag — endog hedder, at hun den 10de overflyttedes til sit nye Fængsel.

²⁴⁾ At Tanken om, at man vilde bruge Pinebænken mod Leon. Chr. for at afpresse hende en Tilstæelse, ikke var aldeles grebet ud af Luften, synes at fremgå af nogle Ytringer af den svenske Resident (Becker's Saml. II, 12).

²⁵⁾ Også Vinduet selv var bleven gjort betydelig mindre i Anledning af Leon. Chr.s Indflytning, se »J.-M.« 2 Udg. S. 121 Anm. og 189 samt D. Mag. 3 R. II, 73. Om Værelsets Beliggenhed kan iøvrigt henvises til en Artikel af R. Mejborg i »Ude og Hjemme« 2 Årg. Nr. 77 med tilhørende Tegning af Slottet. Det lå ud til den indre Slotsgård, medens »den mørke Kirke«, som stødte op til det udenfor liggende Rum, men lå i en lavere Plan, vendte ud til den modsatte Side, hvor Indkjørselen til Slottet var.

²⁶⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 231.

²⁷⁾ I Følge en Instrux for Jokum Waltpurger af ¹⁸/₈ 1663 (Sjæll. Tegn.; aftrykt i D. Saml. 2 R. I, 212) fik dette Fruentimmer 2 Rigsdaler om Ugen foruden Kosten. Samme Instrux går iøvrigt ud på, at Slotsfogden ikke uden særlig Befaling må lade andre end den nævnte Kvinde få Adgang til Leon. Chr., samt at han skal »give tilbørlig Agt på, at ingen Breve eller andet sådant til hende indkommer, så og at hun ingen Knive, Sax eller deslige Instrumenter, hvormed hun sig beskadige kan, hos sig inde beholder«. Det tillades hende om Dagen, når hun får Mad, at opholde sig i Kamret udenfor det egentlige Fængsel, »dog at Slotsfogden selv bliver imidlertid til Stede hos hende, indtil så længe at hun igjen udi det inderste Kammer . . . er indkommen«.

²⁸⁾ Den svenske Resident siger, ganske vist urigtigt, at det var den tyske Hofprædikant, Mag. Johannes Bremer (Becker's Saml. II, 15).

²⁹⁾ Se Anm. 27; jvfr. »J.-M.« 2 Udg. S. 62, Journ. f. Polit. 1815, IV, 283.

³⁰⁾ En udførlig Skildring af dem haves i D. Saml. 2 R. II, 163 fig.; jvfr. Becker's Saml. II, 21.

³¹⁾ D. Saml. 2 R. I, 213; jvfr. »J.-M.« 2 Udg. S. 86 Anm. 1.

³²⁾ At det var efter Befaling, sagde Slotsfogden selv — formodentlig senere — til Leon. Chr., se D. Saml. a. St.

³³⁾ Se bl. a. »J.-M.« 2 Udg. S. 85.

³⁴⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 102—3. At hun også ved Anvendelsen af de så kaldte »Sympathi-Råd«, som endnu i vor oplyste Tid spille en ikke ringe Rolle, mente, at det væsentlig var »Troen«, der virkede, sees af anf. Skrift S. 159 Anm. 1.

³⁵⁾ To af disse — en dansk og en tysk — gjengiver hun i »J.-M.« (2 Udg. S. 94—97).

³⁶⁾ Se bl. a. en udateret Koncept til et Brev fra Sperling til Leon. Chr. (Gl. kgl. Smlg. 1110, Fol.), hvori han svarer temmelig skarpt på et skarpt Brev fra hende af ¹²/₁₂ 1657. Jvfr. Koncept til et Brev fra ham til Ulfeldt af ²²/₅ 1658 (smstds.).

³⁷⁾ En Del Aktstykker, vedrørende dette Fangenskab, haves i Gl. kgl. Smlg. 1110, Fol., hvormed kan jævnføres Sperlings Beretning i hans Selvbiografi Gl. kgl. Smlg. 3094, 4to. Angående hans Følgeskab med Ulfeldt i 1657 påstod han, at det var nødvendigt og meget imod hans Vilje, og han fremhævede stærkt den Spænding, der var indtrådt mellem ham og det Ulfeldtske Ægtepar (se især et Brev til en unævnt — Gersdorff? — af ³⁰/₉ 1658). Kongens Tilladelse til at sætte ham i Frihed, som gaves i Følge »vielfältige Intercession«, er af ²⁷/₂ 1659 (Gl. kgl. Smlg. 1112, Fol.), og Frigivelsen fandt Sted den 31. Marts (Selvbiografien S. 424; jvfr. Brev fra Sperling til Gersdorff af 4. April (Gl. kgl. Smlg. 1110, Fol.). Det er derfor ret påfaldende, at der haves en Supplik fra Sp. til Eberstein af ²⁸/₃ 1659 om på kort Tid at måtte rejse til Hamborg, ligesom der også i det af Eberstein udstedte Pas af ³⁰/₃ 1659 (begge Aktst. på sidst anf. Sted) tales om at lade Sp. passere og repassere. Mulig finder dog det sidste Udtryk sin Forklaring i, hvad der står i Kongens Skrivelse af ²⁷/₂ 1659, at Sp. må forpligte sig ved en Revers til at indfinde sig igjen, når han forlanger det. Reversen selv har jeg iøvrigt ikke fundet. Men at Sp. måtte udstede en sådan og deri også forpligte sig til ikke at inlde sig med Kongens Fjender eller foretage noget til Danmarks Skade, er sikkert nok (se bl. a. Paus II, 99 og Suhm's Nye Saml. III, 258—59 og 261). At

det særlig var Gersdorff og Lente, der skaffede Sp. fri, må sluttes af flere Skrivelser fra denne (Gl. kgl. Saml. 1110, Fol.), medens på den anden Side Grev Christian Rantzau og kejserlig Hofkammerråd Baron Plettenberg — hvilken sidste brugte Sp. som Læge —, for ikke at tale om Rådet i Hamborg og andre, allerede tidligere havde gjort deres Indflydelse gjældende i hans Favør hos Eberstein.

³⁸⁾ Se foran S. XIX, Anm. 11.

^{38a)} Se bl. a. to Breve af ¹⁵/₉ og ¹³/₁₀ 1663, n. St., af hvilke Afskrifter haves i Ny kgl. Saml. Nr. 637, Fol.

³⁹⁾ Se Forhørene over ham i Blåtårn (bl. a. hos T. A. Becker: To Fortællinger S. 141) og Journ. f. Polit. 1816, I, 126.

⁴⁰⁾ Af Breve fra Marquisen af Caracena til Fr. III. fra de første Måneder af 1664 (Geh. Ark. »Nederlandene« Nr. 54) må man slutte, at Hovedmassen af Ulfeldts i Brügge beroende Papirer først kom til Danmark i Juni 1664 sammen med de to nedenfor omtalte Franskænd La Roche Thudesquin og Beranger. Imidlertid forekommer der i de Forhør, som allerede i Begyndelsen af Maj 1664 holdtes over Sperling, flere Ting, som synes at tyde på, at nogle af Papirerne — særlig indeholdende Breve fra Sperling — må være blevne udleverede allerede før Sperlings Arrestation fandt Sted, og i denne Retning går også Sperlings egen, i hvert Fald dog ikke ganske korrekte Udtalelse (Suhm's Nye Saml. III, 244), at de Ulfeldtske Papirer overgaves til Hann. Sehested, da han på sin Tilbagerejse fra Frankrig drog igjennem Flandern. Tilladelsen til at udlevere Papirerne var jo også så gammel, at Caracena allerede i et Brev af ²⁴/₁₁ 1663 (vistnok ny Stil) meldte Fr. III. den (»Nederlandene« Nr. 54). Fuldt så kompromitterende for Sperling som dennes egne Breve vare dog en Del Breve, som dels Ulfeldt, dels Datteren Anne Kathrine havde skrevet til ham, efter at de begge havde forladt Brügge, og disse Breve kom altså ikke i den danske Regerings Hænder ved de omtalte Lejligheder, men må sikkert være opsnappede af dens Agenter andet Steds, hvad der også til Dels bevidnes af Sperling selv (se således Historia Carceris p. 23 og 31). Dette gjælder bl. a. om de tre Breve fra Ulfeldt, som ere trykte i Journ. f. Polit. 1816, I, 121 fig., om et Brev fra Anne Kathrine, som er trykt i Journ. f. Polit. 1815, IV, 274 fig., samt om et Brev fra Christian U., trykt anf. St. 1816, I, 134 fig. (jvfr. Suhm's Nye Saml. III, 255—56; at Sperling særlig ikke havde fået det sidst nævnte Brev, sees af S. 260). Ved en sådan Opsnapning forklares det da også, at Sperling, som han siger, heller aldrig fik Slutningen af Ulfeldts Apologi, skjønt Ulfeldt havde sendt den til ham (Suhm

a. St. 244; jvfr. Journ. f. Polit. 1815, IV, 277 og 1816, I, 130). Påfaldende er det dog, at Christoffer Sleun i et udateret Brudstykke af et Brev, som uden Tvivl er til den ældre Sperling, og skrevet i Marts eller April 1664 (Ulf. Sager Fasc. 19) siger, at han har modtaget Slutningen af Apologien, »som De har tilsendt mig den 27. Februar«. Men måske har han antaget Skriftet for sluttet, for det virkelig var det.

41) Et meget slet Skudsmål om Hagedorns Fortid, udstedt $25/3$ 1659 af en bøhmisk Greve, haves i Gl. kgl. Saml. Nr. 1112, Fol. H. siges her at være Søn af en Amtsforvalter i Hasselau.

42) En udførlig Skildring af disse Begivenheder, ved Sperling selv, haves i hans »Historia Carceris« (skrevet som Tillæg til hans Selvbiografi i Gl. kgl. Saml. Nr. 3094, 4to; jvfr. Suhm's Nye Saml. III, 245 fig.) samt i et Brev fra ham til hans Børn, skrevet i Blåtårn $11/3$ 1667 (Gl. kgl. Saml. Nr. 1112, Fol.). Hermed kan jævnføres et samtidigt, tysk Flyveblad (optrykt hos Paus, II, 97 fig., oversat i Nye d. Mag. III, 30 fig.); et andet, skrevet, tysk Flyveblad i Ulf. Sager Fasc. 19; Bønskrift fra Chr. Sleun til den svenske Konge på Sperlings Børns Vegne af $9/5$ 1664 (Ulf. Sager Fasc. 19); Bircherod's Dagbøger, ved Molbech, S. 95—96; Becker's Saml. II, 25 o. fl. St. — Efter en Antydning i »Historia Carceris« (p. 9) må man iøvrigt antage, at der allerede én Gang, før Sp.'s Bortførelse virkelig fandt Sted, havde været gjort et Forsøg i samme Retning, som dog mislykkedes.

43) »J.-M.« 2 Udg. S. 98 og Sperling's »Historia Carceris«.

44) En Kopi eller vist snarere Oversættelse af det Brev, hvorved Fr. III. i Juli 1651 tillod Sp. at nedsætte sig andet Steds, haves i Gl. kgl. Saml. Nr. 1112 Fol. Det er i Virkeligheden ikke en »Dimission«, som Sperling påstod, men kun en Permission, som det hævdedes fra den anden Side.

45) Sperling's Historia Carceris (Suhm's Nye Saml. III, 254). Et Brev fra Otto Sperling den yngre til Korfits Ulfeldt den yngre af $31/8$ 1664 (Gl. kgl. Saml. 3092, V, 1, 4to) har Hensyn til dette Løsøre. Den sidst nævnte havde skrevet til den yngre Sperling, at han skulde lade Faderens Sølvtoj smelte for derefter formodentlig at udlevere det. Sperling afslår det. Han siger, at da Korfits's Broder (Ludvig?) var i Hamborg, blev det gamle Sølv solgt, at sælge det nye er forbundet med Fare, og at smelte det vilde være at berøve det dets Værdi. Han taler også om, at det egentlig er for Ulfeldts Løsøres Skyld, at hans Fader er bleven arresteret, og man har gjentagne Gange betydet ham, at hvis Godset blev udleveret, vilde Faderen blive sat i Frihed eller dog slippe nogenlunde godt derfra.

Hvis altså den danske Regering nu fik at vide, at der endnu stod noget af Løsøret hos Børnene, vilde det blive til Ulykke for Faderen. (Herefter skulde man tro, at Børnene havde svaret Regeringen, at de ikke længere havde Løsøret hos sig, men at den svenske Resident havde taget det under sin Varetægt). — Om Ulfeldts Sønners stadige Pengeforlegenhed haves også et Vidnesbyrd i et Brev fra Leon. Chr. til en nævnt (Afskrift i Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to) af $22/8$ 1670. Hun taler om, at hun har givet Ordre til en Vexel på 1500 Rdlr. til Sønnen Korfits, men da Sønnen ikke kan vente, til den kommer i Orden, beder hun Adressaten, der allerede har hjulpet ham til Penge, også vedblive at yde ham sin Tjeneste i så Henseende.

⁴⁶⁾ Om de foran omtalte Begivenheder se især Sperling's *Historia Carceris*. Hovedforhøret er dog her ufuldstændigt gjen-givet. Der haves flere Steder fuldstændige Afskrifter ikke blot af de til Sp. under hint Forhør rettede Spørgsmål, men også af hans Svar, således i Ny kgl. Saml. Nr. 2140 d, 4to (en nogenlunde tro Gjengivelse er trykt i T. Δ Becker's *To Fortællinger* S. 132 fig.). Om Forhørene over Sperling kan også jævnføres nogle skrevne Relationer i Gl. kgl. Saml. Nr. 1112, Fol., og Becker's Saml. II, 28—40.

⁴⁷⁾ Se om disse Forhold bl. a. en Brevvexling mellem Sleun og den yngre Otto Sperling fra Året 1664 (Ulf. Sager Fasc. 19), der også indeholder Sleuns Supplik af $9/5$ 1664 til den svenske Konge. Allerede da havde Sperlings Børn indgivet et Bønskrift til den svenske Resident i Hamborg og sendt et andet til den svenske Konge (Brev fra Sleun af $7/5$ 1664), men det sidste kom temmelig sent til Stockholm (Sleuns Brev af $21/5$ 1664), hvorfor Sleun indsendte sit eget. Sleun vedblev endnu en Tid lang efter at være overordentlig virksom i denne Sag. Om Sverigs Forhold se også Becker's Saml. II, 27 fig.: Fryxell: *Handl. rör. Sver. Hist.* I, 108, 121 og 126; enkelte Aktstykker i Gl. kgl. Saml. Nr. 1112, Fol.; Thott's Saml. Nr. 1138, Fol.; Allen's Papirer Nr. 22, Fol. o. fl.

⁴⁸⁾ Se Fr. III.s Brev til Skatkamret af $3/9$ 1664 (i Skat-kamrets *Expeditionsprotokol* Nr. 7, Rentek. Ark.); han fik Skjøde på Godset 8. September s. A. (Efter Meddelelse af Arkivfuldmægtig A. D. Jørgensen). Godset lå i Nørre- og Sønderjernløse samt Søstrup. En Gård, som Sperling ejede i Studiestræde i Kjøbenhavn, skjænkedes af Kongen til Jokum Waltpurger, se O. Nielsen: *Kjøbenhavns Diplomatarium* III, 616.

⁴⁹⁾ Han siger i »*Historia Carceris*«, at Kongen tilstod ham 14 Lys om Ugen fra Lysmesse til om Sommeren, 21 om Høsten og 35 om Vinteren. Jokum Waltpurger gav ham

imidlertid kun 7 om Ugen, hvortil kom 4, som han fik tilsendt fra en Ven, »Hr. Arent«.

⁵⁰⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 98—99.

⁵¹⁾ Historia Carceris S. 18—19.

⁵²⁾ La Roche sagde selv, at det i Paris hed, at hun »gouvernait le roi« (se Forhøret over ham i Thott's Saml. Nr. 1138, Fol.), men at hun for Resten mere var en »putaine« end en hæderlig Dame. Hvad angår Bevæggrundene til hendes Angivelse, synes de at have været, dels at hun var forbitret på La Roche, fordi han, som tidligere havde været hendes Elsker, havde forladt hende, dels at hun frygtede for, at hun ved sine Foretagender skulde styrte Beranger, der senere var bleven hendes Elsker, i Ulykke.

^{52a)} Brevet er skrevet fra Hamborg ²⁵/₁₁ 1662. La Roche siger deri, at han har været i Ængstelse for, at hans tidligere Skrivelse vare blevne opsnappede og læste, og at »les officiers, qui sont dans cette affaire, ont grande peur et veulent quitter la service«, fordi den danske Ambassadør (Hann. Sehested) er kommen til Paris. Når L. R. har fået Svar fra Dem. Langlois, om hun vil fortsætte denne Sag, må han skrive til Kongen (af Frankrig), for at de Herrer, som ere med i Sagen, kunne se, at han ikke, som de mene, har fået noget af Kongen, enten Penge eller Pension. Hvis imidlertid Dem. L. »vouloit en parler pour auoir quelque petite chose, cela contenteroit ces messieurs, et par la il [Kongen] verroit que l'affaire est veritable. Je suis dans l'impatience de scauoir des nouvelles de cette affaire, car c'est la meilleure affaire que le roy puisse jamais faire, mais comme ces messieurs les officiers voient que l'ambassadeur est a Paris, ilz ont peur que cela ne soit decouert, et qu'ilz ne soient tous arreztez, quoyque je fasse tousiours ce que je puis pour les assurer que c'est une chose fort secrette«, etc.

⁵³⁾ Indtil dette Punkt findes alle Hovedkilderne til Sagens Historie samlede (af Hann. Sehested selv) i Håndskriftet Ny kgl. Saml. Nr. 651, Fol. Nogle Aktstykker vedrørende Sagen haves også i »Danske Kongers Hist.« (Geh.-Ark.) Nr. 152 samt i Thott's Saml. 1138, Fol. En Fremstilling af Sagen efter det først nævnte Håndskrift, ved Moldenhaver, findes i Skandinav. Litteraturselsk. Skrifter 1808, S. 177 fig. Fortsættelsen af denne Afhandling, i Håndskrift, haves i Ny kgl. Saml. Nr. 1386 g, Fol.

⁵⁴⁾ Se Brev fra Caracena til Fr. III. af ²⁴/₁₂ 1663 (Orig. i Geh. Ark., »Nederlandene« Nr. 54; Koncept til Kongens Svar i Ulf. Sager Fasc. 34); jvfr. Breve fra samme til samme af ²¹/₃ og ²³/₅ 1664 (smstds.).

55) Becker's Saml. II, 32—33; »J.-M.« 2 Udg. S. 80 og 83. Når Leon. Chr. siger, at de allerede i Efteråret 1663 blev arresterede på Slottet, beror dette på en Hukommelsesfejl, der også udstrækker sig til Tiden for Fængslingen af hendes samme Steds omtalte to Tjenere.

56) Gjengivelse af Forhør, der holdtes over La Roche den 20. Juni og over Beranger den 28. Juni, samt af en Konfrontation mellem begge, haves i Thott's Saml. Nr. 1138, Fol.

57) »J.-M.« 2 Udg. S. 82—83.

58) Se også om denne Sag Ny kgl. Saml. Nr. 651, Fol., passim.

59) Becker's Saml. II, 88. 1671 blev han Danebrogssridder og ophøjet i Friherrstanden.

60) »J.-M.« 2 Udg. S. 80; jvfr. Ude og Hjemme 2 Årg. Nr. 77.

61) Becker's Saml. II, 43.

62) I Krigskollegiets Møde 20. August 1661 besluttedes det at give La Roche Afsked af Tjenesten (se Protocollum consiliorum militarium 1661, Geh. Ark.); han kommanderede dengang et Kompagni af det Kragske Regiment i Nykjøbing på Falster. Om han dog fik sin Afsked strax, turde være tvivlsomt. I Samtalen med Le Tellier i Pintsen 1662 betegnede han sig i det mindste endnu som Kommandant i Nakskov, og hermed stemmer det, at man finder omtalt hans »Congé« af ^{30/8} 1662 (Danske Kongers Historie Nr. 152, Geh. Ark.).

63) Se om disse Ting den utrykte Fortsættelse af Moldenhavers Afhandling om Hann. Sehested og La Roche i Ny kgl. Saml. Nr. 1386 g, Fol., og enkelte samme Steds bevarede Aktstykker; jvfr. Estrup: Bidrag til Kundskab om Frankriges, Danmarks og Sveriges politiske Forhold 1663—1689 S. 5.

64) »J.-M.« 2 Udg. S. 80. Et Forhør over Niels Kajberg i Thott's Saml. Nr. 1138, Fol. Frants Henriksen blev først arresteret senere. Han omtales i hint Forhør som værende i Nyborg. Når iøvrigt Leon. Chr. antager — ligesom for La Roche's Vedkommende (ovfr. Anm. 55) —, at de blev arresterede i September 1663, må også dette bero på en Fejlhuskning, idet Niels Kajberg udtalte i Forhøret, at han var rejst fra Brügge 27. Marts 1664.

65) »J.-M.« 2 Udg. S. 112; jvfr. D. Saml. a. St. S. 215. Når Leon. Chr. på det først nævnte Sted henfører Forfærdigheden af Væven til Pintsen 1665 og bringer Historien i Forbindelse med Jokum Walpurger, må hun på den ene eller anden Måde huske fejl; thi Walpurger må antages at være ophørt med at komme til hende senest i Januar 1665 (se Anm. 69). Formo-

dentlig må Sagen henføres til 1664 og kan i al Fald ikke henføres til 1665, da Balcke midlertidig forrettede Slotsfogdens Tjeneste, thi af ham vilde hun med Lethed kunne have fået meget bedre Redskaber til at arbejde med.

⁶⁶⁾ D. Saml. 2 R. I, 215.

⁶⁷⁾ D. Saml. a. St. S. 214—15; »J.-M.« 2 Udg. S. 106—8.

⁶⁸⁾ I Holger Jacobæus' Museum regium har jeg dog ikke fundet disse Gjenstande nævnte, hverken i Udgaven af 1696 eller i den af 1710. I Nova litteraria maris Balthici 1700 pag. 216 omtales, at forskjellige Sager fra Leon. Chr.s Hånd opbevaredes på Kunstkamret, men der siges ikke, hvilke; ligeså i A. Thura's Gynæceum Danix litteratum p. 44.

⁶⁹⁾ Sperling siger i sin Historia Carceris (Gl. kgl. Saml. 3094, 4to), at Balcke første Gang kom til ham 13. Januar 1665, og at den nye Slotsfoged, Johan Jæger, kom i hans Sted den 9. Juni. Dette stemmer ret vel med, at Leon. Chr. på flere Steder i »J.-M.« siger, at Balcke gjorde Tjeneste i Tårnet i 20 Uger.

⁷⁰⁾ Gl. kgl. Saml. 3094, 4to; jvfr. Suhm's Nye Saml. III, 266.

⁷¹⁾ Bestallingen, af ¹²/₆ 1665, i Rentekammerets Bestallingsprotokol. Sperling siger i sin Historia Carceris, at Jæger var en Fætter til Gabel.

⁷²⁾ Foruden de Penge, Leon. Chr. frelste ved Visitationen, som fandt Sted strax efter hendes Indsættelse i Fængslet, havde hun senere fået tilsendt nogle Dukater fra sin Pige, som en Tid sad arresteret hos Slotsfogden, se »J.-M.« 2 Udg. S. 101 Anm. 1.

⁷³⁾ Se P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark I, 214 flg.; jvfr. »J.-M.« 2 Udg. S. 145 Anm. 2.

⁷⁴⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 123, og en Samling af Sperlings i Fængslet skrevne Breve, som findes i Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.

⁷⁵⁾ Om Elisabeth Augustas Forhold se »J.-M.« 2 Udg. S. 39, 52, 62, 186.

⁷⁶⁾ Se den i Anm. 74 nævnte Samling af Sperlings Breve og særlig Breve af ²⁶/₈ 1666, ⁵/₆ og ⁸/₈ 1667, ¹⁸/₃ og ²⁶/₃ 1668 og ³⁰/₃ 1670.

⁷⁷⁾ Jvfr. »J.-M.« 2 Udg. S. 135 Anm.

⁷⁸⁾ A. St. S. 126—27.

⁷⁹⁾ Om disse Ting se flere Aktstykker i Geh. Ark. »Nederlandene« Nr. 51 og 52; D. Mag. 3 R. I, 292 flg.; J. J. E. Proost: Le Comte d'Ulefeld. Gand. 1880. pag. 24, samt et Brev fra Basel af ²³/₅ (1665), undertegnet H(ans) Wilhelm i Ulf. Sager Fasc. 19.

⁸⁰⁾ Se en Samling Aktstykker i Geh. Ark. »Nederlandene« Nr. 51—53; D. Mag. a. St. samt S. 285 og 287.

⁸¹⁾ Sperling junior's *De feminis doctis* (Gl. kgl. Saml. Nr. 2110 a, 4to, S. 436); jvfr. *D. Mag. a. St. S.* 287 Anm. 2. Frøken Hedvig havde i Året 1664 forladt Danmark og var draget til Sverig, se Lund: *Beskrivelse over Thorseng* S. 19.

⁸²⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 143—44.

⁸³⁾ Fryxell: *Handl. rör. Sverges Historia I*, 176—77.

⁸⁴⁾ Archenholtz: *Mémoires conc. Christine Reyne de Suède* III, 463.

⁸⁵⁾ Archenholtz a. *St. S.* 469.

⁸⁶⁾ *D. Mag.* 3 R. I, 287.

⁸⁷⁾ Se J. Chr. Nemeitz: *Inscriptionum singularium fasciculus* pag. 162—63. Bibliotheksassistent S. Gjellerup har gjort mig opmærksom på denne Kilde. Christian U. siges her at have været »Christinæ Alexandræ . . . inter primi ordinis aulicos acceptissimus« og at have udmærket sig ved sin Iver for den katholske Tro, til hvilken han »fratres et sororem Lutheraniæ hæresi ereptos adduxit et asseruit«. Han angives at være død 1688 i sit 55de År, men i et af disse Tal må der være en Fejl. — Mulig er han død for sin egen Hånd. Det hedder i det mindste i en på flere Punkter vel underrettet Kilde, det tidligere i dette Skrift omtalte Håndskrift »Refutation d'un livre intitulé *Le comte d'Ulfeld etc. Nouvelle historique*« (hvoraf en Afskrift ved C. Deichmann haves i Kristiania Universitetsbibliothek), at Chr. U. »i Følge Aviserne fra forrige År «hår givet sig selv 6 Knivstik i Kroppen«. Desværre véd man ikke, hvad År Håndskriftet er blevet til.

⁸⁸⁾ Rigtignok siger Forfatteren til den i forr. Anm. nævnte »Refutation«, at han har truffet Ulfeldts 4 Sønner, og at den ældste og yngste vare Katholiker, de 2 andre Lutheranere, men ligesom Gravskriften over Christian U. viser hen på, at i det mindste to af Brødrene vare Katholiker, således må Korffts's Forhold til Dronning Christina gjøre det rimeligst, at han var det (se også Archenholtz: *Mémoires etc.* III, 230).

⁸⁹⁾ Tilladelsen. af ¹⁵/₁₀ 1663, er bl. a. trykt hos Paus II, 294.

⁹⁰⁾ Becker's Saml. II, 236—37; »J.-M.« 2 Udg. S. 159.

⁹¹⁾ *D. Saml.* 2 R. I, 169; jvfr. nærvær. Skrift I, 287—88.

⁹²⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 160—61.

⁹³⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 161—62, 165, 167—68; Becker's Saml. II, 237 Anm.

⁹⁴⁾ Se Brev fra Sperling til hans Børn af ⁵/₆ 1667 (Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.); »J.-M.« 2 Udg. S. 156 Anm. 1.

⁹⁵⁾ Se Vilh. Worm's *Adversaria til Chr. V.s Historie* (Rostgårds Saml. 59, Fol.); jvfr. Bording's *Danske Mercûrius til*

1. September 1670. Herefter må Angivelsen i Bircherod's Dagbøger S. 131 være urigtig. Hvad iøvrigt Spørgsmålet angår, hvor Fejlen hos Leon. Chr. stikker, vilde det bedst kunne afgjøres, dersom man vidste, når Hertuginde Augusta kom til Kjøbenhavn. Hendes Ægtefælle synes efter Bircherod a. St. at være kommen dertil sammen med Kurprinsessen af Sachsen, men det er jo ikke dermed sagt, at det også gjælder om hende. Når Leon. Chr. taler om Kurfyrstinden af Sachsen i Stedet for om Kurprinsessen, er dette utvivlsomt en Skjødesløshedsfejl, der måske hidrører fra, at det pågjældende Sted i hendes Værk er skrevet, efter at Anna Sophie virkelig var bleven Kurfyrstinde (1680).

⁹⁶⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 171—73. Formodentlig var det ved samme Lejlighed, at Dronningen besøgte Sperlings Fængsel (Suhm's Nye Saml. III, 266).

⁹⁷⁾ Leon. Chr. siger selv (»J.-M.« 2 Udg. S. 174): den 6. September. Landgrevinden kom imidlertid først til Kjøbenhavn den 18. September; se Tage-Register Chr. V. S. 60—61; Bircherod's Dagbøger S. 136—37.

⁹⁸⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 176—77.

⁹⁹⁾ At Frøken Hedvig selv har virket for Søsteren, tør måske sluttes af et Brev af ^{80/3} 1670, skrevet af Sperling i Blåtårn (Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.), hvori det hedder, at hun den 15. Marts var rejst fra Råbeløv til Kjøbenhavn med en hel Håndfuld Supplikationer.

¹⁰⁰⁾ Se et Brev fra hende og Søsteren Leonora Sophie til Peter Schumacher, dateret Råbeløv ^{12/4} 1671 (Breve til Griffenfeld, Griffenfelds Sager i Geh. Ark.). De minde her om Resolutionen på Ansøgningen og bede Schumacher meddele dem den, når den kommer.

¹⁰¹⁾ Bønskriftet — der er undertegnet: de bedrøvede Ulffelder — er, ligesom en Skrivelse fra Kongen til Peter Schumacher, hvori det omtales, og som bærer Påtegningen: 18. April 1671, aftrykt efter Originalen i Molbech's Nordisk Tidsskrift f. Historie osv. I, 574—75; jvfr. O. Vaupell's Rigskansler Grev Griffenfeld I, Aktst. S. 4. I Universitetsbibliotheket og andre Steder haves begge Aktstykker i lithograferede Faksimiler. Båndet blev fundet i Kongens eget Gemak, uden at han fik at vide, hvorledes det var kommet der.

¹⁰²⁾ I den yngre Sperling's Skrift *De feminis doctis* (Gl. kgl. Saml. 2110 a, 4to). Efter hvad her og i det foregående er oplyst om Landgrevindens Forhold, vil man indse, at det er fuldstændig falskt, når Ulrik Fredr. Gyldenløve sagde til den engelske Gesandt, at Enkedronningen og Landgrevinden

modsatte sig Leon. Chr.s Løsladelse (D. Saml. 2 R. III, 38). Man forstår imidlertid ret vel, at han lige over for den engelske Regering, som dengang intercederede for Leon. Chr. — om end ikke meget indtrængende — ikke gjerne vilde være bekendt, at hele Modstanden mod Løsgivelsen skrev sig fra en enkelt Person, som, om hun end var Kongens Moder, dog tillige var hans Undersåt.

¹⁰³⁾ Sperling's *De feminis doctis*.

¹⁰⁴⁾ I Hofman's *Danske Adelsmænd II*, 339 fortælles, at den nærmere Anledning var, at hun tillige med Søsteren Leonora Sophie så Lejlighed til at komme ind i en Have, hvor Enkedronningen spadserede, og her overrakte eller vilde overrække denne en Supplik angående Moderen. Hvilken Hjemmel Hofman har, vides ikke, men, fraregnet et enkelt Punkt, stemmer denne Historie ret vel med, at Gyldenløve fortalte den engelske Gesandt i Slutningen af 1671, at Ellen Christina nylig havde været i Kjøbenhavn og overrakt Kongen selv et Bønskrift for Moderen på en så forkert Måde, at hun derved havde opbragt Kongen meget og skadet Moderens Sag (D. Saml. 2 R. III, 39). Også den yngre Sperling siger (i »*De feminis doctis*«), at hun overrakte Kongen et Bønskrift, men man ser ikke, om Talen er om det samme som det, Gyldenløve sigtede til.

¹⁰⁵⁾ Sperling's *De feminis doctis*. På Rejsen til Tyskland blev hun først, som det synes ved en Misforståelse, arresteret i Rensborg, men siden efter Kongens Ordre løsgivet.

¹⁰⁶⁾ Jvfr. bl. a. »*J.-M.*« 2 Udg. S. 186. I det ovenfor (Anm. 100) omtalte Brev fra Leon. Chr.s Døtre til Schumacher, som iøvrigt sees ikke at have været det første, hentydes til, at Sch. havde lovet dem at virke til Gunst for Moderen. — Når det i et i D. Mag. 4 R. 4 Bd. udgivet Skrift fra Chr. V.s første Regeringstid »*Fyrstelig Tankering*« hedder (S. 284), at Simon de Petkum havde Fjender, fordi han anholdt Leon. Chr., »af hvis Kusiner og Svogre der daglig er omkring Eders Majestæt«, sigtes uden Tvivl herved nærmest til Gyldenløve og desuden til Folk som Henrik Bjelke (gift med en Søster til Ebbe Ulfeldt) osv. Iøvrigt gjør ikke blot det anførte Sted, men alt, hvad der ellers i det nævnte Skrift viser hen til Forfatterens Personlighed, det aldeles utvivlsomt, at det er Petkum selv, som er Forfatteren.

¹⁰⁷⁾ Om den kejserlige Regering siges det i den yngre Sperling's Skrift *De feminis doctis* (Gl. kgl. Saml. 2110 a, 4to). Nogle Skrivelser vedrørende den engelske Regerings Intercession høves i D. Saml. 2 R. III, 37—39.

¹⁰⁸⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 174 og 189—90. Leon. Chr. henfører den først nævnte Gunstbevisning til sin daværende Skriftefader, Slotsprædikanten Rudolf Moth, hvad der dog naturligvis kun vil sige, at han har anbefalet Sagen hos Kongen. Om den anden siger Holberg (Danm. Riges Hist. III, 589), at hun opnåede den ved at sende Dronningen en Pung, hvorpå hun med Perler havde broderet det siden ofte trykte tyske Vers: »Deine Gnade, deine Güte tröstet Hertze und Gemüthe« osv.

¹⁰⁹⁾ Om disse Forhold se Zahlkammer-Regnskaberne for de pågjældende År. Den første Pengeudbetaling fandt Sted den 12. Februar 1672 med 250 Rdlr., derefter fik hun den 28. December s. Å. 200 Rdlr. og den 5. November 1673 200 Rdlr., hvortil, efter at den kgl. Befaling af 12. November var udgivet, føjedes 50 Rdlr. Den første samlede Udbetaling af 250 Rdlr. efter Udstedelsen af den omtalte kgl. Befaling fandt Sted den 29. Januar 1675, den anden 29. Januar 1676. Når altså Leon. Chr. selv siger (»J.-M.« 2 Udg. S. 174 og 194), at hun i Begyndelsen fik 200 Rdlr., indtil Summen i 1676 forhøjedes til 250 Rdlr., er denne Fremstilling ikke ganske nøjagtig, enten man nu vil forklare det deraf, at hun har husket fejl, eller at nogle af Pengene --- som næppe er umuligt — i Begyndelsen ere gæede i Slotsfogdens Lomme.

¹¹⁰⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 194 og 212—13.

¹¹¹⁾ A. St. S. 193 Anm.

¹¹²⁾ I, 283 flg.

¹¹³⁾ Se 1. Bd. af nærvær. Skrift, S. CI Anm. 38.

¹¹⁴⁾ Se »J.-M.« 2 Udg. S. 5—6.

¹¹⁵⁾ Se bl. a. en Samling egenhændige Brevkoncepter af ham i Gl. kgl. Saml. Nr. 3092, V, 1, 4to.

¹¹⁶⁾ D. Saml. 2 R. I, 217. Blandt den i forr. Anm. nævnte Samling Breve findes et fra ham til Anne Margrete Quitzov af $18\frac{1}{2}$ 1673, hvori han taler om sine »lærde Kvinder« og beder hende sende Oplysninger vedrørende hende selv. I et Brev til samme af $4\frac{1}{2}$ 1673 kommer han yderligere ind på denne Sag, og her omtales forskellige andre danske Kvinder, som skulle medtages, og af hvilke nogle ere ham opgivne af Jomfru Quitzov.

¹¹⁷⁾ Skriftet er udgivet af mig i D. Saml. 2 R. I, 129 flg. I de indledende Bemærkninger til Udgaven vil man finde alle fornødne Oplysninger. Allerede i min Udgave af »Jammers-Mindet« (1 Udg. S. XIII flg. og 2 Udg. S. XII flg.) godtgjorde jeg dette Skrifts Authenti, samtidig med at jeg påviste, at et Skrift, som tidligere havde været anset for en ægte Selvbibliografi af Leon. Chr. (trykt i Bang's Saml. af nytt. Mat. 2 Stykke S. 125—47), var et nyere Falsum. Nogle Brudstykker af en forkortet

Redaktion af Selvbiografien ere også trykte i J. Ziegler's tyske Oversættelse af »Jammers-Mindet« (Denkwürdigkeiten d. Gräfin Leonora Christina«. Wien. 1871).

¹¹⁸) D. Saml. a. St. S. 217.

¹¹⁹) At Leon. Chr. aldrig skulde have tænkt sig Muligheden af en Offentliggjørelse af Skriftet, tør vistnok ikke helt benægtes, ja når man ser, hvorledes hun bagefter har eftergaaet det for også i rent formelle Småting at give det et tiltalende Udseende, bliver det vel endog sandsynligt, at en sådan Tanke har foresvævet hende. Men ligesom der alene af Hensyn til Regeringen ikke kunde være Tale om en sådan Offentliggjørelse i hendes Levetid eller i en Tid, som hun blot kunde overskue, således fremgår det af alt, at denne Tanke — hvis den virkelig har været oppe — ikke har fået mindste Indflydelse på noget væsentligt i Udarbejdelsen, som i alt har Karakteren af en fuldstændig fortrolig Henvendelse til Folk, der delte alle hendes Sympathier og Antipathier. — Om »Jammers-Mindet« ligesom også om det Håndskrift, hvori det er opbevaret, henvises iøvrigt til Indledningen til mine 2 Udgaver af Skriftet, Kbh. 1869. Skriftet er også udkommet i tysk Oversættelse af J. Ziegler (Wien 1871) og i engelsk Oversættelse af Bunnett (London 1872).

¹²⁰) D. Saml. 2 R. I, 151 Anm.

¹²¹) Se herom nærmere i næste Afsnit.

¹²²) »J.-M.« 2 Udg. S. 192, jvfr. 174 Anm. 1.

¹²³) Se »J.-M.« 2 Udg. S. 192, hvor hun omtaler et Digt, som hun skrev — men dog ikke afsendte — til Thomas Kingo, og som indeholdt en Opfordring til ham om at skrive om de »danske dydige og rosværdige Kvindespersoner«.

¹²⁴) Jvfr. et af mig udgivet Brev fra Leon. Chr. til den yngre Sperling af ¹³/₃ 1684 (D. Saml. 2 R. I, 223 fig.). Af den mellem dem førte Korrespondance har jeg iøvrigt til Dato kun fundet det a. St. S. 226 Anm. 1 udgivne Brudstykke af et Brev fra Leon. Chr. af ⁸/₅ 1678, hvad der uden Tvivl må forklares af, at der fra begge Sider er vist en vis Forsigtighed ved Korrespondancens Førelse. I Sperling's Brev-Kopibøger (Gl. kgl. Saml. Nr. 3092, V, 1—2, 4to) har jeg ikke fundet optaget noget Brev til Leon. Chr.

¹²⁵) »J.-M.« 2 Udg. S. 214.

¹²⁶) I »De feminis doctis«; jvfr. mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 42 Anm. 2.

¹²⁷) »J.-M.« 2 Udg. S. 208—9; Digtet er tidligere trykt, skjønt efter en mindre god Afskrift, i Bang's Saml. af nytt.

Mat. 2 Stykke, S. 156—57; Schonau's Saml. af danske lærde Fruent. S. 400 - 2, o. a. St.

¹²⁸) »J.-M.« 2 Udg. S. 9.

¹²⁹) A. St. S. 180.

¹³⁰) A. St. S. 192—93.

¹³¹) A. St. S. 194.

¹³²) Mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 84.

¹³³) »J.-M.« 2 Udg. S. 225; D. Saml. 2 R. I, 225.

¹³⁴) »J.-M.« 2 Udg. S. 210—11.

¹³⁵) A. St. S. 209—10.

¹³⁶) A. St. S. 191, 211, 213—14.

¹³⁷) Om Sperlings Død »J.-M.« 2 Udg. S. 206—7; Brev fra en af hans Dotre af ⁴/₁ 1682 (Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.). Om hans Tilstand i hans senere År se især hans egen »Historia Carceris« (Gl. kgl. Saml. 3094, 4to) samt Sønnen Ottos Brevbog (Gl. kgl. Saml. 3092, V, 1, 4to), hvor man også, ligesom i Ggl. kgl. Saml. 1112, Fol., o. a. St. vil finde overmåde meget vedrørende Børnenes Bestræbelser for at skaffe ham fri. At Børnene fik Lov til at besøge ham, sees dels af hans »Historia Carceris«, dels af en kgl. Ordre til Slotsfogden Johan Jæger af ¹⁸/₃ 1672 om at tillade Sønnen Otto at tale med ham (Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.).

¹³⁸) »J.-M.« 2 Udg. S. 138 fig., 202, 207.

¹³⁹) A. St. S. 224 og 226.

¹⁴⁰) A. St. S. 212.

¹⁴¹) Om disse Ting se bl. a. Milan's Indberetninger i Ulf. Sager Fasc. 24, hvor man også har Skrivelser fra Meyerocrone til Kongen af Haag ¹⁰/₂₀ Novbr. 1677 og fra Just Høg til Kongen af Nimwegen ¹²/₂₂ Novbr. 1677, fremkaldte ved Kongens Befaling af ³⁰/₁₀ 1677, hvilken sidste findes i Orig. i Samlingen »Holland« Nr. 320 (Geh. Ark.). Jvfr. Meyerocrone's Breve til Chr. V. af ¹⁰/₁₁ 1676 og til Biermann af ²⁴/₃ Oktbr. ²⁴/₃ Novbr. 1676 (i hans Brevbog i Saml. »Holland«) samt Skrivelse fra Just Høg til Kongen af ²⁹/₁₀ 1676 (i hans Relationer smstds.). Endelig Brev af ²⁶/₁₁ 1677 fra Anna Hedvig v. Ahlefeldt til sin Datter Fru Eleonora Christina Munck i Amsterdam, Brev fra Leo Ulfeldt til Baron d'Hyvet i Amsterdam af ¹⁷/₁₂ 1677, samt forskellige Erklæringer udstedte i Begyndelsen af 1678 til Stotte for Milan, af Ritmester Frants Munck o. a. (alle i Ulf. Sager Fasc. 41).

¹⁴²) Konen havde således i Løn 2 Rdlr. om Ugen foruden Kosten.

¹⁴³) Om dette se »J.-M.« 2 Udg. S. 223—25. Billedet kom siden på Kunstkamret (Jonge: Kbhvns Beskrivelse I, 488)

og opbevares nu på Rosenborg (P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt S. 72—73). Gjengivelse af Verset også i Pontoppidan's Marmora Danica I, 122 o. fl. St.

¹⁴⁴⁾ D. Saml. 2 R. IV, 187—88; V, 140.

¹⁴⁵⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 226—28. Selve den kgl. Ordre om Løsgivelsen kjenner jeg ikke, men dens Hovedindhold er øjensynligt gjengivet i en Ordre til Overrentemester Peder Brandt af samme Dato, hvis Original findes i Rentekammer-Arket (se mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 16 Anm. 1).

¹⁴⁶⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 229; jvfr. D. Saml. 2 R. V, 141. Den Opfattelse, jeg har gjort gjældende m. H. til Betydningen af Leon. Chr.'s Svar til Tødslof, og som jeg allerede fremsatte i mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 1—3, er siden bleven fuldstændig bekræftet ved en på anførte Sted i D. Saml. aftrykt Ytring af Terlon, som jeg dengang ikke kjendte. Han, som dengang lige havde talt med Leon. Chr. selv, siger nemlig, at »hun gjerne havde ønsket, da hun erholdt sin Frihed, at have kunnet nyde den Nåde at kysse Hds. Maj. Dronningens Hånd, så at hun ikke som en criminelle havde måttet gå ud af Fængslet«.

¹⁴⁷⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 228—29; Bircherod's Dagbøger, ved Molbech, S. 234; D. Saml. 2 R. V, 140.

¹⁴⁸⁾ Holberg (Danm. Riges Hist. III, 589) siger, at Frøken Lindenov boede »udi det Hus ved Kanalen, som er næst ved Sognepræstens Residents til Holmens Kirke«. I Følge en Meddelelse af Arkivar Dr. phil. O. Nielsen var Holmens Præstebolig ved den Tid, da Holberg skrev, det andet Hus fra Kongens Nytorv og kom siden i Forbindelse med 4 Naboejendomme til at danne det så kaldte Erichsen's Palais.

¹⁴⁹⁾ Holberg a. St.; jvfr. D. Saml. 2 R. V, 140—41.

¹⁵⁰⁾ Det kan måske her nævnes, at allerede i Begyndelsen af 1665 havde Terlon, som dengang var i Stokholm og skulde til Kjøbenhavn, lovet Leon. Chr.'s Sønner at gjøre, hvad han kunde, for at lette hende Fangenskabet (se et Brev fra Ludvig Ulfeldt til den yngre Otto Sperling af ²⁵/₂ (1665) i Ulf. Sager Fasc. 19).

¹⁵¹⁾ D. Saml. 2 R. V, 141.

¹⁵²⁾ D. Saml. a. St.

¹⁵³⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 229 Anm. 2 og 230; D. Saml. a. St. S. 140.

IV.

¹⁾ Den var dannet af to sammenlagte Bøndergårde i Husum By. 1670 ejedes den af Generalkommissær Nikolaj Bennich, der igjen 1672 solgte den til Grev K. L. v. Brockdorff. Efter ham fik Storkantsler Grev Fr. v. Ahlefeldt den; han nævnes som Ejer 1676. Fra 1680 af nævnes Johan Christoffer v. Heide-mann som Ejer. Skjønt det som sagt var en større Gård — den var ansat til 55 Tønder Hartkorn —, svarede den dog Af-gifter som Bøndergods. I et Aktstykke af $16\frac{1}{8}$ 1684 i Rente-kammerarkivet (Bilag Nr. 5 til Kjøbenhavns Amts Kop- og Kvægskats Regnskab 1684) nævnes som boende på Gården Jomfru Sophie Friis, Jomfru Anne Sophie Ulfeldt og Fru Veronika Elisabeth Heidemanns. Den sidste var dengang Gårdens Ejer (hendes Mand var for nogen Tid siden død), men at ikke hun, men Sophie Friis drev den, sees ikke blot af det nævnte Do-kument, men også af en udateret Ansøgning fra Sophie Friis til Rentekammer-Kollegiet om Fritagelse for Kop- og Kvægskat samt Familieskat (Bilag A til Kbhvns Kop- og Kvægskats Regnskab f. 1687, Rentek.-Arkivet). I Ansøgningen anføres også, hvor længe hun havde haft Gården i Forpagtning, nemlig »paa tuende Aars tiid indtil 1 May nest afuigt« [s: 1686]. Sophie Friis var en Datter af Jesper Friis til Ørbækklunde og Elsebe Ulfeldt, en yngre Søster til Korfits U. — Jeg bemærker én Gang for alle, at ligesom Fremstillingen i Texten af Leon. Chr.s sidste Leveår væsentlig kun er en gennemset og noget sammendraget Gjengivelse af mit i 1872 udgivne Skrift: Leonora Christina på Maribo Kloster, således vil det samme i Hoved-sagen være Tilfældet med de til Texten knyttede Anmærkninger.

²⁾ Datter af Laurits U. til Egeskov og Else Parsberg. Hun døde først 1741, i en Alder af 97 År. Hun er den »Anna Ulfeldt«, som Holberg citerer som sin Hjemmel for en og anden — rigtignok ikke altid pålidelig — Meddelelse om Leon. Chr. (jvfr. Holberg's Dmks. Riges Hist. III, 588 og Heltinders sam-menlignede Historier (1745) II, 54.

³⁾ »J.-M.« 2 Udg. S. 230.

⁴⁾ Om Klosters og dets Bygningers Historie se især A. Kall Rasmussen: Histor.-topogr. Efterretn. om Musse Herred på Låland I, 48 fig. I Resen's Atlas haves, som sagt, en Tegning af Klosterbygningerne fra 2den Halvdel af det 17de Århundrede. Den er også gjengivet i Trap's Statist.-topogr. Beskriv. af Danmark (1. Udg.) Spec. Del. I, samt i mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 76. — Den tidligere Antagelse, at Leon. Chr. beboede det så kaldte »Nykloster«, er først fremsat af Kall Rasmussen (anf. Skr. S. 215), men stammer egentlig fra Kordegn og Bibliothekar C. W. Ross i Maribo, som særlig har sysselsat sig med Undersøgelser vedkommende Maribos Topografi og Historie. Denne Antagelse er imidlertid aldeles afgjort urigtig, og Hr. Ross er, i Følge Breve til mig, selv kommen til dette Resultat ved at sammenligne Resen's Tegning med den af mig udgivne Syns- og Taxationsforretning over Klosteret fra 1695 (Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 153—56). Der kan i Virkeligheden ikke være Tvivl om, at de Bygninger, som Synsforretningen omtaler som beboede af Leon. Chr., ere de samme, som på Resen's Tegning betegnes som hørende til »Brødreklosteret«, og hvor dengang Sognepræsten i Maribo residerede (jvfr. også Kall Rasmussen's anf. Skr. S. 221—22; ved Efterretningen S. 297 om Præsten Mads Bjørnsens Ophold på Klosteret er der ganske sikkert noget urigtigt, i hvert Fald hvad Tidsangivelsen angår). Hvorledes det ellers forholder sig med Beboelsen af »Nykloster«, vedkommer os ikke her.

⁵⁾ Den er udstedt $15/8$ 1685 og stilet til »Os elskelige vores tilforordnede ud Kammer-Kollegio samtlige«. Det hedder i den: »Vide må I, at Vi af sær kgl. Nåde allernådigst haver bevilget og forundt Fr. Eleonoræ Christinæ fri Hus-Værelser udi hendes Livstid på Maribo Kloster i vort Land Lolland, så og fri fornøden Ildebrand årlig af vore Skove samme Steds; thi er vores allernåd. Vilje og Befaling, at I derom behørig Anordning gjør, især strax om Husværelserne, at de hende på Ansøgning vorder indrømmede og leverede« osv. (Orig. i Rentek.-Ark., kgl. Befal. 1685, Diverse Dokum.).

⁶⁾ Skrivelsen, som er rettet af Overrentemester Peder Brandt til Henrik Sørensen Rye, er dateret Maribo $27/8$ 1685. Det hedder heri: »Eftersom højbårne Froken Eleonora Christina ikke vil være benøjet med nogle af de Værelser på Maribo Kloster, som I efter den til Eder fra Rentekammeret afgangne Befaling de Dato 22. Aug. sidst forleden til hende skulde indrømme, mens al Vånhuset til hendes egen fri Disposition vil beholde, da haver I at flytte med Eders Gods ned i den Gård

i Maribo næstved Klosterhaven, kaldes Anthuset, som Hendes Maj. den kongelige Fru Moder forhen tilhørte og der Eders Våning antager (!), indtil Eders Forpagtningsår til den 1. Maj A° 1686 er til Ende« osv. (Kopi i Extrakt af Regnsk. over Reparation på Amtsgården i Maribo 1685, Rentek.-Ark.). Et udførligere Aftryk end nærværende i mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 12.

⁷⁾ Resolutionen, af $17/4$ 1686, i Rentek.-Ark., kgl. Resolut. 1686, Diverse Dokum. Det pågjældende Sted er aftrykt i Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 13.

⁸⁾ Brev til den yngre Sperling af $3/9$ 1692 (Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to; aftrykt i Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 96—98).

⁹⁾ Holberg: Danm. Riges Hist. III, 589.

¹⁰⁾ Brevet er dateret Husum $18/9$ 1685 (Orig. i Ulf. Sager Fasc. 19; aftrykt af mig i D. Saml. V, 222—24 og i Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 87—88).

¹¹⁾ Nemlig fra 1695. Den er trykt i Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 153 56.

¹²⁾ Orig. af $2/2$ 1697 i Børringe Klosters Arkiv; trykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 120—21.

¹³⁾ Til Jomfru Anne Brahe af $13/1$ 1689 (Orig. i Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to; trykt i Nyt Aftenblad 1826, S. 228—29, D. Saml. V, 225—26 og Leon. Chr. på M. Kl. S. 88—90.

¹⁴⁾ Se det i forr. Anm. nævnte Brev.

¹⁵⁾ Se en kgl. Befaling til Overrentemester Peder Brandt af $18/5$ 1685 (Orig. i Rentek.-Ark., kgl. Befalinger 1685, Div. Dok.; trykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 16 Anm.).

¹⁶⁾ Den kgl. Ordre herom, stilet til Peder Brandt, blev udfærdiget samme Dag som Befalingen om at gjøre Anstalter til hendes Modtagelse på Klostret, nemlig $15/8$ 1685; den er trykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 17 Anm. 1.

¹⁷⁾ Under 23. Marts 1686 supplicerer Leon. Chr. Kongen »og på det allerydmygeligst beder min Nådsens Pension at forbedre, anseende, jeg mig kummerligen dermed haver holdet, og nu falder mig tungt, at på én Gang Konsumtionen af mig uformodentlig kræves, der jeg havde håbet de Nådsens Penge foruden Afgift underdanigst at nyde«. (Kopi i Rentek. Deliberations-Protokol Febr.—Juni 1686). Herpå resolverede Kongen under $10/4$ 1686 efter Indstilling af Rentekammeret, »at hvis Supplikanten til Underslæbs Forekommelse under hendes egen Hånd indgiver til hendes Husholdnings Fornødenhed, må for Konsumtions Betaling fri passere«, osv. (Orig. i Rentek.-Ark., Kgl. Resolut. 1686, Div. Dok.).

¹⁸⁾ Se kgl. Befaling til Peder Brandt af ⁹/₇ 1689 (Orig. i kgl. Bibl.'s Adelsbreve, Fasc. 58, P. 1; trykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 18 Anm. 1). Efter Hofman's Angivelse (Portraits historiques V^c Partie p. 93) skal dette Tillæg være hende tilstået som Påskjønne af det Portræt af Christian V., som hun havde udsyet i Silke og foræret Kongen. og hvorom siden mere.

¹⁹⁾ Når altså Holberg (Danm. Riges Hist. III, 589), og efter ham flere, ansætter hendes Årpenge til 1500 Rdlr., beror dette på en Fejltagelse.

²⁰⁾ De ere trykte af mig i D. Saml. V, 212 flg. og i Leon. Chr. på M. Kl. S. 79 flg.

²¹⁾ Jvfr. også Journ. f. Polit. 1815, IV, 283—84.

²²⁾ Jvfr. Dorthea Urnes før omtalte Meddelelser.

²³⁾ Vi vide iøvrigt meget lidt om dem. Om Christian og Ellen Christina U.s Skjæbne se ovenfor S. 244—45 og S. 253—54. Ludvig siges at være sprungen i Luften på Kandia med en Mine (Hofman's D. Adelsmænd 2. Bd., Stamtavlen over Fam. U.), og Korfits siges at have ægtet en fransk Grevinde (a. St.), hvorimod dog må sættes et Udsagn af hans Søstersøn Major Korfits Ludvig Beck, som omtales i den nedenfor nævnte Restitutionsakt af ²¹/₅ 1735, og hvorefter alle de af Leon. Chr.s Børn, der døde før Moderen, døde ugifte. At Korfits endnu var i Live 1686, sees bl. a. af et Brev til ham af ¹⁰/₇ 1686 fra den yngre Otto Sperling (Gl. kgl. Saml. 3092, V, 2. 4to). Der er her Tale om en Gjæld, hvori Korfits U. står til Sperlings Broder, og den første er bleven så vred over et Brev fra Otto Sperling selv, at han synes ikke mere at ville skrive til ham.

²⁴⁾ Hun har næppe været i Maribo det første Par År efter Moderens Frigivelse. På den anden Side er det ganske sikkert hende, der omtales som værende hos Moderen i et Brev fra denne til Anne Brahe af ¹³/₁ 1689 (Leon. Chr. på M. Kl. S. 90).

²⁵⁾ Se hans Håndskrift »De feminis doctis« (Orig. i Gl. kgl. Saml. 2110 a, 4to) p. 397. Det pågjældende Sted er aftrykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 21 Anm. 2.

²⁶⁾ Se Brev fra hende til den yngre Sperling af ¹⁵/₂₅ August 1698 (Journ. f. Politik 1815, IV, 280; Leon. Chr. på M. Kl. S. 130).

²⁷⁾ I Følge en Udtalelse af hendes Søstersøn, Major Korfits Ludvig Beck (anført i den nedenfor nævnte Restitutionsakt af ²¹/₅ 1735).

²⁸⁾ Se især et Brev fra Leon. Chr. til den yngre Otto Sperling af ¹⁰/₁ 1684 (Gl. kgl. Saml. 3092, VI, 4to; jvfr. Leon. Chr. på M. Kl. S. 85 Anm. 2). Leo Ulfeldt skal 1682 have fået

et Kompagni under senere General-Feltmarskal-Lojtnant H. P. Montecuculi og blev derefter Chef for et Kyrasserregiment (Zedler's Universallexikon, Artiklen Ulefeld). Han døde som Gehejmeråd og General-Feltmarskal $2\frac{1}{4}$ 1716 (Europäische Fama 188 Th. S. 629—30).

²⁹⁾ Leon. Chr.s Ansøgning om Tilladelse til at se Sonnen, der her betegnes som hendes »eneste«, er trykt i Leon. Chr. på Møribo Kl. S. 92—93 (jvfr. D. Saml. V, 220 Anm. 1), i hvilket Skrift (S. 93—94; jvfr. D. Saml. 2 R. I, 229—30) også haves 2 Breve fra hende til en unævnt Excellence vedrørende samme Sag. Den kongelige Befaling til Stiftamtmand Markus Giøe, hvorved Tilladelsen gaves, er af $18\frac{5}{5}$ 1691 (Fynske og Smålandske Tegnelser; trykt i D. Saml. V, 220 Anm. 1 og Leon. Chr. på M. Kl. S. 22 Anm. 4). Af den erfarer man også, at Leon. Chr. dengang var så syg, at man tvivlede om, at hun vilde komme sig, hvorfor Kongen giver Markus Giøe en Befaling vedrørende hendes Begravelse.

³⁰⁾ Se ovenfor S. 272. I Ulf. Sager Fasc. 37 findes et Brev, dateret Paris $2\frac{7}{7}$ 1685 og underskrevet »Le Comte d'Ul'felt«. Det er rettet til en dansk Excellence og Minister (sandsynligst vistnok Storkantsler Fr. v. Ahlefeldt), hvem Brevskriveren takker for, at han har bidraget til Moderens Befrielse af Fængslet, og beder anvende sin Indflydelse på at skaffe ham selv Tilladelse til at vende tilbage til Danmark (jvfr. også Leon. Chr. på M. Kl. S. 92 Anm. 2). Efter hvad man véd om Leo Ulfeldts tidligere Bestræbelser for at få Tilladelse til at opholde sig i Danmark, kunde det ligge nær at antage, at han var Brevskriveren. Men Hånden synes i Virkeligheden snarest at være Broderen Korfitts's, og på ham passer også både Underskriften og Dateringen fra Paris bedst. Det var da ganske sikkert også Korfitts, som fik Ludvig XIV. til at antage sig hans Sag hos den danske Regering, se D. Saml. 2 R. IV, 187—88.

³¹⁾ D. Saml. V, 220—21 og Leon. Chr. på M. Kl. S. 86. Den kgl. Befaling, hvorved Tilladelsen til Leo U. s. andet Besøg gaves, er af $11\frac{3}{3}$ 1693 og stilet til Stiftamtmand Henning Ulrik Lütsov (Fynske og Smålandske Tegn.; D. Saml. V, 221 Anm. 1 og Leon. Chr. på M. Kl. S. 25 Anm. 1).

³²⁾ D. Saml. V, 221—22; Leon. Chr. på M. Kl. S. 86, jvfr. S. 81.

³³⁾ Efter Meddelelse af den svensk-norske Minister i København Baron L. Beck-Friis.

³⁴⁾ Han døde 1710 i den yderste Fattigdom. Jeg har ved ovenstående Fremstilling nærmest fulgt G. Ljunggren (»Skånska

Herregårdar», under Christinelhof, Torup og Bosjökloster), der for den største Del er bygget på utrykte Kilder, til Dels fra Borringe Klosters Arkiv.

³⁵⁾ Hvad jeg kjender af hendes Brevvexling fra denne Tid, er trykt som Tillæg til mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster. Hertil må dog endnu føjes en, iøvrigt meget ubetydelig Billet, skreven til Storkantsler Grev Konrad Reventlov $7/1$ 1696, som bevares på Brahetrolleborg, og af hvilken Arkiv-assistent J. Bloch har meddelt mig en Afskrift. Den indeholder kun et Nytårsonske.

^{35a)} Se således Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 100 og 102.

³⁶⁾ Korfits Ulfeldt havde kjøbt begge disse Godser af Jokum Beck, det første $2/9$ 1647, det andet $8/3$ 1658. Under Bosokloster havde han henlagt Fogderup, som han $2/5$ 1658 havde kjøbt af Fru Sophie Rantzau (Kopier af Skjoder på alle tre Ejendomme ere som Bilag vedføjede et af mig benyttet og i Borringe Klosters Arkiv bevaret Exemplar af den kgl. Resolution af $21/5$ 1735 (Restitutionsakten), hvorved disse Ejendomme endelig gaves tilbage til Familien igjen).

³⁷⁾ I Koncepten til en Memorial af Lave Beck, dateret Stokholm $5/9$ 1687, som var bestemt til at ledsage Leon. Chr.s nedenfor omtalte Bønskrift af 1686. samt i en anden udateret, meget udførlig og med Bilag ledsaget Memorial af samme, som i det tidligste er fra 1703, og som ligesom den første angår Restitutionssagen (begge i Borringe Klosters Arkiv), omtaler L. B., hvorledes han 1678 (i den sidst nævnte Memorial står 1677, hvad der dog åbenbart er urigtigt), da Karl XI. lå i Lyngby Præstegård, henvendte sig til Kongen om Godsernes Restitution, og hvorledes så Kongen først henviste ham til Johan Gyllenstjerna, og nogen Tid senere til Kansellet, som skulde udfærdige Befaling til Generalguvernøren i Skåne, Jørgen Sperling, om at undersøge Sagen. Dagen efter (22. April) var Lave Beck imidlertid så uheldig at blive opsnappet af Snaphaner, som bragte ham til Landskrone, og derfra førtes han til Kjøbenhavn, hvor han sad fangen i Kastelet i 8 Uger, derefter til Nakskov, hvor han sad fangen i 14 Uger, derfra igjen til Kjøbenhavn, hvor han først blev løsgivet, efter at Freds-Ratifikationerne vare udveklede. Både på Grund heraf og fordi han siden fik nok at gjøre med nærmere liggende Sager, blev Restitutionssagen for den Gang opgivet. (Det kan iøvrigt bemærkes, at der, også afset fra de to forskjellige Årsangivelser, er meget iøjnefaldende Fejl i Lave Becks Tidsangivelser.)

³⁸⁾ Om Bønskriftet fra 1686 se bl. a. Leon. Chr. på M. Kl. S. 107 og 117. Det fra 1693 er med Kongens Svar trykt

smstds. S. 107—8. Af det fra 1694 — det var dateret ^{7/11} 1694 — findes bl. a. en Afskrift, hørende til den i forrige Anm. omtalte større Memorial af Lave Beck i Børringe Klosters Arkiv. Som Bilag til det sidste fulgte bl. a. det i Leon. Chr. på M. Kl. S. 112—17 aftrykte Aktstykke. Nogle andre Skrivelser af Leon. Chr., hvori Restitutionssagen omtales, ere trykte anf. St. S. 108—12 og 118 flg.

³⁹⁾ Denne Befaling findes påtegnet selve Leon. Chr.s Bønskrift fra 1694.

⁴⁰⁾ Leon. Chr. på M. Kl. S. 123—24. Når Leon. Chr. her siger, at Lave Beck beholdt hendes Suppliker på tredje År, er det åbenbart, at hun nærmest sigter til Suppliken af 1686, og den i Anm. 37 anførte Dato på Koncepten til den Memorial, som skulde ledsage Suppliken, — hvilken Dato måske er langt fra at betegne Datoen for Supplikens Afevering — viser i hvert Fald, at hun ikke havde Uret i at fremhæve Lave Becks Lunkenhed i Sagen.

⁴¹⁾ Anf. Skrift S. 120 og 122 - 24.

⁴²⁾ Den er trykt (efter Orig. i Børringe Klosters Arkiv) i Leon. Chr. på M. Kl. S. 122—24.

⁴³⁾ Se to Breve fra Leon. Chr. til den yngre Sperling i Ny kgl. Saml. 2146 c, 4to (trykte i D. Saml. V, 228—32 og Leon. Chr. på M. Kl. S. 98—103).

⁴⁴⁾ Med Hensyn til Gårdene i Malmø træffer Restitutionsakten (ovfr. Anm. 36) endnu ingen endelig Bestemmelse, da der endnu var et og andet Spørgsmål dem angående, som først nærmere skulde undersøges.

⁴⁵⁾ Jvfr. hendes egne Ord i den ovenfor omtalte Memorial.

⁴⁶⁾ Se bl. a. Biografiskt Lexikon öfver namnk. svenska Män XIX, 42—44.

⁴⁷⁾ Dette Skjøde, hvorpå foranstående Fremstilling er bygget, findes i Kopi i Gehejme-Arkivet («Adkomstbreve» Nr. 714). At Kronen først fik Ret til Hellerup ved Fru K. L.s Dod, fremgår af Dokumentets egne Ord. Der er så meget mere Grund til at fremhæve dette, som Fremstillingen i »Danske Herregårde» 11 Bd. (Hellerup) med Hensyn til det nævnte og endnu nogle andre Punkter hverken er tilstrækkelig klar eller nøjagtig.

⁴⁸⁾ Universitetets Ligprogram over Korbitz og D. Saml. 2 R. II, 73.

⁴⁹⁾ Om disse Forhold får man Underretning gennem en Supplik fra Fru Kirstine til Kongen af ^{8/1} 1691 (Original i Fynske og Smål. Indlæg, Geh. Ark.). Suppliken går iøvrigt ud på, at der må blive nedsat en Kommission til at domme

hende og J. Caspar v. Korbitz imellem; thi da hun overdrog ham Hellerup, var det på det Vilkår, at han skulde holde det i samme Stand, som han modtog det, og navnlig ikke »gravere« det med Gjæld; hvis han ikke opfyldte disse Betingelser, skulde han give hende Gård og Gods tilbage. Men nu har hun erfaret, at han har pantsat Ejendommen, og hun mener derfor at have Krav på igjen selv at komme i Besiddelse af den.

⁵⁰⁾ Nogle Antydninger om denne Sag forekomme i to Breve fra Leon. Chr. til Statholder Gyldenløves Sekretær Johan Didrichsen fra 1693 og 1694 (Leon. Chr. på M. Kl. S. 109 og 111—12).

⁵¹⁾ Anført af Holberg i hans »Heltinders sammenlignede Historier« (1745) II, 54.

⁵²⁾ Se den yngre Sperling's Manuskript »De feminis doctis« (Gl. kgl. Saml. 2110 a, 4to, p. 315); jvfr. Leon. Chr. på M. Kl. S. 42 Anm. 2. Det Brudstykke af Værket, der er os levnet, findes i en, iøvrigt yderst slet, Afskrift i Karen Brahes Bibliothek i Odense (se H. C. Vogelsang's Fortegnelse over Håndskr. i K. B.s Bibl. 1857. S. 81). At Afskriften repræsenterer den senere Redaktion af Værket, synes bl. a. at måtte sluttes af følgende Bemærkning af Karen Brahe selv på Forsatsbladet: »Skrreven tjl Sammen af Frøken Elenore (!), da hun boede paa Mariboë Kl., Effter at hun var kommen af det Blaatoren«. Hvad det originale Håndskrifts Skjæbne angår, kan det bemærkes, at Dorthea Urne siger (D. Saml. V, 214 og 217, og Leon. Chr. på M. Kl. S. 82 og 84), at Leo og Anne Kathrine U. tog det med til Wien.

⁵³⁾ Blandt de nyere Værker, som snarest kunde antages at have givet Leon. Chr. Ideen til hendes Skrift, er der måske særlig Grund til at fremhæve den flere Gange oplagte Bog af P. le Moyne: Gallerie des femmes fortes, der første Gang udkom 1647, og som hun også anfører blandt sine Kilder.

⁵⁴⁾ Titlen lyder fuldstændigt: »Hæltinners Pryd, Den Første Part, Som melder om fornuftige Striibare Regierende Hæltinner«.

⁵⁵⁾ En Fortegnelse over de Forfattere, hun citerer, har jeg givet i Leon. Chr. på M. Kl. S. 48 Anm.

⁵⁶⁾ Sperling, som selv hjalp hende meget med at skaffe hende Bøger, medens hun boede på M. Kl., ligesom tidligere, da hun var fængslet, fremhæver stærkt disse lokale Vanskeligheder (De feminis doctis pag. 313; jvfr. Leon. Chr. på M. Kl. S. 47 Anm.).

⁵⁷⁾ »De feminis doctis« p. 397 og 399. Det pågældende Sted er aftrykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 52 Anm. 3.

58) Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred S. 247, hvor man tillige ser, at Klædet blev givet til Kirken 1687.

59) Digtet. der var dateret 19. Maj 1686, er første Gang trykt i Holbergs Danm. Riges Hist. III, 590—91 og siden på flere Steder. Randbemærkningerne ere trykte i Bang's Saml. af nyttige Materier 2 St. S. 144—46. Begge Dele trykte af mig i Leon. Chr. på M. Kl. S. 135—38. Foruden det der omtalte Håndskrift kan nævnes et i Rostgård's Saml. Nr. 131, Fol., som har tilhørt Peder Syv og altså er samtidigt. — Af Leon. Chr.s andre Digte på Maribo Kloster kjendes et Vers til Henrik Gerner, trykt — foruden andre Steder — i Leon. Chr. på M. Kl. S. 138—39, samt et fransk Vers til Elsebeth Friis, den før omtalte Sophie Friis's Søster, som sees at have været på Maribo Kloster 1694 (se hendes og Moderen Elsebe Ulfeldts Stambog, Thott's Saml. 560, 8vo; Verset er skrevet $7/10$ 1694, og samme Dag have Anne Kathrine Ulfeldt, Dorthea Sophie Urne samt Elsebeth Ulfeldt, den yngre, skrevet i Stambogen).

60) Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred S. 247. Dugen var »af fint Lærred med fine Kniplinger omkring«.

61) Anf. St. S. 278 og 281.

62) Sperling's De feminis doctis p. 399; jvfr. Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 55 Anm. 1.

63) Et Brudstykke af dette Skuespil blev solgt 1777 på Auktionen efter Klevenfeldt (se Museum Klevenfeldianum pag. 256 Nr. 34). Uden Tvivl var det det samme, som tidligere havde været i Dorthea Urnes Eje (se bl. a. Leon. Chr. på M. Kl. S. 84).

64) Dorthea Urnes Meddelelser. Drejerhåndværket udøvedes i ældre Tid ikke sjældent af Damer, endog af den højeste Stand, og Dronning Sophie Magdalenes Drejelad opbevares endnu på Rosenborg.

65) Alene i Museum Klevenfeldianum nævnes 3 malede Portræter af hende, forestillende Christian IV., hendes Mand og hende selv (a. St. S. 264 Nr. 53, 57, 67); desuden en Tegning på Papir med Vers og skreven Forklaring (S. 281 Nr. 358). Det sidste Stykke er vistnok den samme Tegning, som Leon. Chr. omtaler i et Brev til Sperling af $13/3$ 1684 (Danske Saml. 2 R. I, 225—26). Ved et Portræt af Amtsskriver Holst i Flensborg (fra 1656 eller 57) fremhæves dets store Lighed med Originalen (D. Saml. a. St. S. 216).

66) Hofman: Portraits historiques Ve Partie p. 93. Efter Sammenhængen her må det vistnok antages, at Hofman har haft Grund til at henføre de nævnte to Portræter til Opholdet på Maribo Kloster. Udtrykket »au crayon« gjengives i den

danske Bearbejdelse — uvist med hvad Ret — ved: tørre Kridtfarver.

⁶⁷⁾ Stouenberg: Rosenborg Slots histor. Mærkværdigheder 1855. S. 29; P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt S. 73.

⁶⁸⁾ Se ovfr. Anm. 18.

⁶⁹⁾ I Hofman's Danske Adelsmænd II, 333 siges det ulykkelig. Dorthea Urne beretter, at hun på Maribo Kloster nok gad høre »lærde Virtuoser eller Kunstnere« og tale med dem, om hun end ikke holdt dem i sit Hus.

⁷⁰⁾ Dorthea Urnes Meddelelser.

⁷¹⁾ Samme Kilde, jfr. Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 104. Elisabeth Beck var (i Følge Klevenfeldt's Stamtavle over Familien Beck) født $22\frac{1}{2}$ 1682. Hun blev siden gift med en »Bruksinspektør« Linnell (Skånska Herregårdar 5. Bd. under Christinehof) og måtte for dette Giftermaal deje meget af Faderen og Brødrene. Senere giftede hun sig med en Kammerråd C. M. v. Zeschen (Klevenfeldt's Stamtavle over Fam. Beck). Elsebeth Ulfeldt var født 1684 (V. Skeel: Optegn. om Roskilde adelige Jomfrukloster S. 100). Hun var en Datter af Jakob U. til Karstoftø og Karen Friis, hvilken sidste igjen var en Datter af Jesper Friis til Ørbæklunde og Elsebe Ulfeldt, en yngre Søster til Korfits U.

⁷²⁾ Mads Bjørnsen var Præst til 1696, da han efterfulgtes af Mag. Henrik Roth. Om den sidstes Omgang med Leon. Chr. haves bestemte Vidnesbyrd (Leon. Chr. på M. Kl. S. 84).

⁷³⁾ I Følge Benzon's Stamtavle over Familien Holk (Geh. Ark) var han født $7\frac{1}{5}$ 1658, † $21\frac{1}{4}$ 1735. $6\frac{1}{5}$ 1685 ægtede han Sophie Amalie Holk, en Datter af Fru Sophie Ulfeldt på Orebygård. Se iøvrigt om ham Rhode: Saml. til Lålands og F. Historie I, 49 og 655; jvfr. Leon. Chr. på M. Kl. S. 62 Anm. 1 og 86.

⁷⁴⁾ Orebygård ejedes i hin Tid af Fru Sophie Ulfeldt, Enke efter Grev Christian Christoffer Holk († 1676). Hun var en Datter af Korfits Ulfeldts Broder Flemming U. og Anna Elisabeth v. d. Groeben, hvilken sidste levede på Orebygård til sin Død 1690, se Danske Herregårde 5. Bd. (Ourebygård) og Rhode: Saml. til Lål. og Falst. Historie I, 455. — Også Fru Sophie Offenberg på Berritgård, gift med Overstaldmester Christian Ulrik v. Harstall, er måske af og til kommen til Maribo Kloster; i det mindste synes hun at have hørt til Leon. Chr.'s nærmere bekendte (se Leon. Chr. på M. Kl. S. 109 og 127).

⁷⁵⁾ Gehejmeråd Markus Gioe var Stiftamtmand fra $15\frac{1}{5}$ 1686 (Fynske og Smål. Tegnelser) til 1691. Sidst nævnte År, den

29. December, blev Henning Ulrik Lützov til Søholt udnævnt til hans Eftermand (Fynske og Smål. Registre).

⁷⁶⁾ Se »Jammers-Mindet« 2 Udg. S. 192.

⁷⁷⁾ Se 2 Breve fra Leon. Chr. til hende (trykte bl. a. i Leon. Chr. på M. Kl. S. 88—90 og 95—96).

⁷⁸⁾ Se foran Anm. 59.

⁷⁹⁾ Dorthea Urnes Meddelelser.

⁸⁰⁾ Samme Kilde. Tods løf var dengang Hof-Auktions-Direktor.

⁸¹⁾ Hofman: Portraits historiques Ve Partie, pag. 93—94.

⁸²⁾ Trykt i Leon. Chr. på M. Kl. S. 125 fg. Man ser af dette Brev, at Leonora Sophie ved sit Besøg hos Moderen 1697 havde sine to Sønner med

⁸³⁾ Leon. Chr. på M. Kl. S. 87.

⁸⁴⁾ Se foran Anm. 29.

⁸⁵⁾ Hendes Død anmeldtes i de i Lybek udgijne Nova literaria maris Balthici (1698 p. 81), derimod omtales den ikke i den danske Avis »Månedlige Relationer«.

⁸⁶⁾ Jvfr. Chr. V.s Forordning om Begravelser af 7/11 1682. De øverste Rangklasser, som havde Lov til at stå Lig under en Himmel, kunde tillige lade deres Kister overtrække med Fløjl og pryde »med Messingplader og anden Sirlighed«. »De andre i Rangen« så vel som Adelen og adelige privilegerede, som havde murede Begravelsessteder, måtte lade Kisterne overtrække med Paj, Klæde eller Læder, samt bruge Jernbeslag på dem og desuden ovenpå anbringe en Messingplade til Indskriften.

⁸⁷⁾ Jvfr. foran Anm. 74. Grev Christian Christoffer Holk efterlod sig følgende Sønner: Fredrik Christian H., Oberst, Flemming H., Amtmand i Nyborg, og Borckart Rud H., Generalmajor.

⁸⁸⁾ I Følge Hr. Kordegn Bibliothekar C.W. Ross i Maribo havde denne Stol sin Plads »på Pulpituret ved Siden af Orgelet i den vestre Ende af Kirken, omtrent over hendes Begravelse«. Jvfr. også Kall Rasmussen: Musse Herred I, 247.

⁸⁹⁾ Se Hofman: Portraits historiques Ve Partie, pag. 94; jvfr. Kall Rasmussen a. St. S. 251.

⁹⁰⁾ Uden Tvivl de samme, der tidligere havde stået i Helligestens Kirke i Kjøbenhavn (se 1. Del af dette Skrift S. XLVII Anm. 96).

⁹¹⁾ I Følge Forordningen om Begravelser af 7/11 1682 måtte Rangspersoners og adeliges Lig henstå ubegravede i tre Uger, andres kun i otte Dage. — Under 6. April betalte »Frøken von Ulfeldt« for at lade Begravelsesstedet åbne 10 Rdlr. (Kall

Rasmussen: Musse Herred I, 251). Efter en gammel Tradition skal Leon. Chr. have fået sin Brevvexling med i Graven (anf. St. S. 36).

⁹²⁾ Indskriften er ofte tidligere trykt, første Gang i Marmor Danica I, 264, senest hos Kall Rasmussen: Musse Herred I, 34, men intet Steds ganske nøjagtigt. Den gjengives her efter en Tegning, som Hr. C. W. Ross i Maribo godhedsfuldt har ladet gjøre til mig. I Følge Hr. Ross lå Ligstenen på sin Plads over Graven (foran Jomfrukoret) indtil 1864, da den blev taget op og indmuret i en Niche ved Begravelsen («den vestligste imod den nordre Side»); jvfr. Kall Rasmussen a. St. S. 34 Anm. Stenen var dengang itu, og ved en Fejltagelse er Stykket med Skriftstedet sat nederst i Stedet for overst. I Trap's Beskrivelse af Danmark (1. Udg.) haves en Afbildning af «Jomfrukoret» i Maribo Kirke, hvor Leon. Chr.s Grav sees i Forgrunden med et Trægitter om Ligstenen. Dette Gitter er nu borttaget. — Om den Anskuelse, der har dannet sig om, at Leon. Chr.s Lig senere skulde være bortført fra Gravstedet (Kall Rasmussen a. St. S. 34—36), men som jeg anser for ganske ugrundet, har jeg allerede udtalt mig i mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 70—72.

Tillæg og Rettelser.

Til I. Del.

- S. 26 L. 24 og XII Anm. 77. Om Elisabeth Augustas Ophold ved det svenske Hof se også Svenska Riksrådets Protokol I, 86—87.
- 87 L. 29 og XXXVII Anm. 16. At Ulfeldts nye Hus dog blev opført 1646—47 (ikke 1649), må sluttes af et Brev fra Sperling til en unævnt (vistnok d'Aranda) af ^{13/23} Novbr. 1647 (Gl. kgl. Saml. 1110, Fol.), hvori Leon. Chr. siges at bo alene i »det gamle Hus«, hvad der naturligvis forudsætter, at der allerede da var et nyt. Det samme Brev indeholder iøvrigt flere Enkeltheder om den da stedfindende Spænding mellem Kongen, Ulfeldt og Hann. Sehested (ovfr. I, 154 fig.). Da den sidste kom til Kjøbenhavn i Anledning af Prinsens Begravelse, vilde U. næppe hilse ham, medens Leon. Chr. »cautius simulare novit« og modtog Besøg af ham.
 - 92 L. 22 og XXXVIII Anm. 23. I Gl. kgl. Saml. 1110, Fol., haves et Brev fra Sperling til Ulfeldt af ²³ 1637, hvori han svarer på U.s Opfordring til ham om at komme til Kbhvn; jvfr. en længere Optegnelse af Sperling om hans Udnævnelse til Børnehushæge i Gl. kgl. Saml. 1112, Fol.
 - 94 L. 2. Et interessant Vidnesbyrd herom haves i et Par Breve fra Sperling til d'Aranda fra Marts Måned 1645 (Gl. kgl. Saml. 1110, Fol.), hvori han omtaler Dissektionen af et kvindeligt Lig, som Leon. Chr. med ivrig Opmærksomhed overværede: »anatomen foeminæ . . diligenter et avide spectat et se proficere quotidie tacto sinu gaudet«. Sektioner af Menneskelig vare dengang noget fuldstændig nyt her hjemme, og man må kjende den Rædsel og Afsky, hvormed de af de fleste betragtedes, for ret at vurdere Leon. Chr.s Fordomsfrihed og Lærelyst. Sperling er også i den Anledning fuld af Begejstring.
 - 119 L. 12. Hos Slange berettes om 4 Rejser, som U. gjorde til England. At dog Antagelsen af en Rejse 1639 beror på en Misforståelse, er udtalt af C. F. Bricka i D. Mag. 4 R. V, 7, Anm. 7.
 - 134 L. 5—7. I de i 1. Bd. S. CXVIII omtalte Optegnelser af Biskop Hans Mikkelsen (Rostg. Saml. Nr. 3, 4to) hedder det fremdeles, at Kongen først spurgte Ulfeldt, hvorfor Leon. Chr. havde besøgt Moderen, og at U. svarede, at han ikke havde vidst, at det var forbudt, og siden underrettede Pentz om Kongens Ytring. Pentz skrev så til sin Hustru derom, og hun svarede med et Brev, hvori hun anførte en Række Skriftsteder for,

- at Børn skyldte deres Forældre Lydighed og Ærbødighed, og ytrede, at hun ikke kunde tro, at Kongen vilde forbyde, hvad Kongernes Konge havde lært i sit Ord. Dette Brev var det så, som Kongen fik at læse af Pentz.
- S. 241 L. 9. Børnene bleve virkelig i Stralsund, og i et Brev til en Excellence (uden Tivvl Generalguvernøren i Pommern, C. G. Wrangel) af ²⁹/₁₀ 1652 beder Ulfeldt om, at de må henvende sig til ham under hans Fraværelse, når de trænge til hans Hjælp (Brevet i det kgl. Bibl. i Stockholm; meddelt mig af Dr. J. A. Fridericia).
- 254 L. 12. U. skrev lidt senere — ²⁸/₁₀ 1654 — et Brev til Kongen selv (Thott's Saml. 748, Fol.), hvori han rådede ham til at slutte en Alliance med Sverig og ytrede, at han havde mange andre nyttige Ting at sige ham, hvis han vilde tillade det.
- 266 flg. Om Valdemar Christians Forsøg på en Udsoning med Fr. III i 1654 og hans Beskyldninger mod Moderen og Ulfeldt vidne dels flere Breve fra ham til danske Stormænd, dels nogle Suppliker til Kongen selv, som alle haves i Afskrift i Thott's Saml. 748, Fol. I en af Supplikerne, af ¹¹/₁₀ 1654, siger han, at hans Ulykke (d. e. hans Unåde) hidrører dels fra hans Uvidenhed, dels fra Tvang, og dels fra Bagvaskelse. Han vil ikke helt »brænde sig hvid«, men hvis Kongen kjendte hans Ulykkes Oprindelse, vilde han mere bevæges til Medlidenhed end til Vrede. Iøvrigt beder han Kongen forordne, at Moderen skifter med sine Børn, samt beskikke hende en Formyndere, og anmoder om, da der er »periculum in mora«, at Lensmanden på Stjernholm må have et vågent Øje med, at intet »den Kindern zur Präjuditz an fremden Örtern (wie apparentlich schon mag geschehen sein) weiter möge verabalieniret werden«. Gudsørne bestyres til Børnenes Skade, og desuden er det Gud bekendt, »was ich eine Zeit lang habe leiden müssen, weilen ich mich E. K. M. . . zu submittiren gesinnet«. Vistnok har det været hans Pligt at gjøre dette for længe siden, men Gud véd, hvorledes han »als junger Kerl, der es nicht verstanden, bin geführet und gezwungen worden dasjenige zu thun, welches passiret«. — Kongens Svar på denne og en anden Supplik, som ikke kjendes, findes i samme Håndskrift. Det blev givet mundtlig gjennem Erik Krag til Vald. Chr.s »Herremand« og gik ud på, at Kongen ingen Skrivelser vilde modtage fra ham, mindre resolvere noget om dem, før han havde givet Afkald på sin Titel og sit Våben som Greve af Slesvig og Holsten, givet Kongen Satisfaktion for de Trusler og trodsige Ord, han »adskillige Steder« havde ladet falde om Kongen, samt — når disse to Punkter vare opfyldte — præsteret Homagium og Troskabsed. Nu sendes hans 2 Suppliker uåbnede tilbage, og indtil han har opfyldt Kongens Fordringer, må han holde sig fra hans Lande. — Vald. Chr. indsendte en ny Supplik ¹⁴/₁₁ 1654, og samme Dag skrev han til Gersdorff, Chr. T. Sehested, Erik Krag o. fl. I Brevet til den sidste nævner han Grunden til, at han havde forlangt, at Moderen skulde skifte med Børnene, og særlig fremhæves, at hun imod Loven har solgt Gods — Vallø — uden sine nærmestes Samtykke, og at hun har ført en slet Administration, hvilket bevises ved flere Exempler, deriblandt også at hun har skjænket Ulfeldt noget Gods. — Af et senere Brev til Erik Krag — af ¹⁸/₁₂ 1654 — ser man, at Vald. Chr. ikke vilde opgive sin Titel.

- S. 411 L. 18. I en Memorial af Lave Beck vedrørende Restitutionen af de Ulfeldtske Ejendomme i Skåne, hvilken findes i Børringe Klosters Arkiv (den er udateret, men fra Bøg. af det 18. Årh.) refereres Indholdet af to Aktstykker, som jeg tidligere har overset nemlig 1) en Skrivelse fra Kommissorialretten til Carl Gustav, som ledsagede den afsagte Dom, og hvori udtaltes, at Kommissionen fandt Betænkelighed ved at publicere denne, før den var bleven approberet af Kongen, »aldenstund Kgl. Commissionen ey hade funnet de andragne Skiähl emot Gref Ulfelt så klara, som Kgl. Advocat Fiscalens insisterande warit alfwarsam till«; 2) Kongens Svar, at Dommen ej skulde publiceres, da han efter vel overstanden Rigsdag i Gøtheborg vilde rejse til Stokholm og da blandt andre Sager også tage denne for til Afgjørelse.
- 428 L. 25 flg. Hann. Sehesteds første Skrivelse til Kongen var af 20to 1659 og efterfulgtes af en anden ^{1/12} 1659 (begge i Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1386 g, Fol.) Man erfarer bl. a. af disse Skrivelser, at H. S. flere Gange på anden Hånd havde ladet Kongen mundtlig forsikre om sin Troskab, samt at han ikke kom til Brabant, fordi Fr. III. ikke vilde give ham Pas. Efter Modtagelsen af den første Skrivelse skulde Fr. III. til de to Staters delegerede, som havde overbragt den, særligt til Terlon, have udtalt, at H. S. i Fremtiden skulde være fri for videre Mistanke og Unåde og forsikret til Befordring og Retablisement. Der viste sig imidlertid en Tid lang ingen Virkninger heraf. Om H. S.s Udsoning med Kongen nu også Hist. Tidsskr. 5 R. III, 254.
- 453 L. 14 flg. I Koncepten til en Memorial, dateret ^{5/9} 1687, og rettet af Lave Beck til den svenske Regering (Børringe Klosters Arkiv), siger L. B. uden videre, at det var »Hannibal Sehesteds In[tri]gger och falska Spargement«, som bragte U. til at flygte fra Malmø. Ytringen er i og for sig meget mærkelig som Vidnesbyrd om Familiens Betragtning af Spørgsmålet og bliver det end mere, fordi L. B. ved hin Lejlighed optrådte på Leonora Christinas Vegne.
- XXXI Anm. 203. Om Rhingrevens Sag i Sverig og Dom se nu Svenska Riksrådets Protokol II (1880), passim, især S. 2:9—309.
- LXXII Anm. 84. Jørgen Walter blev adlet ^{3/6} 1649 (D. Saml. 2 R. II, 66).
- CXV Anm. 146. At U. og Leon. Chr. virkelig afrejste til Bornholm den 25. Juli, sees nu af Gehejmeark. Årsberetu. VI, 254.

Til 2. Del.

- S. 102 L. 3. »Hjerken« læs: Hverken.
- 166 L. 21. »Ulfeldts ældste Datter« læs: en af U.s Døtre.
- XIX Anm. 10. I en Samling Afskrifter ved C. Molbech af Dokumenter vedrørende Ulfeldts Historie, som først for ganske nylig er bleven mig bekendt den opbevares nu på det kgl. Bibl., findes et Aktstykke, hvoraf det fremgår, dels at Fr. III. den 16. Maj 1662 tillod, at de Obligationer, som fandtes i det af Fuchs borttagne Skrin, måtte udleveres Ulfeldt, dels at de afsendtes til ham den 17de. Foruden dette Aktstykke indeholder den nævnte Samling intet som helst, som jeg ikke i Forvejen kjendte.

S. XXVIII Anm. 76. Jeg burde måske have lagt noget mere Vægt, end jeg har gjort, på, at det i D. Mag. 3 R. 1, 286 ligefrem siges, at Ulfeldt sendte Cassetta til Kurfyrsten af Brandenburg for at knytte en Forbindelse med ham, hvad der jo synes at stemme godt med Ahlefeldts Journal. Vistnok kan der være grundet Tvivl om, hvor vidt her virkelig foreligger et nyt Vidnesbyrd eller kun et ved selve Ahlefeldts Meddelelser fremkaldt Rygte, som overhovedet hin Kilde ikke hører til de pålideligste. Imidlertid vil jeg efter nærmere Overvejelse ikke bestemt nægte, at Cassetta virkelig i U.s Ærinde kan være rejst til Brandenburg, men mener iøvrigt ikke, at en sådan Rejse vilde stille Ulfeldt synderlig anderledes til Sagen på det Tidspunkt, da Spaen kom til ham, end jeg har antydnet i Texten.

Personfortegnelse.

Af C. Brøndsted.

- A**bel Kathrine, II. 188 f., xxxvi.
Ahlefeldt, Beate v., I. LXV. — Benedikt v., II. 182 f., xxxv. — Detlev v., I. xciii. II. 129, 147, xxviii, LXXVIII. — Frederik v., Generalmajor, II. 183 f., 197. Storkantsler II. 254, 274, LXIII, LXVII. — Kaj v., I. 287, 291 f. — Klaus v., I. 85, 135, 180, LVII, LXVIII f. — Klausd, Frk., II. 273.
Aitzema, Foppius van, I. 39 f.
Alexander Heinrich, Hertug af Sønderborg, I. xc.
Andersen, Rasmus, I. 320, 337, 341, 343, 360, 364, 369, 374 f., 384, 389, 399 f., cii f.
Anna, Dronning af England, I. 144, 149. — Enkedronning af Frankrig, I. 145 f.
Anna, Leon. Chr.s Vogterske, II. 193 f., 201 f. — A. Slagters, I. xxxvii. — A. Kathrine, Leonora Chr.s Søster, I. 7, 10 f., 14, 17, 27, 46 f., 73. xi, xii, xxix, xxxii, cii. — A. Sophie af Danmark I. 80. II. 213, 250 f., LVII.
d'Aranda, Bernardo, I. 113, 300, XLVI f., II. 112, XXIII f., LXXV. — Francesco, I. 148. II. 175. XXIV.
Arnfeldt, Axel, Basnæs, I. xiii. II. 101. — Ingeborg, I. 7, III, xciv f. — (?), Karen, Jmfr., I. III.
August, Hertug af Sachsen, I. 72.
Augusta, Hertgd. af Glücksborg, II. 250 f., LVII.
d'Avaux, Greve, I. 51 f., 68, 78.
- B**ååt, Seved, I. 434 f.
Balcke, G. G., II. xxxiii. — Hans, II. 237, 250, LV.
Bang, Karen, I. xiv.
Barberini, Francesco, II. 125.
Basse, Peder, I. III.
Baudissin, Gustav Adolph v., II. 164, 168.
Baumann, Oberst, I. 235 f.
Beck, Elisabeth Laveds., II. 309, 311, LXXII. — Jokum, I. xcvi. II. 291. — Korfits Ludvig, II. LXVI. — Lave Jokums., II. 291 f., 312, LXVII f., LXXVII. — Sten, I. III, XLII.
Beck-Friis, L., Baron, II. LVII.
Becker, Heinrich, I. 39, xxiii f.
Bennet (Arlington), Henry, II. 137 f., xxxi f.
Bennich, Nikolaj, II. LXIII.
Beranger, Jacques, II. 224 f., L, LIII.
Bernhard, Hertug af Sachsen-Weimar, I. 51.
Bille, Anders, I. 302, xciv. — Jens, I. VIII. — Lave, I. 379. — Sten Andersen, II. 182.
Birgitte Spechhan's, I. 440, cxii f., II. 14, iv, vii.
Biron, Marskal, II. 187.
Bjelke, Christian, I. 98 f. xxxix f. — G., I. 434. — Henrik, II. 93, 100 f., 106, 109, 111, 118, 125, 143, 149 f., 153, 187, xviii, xxii, LVIII.
Bjørnsen, Mads, II. LXIV, LXXII.
Blixen, Sophie Hedeveg v., Fru, I. 74.
Blome, Heinrich, I. 292. II. 59, 60 f.
Bojesen, Hans, I. 87, xxxvi, xxxviii, XLIV.

- Boldmester, se Jens.
- Bolt, Hermann, II. 47 f., 86.
- Bonde, Christer, I. 313, 363, 382 f.
— G., I. 433, cxi.
- Borck, Ole, II. xxiv.
- Borri, II. 113, 116, 187.
- Bourdelot, I. 258.
- Braem, Johan, I. 87.
- Brahe, Anne, II. 310, Lxv. — Karen, II. 310, Lxx — Niels, I. 433. — Otte Peders., I. iii. — Per, I. 433, 449, cxi. — Sophie, Fru, I. 7 f.
- Brandt, Caspar, I. 283 f. — Peder, II. Lxii f.
- Braten (ell. Broughton), II. 138 f., 187, xxxi f.
- Bremer, Johannes, II. xxxviii.
- Brochmand, Jesper, I. 134, 165, 171 f., 176, 215 f., Lxvii, Lxxv f.
- Brockdorff, K. L. v., Greve, II. Lxiii.
- Brokkenhus, Birgitte, I. 50. — Oluf, I. 203, 319, 324, 338, 345, 381, 396, Lxxiii f. II. 101 f., 109, 187, xviii f.
- Buchwald, Godske v., II. xxxvi.
- Buck, Hieronymus, II. 246, 249.
- Bulche, Peter, II. xxxxvi f.
- Bureau, Jon., I. x, xii, xv, xviii, xix, xx f.
- Caloen, Christian van, II. xxvi.
- Caracena, II. 125, 164, 163, 174, 227, 243, xxxvi, L.
- Carl I. af England, I. 150. — C. II. af England, I. 185, 248, Lxxxvi. II. 133, 135 f., 140, xii, xxxi f. — C. XI. af Sverig, I. 412. II. 115, 293, Lxviii. — C. af Lothringen, I. 227, 235 f., Lxxix, Lxxxii — Carl Gustav af Sverig, I. 252 f., 267, 280 f., 299 f., 310 ff. II. 106 f., Lxxvii.
- Cassetta, Jan Marcus, II. 136, 139, 142 f., 174 f., 187, 212, 240, 243, 283, 289, xxxi, Lxxxviii.
- Castel Rodrigo, I. 144. — Sønner, II. 243.
- Chambers, Peter, I. 369, 375, 383, xcix.
- Charles, Ulfeldts Tjener, II. 168, 212, xxxviii.
- Charlotte Amalie, Drng., II. 249 f., 269 f., 276 f., Lvii, Lix.
- Christensen, Christoff., I. 64, xxx f.
- Christian IV. Vielse t. Kirsten Munk, I. 3, 174, 237, I, Lxvi. Forh. til Kirst. Munk, I. 3—6, 14—18, 26—44, 57, 73, 100—07, 133—36, 151 f., 156 f., 160 f., 175, 194, 298, vii, xrv—xxvii, xxxii, xl, XLIV, Lvii, Lix ff. II. Lxxxv f. Forh. til Ellen Marsvin, I. 4, 36—38, 41 f., 57, 84, 99, 102—06, 110, 128 f., 188, vii, xiii, xix, xxi f., xli f., xlV. Forh. til Vlbeke Kruse, I. 5, 32 f., 36, 44, 85, 109, 128, 153, xxi, Lii, Lxii. Forh. til Bernene, I. 12, 15—20, 26 f., 30, 40, 42—46, 57—66, 70, 75, 84 f., 107, 133, 141, 198, 298, iv, viii, xii, xv, xl. Rejser, I. 13 f., 26, 34 f., 38, 133. Svaghed. I. 35, 137, 140, 156, 159, 161, 163. Udenrigsforhold, I. 13 f., 26 f., 33 f., 38, 119—23. I. 1 f., 138, 142, 150, 183, xiv, xviii. Indenrigsforhold, I. 45, 79, 86, 120, 124, 131 f., 153, 159—61, L. Forh. til Svigersønnerne, I. 46—49, 73, 107, 124, 135, 160, xlii. Forh. til Korf. Ulfeldt, I. 46, 51, 67, 70, 72, 78, 85, 111, 118, 121 f., 127—29, 131 f., 137 f., 142, 151—56, 158—63, 165, 234, Lii, Lviii f., Lx ff. Forh. til Hann. Sehested, I. 126, 154, 161, 193, xix f. Forh. til d. udv. Chr. V., I. 63, 68 f., 72, 158. Død, I. 166. Lxii. Begravelse, I. 178. — Chr. V., I. 177. II. 248, 252 f., 274 f., 280, 303, 313, Lix f., Lxv f. — Chr. V., udvalgt, I. 39, 63 f., 67 f., 70, 126, 158 f., 163, iii, iv, vi, viii, xii, xxxi f., L. Lviii, Lx. II. Lxxxv. — Christian, Fange i Blåtårn, II. 238 f.
- Christian Albrecht, Hertug af Holsten Gottorp, II. 225.
- Christiane, Leonora Chr.s Søster, I. 7, 10, 14, 107, 125, 267 f., 273, 276 f., 307 f., xcvi.
- Christina, Dronning af Sverig, I. 228 f., 238 f., 241 f., 246 f., 253, 255—57, Lxxxiv ff. II. 125, 244, Lvi.
- Condé, Prins af, I. Lxxxii.
- Coyet, I. 375, civ.

- Crakau, C. v., I. XLVI.
 Croke, I. 258.
 Cromwell, I. 246, 251.
- D**aa, Oluf, I. LXXXIII, LXXXVII.
 Dahlberg, Erik, I. 300 f., 383, xciv, xcix.
 Descartes, René, I. 144.
 Didrichsen, Johan, II. LXX.
 Dina Vinhoffers, I. 200—225, 228, 233, 235, 237, 239, 357, 362, LXXIII ff., xciii. II. 78, 101, 190, 245 f., 267.
 Dortha Elisabeth, Kirsten Munks D., I. 6, 32, 38, 42, 102, 104, 135, 175, 308 f., xv, xxii, xli f., liii, lvii, lxi, lxxvi.
 Drejer, Peter, II. 139, 142 f., 182 f., xxxii.
 Durel, Magnus, I. 152, lvii f.
- E**bbesen, Laurids, I. xxv.
 Eberstein, II. 218, 220, ii f.
 Eckstein, Oberst, II. vi.
 Elisabeth, af Nassau Dietz, I. 25. — Kurfyrstinde af Pfalz, I. 144, 186. — Kurprinsesse af Pfalz, I. 144. — El. Augusta, Leonora Chr.s Søster, I. 7, 14, 26, 96, 107, 272 f., 275 f., 277, 308, viii, LXXXIX f., xcvi. II. 104, 241, 275, xix, LXXV.
 Ernst Casimir, Greve af Nassau Dietz, I. 15 f. — E. Gynter af Sønderborg, II. 250 f.
 Ernst, Henrik, II. xxxv f.
 Essen, Generalm., I. 365, 372.
- F**egræus (Strömfeldt), I. 32 f., 123, xii, xxi ff.
 Foss, Mathias, II. 205 f.
 Frants Albrecht, Hertug af Sachsen-Lauenburg, I. 55, xxix.
 Frederik III., I. 13, 19, 69, 72, 139, 142 f., 148, 158 f., 168 f., 175, 177 f., 185, 187 f., 200 f., 228 f., 234 f., 244 f., 247 f., 254 f., 262, 266 f., 280 f., 292 f., 297 f., 312 f., 321, 337 ff., 415, 418, 441 f., ix, lx, lxiv ff. II. 2 f., 21 f., 46 f., 56 f., 89, 117, 130, 144, 206, 214, 218 f., 231 f., 247 f., xii ff., xxi, xxx f., xxxvi, LXXVI f. — Fr. III., Hertug af Holsten Gottorp, I. 70, 177. II. 50, 200. — Fr. Christian, Leonora Chr.s Broder, I. 7, 10, vii. — Fr. Wilhelm af Brandenburg, I. 320. II. 113 f., 126 f., 147 f., 155 f., 164 f., xxviii f., LXXVIII.
 Friis, Christian, I. xxxv, xli. — Elsebeth Jespersd., II. 310, LXXI. — Jesper, t. Ørbækklunde, II. 101, LXXII. — Jørgen, I. xxxvii. — Karen Jespersd., II. LXXII. — Kjeld, I. 219, 244, 245, 319, 338, 344, 368, 396 f., LXXXIII, cxix. II. 219. — Niels, t. Ørbækklunde, II. v. — Sophie Jespersd., II. 281, 309, LXXIII, LXXI.
 Fuchs, Adolf, II. 3 ff., 64 f., 77 f., 85, 121 f., ii f., xxv f., LXXVII.
- G**abel, Christoffer, I. 189, LXXX. II. 14, 27 f., 87 f., 92, 111, 124, 166, 186 f., 200 f., 246, xxii, xxxviii, lv.
 Gardie, de la, Christina, I. 343. — Jakob Casimir, I. 351, 362, xciv. — Magnus, I. 229. — Marie, I. 343.
 Gerner, Henrik, II. LXXI.
 Gersdorff, Jokum, I. 184 f., 188, 201 f., 237, 240, 291, 303, 321, 365, 391, 443, LXXIX f., xc. II. L, LXXVI.
 Giøe, Falk, I. XLII. — Markus, II. 230, LXVII, LXXII. — Otte, I. 61.
 Griffenfeldt, II. 254, LVII.
 Grøben, Anna Elisabeth v. d., I. 261. II. LXXII.
 Gustav Adolf, Konge af Sverig, I. 33, xii.
 Gyldenløve, Chr. Ulrik, I. 12. — Elisabeth Sophie, I. 85, 180, LVII, LXV, LXIX. — Ulrik Christian, I. 282 f., xciii. II. 246. — Ulrik Frederik, II. 133, 254, 274 f., 313, LVII f.
 Gyldenstjerne, Axel, I. xxxv f. — Ebbe, I. 148 f., lvi, LXXXIX. — Lisbeth, Fru, I. xxii.
 Gyllenskjerna, I. 382. Johan, II. LXVIII. Grevinde, I. LXXXVIII.
 Günther, Frederik, I. LVIII.
 Gøde, Henrik, II. 240.
- H**årdh, Johan, I. 332.
 Hagedorn, Christoffer, II. 220, 223, xxxiv, li f.

- Hahn, Georgius, I. x.
 Hansen, Christoffer, I. 316, 324, 339 f., 347 f., 356, 358 f., 364, 370. — Oluf, I. LIII. — Reinholdt, I. 440, LII.
 Harstall, Christian Ulrik v., II. LXXII.
 Hasebard, Wichmann, I. 20 f., XI, XII.
 Haxthausen, Fru Marie Elisabeth v., II. 188 f., XXXXVI.
 Hedvig, Leonora Chr.s Søster, I. 7, 10, 14, 107, 166, 241, 258, 269, 276 f., 307 f., XX, XLIV, LXXXIV, XCII, XCVI, II. 104 f., 241, 244, XIX, LVI f. — H. Eleonora, Drng. af Sverig, I. 258, 412, 420, 435, CX. II. 115. — H. Sophie, Landgrevinde af Hessen, II. 252 f., LVII f.
 Heidemann, Johan Christoffer v., II. LXIII.
 Helt, Jakob, I. 351, 362, 368.
 Hennings, Simon, I. 203 f., 208, 212 f., 215, 218 f., 239, LXXIV ff., LXXXIII. II. XXXXIII.
 Henriette, Drng. af Engl., I. 147.
 Henriksen, Frants, II. 231, LIV. — Hans, I. 372, 390.
 Herbach, Kaspar, I. 181, LXIX.
 Hesse, Conrad, II. 59, 60.
 Hessen, Landgrevinde af, se Hedvig Sophie.
 Hindsholm, Laurids Jacobsen, I. 208, 307.
 Holk, Borekart Rud, II. LXXIII. — Christian Christoffer, II. v, LXXII f. — Ejler, II. 225, 229 f. — Flemming, II. LXXIII. — Frederik Christian, II. LXXIII. — Sophie Amalie, II. LXXII. — Familien på Orebygd., II. 310, 314.
 Holst, Klaus, I. XCIII. II. LXXI.
 Holsten Gottorp, Hertugen af, se Frederik III. og Chr. Albrecht.
 Horstmann, Lorenz, I. XLII.
 Høg, Just, II. 273. — Mogens, I. 258, 302, xciv.
 Inger, Leon. Chr.s Vogterske, II. 267 f.
 Isak Murmester, I. XXXVII f.
 Jens Boldmester, I. xiv.
 Jensen, Christen, Hofprædikant, I. 64. — Peder, II. 65, XII. — Morten, II. 35.
 Joel, Sekretær, I. 318.
 Johan II. Casimir, Konge af Polen, I. 230. — J. Georg af Anhalt, II. 129 f. — J. Georg, Kurprins af Sachsen, I. 72. — J. Georg, Kurprins af Sachsen, I. 80. II. 213, 245.
 Johansen, Isak, I. 338, 344 f., 352 f., 374, LXXIV. — Matthias, II. 164, XXXVI.
 Jon, Slotstjener, II. 192.
 Juel, Jens, II. 178. — Ove, II. 109. — Peder, I. 241 f., 244 f., 247, 254 f., 256, 258, 260.
 Jæger, Johan, II. 220, 237 f., 246, 250, 267 f., 276, LV, LXI.
 Jørgen Ulrik, Don, I. 194, 196 f., LXXII.
 Jørgensen, Johan, I. 337.
 Kagg, Major, I. ci.
 Kajberg (ell. Cojberg), Niels, II. 168, 231, XXXI, XXXVIII, LIV.
 Karen Nielsdatter, Leon. Chr.s Vogterske, II. 239 f. — K. Olesdatter, II. 205 f., 210 f., 239, 267.
 Karl, se Carl.
 Kathrine, * H. Mejer, II. 8 f. — K., Leon. Chr.s Vogterske, II. 202.
 Kingo, Thomas, II. 310, LX.
 Knip, Antoni, I. LXXI.
 Kråse, Otte, II. XXXV.
 Krag, Erik, II. 186 f., 194 f., 198, 202, LXXVI. — Otte, I. 208, II. XXII.
 Krantz, Otto, II. 22, 35 f.
 Kruse, Karen, I. 261, LXXXIX f. — Otte, I. III. — Vibeke, I. 5, 32, 36 f., 44, 85, 104, 109 f., 123, 140, 152, 153, 156, 171, 173, 175, 176, XXI, XXVI f., XLIV, LII, LVII f., LXII, LXV f. — Oberst, II. i.
 Kükelsom, Alexander v., I. 62 f., XXX, XXXI.
 Kønigsmark, Greve, I. 329.
 Kørbitz, Johan Caspar v., II. 297, LXX. — Johan Christoph v., II. 297.
 Lamme Heine, I. 362, XXXII.
 Langemak, Mikkell, I. 204 f., 215.
 Langlois, Marie Madeleine, II. 224 f., LIII.

- La Roche Tudesquin, II. 152, 224 f.,
L, LIII f.
- Larson, Magnus, Fiskal, I. 331 ff.
- Lassen, Peder, II. 59.
- La Thuillierie, I. 115.
- Lauridsen, Hans, I. XXXI.
- La Voyette, Oberst, I. 351, 362,
367, 373, 380, CVIII.
- Leernout, Borgermester, II. 122.
- Lente, Theodor, I. LXXXI. II. XXXIII
f., L.
- Leonin, I. 113, XLVI.
- Leonora Christina. Fødsel, I. 7.
T. Dalum, I. 8. Undervisning
og Uddannelse, I. 11—13, 20—
25, 56—69, 83, 91, 111—14,
233, 257, 279, x, XLV f. II.
208, 232 f., 305 f., LXXI, LXXV.
T. Hoffet, I. 13—15. Holland,
I. 15—27, XI, XIII. Rejser, I.
15—27, 74, 93, 114, 141—50,
184 f., 225, 228, 230 f., 255,
279, 282—97, 300 f., xciii.
II. 112 f., 136 f. Forh. til
Fr. III., I. 19, 169, 194 f., 260,
282 f., 292 f., 297 f., xcii f.
II. 138, 206, 214, 231 f., 247 f.
Forh. t. Søkende, I. 21 f.,
74, 96, 204, 263—70, 275 f.,
309 f., 438, LV. II. 105, LXXVI.
Forh. til Faderen, I. 22, 30, 46,
67, 74—9, 83, 88, 109, 111,
139 f., 164, 166, 260, LIV, LXI,
LXIII f. Forh. til Moderen,
I. 22, 42, 85, 89, 99, 109, 117,
140, 232, 260, 262—70, 272,
282, 306 f., XLIV f., xcvi, cxviii.
II. LXXV. Grevinde, I. 30, xvi,
XLVI, xcvi. II. 70, 314. Tro-
lovelse, I. 46, 53—56. Forh.
t. Ægtefællen, I. 54 f., 83 f.,
95—9, 111, 140, 190, 239,
255 f., 259 f., 264, 279, 282,
299 f., 410, LXXVIII. II. 34,
50, 214 f. Forh. t. den udv.
Chr. V., I. 63—66, 69, 72.
Personligh. og Karakter, I. 69,
83, 144—48, 181, 228 f., 256—
60, 269, 277 f., 283 f., 300,
333—36, 355, 379 f., 384, 386,
396, 408 f., 443, LVI, LXIV.
II. 5 f., 24, 32, 67 f., 84, 158 f.,
207 f., 215, 246 f., 299 f.,
315 f., xxvi f., LXXV. Forh.
til Prinsesse Magdal. Sibylla,
I. 74. Udstyr og Medgift, I.
- 75 f., 85, xxxiii f. Bryllup,
I. 78—81. T. Møen, I. 81. T.
Kbh., I. 85. Huslige Forhold,
I. 88—91, 97 f., 111, 115, 168,
183, 257, 260, XL, LIV, LXXXVIII.
Forh. til den ældre Sperling,
I. 91—94, 114, 130, 148 f.,
232, 257, 279, 300, XLIV. II.
157 f., 240 f., II. Barsler, I.
94, 116, 143, 186, 204, 228 f.,
XLVII f., LXXX. Forh. til Vibeke
Kruse, I. 110, 140, xxvi. Forh.
til Børnene, I. 111, 216, 224,
279, 288. II. 113, 158, 162,
211, 216, 240, 275 f., 287 ff.
Forh. t. Sophie Amalie, I. 169,
181 f., 443. II. 3, 157, 188 f.,
205 f., 213 f., 231 f., 247 f.,
252 f., 272 f. Forh. til Dina,
I. 202, 204, 205, 217. Flugt
fra Dmk., I. 223 f. T. Sverig,
I. 229. T. Stralsund, I. 232.
T. Sverig, I. 241. T. Barth,
I. 255. Forh. til Dr. Christina
af Sverig, I. 256—60. Breve,
I. 260 f., 266, 275, 350 f., 443.
II. 157, 195, 211, 240 f., 284 f.,
289, 299, LXVIII, LXXIV. Forh.
til Hnb. Sehested, I. 273 f.,
420, 430 f., 437. II. LXXVII.
T. Danmark, I. 300, LXXXIX,
xciv, xcvi. Arv, I. 308. II.
92, 103. T. Malmø, I. 310.
Forh. til Carl Gustav, I. 321,
323, 331, 343, LXXXVIII f., xcix.
Arrest i Malmø, I. 323—436.
Forsvar, I. 330 ff., cii f. Er-
klæring, I. 339—46. Duplik, I.
355—63. Kvadruplik, I. 369—76.
Konfrontation, I. 379. Dom, I.
386 f. Flugt, I. 443 f., cxii f.
Bornholm, I. 444, cxv. II. 1 f.,
20 f. 55. Flugtforsøg, II. 9 f.,
11 f., 28—36, III, VIII f. Korre-
spondance, II. 14 f., 21, 23.
Adskillelse fra Manden, II. 46 f.
Forening, II. 86. T. Kbh. II. 87.
T. Ellensborg, II. 96. Uden-
landsrejse, II. 112 f. T. Eng-
land, II. 136 f. Arrest i Dover,
II. 138, xxxi f. T. Kbh., II.
143, 182 f. Mørke Kirke, II.
186 f., xxxviii. Forhør, II.
186, 194, 198, 202, xxxv.
Sygdom, II. 201, 205 f., 271.
Nyt Fængsel, (I. 80). II. 201 f.

- xxxvii f. Digte og Opteg-
 nelser, II. 217, 232, 256 f., 265 f.,
 269, 299 f., xiii f., lxi f., lxx f.
 Nådesbevisninger, II. 231 f.,
 255. Forbønner, II. 233 f., 249,
 252 ff., 272, 274, lvii. Forh.
 til Chr. V., II. 248, 252 f., 276,
 280, 308, 313, lxxv f. Forh. t.
 Charlotte Amalie, II. 249 f.,
 269 f., 276, lxii. Løsladelse,
 II. 276, lxi f. T. Husum, II.
 278, 280 f., lxxiii. På Maribo
 Kloster, II. 283 f., 301 f., lxxiv f.,
 lxxiii. Ejendomsforhandlinger,
 II. 293 f., lviii f. Sygdom, II.
 312 f. lxxvii. Død og Begrav-
 else, II. 313 f., lxxiii f.
 Leopold, Erkehertug, I. 141, 227.
 — L. Philip Carl, Fyrste af
 Salm, I. 236, lxxxii.
 Le Tellier, Statssekretær, II. 224,
 liv.
 Lichtenberg, Hans Christoph v., I.
 57, xxix f.
 Linnell, •Bruksinspektør•, II. lxxii.
 Lindemann, Th., I. lxxvi.
 Lindenov, Anne Kathrine, II. 275 f.
 — Christian, II. 272 f. —
 Hans, t. Iversnæs, I. 107 f., 125 f.,
 156, 162, 174, 193, 267, 272 ff.,
 308 f., xxii, xxxvi, xlvi, xlv,
 l., xci. II. 104. — Otte, I. 379.
 — Sophie, I. xlvi.
 Lionne, fransk Minister, II. 230,
 xxv.
 Louis XIV., I. 145. II. 116 f., 134,
 167, 224 f., 274, xxiv f., xxx,
 lxxvii.
 Lykke, Anne, Fru, I. 40, 53 f., 57. —
 Kaj, I. 211, lxxv, lxxvii, lxxv.
 II. 66, 146. — Karen, Fru,
 I. ci.
 Lützens, Detlev, II. 80 ff.
 Lützelburg, J. C. v., II. 297.
 Lützov, Henning Ulrik, II. lxxvii,
 lxxiii. — Kirstine, Fru, II.
 297, lxxix f.
 Løvenklau, Jørgen, I. lxxxvii f.
 II. xxxiv.
 Mac Duval, Gustav, II. xi.
 Madsen, Morten, Biskop, I. 101,
 xxv, xli.
 Magdalena Sibylla, Kurprinsesse af
 Sachsen, I. 68, 74, 114. — Kur-
 fyrstinde af Sachsen * Johan
 Georg I., I. 70. * Johan Georg II.,
 II. 245.
 van Mander, Karl, d. yngste, I.
 111 f., xlvi. II. xx.
 Maren Bloks, II. 189 f., 202, 210 f.,
 233.
 Margrete, * M. S. v. Meinichen, I.
 xlvi.
 Marie Amalie, Prinsesse af Kur-
 land, II. 252. — M. Elisabeth,
 Hertuginde af Holsten Gottorp,
 I. 70. — M. Eleonora, svensk
 Enkedronning, I. lxxxviii. —
 M. Kathrine, Leonora Chr.s
 Søster, I. 7, 30, v, xvii.
 Markdanner, Frederik, I. xlii.
 Marsvin, Ellen, I. 4, 7 f., 14, 36 f.,
 41, 57, 84, 99 f. 117, 128, 188,
 iii, iv, vi, vii, xi, xix, xxi f.,
 xxxv, xli f., xlv. — Helle,
 Fru, I. 7, xxii. — Helvig, Fru,
 I. 106. — Otte, I. 106, 381, iii.
 Mazarin, I. 145, 148, lxxxii.
 Meineken, Johannes, I. 66, xxxi.
 Mejer, Hans, II. 8 f., 22, 86, iii.
 Mesing, se Abel Kathrine.
 Meyererone, H., II. 273.
 Mikkelsen, Bartholomæus, I. 315—
 86, 387 ff., xcix f. — Hans,
 I. vi, xxvii, xxxiv, xli.
 Milan, Gabriel, H., II. 273, lxi.
 Mogensen, Christen, Tårgjemmer,
 II. 238 f., 245 f., 267.
 Moltken, Joakim, I. xlvi.
 Montrose, Marquis, I. 185, 248 f.,
 lxxxvi.
 Morits, af Nassau Dietz, I. 23.
 Moth, Rudolf, II. lxx.
 Motteville, Mme de, I. 146.
 Mund, Pres, I. 124, 127.
 Munk, Kirsten Ludvigsd. Fødsel,
 I. ii. Barndom, I. vi. Forh til
 Chr. IV., se Chr. IV. Barselseng,
 I. 7. Forh. til Børnene, I. 13—
 19, 25 f., 30, 40, 42, 133, 263,
 265—76, 282, iv, xiii, xc. II.
 lxxvi. Rejser, I. 14, 28, 41, 100,
 151, 163, 171, vi. Forh. til
 Moderen, I. 14, 36 f. 41 f., 57,
 102 f., xxi f., xli. Forh. til
 Rhingreven, I. 15, 28—39, 100 f.,
 vii, xiv, xxi, xxvii, xlvi. Grev-
 inde, I. 29 f., xv f. Forh t.
 Sverig, I. 32—34, xii, xx, xxii,
 xxvi, liii, xci. Bortrejse fra
 Hoffet, I. 41, 54, xxv. Formue,

- I, 85, 188, 308, xxiii, xci. Forhør, I. 100 f., 297, vii, xiv, xvii, xxiii, xli. Arrest, I. 102, 105, 152. Forh. til Vibeke Kruse, I. 152. Forh. til den udv. Chr. V., I. iv, xii, xxiii. Forh. til Fr. III, I. 194, 237, 266, xvi, xciii. Svaghed, I. 263, 267, 274. Død og Begravelse, I. 306, xcvi f. Skiftet, I. 308 f. II. 92, 98, 104 f., v, vii, xviii, xx. — Kirsten Pedersd., I. 7. — Ludvig, I. 3, ii. — Peder, I. 7.
- Moinichen, se Margrete.
Møller, Frants, II. 273.
Mörner, Hans G., I. 277, 383, xcix, cv.
- Normand, Ernst, I. iii.
- Offenberg, Sophie, Fru, II. lxxii.
Ogier, Charles, I. 51, 61, 63 f., 76, 78, xxviii f.
Ognati, II. 187, xxxvii.
Oldeland, Henrik, I. xc.
Oldenburg, Greven af, I. 50, xxviii.
Olsen, Hans, I. 320, 337, 341, 350, 361.
Olufsen, Niels, I. xxx. — Peder, II. 22.
Oranien, Prinser af, I. 380. II. 272.
Osten, Hans Hansen, II. xxxvii.
Otto Ludvig, Greve af Salm, I. 15, 17, 28 f., 30, 32, 100, vii, xiii, xiv ff., xxvii, xxxi, xli, xliii. II. lxxvii.
Oxenstjerna, Axel, I. 252, xv. — Erik, Grvd., I. lxxxviii. — Gabriel, I. 384. — Johan, Grvd., I. lxxxviii.
- Papenheim, Alexander, I. iii.
Parnell, Thomas, II. 139.
Parsberg, Else, I. 77. II. 101, 112, 137, 195, lxiii. — Oluf, I. 261, iii, lxxviii, xcvii. II. 103, xx.
Pax, Karen, Fru, I. xxii.
Pedersen, Niels, I. 339 f., 358, 365, 371, 390.
Pentz, Christian, I. 46, 70, 107, 119, 125, 133, 150, 179 f., 193, xxvii, liii, lxxviii. II. 238, lxxv f.
Per, Kusk, II. 211 f., 233 f.
- Petkum, Simon v., II. 133, 137 f., 182, xxxii, lviii.
Peyrère, Isaac de la, I. 114 f., xlvii. II. 173, xxx f.
Pfalz, Kurfyrstinde af, se Elisabeth.
Pflügge, Peter, II. 9f., 30 f., 37 f., 46 f., 122, xxv f.
Plettenberg, Georg v., I. xliii. II. 172, xxx, l.
Polen, Kongen af, se Johan II. Casimir.
Pols, Friedrich, II. 113.
Posse, I. 382.
Powisch, Henning, II. v.
Prouin (el. Provin), se Charles.
- Quitsov, Anne Margrete, II. lix. — Pernille, I. 55.
v. Qvalen, Otto, II. 68 f., xiii.
- Rålamb, Clas, I. 321 f., 327, 355, 364, 392.
Radziejowski, I. 43 f.
Ramel, Henrik, I. xxxvii, lxxviii.
Randers, Peder Jensen, II. xix.
Randulf, Enevold, I. 13, vi.
Rantzau, Bartram, I. 98 f., xl. — Christian, t. Breitenburg, I. 292 f. II. 63 f., 86 f., 92, 111, 125, 186 f., 194 f., 200 f., 204, xii f., xxii, l. — Ditlev, II. 2. — Frants, t. Rantausholm, I. 46, 73, vii, viii, xii, xxvii, xxxii, xxxv f., xl. — Josias, II. 203. — Margrete, Fru, I. cxii, cxv. II. 211. — Sophie, Fru, I. xcvi, lxxviii, lxxviii.
- Rasmus, Tårngjemmer, II. 192 f.
Ravn, Wolff, I. ci f.
Reedtz, Frederik, I. xxiii, xxxii. — Peder, I. 141. II. 59, 60 f., 186 f., 194 f., 200 f., xii. — Sten, I. 379.
Reichau, Georg Ernst v., II. 310, lxxii.
Reinkingk, Didrich, II. 58, xi f., xxxii.
Resen, Hans Hansen, I. 134, 165, 171 f., 176. — Peder, II. 283.
Reventlau, Detlev, I. 71, 180, lviii. — Konrad, II. lxxviii.
Rhodius, Johannes, I. xxviii.
Robert, Prins af Pfalz, I. 149.
Roch, Peter C., I. lxi, lxxxiii.
Ronsillot, I. lxxxii.
Rootcaes, Marie Jenne, II. 121.

- Rosenhane, Schering, I. 318, 433.
 Rosenkrands, Helle, Fru, I. XLVI.
 — Jørgen, I. 192, 212. — Mogens, I. cv. — Niels, II. 182 f.
 — Palle, I. x.
 Rosenvinge, Henrik Villumsen, I. 197.
 Roth, Henrik, II. LXXII.
 Rowe, Thomas, I. XXI.
 Rye, Henrik Sørensen, II. 283, LXIV.
- Sachsen, Kurfyrstinde af, se Magdalena Sibylla.
 Saint Victor, II. 226, 230.
 Scavenius, Laurids Mortensen, I. 134, 165, 171 f., 176.
 Schack, Hans, II. 91, 198, 202.
 Schildt, Melchior, I. vi.
 Schwartzkopf, I. 289, 293, XCIII.
 Schwerin, Otto v., II. 114, 126, XXIX.
 Sefeldt, Jørgen, II. 108 f., XIX, XXI f.
 Seched. Christen Thomesen, I. 128 f., 130, 135, 137, 153, 155 f., 171, 184, 198, 201 f., 207, 209, 254, 291, 303, XIX f., XLIII, XLIV, LI ff. II. LXXVI. — Hannibal. Forh. til K. Ulfeldt, se Ulfeldt. Rejser. I. 108, 267, 420 f., XLIV. Diplomat, I. 108, 125, 420, 429, cxi. II. 117 f., xxxvi f., LIII. Ungdom, I. 125. Giltermål, I. 125, 273, 276 f., XLIV, xci f. II. 251. Stath. i Norge, I. 125, LVIII. Udmærkelser, I. 125, 154. Personligh. og Karakt., I. 125, 192, 270—76, 426, 457. Forh. til Chr. IV., se Chr. IV. Æmbetsmisbrug, I. 126 f., 192, 221 f., LXXI. Forh. til Kirst. Munk, I. 135, 153, 160, 174, 266 f., 271 f., 307, 420, 428, xxii, LXV. Forh. til Fr. III., I. 193, 195, 221 f., 266, 271, 420 f. 455, LXXI, xc f. II. 106, LXXVII. Revers, I. 222, 271. Forh. til Carl Gustav, I. 421 ff. II. 105 f. Forh. til Vibeke Kruse, I. LVII. Rigsskatmester, II. 106. Død, II. 251. — Karen, Fru, I. 56 f., 62 f., xxxii.
 Sidney, Robert, I. 434, 438, 445, 449 f., cxv f.
 Skeel, Albert, I. 211. — Christen, I. 303, 308. — Ide, Fru, I. ci.
 Skov, Mikkel, II. 164, 168, 174, 243, xxxv, xxxvii f.
- Skytte, Johan, I. 12.
 Sleun, Christoffer, I. 445, 450 f., cxvi. II. 171 f., 222, xxxvii, xxxix, li.
 Sommer, Chr., I. 307.
 Soop, Gustav, I. 321 f., 327, 331, 355, 364.
 Sophie, Enkedronning, I. 72. — S. Amalie, Dron. af Danmark, I. 168 f., 178 f., 180 f., 190, 200 f., 211, 251, 316, 443, LXXXII. II. 92 f., 188 f., 205 f., 213 f., 231 f., 252 f., 272 f., 282, LVII f. — S. Elisabeth, Leonora Chr.s Søster, I. 7, 11, 15 f., 21, 46, 55, 67 f., 75 f., 79, 80, 133 f., 136, 151 f., 165, 204, 263, 307 f., v, xi, xcvi f. II. XX, LXXV f. — S. Hedvig, Prinsesse af Brunsvig, I. 15 f., ix. — S. Magdalene, Drng., II. LXXI.
 Sorbière, II. xxxiii.
 Spaen, Alexander v., II. 126 f., 147 f., 153, 159, 165, 173, xxviii f.
 Sparre, Ebba, I. 343.
 Spechhan, Frants Eberhard, I. 440, cxiv. II. 15, iv.
 Sperling, Eleonora Margrete, II. 310 f. — Jørgen, II. LXXVIII. — Otto, den ældre, I. 91 f., 112 f., 129 f., 139, 144, 148 f., 164, 184, 190, 203, 206, 208, 217 f., 224, 232, 239, 257, 273, 279, 282, 298, 300, xxviii, xxxviii f., XLIV, XLIX, LI f., LXIX. II. 112, 157, 169, 171 f., 217 f., 237, 240 f., 270 f., XIX, xxxviii f., II f., LXI, LXXV. — Otto, den yngre, II. 258 f., 263 f., 270 f., 284, 288, 305 f., 310, XIX, xxxix, LI, LIX f., LXVI, LXX.
 Stenbock, G. O., I. 313 f., 328, 363, 375, 382 f., 419, 439, cxii, II. xi.
 Stersan, Anna Maria, I. xxiv.
 Stephani, Daniel, II. 113 f., 126 f., 147, 153, 165, xxviii f.
 Strode, Kaptejn, II. 138, xxxii.
 Svabe, Arild, I. 379.
 Syv, Peder, II. LXXI.
- Tancke, M., I. 143, 162, LXI.
 Taubenfeldt, I. 320, 328, 360, 399, c f.

Terlon, I. 438, 445, 449 f., cxv f. II. 277, LXII, LXXXVII.

Thott, Ove, t. Skabersø, I. 315, 359, 367, 434 f., cxi f. II. 211. — Grevinde, I. LXXXVIII.

Thurn, Greve af, I. 20, x, XXI

Trolle, Korfits, I. 321, 324, 338, 344, 349 f., 359, 361, 365, 367, 372 f., 391, 398, 403 f., ciii f. — Niels, II. 150 f., xxxiv.

Tødsløf, Peder Jensen, II. 245, 268 f., 274 f., 310 f., LXII, LXXXIII.

Ulfeldt, Anne Jakobsd., I. 97 f. — Anne Kathrine, I. 116, 211, LXV, LXXV II. 102, 171, 174 f. 179, 219, 240, 243, 254, 284, 287 f., 3^o8 f., 313, xix, xxxviii, xxxxi f., l, Lxx f. — Anne Sophie, II. 281, 299, 309, LXIII. — Birgitte Jakobsd., I. 443. II. 184, xxxv. — Christian, I. 94, 116, 234, 300, 362, 368, 373, xxxix, LXXXII, xcii. II. 102, 112, 121 f., 136, 244 f., II, VI, XIX, XXIII, xxvi f., xxxxi f., xxxxiv, lvi. — Ebbe Christoffers., I. 108, 125, 193, 241, 275 f., 307, XLIV, LXI, LXXI, LXXXIV, LXXXVII, xcix. II. 104 f., XXI. — Ebbe Jakobs., I. 51. Edel, II. 190, xxxvii. — Ellen Christina, I. 116, 279. II. 113, 242 f., 253 f., LVII f. — Elsebe Jakobsd., II. 101, LXIII, LXXI f. — Elsebeth Jakobsd., d. y., II. 309, LXXI f. — Flemming Jakobs., I. 51, 261, xxviii. II. LXXII. — Frants Jakobs., I. 50 f., 119. XLIX. — Jakob, Rigens Kantsler, I. 49 f. — Jakob, I. 384. — Jakob Jakobs., I. xxvii f. Karen, I. 97. II. 102. — Knud, I. VIII. II. 297. — Korfits Jakobs. Ungdom, I. 49—51, xxviii f. Troløvelse, I. 46, 53—56. Rejser, I. 50 f., 53, 78, 113, 119, 141—50, 184—86, 225, 228, 230, 255, 299, xxvii f., xxxiv, XLIV, LIV f. II. 112 f., LXXV. Personligh. og Karakter, I. 51—53, 90, 112, 142, 145, 162, 180, 185, 240, 242 f., 251 f., 302 f., 311 f., 399 f., XLVI, LXVII, xcix. II. 25 f., xxxix.

Sygdom, I. 55, 78, 92, 132, 137, 189, 196, 244, 257 f., 298, 306, 310, 327, 330 f., 339, 342, 346 f., 377, xxix, LVII, LXX, xcvi. II. 3 f., 20, 24 f., 30, 34, 50, 67 f., 94 f., 155, 170, 195, vii. Forleninger og Udmærkelser, I. 51, 68, 77 f., 85, 119—21, 161 f., 179, 234, 253, 299, 303, 310 f., 328 f., 338, 345, 353 f., 362, xxxiii, xxxv f., XLIX, LXXXI f., xcvi f. Forh. til Chr. IV., se Chr. IV. Forh. til Hb. Sehested, I. 56, 126, 151, 154 f., 270—74, 420, 429—60, LVIII, xc, c, cx, cxiv f. II. 105 f., 111, 118 f., 165 f., 224 f., v, xxii, xxxvi f., LXXV, LXXXVII. Forh. til Leon. Christina, I. 63, 67, LXXV, LXXX, cxiv. II. 170, 174. Bryllup, I. 78—81, xxxiii f. T. Møen, I. 81. Penge- og Ejendomsforhold, I. 84 f., 87 f., 126, 183, 221, 228, 234, 243, 245, 254 f., 275, 280 f., 303, 388, 435, xi, xxxv, XLIX, LXXXVIII, LXXXIV, xcvi f. II. 56 f., 72, 81, 98 f., 102 f., 135, 293, 297 f., xviii f., xxxiv, LXVIII. Statholder i Kbh., I. 85, xxxv f. Gård i Kbh., I. 87 f., 114, xxxvii f. II. 81, 91, 177, LXXV. Rigshovmester, I. 120, l, cxviii. Forh. til Sperling, I. 91—94, 129 f., 139, 184, 190, 206, 239, 257, 273, 279, 282, 298, xxxviii f., XLIX, LXII, LXXXVIII. II. 112, 169 f., 218 f., xxxviii f., II f., LXXV. Forh. til Ellen Marsvin, I. 106, 187, XLV. Forh. til Kirsten Munk, I. 108, 152 f., 156, 163, 165, 170—76, 262—64, 303, XLII f., LIV, LXII, LXV, LXVIII. II. LXXVf. Statsmand og Diplomat, I. 118 ff., 130 f., 138, 142, 184—87. Æmbetsmisbr. og Uredeligh., I. 123, 126 f., 163, 165, 179, 183, 191, 221, 224, 234, 243 f., 259, LI f., LXIII, xciii. II. 59 f. Forh. til den udv. Chr. V., I. 163. Forh. til Fr. III., I. 168, 177—83, 185, 187—92, 195, 198, 207—24, 223, 234 f., 244—55, 266, 280, 289, 312 f., 316, 325, 337 ff., 349, 365, 371, 393 f.,

402, 415, 418, 441, xxxvii, xl, liv, lvii f., lxx ff., lxxxvi ff., xcii f., xcvi, cvi, cxiv f. II. 2 f., 46, 50 f., 58 f., 89 f., 93 f., 118 f., 125, 143, ii, x, xxxiii, lxxvi. Forh. til Sophie Amalie, I. 168, 178, 180, 190, 251, 316. II. 100, 213 f. Forh. til Vibeke Kruse, I. 171, 176, lviii, lxii, lxxv. Forh. til Gersdorff, I. 185, 188, 201, 237, 303, 443, lxx, xc. Forh. til Dina, I. 200—21, 233, 235, lxxiii ff. Flugt, I. 222—25, lxxviii. Forh. til Christina af Sverig, I. 228 f., 238, 241—53, 255 f., lxxxiv. II. 125. T. Stralsund, I. 232. •Æres-Forsvar, I. 233, 238, 241, 245, 261, lxxiii, lxxxiii. II. 218. Indstævning, I. 234, 244. Forræderi, I. 235 f., 241 f., 246 f., 249—55, 259 f., 264, 280, 299 f., 302, lxxxv f., xciv. II. 59, 79, 100 f., 108, 127 f., 145 f., 149, 199 f., 215, 227 f., xxiv, xxviii f., xxxiv, lxxviii. Afskedigelse som Rigshovmester, I. 240, 261. T. Sverig, I. 241. Beslag på hans Gods, I. 245. Forh. til Carl Gustav, I. 252—55, 280, 299 f., 303 f., 310 f., 314—460, lxxxvii, xcvi ff. II. 108 f., lxxxvii. T. Barth, I. 255. T. Danmark, I. 299. Fyldestgjørelse, I. 303 f. T. Malmø, I. 310. Anklage og Proces, I. 318 ff. Hovedpunkterne, I. 336. Replik, I. 346—55. Arrest, I. 323—436. Triplik, I. 363—69, xcvi. Memorial, I. 385. Dom, I. 386—411. II. lxxvii. Forh. til Formynderregj., I. 412 f., 420 f., 432—37. II. 56 f., xi. Forh. til Amnestien, I. 412—20, 431 f. Benådning, I. 436. II. 56—58. Flugt, I. 438—40, cxiii. II. 107, xi, lxxvii. Bornholm, I. 444, cxiv. II. 1 ff., ii f., lxxvii. Bønskrift, II. 2. •Verantvortungschrift, II. 21. Påtænkt Proces imod ham, II. 58 f. Deprektion, II, 73 f., xiv f. Revers, II. 80 f., 87, xvi. Til Kbh., II. 87. Ny Revers, II. 88. Troskabsed, II. 91.

Projekter, II. 51, 94 f., 116 f., 143, xxxiii, xxxv. T. Ellensborg, II. 96. Udenlandsrejse, II. 112 f., xxii f. Domfældelse, II. 145 f., xxxiii. Flugt, II. 169. Forsvarsskrifter, I. i. II. 167, 171 f., xxxvii, xxxv f. Basel, II. 169, 174, xxxix f. Flugt og Død, II. 176, xxxiii. Exekution in effigie, II. 177, 213 f. Begravelse, II. 176, xxxiii. Børnene, I. 116, 224, 228, 232, 241, 322 f., xlvi f., cix. II. 50 f., 57, 66, 76, 102, 109, 113, 174 f., 178, 211, 219, 222, 240, 242 f., 287 f., 314, iii, xiii, xix, xxvii f., xxxv f., li f., lvi, lxii, lxvi, lxxiii, lxxvi. — Korfits Korfitss., I. 116. II. 125, 166, 174 f., 244 f., 249, xxvii, xxxviii f., li f., lxvi f. Laurids, I. 77, 261 f., xxvii f. II. 101, lxiii, lxxvi. — Leo (den ældre), I. 143, 150. — Leo (den yngre), I. 116, 232 f., 263, xlvi. II. 112, 158, 179, 219, 245, 272 f., 287 f., 289 f., xxxi f., lxvi f., lxx. — Leonora Sophie, I. 116, 186. II. 242 f., 284, 287, 290 f., 294 f., 311, lvii, lxxiii. — Ludvig, I. 116, xcvi. II. 125, 179, 222, xxxi, lxii, lxvi. — Marie, II. 101, 112, 187. — Peder, I. xxvii. — Sophie, II. lxxii.

Ulrik, Hertug, Chr. IV.s Søn, I. 41, x.

Urne, Axel, I. iii. — Dorteia Sophie, II. 286, 299, 309, 311, 313, lxxi f. — Jørgen, I. 71, 106, xlii. — Knud, I. iii. Til Axelvold, II. 309. — Palle, I. 379.

Urup, Axel, II. xxxii.

Valdemar Christian, Leonora Chr.s Broder, I. 7, 8, 11, 15 f., 57, 98 f., 104, 109, 125, 136, 141, 152, 157, 165, 171, 177, 195, 197, 211, 235 f., 241, 265—69, 272 f., 277, 297, ii, v, vii, xvi, xi, xlii, xlvi f., liv f., lxxv, lxxvii, lxxii, lxxix, lxxxii, xc, cxviii. II. xx, lxxvi.

Waldstein, Joh., Greve, II. xxxiii.

Walkendorff, Christoffer, I. 87, xxxvi.	Vilhelm Frederik, af Nassau Dietz, I. 23.
Walter, Jørgen, I. 200—25, 229, 237, lxxii ff. II. 245 f., lxxvii.	Vilhelmine Ernestine, Prinsesse af Danmark, I. 195. II. 250 f.
Waltpurger, Jokum, II. 185, 189, 201 f., 210 f., 220, 223, 232 f., 237, iv, xxxviii, lii, liv f.	Villadsen, Tileman, I. xxiii.
Vandal, Hans, I. 101, xli.	Vind, Iver, I. 101, iii, xxxvii, xli f. — Ole, I. 94.
Wentworth, Lord, I. 248.	Vinstrup, Peder, I. 104.
Whitelocke, Bulstrode, I. 246 f., 249—53, 258, 260, lxxxviii.	Wolff, Katharina, II. 267.
Vibe, Peder, I. 123, 192, 237, lxxx, xc.	Worm, Ole, I. 164, xlvii.
v. d. Wijk, Oberst, I. 352, 362, cvii.	Wrangel, Carl Gustav, I. 301, 307, xciv. II. 171, lxxvi.
	Zeschen, C. M. v., II. lxxii.

